

Dokument 12

(2011–2012)

Grunnlovsforslag

**Grunnlovsforslag fremsatt på det 156. storting
samt Norges grunnlov**

Dokument 12

(2011–2012)

Grunnlovsforslag

**Grunnlovsforslag fremsatt på det 156. storting
samt Norges grunnlov**

Innhold

1. Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Trygve Slagsvold Vedum, Trine Skei Grande og Snorre Serigstad Valen om endring i Grunnloven § 14 (utelukke at stortingsrepresentanter kan beskikkes som statssekretærer)	5
1b Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Lars Peder Brekk og Trine Skei Grande: Grunnlovsforslag 1 (2011–2012) på bokmål og nynorsk	8
2. Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten, Anne Tingelstad Wøien, Erling Sande og Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 110 b (vern om matjordressursene)	10
2b Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten: Grunnlovsforslag 2 (2011–2012) på bokmål og nynorsk	12
3. Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Rannveig Kvifte Andresen og Hallgeir H. Langeland om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet)	13
3b Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 3 (2011–2012) på bokmål og nynorsk	16
4. Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett)	18
4b Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) på bokmål og nynorsk	22
5. Grunnlovsforslag fra Per-Willy Amundsen, Bent Høie, Trond Helleland, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om tillegg i Grunnloven § 49 (grunnlovsfesting av lokaldemokratiet)	24
6. Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen om endringer i Grunnloven § 107 (odels- og åsetesretten)	26
7. Grunnlovsforslag fra Svein Roald Hansen, Marianne Aasen og Else-May Botten om endringer i Grunnloven § 93 (åpne for at samtykke til suverenitetsoverføring kan gis med 2/3 flertall forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning)	29
8. Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om endringer i Grunnloven §§ 4 og 16 (forholdet stat/kirke)	32
9. Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 112 (utvidelse av tidsfristen for å foreslå endringer i Grunnloven)	33
10. Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om endring av Grunnloven §§ 1, 3, 4–9, 11–15, 17–32, 34–37, 39–41, 43–48, 62, 67–69, 74–82, 86 og 112 (innføring av republikk som styreform i Norge)	38
11. Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen om endringer i Grunnloven § 25 (forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen i Norge)	55
12. Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Gerd Janne Kristoffersen og Steinar Gullvåg om endring av Grunnloven § 106 (forvaltning av geistligheters benefiserte gods (Opplysningsvesenets fond))	58
13. Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om opphevelse av Grunnloven § 107 (opphevelse av odels- og åsetesretten)	61
14. Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Hallgeir H. Langeland om endringer i Grunnloven §§ 93, 106 og 110 (rett til asyl)	63
15. Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Anders Anundsen og Ulf Erik Knudsen om endringer i Grunnloven § 100 (om ytringsfrihet og religion)	68
16. Grunnlovsforslag fra Geir Jørgen Bekkevold, Line Henriette Hjemdal og Øyvind Håbrekke om ny § 93 eller ny § 95 a (vern av liv fra unnfangelse til død)	70
17. Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om opphevelse av Grunnloven § 107 (Odels- og Aasædesretten)	73
18. Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Øyvind Vaksdal om endringer av Grunnloven § 57 (Valgordningen)	75

19. Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Ib Thomsen om endringer i Grunnloven § 49 (lokalt selvstyre/lokaldemokrati)	82
20. Grunnlovsforslag fra Aanund Hylland og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Anders Anundsen, om endring i Grunnloven § 80 (retting av en språklig feil)	85
21. Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Per-Kristian Foss, Carl I. Hagen, Michael Tetzschner og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Anders Anundsen, Per-Kristian Foss og Michael Tetzschner (språklig fornyelse av Grunnloven)	87
22. Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen og Per-Kristian Foss (en nynorsk versjon av Grunnloven)	106
23. Grunnlovsforslag fra Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om endring av Grunnloven § 75 (stabile rammebetingelser for næringslivet)	118
24. Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland og Rannveig Kvifte Andresen om endringer i Grunnloven §§ 2, 4 og 16 (endelig avskaffelse av statskirkeordningen)	125
25. Grunnlovsforslag fra Marit Nybakk, Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Per Olaf Lundteigen (vedtak av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk)	128
26. Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Aksel Hagen om endringar i §§ 49 og 75 i Grunnlova (grunnlovsfesting av kommunalt sjølstyre)	152
27. Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Jette F. Christensen om ny § 38 i Grunnlova (grunnlovsfesting av kroner og øre som norsk pengeeining)	154
28. Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk og Jenny Klinge om endring av § 57 i Grunnlova (berre norske borgarar skal reknast med ved mandatfordelinga)	156
29. Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Dag Ole Teigen, Hallgeir H. Langeland, Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Geir Jørgen Bekkevold, Trine Skei Grande og Jenny Klinge om ny § 33 i Grunnlova (grunnlovsfesting av Noregs Bank) ..	158
30. Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H. Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande (grunnlovsfesting av sivile og politiske menneskerettigheter)	173
31. Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande (grunnlovsfesting av økonomiske, sosiale og kulturelle menneskerettigheter)	195
32. Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Anders Anundsen og Per Olaf Lundteigen om ny § 93 i Grunnloven (rett til liv og forbud mot dødsstraff, tortur og slaveri)	208
33. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Trine Skei Grande om ny § 93 i Grunnloven (rett til liv og forbud mot dødsstraff, tortur og slaveri)	211
34. Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Anders Anundsen, Per Olaf Lundteigen og Geir Jørgen Bekkevold om ny § 103 i Grunnloven (rett til å stifte familie mv.)	214
35. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Trine Skei Grande om ny § 103 i Grunnloven (rett til å stifte familie mv.)	217
36. Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Per Olaf Lundteigen om endring i Grunnloven § 97 (unntak fra tilbakevirkningsforbudet for handlinger som var straffbare etter folkeretten)	220
37. Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen vedtatt til fremsettelse av Christian Tybring-Gjedde om endringer i Grunnloven § 71 (å muliggjøre fritak for å møte på Stortinget)	222
38. Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og Marit Nybakk om endring av Grunnloven §§ 68 og 80 (Stortinget trer sammen en måned tidligere)	225
Kongeriget Norges Grundlov	228

Grunnlovsforslag 1

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Trygve Slagsvold Vedum, Trine Skei Grande og Snorre Serigstad Valen

Dokument 12:1 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Trygve Slagsvold Vedum, Trine Skei Grande og Snorre Serigstad Valen om endring i Grunnloven § 14 med sikte på å utelukke at stortingsrepresentanter kan beskikkes som statssekretærer

Til Stortinget

Bakgrunn

Etter at ordningen med statssekretærer hadde vokst frem i praksis, fikk den uttrykkelig grunnlovsforankring gjennom § 14, som ble vedtatt i 1976. Samtidig ble § 62 endret for å gjøre det klart at statssekretærer – på samme måte som statsråder – ikke samtidig kan fungere som stortingsrepresentanter.

I de senere år har stortingsrepresentanter flere ganger blitt beskikket som statssekretærer. Eksempler finnes fra regjeringer med ulik politisk farge.

Den som tiltrer som statssekretær, må automatisk tre ut av Stortinget og kan først gjeninntre dersom han eller hun får avskjed i løpet av valgperioden. På begge punkter innebærer ordningen at en annen statsmakt (regjeringen) får direkte innflytelse på Stortingets sammensetning. Dermed blir den kontrollerte instans med på å bestemme hvordan kontrollinstansen skal settes sammen, og kan hypotetisk sørge for å få «opposisjonelle» elementer ut av Stortinget og inn i mer kontrollerte omgivelser i et departement.

Ordningen innebærer også et praktisk sett ikke uvesentlig avvik fra den grunnlovsfestede og prinsipielt sett grunnleggende ordning at det er velgerne,

og ikke den utøvende makt, som skal bestemme Stortingets sammensetning.

Det samme problemet er selvfølgelig ikke til stede når en stortingsrepresentant blir utnevnt til statsråd. Her er vi på en helt annen måte i kjernen av det konstitusjonelle systemet, noe som ikke minst kommer til uttrykk ved at statsrådene siden 1884 har rett (og – i praksis – langt på vei plikt) til å møte i Stortinget og ved deres konstitusjonelle og parlamentariske ansvar for regjeringens og departementenes virksomhet.

På bakgrunn av den gjeldende ordningens betenkelighet i et demokratiperspektiv, tar forslaget sikte på å stenge den mulighet som i dag finnes for å hente statssekretærer fra Stortinget. Ettersom endringer ikke er tilsiktet på noe annet punkt, vil bl.a. reglene om valgbarhet (§ 62) bli stående urørt. Formålet realiseres enklest ved å endre Grunnloven § 14 om Kongens kompetanse til å beskikke statssekretærer (§ 14).

Forslaget er utformet i tre alternativer. Alternativ 1 henter inspirasjon fra § 12 om statsråder, og klarer dermed samtidig at også statssekretærer må være norske statsborgere med stemmerett i stortingsvalg (at uttrykket «stemmeberettiget norsk borger» omfatter både kvinner og menn, følger av § 50 første ledd, slik bestemmelsen ble endret i 1913).

I en annen form går alternativ 2 enda mer direkte på forslagets hovedpoeng.

Alternativ 3 er utformet som alternativ 2, men tar med politiske rådgivere ved statsrådets kontorer, i tillegg til statssekretærene. Dette har sammenheng med at begge grupper er avskåret fra å møte på Stortinget, jf. Grunnloven § 62 annet ledd. Regjeringen bør ikke ha større frihet til å gripe direkte inn i Stortingets

sammensetning ved å tilsette rådgivere enn ved å beskikke statssekretærer.

Fast møtende vararepresentant regnes i denne sammenheng som «stortingsrepresentant» og vil dermed være uaktuell som statssekretær. Det samme gjelder for vararepresentanter som er innkalt til Stortinget under den faste representantens sykdom mv.

Forslaget vil derimot ikke stenge for at vararepresentanter kan beskikkes i perioder da de ikke er innkalt til Stortinget. Men så lenge de gjør tjeneste som statssekretær, vil den neste på listen over vararepresentanter måtte innkalles i stedet, jf. Grunnloven § 62 annet ledd. På samme måte vil vararepresentant måtte innkalles for statssekretær som blir innvalgt på Stortinget, men som ikke har tatt avskjed før den nyvalgte forsamlingen har trådt sammen.

I samsvar med den praksis som ble innledet gjennom Dokument nr. 12 (2007–2008), blir hvert forslagsalternativ fremmet i så vel moderne språkdrakt som i den språkform som ennå dominerer i Grunnloven (som stammer fra revisjonen i 1903).

Ikrafttreden

Dersom annet ikke blir bestemt, trer vedtak om grunnlovsendring i kraft straks.

For å gi større handlefrihet under saksforberedelsen, foreslår vi subsidiært å åpne for at ikrafttreden kan utsettes til etter neste stortingsvalg. Dette vil bl.a. gi partier som inngår i regjeringens parlamentariske grunnlag, bedre tid til å planlegge sin fremtidige bruk av representanter som allerede er utnevnt som statssekretær eller som kan være aktuelle for slike oppgaver.

Forslaget fremmes i to alternativer. Hovedalternativet (alternativ 1) bygger på dagens ordning og legger ikrafttredelsen til 1. oktober 2017 (jf. det tilsvarende punkt i grunnlovsforslaget om positiv parlamentarisme mv. gjengitt i Dokument nr. 12:14).

For det tilfelle at det sistnevnte forslaget skulle bli vedtatt med øyeblikkelig virkning, fremmes det også et alternativ 2. Ettersom konsekvenser av dette vil kunne bli at det holdes valg før september 2017, er ikraftsettelsen her lagt til det tidspunkt da Stortinget trer sammen etter neste stortingsvalg, jf. Grunnloven § 68.

Forslag

Det fremmes følgende

forslag:

I

I Grunnloven gjøres følgende endring:

Alternativ 1 A – Grunnloven § 14 skal lyde:

§ 14

Kongen kan beskikke stemmeberettigede norske borgere som ikke er stortingsrepresentanter, til statssekretærer, til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres forretninger utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han er tilknyttet, i den utstrekning vedkommende bestemmer.

Alternativ 1 B – Grunnloven § 14 skal lyde:

§ 14

Kongen kan beskikke stemmeberettigede norske Borgere, som ikke ere Storthingsrepræsentanter, til Statssekretærer, til at bistaa Statsraadets Medlemmer under Udførelsen af deres Forretninger udenfor Statsraadet. Den enkelte Statssekretær handler paa Vegne af det Medlem af Statsraadet, til hvem han er knyttet, i den Udstrækning Vedkommende bestemmer.

Alternativ 2 A – Grunnloven § 14 nytt annet ledd skal lyde:

Stortingsrepresentanter kan ikke beskikkes til statssekretærer.

Alternativ 2 B – Grunnloven § 14 nytt annet ledd skal lyde:

Storthingsrepræsentanter kunne ikke beskikkes til Statssekretærer.

Alternativ 3 A – Grunnloven § 14 nytt annet ledd skal lyde:

Stortingsrepresentanter kan ikke beskikkes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer.

Alternativ 3 B – Grunnloven § 14 nytt annet ledd skal lyde:

Storthingsrepræsentanter kunne ikke beskikkes til Statssekretærer eller ansættes som politiske Raadgivere ved Statsraadets Kontorer.

II

Ikrafttreden

Alternativ 1

Grunnlovsendring vedtatt i samsvar med forslag i del I trer i kraft 1. oktober 2017.

Alternativ 2

Grunnlovsendring vedtatt i samsvar med forslag i del I trer i kraft med virkning fra det tidspunkt da

Stortinget trer sammen etter neste stortingsvalg, jf. Grunnloven § 68.

31. januar 2012

Dag Terje Andersen

Øyvind Korsberg

Per-Kristian Foss

Marit Nybakk

Dagfinn Høybråten

Trygve Slagsvold Vedum

Trine Skei Grande

Snorre Serigstad Valen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 1 B

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Lars Peder Brekk og Trine Skei Grande

Dokument 12:1B (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Lars Peder Brekk og Trine Skei Grande: Grunnlovsforslag 1 (2011–2012) på bokmål og nynorsk

Til Stortinget

Bakgrunn

Det vises til Grunnlovsforslag 1 (2011–2012) fra Dag Terje Andersen, Øyvind Korsberg, Per-Kristian Foss, Marit Nybakk, Dagfinn Høybråten, Trygve Slagsvold Vedum, Trine Skei Grande og Snorre Serigstad Valen om endring i Grunnloven § 14 med sikte på å utelukke at stortingsrepresentanter kan beskikkes som statssekretærer. Forslaget ble fremmet på originalspråk (1903-språk) og på bokmål. I forslaget her fremmes det samme forslaget i nye språkversjoner.

Stortinget ba 21. mai 2012 Stortingets presidentskap om å «bidra til å få utarbeidet oppdaterte språklige versjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk». Presidentskapet oppnevnte 31. mai 2012 et utvalg til å gjøre dette (Grunnlovsspråkutvalget), som 17. september 2012 avga rapport til presidentskapet med forslag til nye språkversjoner av Grunnloven.

Ettersom Grunnloven i neste periode kan bli vedtatt i nye språkversjoner, er det hensiktsmessig at grunnlovsforslag som fremmes i denne perioden, fremsettes både på originalspråk (1903-språk) og på bokmål og nynorsk. Dermed kan de behandles og eventuelt vedtas uansett hvilken språkform Grunnloven for øvrig er utformet i.

Forslagene i Grunnlovsforslag 1 (2011–2012) fremmes derfor også på tidsmessig bokmål og nynorsk. Grunnlovsforslag 1 (2011–2012) ble også

fremmet på bokmål, men det var ikke utformet i tråd med Grunnlovsspråkutvalgets anbefalinger, og vil derfor ikke være i overensstemmelse med Grunnloven for øvrig dersom Grunnlovsspråkutvalgets forslag blir vedtatt. Forslagene i Grunnlovsforslag 1 (2011–2012) fremmes derfor på nytt også på bokmål. Alternativene i forslaget er nummerert med bokstaven A for å skille dem fra alternativene i Grunnlovsforslag 1 (2011–2012), der bokmålsalternativene ble gitt bokstav A og originalspråkalternativene fikk bokstav B.

I Grunnlovsspråkutvalgets rapport er forslag til nye formuleringer av Grunnloven § 14 annet punktum fremsatt i to alternativer. For å unngå å måtte fremme også forslaget til endring av § 14 i to alternativer, fremmes det i forslaget her bare forslag om endring av § 14 første punktum. Se nærmere i Grunnlovsspråkutvalgets rapport Dokument 19 (2011–2012), s. 87.

Forslag

Det fremmes derfor følgende

forslag:

I

Alternativ I A (bokmål og nynorsk):

§ 14 første punktum skal lyde:

Kongen kan utnevne stemmeberettigede norske borgere som ikke er stortingsrepresentanter, til statssekretærer, som bistår statsrådets medlemmer under utførelsen av deres gjøremål utenfor statsrådet.

–

Kongen kan utnemne røysteføre norske borgarar som ikkje er stortingsrepresentantar, til statssekretærer, som hjelper medlemmene av statsrådet med gjeremåla deira utanfor statsrådet.

Alternativ 2 A (bokmål og nynorsk):

§ 14 nytt annet ledd skal lyde:

Stortingsrepresentanter kan ikke utnevnes til statssekretærer.

–

Stortingsrepresentantar kan ikkje utnemnast til statssekretærer.

Alternativ 3 A (bokmål og nynorsk):

§ 14 nytt annet ledd skal lyde:

Stortingsrepresentanter kan ikke utnevnes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer.

–

Stortingsrepresentantar kan ikkje utnemnast til statssekretærer eller tilsetjast som politiske rådgjevarar ved statsrådskontora.

II

Ikrafttreden

Alternativ 1

Grunnlovsendring vedtatt i samsvar med forslag i del I trer i kraft 1. oktober 2017.

Alternativ 2

Grunnlovsendring vedtatt i samsvar med forslag i del I trer i kraft med virkning fra det tidspunkt da Stortinget trer sammen etter neste stortingsvalg, jf. Grunnloven § 68.

28. september 2012

Dag Terje Andersen

Marit Nybakk

Øyvind Korsberg

Dagfinn Høybråten

Trine Skei Grande

Per-Kristian Foss

Lars Peder Brekk

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 2

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten, Anne Tingelstad Wøien, Erling Sande og Hallgeir H. Langeland

Dokument 12:2 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten, Anne Tingelstad Wøien, Erling Sande og Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 110 b – vern om matjordressursene

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget vedtok 25. mai 1992 en bestemmelse om miljøvern som § 110 b i Grunnloven. I bestemmelsens første ledd annet punktum heter det: «Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.» (jf. Dokument nr. 12:15 (1987–1988) og Innst. S. nr. 163 (1991–1992)). Vern av matjordressursene var ikke spesifikt nevnt under behandlingen av forslaget.

Forslagsstillerne mener at forvaltningen av det grunnlaget for matproduksjon som matjordressursene representerer, er verdier av en slik langsiktig karakter at det berettiger til å bli eksplisitt nevnt i Grunnloven.

Presset mot matjordressursene

I Norge er kun 3 pst. (10 068 km²) av landarealet dyrket mark. Til sammenligning består 38 pst. av landarealene av skog, 44 pst. av fjell og vidde, mens hele 16 pst. er vernet.

Norge har lavere andel fulldyrket mark i forhold til de fleste land det er naturlig å sammenligne seg med. På verdensbasis er 10,7 pst. av arealet fulldyrket mark, ifølge Verdensbanken.

I løpet av de siste 50 årene har over 1 million dekar (1 000 km²) dyrket og dyrkbar mark blitt

omdisponert i Norge. I den siste femårsperioden har nærmere 15 000 dekar blitt omdisponert hvert år.

I 2008 var det 1,79 dekar fulldyrket mark per innbygger i Norge. På verdensbasis var det tilsvarende tallet 2,1. I 2011 er Norge nede i 1,67 dekar fulldyrket mark per innbygger.

Statistisk sentralbyrås (SSBs) befolkningsutviklingsprognoser viser at med en middels befolkningsvekst vil Norge passere 6 millioner innbyggere innen 25 år. Med dagens omdisponeringstakt vil en i 2030 være nede i 1,35 dekar fulldyrket mark per innbygger.

I områdene rundt de største byene og tettstedene ligger den mest produktive jorda (matkornjord). Det er også her nedbyggingspresset er størst.

Matjord per innbygger reduseres ytterligere ved at ca. 1 pst. av det fulldyrkede arealet går ut hvert år, som følge av manglende lønnsomhet og strukturalisering. Produksjonsevnen til matjorda blir dessuten redusert på grunn av manglende grøfting, kalking og vedlikehold. Videre fører større traktorer og redskaper til økt jordpakking.

Det er en økning i arealer som er godkjent nydyrket. I 2010 ble 19 860 dekar godkjent for nydyrking. Dette er 4 707 dekar mer enn året før (2009). Det er likevel slik at produksjonsevnen til ny jord er dårligere enn kultivert matjord. En stor del av dyrkingen gjøres også i områder hvor det ikke kan produseres matkorn.

Det er i dag 7 milliarder mennesker i verden, og beregninger viser at det innen 2045 vil være 9 milliarder. Per i dag har hvert menneske 2,2 dekar fulldyrket jord til disposisjon. Skal det være like mye jord per menneske i 2050, må verdens matjordareal økes vesentlig.

Forslagsstillerne mener i lys av dette at matjordressursene bør nevnes eksplisitt i Grunnlovens bestemmelse om naturressursene.

Grunnlovsforslag om matjordvern

Myndighetenes praktisering av jordlova må ta utgangspunkt i at det dreier seg om forvaltning av folkets framtidige eksistensgrunnlag. Å ta vare på matjorda er å ta vare på jordas viktigste ressurs for å sikre kommende slekter mat.

Forvaltningen av jordlova må derfor følge prinsippene fastsatt i miljøvernbestemmelsen i Grunnloven § 110 b.

Grunnloven § 110 b lyder slik i dag:
§ 110 b

Enhver har Ret til et Milieu som sikrer sundhed og til en Natur hvis Produktionsævne og Mangfold bevares. Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.

For at ivaretae deres Ret i Henhold til foregaaende Led, ere Borgerne berettigede til Kundskab om Naturmilieuets Tilstand og om Virkningerne af planlagte og iværksatte Indgreb i Naturen.

Statens Myndigheder give nærmere Bestemmelser til at gennemføre disse Grundsætninger.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Grunnloven § 110 b første ledd annet punktum skal lyde:

Naturens Ressourcer, *herunder Madjordressourcer*, skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.

4. juni 2012

Dagfinn Høybråten

Anne Tingelstad Wøien

Erling Sande

Hallgeir H. Langeland

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 2 B

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten

Dokument 12:2B (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten: Grunnlovsforslag 2 (2011–2012) på bokmål og nynorsk

Til Stortinget

Bakgrunn

Det vises til Grunnlovsforslag 2 (2011–2012) fra Dagfinn Høybråten, Anne Tingelstad Wøien, Erling Sande og Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 110 b – vern om matjordressursene. I forslaget her fremmes rent språklige tilleggsforslag til Grunnlovsforslag 2 (2011–2012).

Stortinget ba 21. mai 2012 Stortingets presidentskap om å «bidra til å få utarbeidet oppdaterte språklige versjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk». Presidentskapet oppnevnte 31. mai 2012 et utvalg til å gjøre dette (Grunnlovsspråkutvalget), som 17. september 2012 avga rapport til presidentskapet med forslag til nye språkversjoner av Grunnloven.

Ettersom Grunnloven i neste periode kan bli vedtatt i nye språkversjoner, er det hensiktsmessig at grunnlovsforslag som fremmes i denne perioden

fremsettes både på originalspråk (1903-språk), og på bokmål og nynorsk. Dermed kan de behandles og eventuelt vedtas uansett hvilken språkform Grunnloven for øvrig er utformet i. Forslaget i Grunnlovsforslag 2 (2011–2012) fremmes derfor også på tidsmessig bokmål og nynorsk.

Forslag

Det fremmes derfor følgende

forslag:

Grunnloven § 110 b første ledd annet punktum skal lyde:

Naturens ressurser, herunder matjordressurser, skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Naturressursane, medrekna matjordressursane, skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

28. september 2012

Dagfinn Høybråten

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 3

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Rannveig Kvifte Andresen og Hallgeir H. Langeland

Dokument 12:3 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Rannveig Kvifte Andresen og Hallgeir H. Langeland om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet)

Til Stortinget

Bakgrunn

Innledning

Den 5. desember 2001 gav stortingsflertallet støtte til å sende norske soldater til Afghanistan som del av den amerikansk-ledede Operation Enduring Freedom. Alle partier utenom Sosialistisk Venstreparti var åpne for norsk deltakelse. Debatten skulle egentlig ikke foregå i plenum. Det organet regjeringen bruker for å konsultere Stortinget i utenrikspolitikken, er den utvida utenriks- og forsvarskomiteen (DUUFK). Møtene i denne komiteen er hemmelige. Det er bare tillatt å referere hva en selv har sagt i disse møtene, ikke hva andre har sagt.

Som så ofte før foreslo Sosialistisk Venstreparti at denne viktige saken burde debatteres i åpen sal, og at det burde fattes et vedtak. Med støtte fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet lyktes Sosialistisk Venstreparti med å få en debatt i åpent Storting, men noe vedtak var det ikke snakk om, tvert imot. Utenrikskomiteens leder Thorbjørn Jagland slo fast:

«Det er ikke bare slik at det er unødvendig å fatte noe vedtak i denne saken. Vi mener at det ville gjøre ansvarsforholdet mellom storting og regjering uklart hvis vi skulle gjøre det.»

Å sende en nasjon inn i en krig er noe av det mest alvorlige et land kan gjøre. I dag er det etablert en praksis på at det er regjeringen som vedtar dette, uten at Stortinget behøver involveres i verken åpen debatt eller åpne vedtak, men konsultasjoner gjøres i hemmelige, lukkede møter med et utvalg av nasjonalforsamlingen.

At regjeringen ikke trenger å konferere, enn si ha flertall i parlamentet, for å gå til krig, er en praksis som har referanse i Grunnloven § 25 som sier at kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt, samt § 26 som sier at kongen har rett til å sammenkalle tropper og begynne krig til landets forsvar. Med henvisning til Grunnloven §§ 25 og 26 har norske tropper blitt sendt til tre utenlandskriger (Irak, Afghanistan, Libya) de siste ti årene, uten et aktivt vedtak i parlamentet bak seg.

Problematiske praksis

Det er en problematisk praksis at det er regjeringen som vedtar norsk krigsdeltakelse, kanskje ett av de største spørsmålene et land kan stå overfor, uten å måtte gå veien om åpen debatt og vedtak i landets nasjonalforsamling.

Praksisen innebærer:

- Det råder i dag hemmelighold om meget sentrale spørsmål, som blant annet norsk krigsdeltakelse. I praksis konsulteres Stortinget bare gjennom hemmelige (lukkede) møter i den utvida utenriks- og forsvarskomiteen.
- Det er mangel på demokratisk debatt i og utenfor parlamentet om svært vanskelige spørsmål.
- Lite debatt betyr liten kunnskap om bakgrunnen og begrunnelsene for viktige vedtak for Norge.
- En mindretallsregjering kan sende nasjonen ut i krig uten et flertall i parlamentet bak seg.

Alle disse forholdene taler for en endring av dagens praksis.

Omstridt praksis

Det har vært diskutert om hvorvidt norsk deltakelse i krig i utlandet faller innenfor eller utenfor regjeringens grunnlovsbestemte enerett (prerogativ) til å befale over det norske forsvaret, altså hvorvidt regjeringen faktisk har grunnlovsmessig forankring i den praksisen som er etablert.

Blant annet skriver Gunnar Garbo, tidligere stortingsrepresentant for Venstre og FN-topp, i VG 16. januar 2008 at:

«Grunnlovens § 26 gir regjeringen fullmakt til å innlede krig for å forsvare Norge. Men den åpner ingen adgang til å starte angrepskrig. Etter paragraf 25 er det også tvilsomt om regjeringen i dag har rett til å bruke tropper utenfor landets grenser uten samtykke fra Stortinget.»

Bakgrunnen for dette er at Grunnloven § 25 annet ledd slår fast at «Landeværet» og øvrige tropper som ikke regnes som «Linjetropper» ikke kan brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke.¹ Det er dessuten slått fast i § 25 første ledd at norske forsvarsstyrker ikke kan «overlades i fremmede Magters Tjeneste [...] uten Stortingets Samtykke».

Utenriksdepartementets rettsavdeling ga en betenkning 27. november 2001 i forbindelse med regjeringen Bondevik IIs vedtak om norsk deltakelse i Irak-krigen, hvor det heter:

«En konsekvent konstitusjonell praksis siden 1950-tallet, blant annet kommandoforholdene vedrørende den norske deltakelsen under Golf-krigen, bekrefter forståelsen om at Grunnloven § 25 ikke er til hinder for deltakelse i operasjoner i utlandet, selv under annen nasjonal kommando, dersom dette er ledd til ivaretagelse av internasjonale oppgaver som også skal ivareta Norges ideelle interesser eller sikkerhetspolitiske behov.»

Konstitusjonell avdeling i Stortinget støtter Utenriksdepartementets tolkning, og skriver i et notat 4. desember 2001 at:

«Så langt vi kan bedømme, gir notatet en korrekt beskrivelse av den praksis som har vært fulgt siden

¹ Vernepliktsloven § 2 lyder: «Forsvaret består av 2 oppbud, linjen og landvernet, unntatt Marinen som består av 1 oppbud. [...] Landvernet, som består av de 10 eldste årsklasser, kan dog brukes bare med den begrensning som Grunnlovens § 25 fastsetter. Oppbudsinndelingen gjelder ikke for befalingsmenn.» Dette vil si at Stortingets samtykke bare kreves for å bruke de ti eldste årsklassene (fra 34 til 44 år) i landtroppene utenlands. Bruk av andre landtropper, og marinen, og sannsynligvis også flyvåpenet, og i tillegg alt befal, faller utenfor dette, dvs. de kan benyttes av regjeringen uten Stortingets samtykke (men bare innenfor rammen av § 25 første ledd).

1950-tallet, og som har hatt Stortingets tilslutning. Denne praksis er etter vårt skjønn avgjørende for hvordan den omtalte bestemmelsen bør forstås nå. På dette grunnlag har vi heller ikke noe å innvende mot notatets konklusjon i forhold til den foreliggende sak, nemlig at det ikke kan ses å være noe til hinder i Grunnloven § 25 mot at Norge deltar i ulike typer militære operasjoner i tilknytning til situasjonen i Afghanistan, enten det er under alliert, fremmed stats eller FN-kommando. Notatet legger i denne forbindelse til grunn at operasjonene er forankret i vedtak truffet av internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av.»

Danmarks grunnlov

Danmark har i dag en grunnlov som ivaretar hensynet til åpenhet om dansk deltakelse i krig utenfor landets grenser. Den danske Grunnloven § 19 andre ledd sier at kongen (regjeringen) ikke kan anvende militære maktmidler mot fremmede stater uten Folketingets samtykke.

I Danmarks Grunnlov, § 19 andre ledd, heter det at:

«Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan kongen ikke uden folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som kongen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges folketinget. Er folketinget ikke samlet, skal det uopholdeligt sammenkaldes til møde.»

Formuleringen i den danske Grunnloven er altså knyttet til angrep mot andre land, og ikke til hvorvidt tropper brukes utenlands, slik det er formulert i det foreliggende forslaget. Intensjonen er imidlertid svært sammenfallende, på den måten at landets parlament skal samtykke i at landets tropper brukes i krig mot andre land, unntatt til landets forsvar.

Konklusjon

Det er i dag etablert praksis å sende norske soldater til utlandet uten stortingsvedtak. Dette er en problematisk og omstridt praksis, og er argumenter for å slå fast at det er Stortinget i åpent plenum, og ikke regjeringen, som skal gjøre vedtak om norsk krigsdeltakelse i utlandet – eller ikke.

Den foreslåtte grunnlovsendringen vil bidra til

- en mer gjennomslutning og demokratisk debatt i og utenfor parlamentet om svært vanskelige spørsmål
- å åpne det som i dag er lukket (i dag konfereres kun DUUFK i lukkede møter)
- å sikre at flere får kunnskap om bakgrunnen og begrunnelsene for viktige vedtak for Norge, inkludert alle stortingsrepresentantene

Samtidig bør det eksistere en sikkerhetsventil i Grunnloven som garanterer regjeringens mulighet til å handle raskt – også utenfor landets grenser – om dette skulle være nødvendig i den eksplisitte hensikt å sikre forsvaret av Norges grenser, slik det blant annet er ivarettatt i den danske Grunnloven. Denne sikkerhetsventilen gjelder altså ikke om Norge skulle bli kallet til å delta i operasjoner som ikke eksplisitt gjelder forsvaret av Norges grenser.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, til behandling i perioden 2013–2017, fremmes dette forslaget i tre alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Grunnloven § 25 skal lyde:

Alternativ 1:

§ 25

Kongen har høieste Befaling over Rigets Land- og Sømagt. Den maa ikke forøges eller formindskes, uden Stortingets Samtykke. Den maa ikke overlades i fremmede Magters Tjeneste, og ingen fremmede Magters Krigsfolk, undtagen Hjælpetropper imod fiendtligt Overfald, maa inddrages i Riget uden

Stortingets Samtykke. *Ei heller maa Rigets Land- og Sømagt bruges udenfor Rigets Grænser uden Stortingets Samtykke, medmindre det er tvingende nødvendigt for Landets Forsvar.*

Alternativ 2:

§ 25

Regjeringen har høieste Befaling over Rigets Land- og Sømagt. Den maa ikke forøges eller formindskes, uden Stortingets Samtykke. Den maa ikke overlades i fremmede Magters Tjeneste, og ingen fremmede Magters Krigsfolk, undtagen Hjælpetropper imod fiendtligt Overfald, maa inddrages i Riget uden Stortingets Samtykke. Ei heller maa Rigets Land- og Sømagt bruges udenfor Rigets Grænser uden Stortingets Samtykke, medmindre det er tvingende nødvendigt for Landets Forsvar.

Alternativ 3:

§ 25

Præsidenten har høieste Befaling over Rigets Land- og Sømagt. Den maa ikke forøges eller formindskes, uden Stortingets Samtykke. Den maa ikke overlades i fremmede Magters Tjeneste, og ingen fremmede Magters Krigsfolk, undtagen Hjælpetropper imod fiendtligt Overfald, maa inddrages i Riget uden Stortingets Samtykke. Ei heller maa Rigets Land- og Sømagt bruges udenfor Rigets Grænser uden Stortingets Samtykke, medmindre det er tvingende nødvendigt for Landets Forsvar.

13. juni 2012

Audun Lysbakken

Snorre Serigstad Valen

Rannveig Kvifte Andresen

Hallgeir H. Langeland

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

president

Grunnlovsforslag 3 B

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland

Dokument 12:3B (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 3 (2011–2012) på bokmål og nynorsk

Til Stortinget

Bakgrunn

Det vises til Grunnlovsforslag 3 (2011–2012) fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Ranneveig Kvifte Andresen og Hallgeir H. Langeland om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet). I forslaget her fremmes det samme forslaget i nye språkversjoner.

Stortinget ba 21. mai 2012 Stortingets president-skap om å «bidra til å få utarbeidet oppdaterte språk-lige versjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk». Presidetskapet oppnevnte 31. mai 2012 et utvalg til å gjøre dette (Grunnlovsspråkutvalget), som 17. september 2012 avga rapport til president-skapet med forslag til nye språkversjoner av Grunn-loven.

Ettersom Grunnloven i neste periode kan bli ved-tatt i nye språkversjoner, er det hensiktsmessig at grunnlovsforslag som fremmes i denne perioden, fremsettes både på originalspråk (1903-språk) og på bokmål og nynorsk. Dermed kan de behandles og eventuelt vedtas uansett hvilken språkform Grunn-loven for øvrig er utformet i. Forslagene i Grunnlovs-forslag 3 (2011–2012) fremmes derfor også på tids-messig bokmål og nynorsk. Alternativene i forslaget her er nummerert med bokstaven B for å skille dem fra de tre alternativene i Grunnlovsforslag 3 (2011–2012).

Forslag

Det fremmes derfor følgende

forslag:

Grunnloven § 25 skal lyde:

Alternativ I B (bokmål og nynorsk):

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets forsvars-makt. Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede mak-ters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets sam-tykke. Rikets forsvarsmakt må heller ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å for-svare landet.

–

§ 25

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan sam-tykke frå Stortinget. Forsvarsmakta til riket må heller ikkje brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, om det ikkje er tvingande naudsynt for å forsvare landet.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 25

Regjeringen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets samtykke. Rikets forsvarsmakt må heller ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

—

§ 25

Regjeringa har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget. Forsvarsmakta til riket må heller ikkje brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, om det ikkje er tvingande naudsynt for å forsvare landet.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 25

Presidenten har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets samtykke. Rikets forsvarsmakt må heller ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

—

§ 25

Presidenten har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget. Forsvarsmakta til riket må heller ikkje brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, om det ikkje er tvingande naudsynt for å forsvare landet.

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 4

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande

Dokument 12:4 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stemmeretten er blant demokratiets mest grunnleggende og beste borgerrettigheter. Gjennom avgitte stemmer i valg skal innbyggerne bestemme hvordan land, lokalsamfunn og egne liv skal styres og utvikles, hvilken retning man ønsker på samfunnsutviklingen, og hvilke muligheter ulike mennesker skal ha.

Dagens stemmerettsalder i stortingsvalg er 18 år. Det er et paradoks, når man vet at dagens 16- og 17-åringer har en rekke plikter og rettigheter pålagt dem gjennom lov, lover som disse ungdommene ikke har like muligheter til å påvirke gjennom valg som andre voksne har.

For 16- og 17-åringer gjelder blant annet:

- plikten til å forstå og følge landets lover (den kriminelle lavalder er 15 år, jf. straffeloven § 46),
- retten til å bli betraktet som voksen når det gjelder seksualitet (den seksuelle lavalder er 16 år, jf. straffeloven § 196),
- retten til selv å velge utdanning,
- retten til å velge politisk og religiøst ståsted gjennom å melde seg inn og ut av foreninger og trosamfunn (fra fylte 15 år, jf. barneloven § 32, kirkeloven § 3 og lov om trdomssamfunn § 3),
- rett til abort uavhengig av foreldrenes syn (jf. abortloven § 4), og

- retten til å samtykke til eller nekte å motta helsehjelp for øvrig (jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 4-3)

Den norske valgordningen står på skuldrene til en lang historie med stadig utvidelse av stemmeretten. Fra 1814 måtte man være mann på minst 25 år med eiendom for å anses som stemmeberettiget. I 1898 ble det innført stemmerett for alle menn over 25 år, i 1913 fikk vi stemmerett for kvinner over 25 år, i 1920 ble stemmerettsalderen senket til 23 år, i 1946 til 21 år, deretter 20 år i 1967, og 18 år fra og med 1978.

Stemmerettsalderen er med andre ord ikke hugget i stein. Tvert imot har rammene for stemmeretten stadig vært under utvikling, på to måter: ved at stadig flere mennesker får stemmerett, og ved at stemmerettsalderen stadig kryper nedover. 16 års stemmerett er en naturlig fortsettelse av denne utviklingen.

Nærmere om begrunnelsen for forslaget

Det ligger to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år.

- Det ene er at 16 års stemmerett innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prinsipp, fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig og flere kan avgi sin mening i et velorganisert, stemmebasert demokrati.
- Det andre er prinsippet om at den som er gammel nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling, og dermed påvirke de samme lovene de plikter å følge. I Norge er kriminell lavalder 15 år, seksuell lavalder er 16 år, retten til sjøl å velge utdanning kommer etter fylte 15 år, retten til å velge politisk

og religiøst ståsted er 15 år, rett til abort er 16 år og retten til å motta (eller nekte) helsehjelp er 16 år. Alt dette peker mot at det er rimelig også å ha en stemmerettsalder i Norge på 16 år.

En praktisk tilleggsbegrunnelse for forslaget, som henger sammen med det første punktet, er ønsket om økt valgdeltakelse, slik det blant annet forekommer i St.meld. nr. 33 (2007–2008) Eit sterkt lokaldemokrati, hvor det blant annet vises til at valgdeltakelse er en vane som etableres tidlig i livet, og at «... dersom ein ikkje røystar i ung alder, reduserer det sjansen for at ein røyster når ein vert eldre» (stortingsmeldingen punkt 5.2.7).

En rekke land i verden har derfor satt ned stemmerettsalderen til 16 eller 17 år. I Europa har Østerrike innført stemmerett for 16-åringer for valg på alle nivåer – fra lokale til nasjonale valg og folkeavstemninger, vedtatt av den østerrikske nasjonalforsamlingen i 2007. Det første nasjonale valget der også 16-åringer hadde stemmerett, var det østerrikske valget til Europaparlamentet i juni 2009.

Sju delstater i Tyskland har også senket stemmerettsalderen til 16 år ved kommunevalg, én av dem også ved delstatsvalg. Det første kommunevalget med en stemmerettsalder på 16 år ble gjennomført i 1996 i Niedersachsen.

I Sveits er det 16 års stemmerett i delstaten Glarus ved lokal- og regionvalg.

Innføring av 16 års stemmerett har blitt støttet av blant annet LNU (Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner) og Barneombudet. I Norge var det en prøveordning med stemmerett for 16- og 17-åringer i kommune- og fylkestingsvalget i 2011.

Motargumenter

Det er tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om 16 års stemmerett. Det første er at ungdom under 18 år ikke er modne nok til å ta stilling i politiske spørsmål. Det andre er at 16 års stemmerett i praksis ikke bidrar til økt valgdeltakelse. Det siste er at myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør henge sammen med stemmerettsalderen.

Umodenhet

«Valgundersøkelser fra Tyskland tyder på at ungdom skiller seg fra den øvrige velgerskaren først og fremst ved at de stemmer mer ideologisk og mindre realpolitisk. De stemmer altså mer på ideer enn på saker. Noen vil kalle det litt naivt, andre vil kalle det konsekvent og reflektert. Umodent er det i alle fall ikke.»

(Hege Ulstein, Dagsavisen 30. juli 2012).

I debatter om 16 års stemmerett har det blitt hevdet at 16-åringer er for umodne til å delta i valg.

Dette er en diskutabel påstand, av tre årsaker. Først fordi modenhet er vanskelig å måle. Noen 16-åringer vil klart være umodne. Men objektive kriterier for modenhet ville nok raskt kunne føre til at også mange voksne og eldre ville vært å regne for umodne, uten at disse blir fratatt stemmeretten. I dag har som kjent også senile og umyndiggjorte mennesker stemmerett.

Den andre årsaken er at det vil være snakk om glidende overganger mellom modenhet og ikke-modenhet. Det er selvsagt ikke slik at før et visst antall år etter fødselen er man umoden, og etter denne datoen er man plutselig moden. Det vil alltid være snakk om glidende overganger, enten man velger 16 eller 18 års stemmerett.

Disse to årsakene gjør at modenhet i praksis også er en politisk vurdering, ikke bare en biologisk vurdering. Og – dette er den tredje årsaken – derfor har man tidligere for eksempel vurdert andre typer modenhet i Norge til å være under 18 år, som straffereettslig modenhet til å være 15 år (ikke 18), seksuell modenhet til å være 16 år (ikke 18), og religiøs modenhet til å være 15 år (ikke 18).

Valgdeltakelse

Det har blitt hevdet at å gi stemmerett til ungdom mellom 16 og 18 år vil bety lavere valgdeltakelse. Det er riktig at unge velgere har en lavere tilbøyelighet til å stemme, og at valgdeltakelse gjerne stiger med årene. Om det faktisk blir netto flere som stemmer, vil derfor andelen som stemmer, synke.

I 2011 ble det gjennomført en forsøksordning med stemmerett i kommune- og fylkestingsvalget for 16- og 17-åringer i 20 utvalgte kommuner. Tallene viser at 16- og 17-åringene hadde en lavere valgdeltakelse enn landet for øvrig. 57,3 prosent av 16- og 17-åringene som fikk mulighet til å stemme, brukte denne muligheten. Valgdeltakelsen i kommunevalget var samlet på rundt 65 prosent.

På den andre siden viste tallene at deltakelsen var langt høyere enn den pleier å være for førstegangsvelgere ellers. Tilsvarende tall for førstegangsvelgere har tidligere ligget så langt nede som på 33 prosent. I forsøket var deltakelsen altså 57 prosent, og blant 16- og 17-åringer i enkeltkommuner som Marker og Vågå var den på over 70 prosent. I Luster kommune var den høyest, med 82,2 prosent.

Myndighetsalder

Det blir stadig hevdet som et argument mot stemmerettsalder på 16 år at stemmerettsalderen bør følge myndighetsalderen. Myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder er alle i dag 18 år, slik det har vært siden 1979. I perioden 1948 til 1967 var alderen 21 år for alle tre.

År	Stemmerett (stortingsvalg)	Valgbarhet	Myndighet
1898	25 år (menn)	30 år	21 år
1913	25 år (kvinner)	30 år	21 år
1919	25 år (fattige)	30 år	21 år
1920	23 år	30 år	21 år
1946	21 år	30 år	21 år
1948	21 år	21 år	21 år
1967	20 år innen valgdagen	20 år	21 år
1969	20 år innen valgdagen	20 år	20 år
1972	20 år i løpet av valgåret	20 år	20 år
1978	18 år	18 år	20 år
1979	18 år	18 år	18 år

Kilde: Guro Ødegaard og Jacob Aars: Ungdom, valgdeltakelse og stemmerett – en kunnskapsoversikt (2011), Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, og snl.no/myndig.

Det er imidlertid klart at i et norsk historisk perspektiv er det ingen sammenfall mellom stemmerettsalder, valgbarhetsalder og myndighetsalder. De fleste årene har det ikke vært noen sammenfall mellom de tre. I periodene 1814–1948, samt perioden 1967–1969 og 1978–1979, til sammen nærmere 140 av de 200 siste årene, har myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder ikke sammenfalt, mens i 60 av disse årene har de vært sammenfallende – inkludert perioden fra 1979 og fram til i dag.

Om man bare ser på alder for valgbarhet og stemmerett har disse sammenfalt i Norge siden 1948, mens de foregående 150 årene var de ulike: Fram til 1948 var valgbarhetsalderen i Norge 30 år, mens stemmerettsalderen varierte mellom 21 og 25 år.

Valgreforamen i Østerrike er et aktuelt eksempel på hvordan det er fullt mulig å skille mellom aldersgrensene for stemmerett og valgbarhet. I Østerrike, som har innført 16 års aldersgrense ved nasjonale valg, er ikke 16- og 17-åringer valgbar. Her er grensen for å bli valgt 18 år.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, til behandling i perioden 2013–2017, fremmes forslaget om å endre § 12 i tre ulike alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

Det fremmes derfor følgende

forslag:

§ 50 første ledd skal lyde:

Stemmeberettigede ved Storthingsvalg ere de norske Borgere, Mænd og Kvinder, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 16 Aar.

§ 12 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

Alternativ 2:

Regjeringen vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

Alternativ 3:

Presidenten vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

§ 61 skal lyde:

§ 61

Ingen kan vælges til Repræsentant uden at være stemmeberettiget og senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

14. juni 2012

Snorre Serigstad Valen

Frøydis Elisabeth Sund

Hallgeir H. Langeland

Jette F. Christensen

Stine Renate Håheim

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 4 B

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland

Dokument 12:4B (2011–2012)

**Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland:
Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) på bokmål og
nynorsk**

Til Stortinget

Bakgrunn

Det vises til Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16-års stemmerett). I forslaget her fremmes det samme forslaget i nye språkversjoner.

Stortinget ba 21. mai 2012 Stortingets presidentskap om å «bidra til å få utarbeidet oppdaterte språklige versjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk». Presidentskapet oppnevnte 31. mai 2012 et utvalg til å gjøre dette (Grunnlovsspråkutvalget), som 17. september 2012 avga rapport til presidentskapet med forslag til nye språkversjoner av Grunnloven.

Ettersom Grunnloven i neste periode kan bli vedtatt i nye språkversjoner, er det hensiktsmessig at grunnlovsforslag som fremmes i denne perioden fremsettes både på originalspråk (1903-språk), og på bokmål og nynorsk. Dermed kan de behandles og eventuelt vedtas uansett hvilken språkform Grunnloven for øvrig er utformet i. Forslagene i Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) fremmes derfor også på tidsmessig bokmål og nynorsk.

I Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) ble forslag til endringer av § 12 første ledd første punktum fremsatt i tre alternativer. De tilsvarende alternativene i forslaget her er nummerert med bokstaven B (1 B, 2 B,

og 3 B) for å skille dem fra de tre nevnte alternativene i Grunnlovsforslag 4 (2011–2012).

Forslag

Det fremmes derfor følgende

forslag:

§ 12 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det år valgtinget holdes.

–

Kongen vel selv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Regjeringa velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det år valgtinget holdes.

–

Regjeringa vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Presidenten velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det år valgtinget holdes.

–

Presidenten vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

§ 50 første ledd skal lyde (på bokmål og nynorsk):

Stemmerett ved stortingsvalg har de norske borgere som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det år valtinget holdes.

–

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

§ 61 skal lyde (på bokmål og nynorsk):

§ 61

Bare den kan velges til representant som har stemmerett og har fylt 18 år eller fyller 18 år i det år valtinget holdes.

–

§ 61

Berre den kan veljast til representant som har røysterett og har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 5

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Willy Amundsen, Bent Høie, Trond Helleland, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande

Dokument 12:5 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Willy Amundsen, Bent Høie, Trond Helleland, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om tillegg i Grunnloven § 49 om grunnlovsfesting av lokaldemokratiet

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede vil med dette legge fram forslag om tillegg i Grunnloven § 49 om grunnlovsfesting av lokaldemokratiet.

I de fleste demokratiske land i Europa gir Grunnloven bestemmelser om det lokale demokrati eller lokalt selvstyre. Blant 26 europeiske konstitusjoner er den norske grunnloven den eneste som ikke har en bestemmelse om dette.

Europarådet har i sitt arbeid med å bygge og konsolidere demokratiet i Europa satt det kommunale selvstyret sentralt. Dette kommer til uttrykk bl.a. ved at Europarådet satte tilslutning til Charteret om lokalt selvstyre av 15. oktober 1985 som betingelse for medlemskap for de nye demokratiene i Sentral- og Øst-Europa på linje med tilslutning til Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen etter Sovjetunionens fall.

Norge har med Stortingets enstemmige samtykke ratifisert Charteret om lokalt selvstyre den 26. mai 1989. Det ble ikke tatt noe forbehold for noen del av traktaten. Dette innebærer at Norge har påtatt seg de plikter som springer ut av Charteret artikkel 2, som lyder:

«The principle of local self-government shall be recognised in domestic legislation, and where practicable in the constitution.»

Gjennom årene har tanken om grunnlovsfesting av kommunalt selvstyre fått støtte av bl.a. kommunelovutvalget (se NOU 1990:13 s. 335–339) og av valglovutvalgets flertall (se NOU 2001:3 s.101–102).

Forslag om grunnlovsfesting av det kommunale selvstyret er med ulik ordlyd blitt framsatt en rekke ganger. Forslag om dette er blitt behandlet og avvist i 1998, i 1999, i 2003, 2007 og sist i 2012. Begrunnelsen for avvisningen har bl.a. vært at det kan diskuteres om begrepet lokalt selvstyre er et tilstrekkelig presist begrep for det lokale demokratis stilling i forhold til statsmakten. Det er blitt anført at en grunnlovsfesting av det lokale selvstyre kan begrense statens handlefrihet og fleksibilitet, fordi det implisitt i en slik grunnlovsfesting vil ligge at statlige myndigheter vil måtte bli mindre detaljstyrende overfor kommuner og fylkeskommuner.

I de 25 land som har en bestemmelse i grunnloven om dette, brukes ulike uttrykk. En mulighet som omgår problemstillingen knyttet til en begrensning i statens handlefrihet, er å grunnlovfeste lokaldemokratiet. Dette vil innebære at det lokale folkevalgte nivå får en forankring i Grunnloven og at Norge der ved oppfyller sine forpliktelser med hensyn til Charteret om lokalt selvstyre.

Dette forslaget fikk ikke grunnlovsmessig flertall ved behandling i Stortinget i 2012. Forslagsstillerne fremmer forslaget på ny for at et nytt storting skal kunne ta stilling til dette spørsmålet.

Forslag

Det fremmes følgende

forslag:

§ 49 annet og tredje ledd skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Indvaanerne have Ret til at styre Anliggender der ere af lokal Karakter, gennem lokale organer udpegede ved direkte og frie Valg. Slige Organer kunne paalægges bestemte Opgaver ved Lov eller Aftale.

Nærmere Bestemmelser om geografisk Afgrænsning, om Stemmeret og om Valg fastsættes ved Lov.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Innbyggerne har rett til å styre anliggender som er av lokal karakter, gjennom lokale organer som er utpekt ved direkte og frie valg. Slike organer kan pålegges bestemte oppgaver ved lov eller avtale.

Nærmere bestemmelser om valg, stemmerett og geografisk avgrensning fastsettes ved lov.

–

Innbyggjarane har rett til å styre i lokale saker gjennom lokale organ som er utpeika gjennom direkte og frie val. Slike organ kan bli pålagde visse oppgåver i lov eller etter avtale.

Nærare føresegner om val, røysterett og geografisk avgrensing blir fastsette i lov.

28. september 2012

Per-Willy Amundsen

Bent Høie

Trond Helleland

Geir Jørgen Bekkevold

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 6

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen

Dokument 12:6 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen om endringer i Grunnloven § 107 (odels- og åsetesretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i Norge. Rettshistorisk binder odelsretten vår tids lovverk sammen med de tidligste lovverk i vårt lands historie, det være seg landskapslovene eller Magnus Lagabøters landslov. Langt tilbake i tid var odelsbegrepet knyttet til den frie og selveiende bonden, og i nasjonsbyggingens epoke fikk begrepet stor symbolverdi for selvstendighet og synet på bonden som bærer av særnorske tradisjoner. Siden den tid har Norge gått fra å være et agrarsamfunn der slektskap og familieband var helt avgjørende for personers status, til nå å være et samfunn basert på blandingsøkonomiens prinsipper om like muligheter og sosial mobilitet. Tradisjonelt landbruk er ikke lenger dominerende, men utgjør i dag en del av et større bilde der andre råvarer, industri og tjenesteytende næringer fyller en større plass. Videreføringen av de tradisjonsbærende verdiene landbrukseiendommene representerer fordrer derfor nytenking og strukturendringer. Her står odelsrettens materielle innhold i dag snarere i veien for utviklingen enn å ivareta den. Slegt kan ikke være viktigere enn drift.

Landbruket har en sterk tilknytning til tradisjonelle borgerlige verdier som respekten for privat eiendomsrett, frihet til å drive næringsvirksomhet samt vern om kultur og natur. Norske bønder har gjennom historien vært en del av fundamentet i sam-

funnet, og den frie og selvstendige bonden har vært med på å legge grunnlaget for den staten som i dag kalles Norge. Det konservative prinsippet om å forandre for å bevare tilsier nå at odels- og åsetesretten må endres for å sikre at vi får et lønnsomt og levedyktig landbruk i hele landet.

Det er en liten andel av befolkningen som i dag er sysselsatt innenfor landbruket. Forslagsstillerne konstaterer at det har vært en markant og konstant nedgang i sysselsettingen i landbruket. Forslagsstillerne vil også bemerke at næringen samtidig har opplevd en meget sterk produktivitetsvekst. Betydelig færre bønder produserer nå mer enn før. Satsingen på forskning og innovasjon i landbruket har blitt styrket, og landbruksnæringen har mange kvaliteter som gjør den levedyktig for fremtiden. Norske bønder har bidratt til en utvikling som har gjort at Norge i dag produserer mer mat enn da landbruket dominerte sysselsettingsstatistikken totalt.

Det er betydelig færre utøvere enn tidligere. Antallet har gått fra ca. 200 000 rundt 1950 til mindre enn 50 000 i dag. Statistikken viser en klar forgubbing, en manglende rekruttering og mange gårdsbruk uten lys og aktivitet. Jordleie står for 40 pst. av driften av jordbruksarealene, dette holder arealene i hevd, men en ser også at behovet for strukturendring er stort. Bosettingen i Distrikts-Norge i dag er mer avhengig av annen sysselsetting enn av aktiviteten på gårdene. Det viser også fraflyttingsstatistikken, som er sterkest der alternativ sysselsettingsmulighet er dårligst.

Gårder over hele landet har kvaliteter som gjør dem til en flott boplass og et sted for viktig økonomisk aktivitet. Det er imidlertid en kjensgjerning at for svært mange gårdbrukere kan ikke gården være en hovedinntekt. Odelsretten kan derfor i fremtiden

bli oppfattet mer som en byrde og plikt enn en positiv rett.

I sum viser dette at norsk landbruk trenger muligheter og ikke begrensninger for at næringen skal være lønnsom og bidra til å sikre spredt bosetting. Odelsretten er en lov som sikrer eierrettigheter for en slekt. Den gir ingen sikkerhet for bosetting og egen drift av gårdsbruket. Landbrukets betydning, rolle og utfordringer tilsier at odels- og åsetesretten ikke lenger har en naturlig plass i Grunnloven.

Den 23. oktober 2003 avga Odelslovutvalget sin innstilling (NOU 2003:26) til daværende statsråd Lars Sponheim. To av utvalgets medlemmer (lederen Thor Falkanger og Merethe Storødegård) gikk inn for å avvike odelsretten med følgende begrunnelse (side 173–174):

«Odelsretten er en viktig del av vår rettslige kulturarv, men dette gir i seg selv ikke tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde odelsretten i våre dagers samfunn.

Det kan pekes på en rekke fordeler ved odelsretten. Noen er rimelig sikre, andre er av en slik art at det er vanskelig å føre noe eksakt bevis for de samfunnsmessig gunstige virkninger. I så henseende er det flere forhold i drøftelsen foran som mindretallet finner grunn til å knytte noen bemerkninger til:

a. Det er fremholdt - etter mindretallets syn med rette - at 'det sosiale livet til bondefamilien er tett sammenvevd med næringsvirksomheten' (side 209). Det er ingen klare skiller mellom arbeidsplass og hjem, og mellom arbeidstid og fritid. Og dette preger naturlig nok tilknytningen til gården. Spørsmålet er om odelsretten styrker denne tilknytning på en slik måte at man får et økt samfunnsmessig utbytte av landbruket. Under punkt 12.3.2 bokstav a om 'bedre landbruk', jf. også punkt 12.3.3, gis det uttrykk for at det ikke er sannsynlig at odelsretten har noen stor betydning for et bedre landbruk, sammenlignet med det vi ville hatt uten odelsretten. Men det pekes også på at 'de sosio-kulturelle holdninger og erfaringer spiller en rolle' - uten at det klargjøres hva som ligger i disse begreper og den innflytelse odelsretten har hatt og har i så måte.

b. Bo- og driveplikt fremholdes en rekke ganger som viktige elementer i odelsretten, med betydningsfulle, gunstige samfunnsmessige virkninger. Mindretallet vil her minne om at boplikten er et forholdsvis nytt element ved samfunnets kontroll med utnyttelsen av fast eiendom. Den ble innført i vår lovgivning ved odelsloven og konsesjonsloven, begge av 1974. Og det samme gjelder driveplikten som en personlig forplik-

telse for eieren (når det sees bort fra de særlige regler som var knyttet til odelsløsningstilfellene, jf. skjønnsloven av 1. juni 1917 nr. 1 § 76 slik bestemmelsen lød inntil odelsloven av 1974 trådte i kraft).

Etter mindretallets oppfatning kan de hensyn som ligger bak odelslovens bo- og drivepliktregler like godt varetas gjennom konsesjonslovsystemet.

Også når det gjelder samfunnets kontroll med eiendomsstruktur og eierforhold mener mindretallet at det som er samfunnsmessig ønskelig, kan varetas gjennom konsesjonslov sammen med jord og skoglov. Her har samfunnet de nødvendige instrumenter, og det er da et politisk spørsmål i hvilken utstrekning kontroll- og reguleringsmulighetene skal utøves.

c. Landbruket har en lang tradisjon for fellesskap i arbeid. Kontrasten til den rettslige ulikhet det etter odels- og åseteslovgivningen har vært mellom kjønnene, er således stor. Mindretallet deler fullt ut det syn at det var betydningsfullt at likestilling i prinsippet ble kjempet igjennom i 1974, og at de siste rester av forskjellsbehandling forsvinner dersom Utvalgets forslag legges til grunn. Men en lovbestemmelse om likestilling - med den signaleffekt den gir - er etter mindretallets syn ikke en faktor som i våre dager kan tillegges vesentlig betydning når det spørres om det odelsrettslige system bør opprettholdes.»

I en høringsuttalelse om Odelslovutvalgets innstilling til Landbruksdepartementet uttalte Statens landbruksforvaltning (SLF) følgende:

«På bakgrunn av de erfaringer SLF har med odelsretten og dennes betydning for utnyttningen av landbruksressursene, mener vi at en god del argumenter taler for å oppheve instituttet. Tilsvarende tilsier vår erfaring at det ikke eksisterer noen argumenter for å beholde odelsretten som er så tungtveiende at det er formålstjenlig å videreføre rettsinstituttet. SLF anbefaler derfor at odelsretten avskaffes.»

Selv om odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i Norge, er tiden overmoden for en endring. Odelsloven i sin nåværende form er en av de mange særreguleringer i eiendomsretten som hindrer fremtidsrettet satsing, naturlige strukturendringer, mer lønnsom drift og økt investeringsevne i landbruket. Forslagsstillerne viser til at en mer fleksibel odelslov er ett av de tiltak som kan bidra til modernisering og økt lønnsomhet i norsk landbruk. Landbruket er tjent med at odelsbestemmelsene fjernes fra Grunnloven.

Forslag

Forslagsstillerne fremmer følgende

forslag:

§ 107 oppheves.

Gunnar Gundersen

28. september 2012

Svein Flåtten

Anders B. Werp

Olemic Thommessen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

president

Grunnlovsforslag 7

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Svein Roald Hansen, Marianne Aasen og Else-May Botten

Dokument 12:7 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Svein Roald Hansen, Marianne Aasen og Else-May Botten om endringer i Grunnloven § 93 med sikte på å åpne for at samtykke til suverenitetsoverføring kan gis med 2/3 flertall forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning

Til Stortinget

Bakgrunn

§ 93 ble tatt inn for at Grunnloven ikke skal være et hinder for at Norge skulle kunne være en aktiv medspiller i en utvikling mot et sterkere og mer omfattende forpliktende samarbeid mellom land, for å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden.

Forslaget om en slik bestemmelse i Grunnloven ble første gang satt fram av representantene Rakel Seweriin, Herman Smitt Ingebretsen, Konrad Knudsen og Neri Valen i 1952 og ble senere framsatt i ulike varianter fram til den ble tatt inn i Grunnloven i 1962.

Utviklingen etter andre verdenskrig har skritt for skritt bygd opp internasjonale organer og avtaler, som i sterkere og sterkere grad forplikter landene som deltar. Det er en utvikling som det har vært bred politisk enighet om at Norge skulle støtte helhjertet opp om i hele etterkrigstiden. En internasjonal rettsorden er særlig i små lands interesser. Det er samtidig en utvikling som begrenser det enkelte lands handlingsfrihet. Slik må det være. Det er ikke mulig at landene kan forplikte hverandre til i sterkere grad å handle sammen i felles interesse og samtidig beholde selvråderetten ubeskåret.

Norge har undertegnet rundt 900 internasjonale avtaler som i større eller mindre grad innsnevrer vårt eget handlingsrom. Når vi har gjort det, er det fordi det har vært i vår egen interesse.

De store, felles utfordringer internasjonalt, som klimatrusselen, fattigdomsbekjempelse og internasjonal kriminalitet og terror, skaper behov for mer og sterkere forpliktende samarbeid landene imellom. Det krever at landene er villige til å overføre noe av sin suverenitet til felles, internasjonale organer som bygger på demokratiske prinsipper.

Alternativet til å benytte Grunnloven § 93 ved suverenitetsoverdragelse vil være å endre Grunnloven § 112. Da ville forslag om det måtte framsettes i ett storting og vedtas av det neste storting, da med 2/3 flertall. Innbyggerne ville da i prinsippet ha mulighet til å gi uttrykk for sitt syn på dette spørsmålet ved stortingsvalget.

Kravet i Grunnloven for myndighetsoverføring etter § 93 er satt strengere enn kravet til endring i Grunnloven; 3/4 flertall nettopp fordi velgerne ikke vil ha hatt mulighet til å gi uttrykk for sitt syn gjennom et valg.

Det sistnevnte leddet i grunnlovsendringsprosedyren er prinsipielt viktig. I samsvar med grunnleggende tenkning om folkesuverenitet markerer det at Grunnloven er folkets eiendom, ikke Stortingets alene. Grunnloven § 93 gjør det mulig å treffe vedtak om suverenitetsoverføring uten å vente til over neste valg. Kravet om 3/4 flertall skal kompensere for bortfallet av denne demokratiske garantien.

Folkeavstemning har vært brukt svært få ganger i rikspolitisk sammenheng. Den ble brukt da det skulle tas stilling til om Norge fortsatt skulle være et kongedømme eller bli en republikk og ved løsrivelsen fra Sverige i 1905. Når det gjelder vår utenrikspolitikk, har den vært benyttet to ganger, i tilknytning til våre

søknader om å bli med i EU-samarbeidet. Dette har skapt en sedvane. Hvis spørsmålet om EU-medlemskap igjen aktualiseres, er det tverrpolitisk enighet om at det ikke vil være aktuelt med en slik innmeldelse uten at man først har innhentet folkets råd.

Det er bred politisk enighet om at utfallet av en folkeavstemning skal respekteres, selv om den konstitusjonelt sett er rådgivende. Spørsmålet er om det ikke vil være riktig å la den vekt Stortinget bør tillegge en folkeavstemning, også komme til uttrykk ved at kravet til flertall da settes likt krav ved endringer i Grunnloven. En slik endring vil styrke folkeavstemningens vekt i beslutningsprosessen.

Når folket har fått mulighet til å gi Stortinget sitt råd, vil det politisk sett legge en avgjørende føring for behandlingen i Stortinget. Derfor bør det også komme til uttrykk ved at kravet til kvalifisert flertall blir noe mindre enn om det ikke har vært folkeavstemning.

Utfordringen blir altså å finne fram til en måte som gjør det mulig å sette flertallskravet i § 93 ned til det samme nivå som ved endring av Grunnloven etter normal prosedyre, fordi det vil være alternativet til å benytte § 93. Dermed vil man ta vare på den vel gjennomtenkte sammenheng som ligger i dagens system, av hensyn til legitimiteten av det endelige resultat er det viktig å finne en slik balanse.

Løsningen er å beholde hovedreglene i § 93 slik paragrafen nå lyder, men legge til nytt annet ledd om at 2/3 flertall er tilstrekkelig under visse vilkår. Dermed åpnes det også for en valgmulighet som ikke finnes i dagens system.

På denne måten oppnår man for det første å ta vare på dagens mulighet for å gå raskere fram enn etter § 112, uten å gå veien om grunnlovsendingsprosedyren, men da med bibehold av kravet på 3/4 flertall. Denne adgangen ble benyttet for å åpne for norsk deltagelse i EØS. Men da vil det fortsatt være nødvendig med 3/4 flertall.

Samtidig innføres det et nytt ledd der flertallskravet settes til 2/3, men bare dersom det på forhånd er holdt rådgivende folkeavstemning. Stortingets adgang til å samtykke uten å vente til etter neste valg vil være den samme som etter paragrafens første ledd: Bortfallet av den demokratiske garanti som ligger i kravet om mellomliggende valg etter § 112, kompenseres ved det element av direktedemokrati som ligger i kravet om forutgående folkeavstemning av rådgivende karakter. Hvis en slik framgangsmåte blir valgt, gir ikke lenger hensynet til folkesuvereniteten tilstrekkelig grunn til å beholde den kompensasjon som i dag ligger i kravet om 3/4 flertall.

Forslaget forutsetter selvsagt at folkeavstemningen og stortingsvedtaket gjelder samme sakskompleks, at de alternativer som legges fram for velgerne, i det vesentligste er klare, og at saken avgjøres i Stortinget innen rimelig tid etter at resultatet av folkeavstemningen er klart. Mer detaljerte regler om disse spørsmål er det imidlertid ikke grunn til å ta inn i Grunnloven.

Forslaget fremmes i to alternativer der samme realitet er forsøkt uttrykt på to litt ulike måter.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 93 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Saadant Samtykke kan alligevel gives med to Trediedeles Flertal, dersom Stortinget først har indhentet Folkets Raad.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Slikt samtykke kan likevel gis med to tredjedels flertall dersom Stortinget først har innhentet folkets råd.

–

Slikt samtykke kan likevel gjevast med to tredjedels fleirtal dersom Stortinget fyrst har henta inn råd frå folket.

Alternativ 2 A (originalspråk):

To Trediedeles Flertal er alligevel tilstrækkelig, dersom Stortinget først har indhentet Folkets Raad.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

To tredjedels flertall er likevel tilstrekkelig dersom Stortinget først har innhentet folkets råd.

–

To tredjedels fleirtal er likevel nok dersom Stortinget fyrst har henta inn råd frå folket.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

28. september 2012

Svein Roald Hansen

Marianne Aasen

Else-May Botten

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 8

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden

Dokument 12:8 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om endringer i Grunnloven §§ 4 og 16 (om forholdet stat/kirke)

Til Stortinget

Bakgrunn

Avtalen om ny organisering av forholdet mellom staten og Den norske kirke innebærer flere grunnlovsforslag, og åpner også for partienes primære grunnlovsforslag. Forslagsstillerne ønsker å fremme forslag om å oppheve § 4 og endre dagens § 16.

Å velge tro og livssyn er personlige valg. Forslagsstillerne mener statens oppgave er å sikre livssynsfriheten som en grunnleggende verdi og rettighet. Staten og andre offentlige institusjoner skal i toleransens navn være upartiske og ikke knyttes til en bestemt religion. Det er ut fra dette grunnsynet at Venstre finner det prinsipielt riktig med et skille mellom stat og kirke.

Venstre mener dagens § 4 om Kongens bekjennelsesplikt og eksisterende § 16 om at Den norske kirke skal understøttes «som saadan af Staten», ikke har noen plass i Grunnloven. Disse bestemmelsene er etter forslagsstillernes syn ikke forenlige med en stat som skal være nøytral med hensyn til tro og livssyn.

28. september 2012

Trine Skei Grande

Borghild Tenden

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Forslag

På denne bakgrunnen fremmes følgende

forslag:

§ 4 oppheves.

§ 16 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 16

Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsudøvelse. Alle Tros- og Livssynssamfund skulle understøttes paa lige Linje.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

Grunnlovsforslag 9

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland

Dokument 12:9 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 112 (utvidelse av tidsfristen for å foreslå endringer i Grunnloven)

Til Stortinget

Bakgrunn

I Grunnloven § 112 er det fastsatt regler for hvordan grunnlovsforslag skal foreslås og behandles:

«Viser Erfaring, at nogen Del af denne Kongeriget Norges Grundlov bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes og paa første, andet eller tredie Storthing efter et nyt Valg og kundgjøres ved Trykken. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storthing efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei [...]»

Grunnlovsforslag må altså fremsettes i løpet av én av de tre første sesjonene i én stortingsperiode, og behandles i løpet av én av de tre første sesjonene i den påfølgende stortingsperioden. Det kan derfor verken foreslås eller behandles grunnlovsforslag i den siste sesjonen før et stortingsvalg.

Forslagsstilleren ønsker å beholde prinsippet om at grunnlovsforslag må fremmes i løpet av én valgperiode, og behandles i den påfølgende valgperioden, men samtidig endre Grunnloven slik at det i framtiden kan bli mulig å foreslå grunnlovsendringer noe nærmere et stortingsvalg enn det er anledning til i dag.

Kortere tidshorisont i mediebildet

I dagens mediebilde blir små saker store, og de store sakene forsvinner. Den mediestyrtede dagsordenen har kort horisont og gjerne snevert fokus.

Holdt opp mot det faktum at grunnlovsforslag må fremmes senest ett år før et stortingsvalg, oppnår man i dag den effekten at forslagene er glemt når man kommer til valgdagen.

I perioden 2005 til 2009 ble det for eksempel fremmet forslag om å innføre republikk, om å fjerne odelsretten og om å gi 16-åringene stemmerett. Det ble foreslått å fjerne kravet om tre fjerdedels flertall i Stortinget for å melde Norge inn i EU, og det ble foreslått å grunnlovsfeste retten til å søke asyl.

Det vil ikke være noen overdrivelse å si at ingen av disse konkrete forslagene fikk særlig mye omtale i media i forbindelse med stortingsvalget i 2009. Det vi ser i praksis, er at det er når sakene fremmes, eller når de kommer til behandling i Stortinget, at de har noen sjanse til å få medieoppmerksomhet og dermed bekjentgjøres for velgerne. Begge deler ligger i tid langt unna valgdagen.

Regelen i Grunnloven § 112 bygger på et prinsipp om at grunnlovsforslag skal «hvile» over et stortingsvalg. Dette er en meget viktig demokratisk sikkerhetsventil. Den innebærer at folk skal være informert om og kjenne til viktige grunnlovsendringer før de går til valg, og kan la denne kunnskapen spille en rolle i valget av hvordan de ønsker å bruke sin stemme. Dette prinsippet foreslås ikke endret.

Samtidig bygger § 112 også på et prinsipp om at et grunnlovsforslag skal ligge og «modne» en periode før valg, formodentlig utformet med tanke på at innbyggerne skal ha rimelig tid til nettopp å bli informert om og kjenne til viktige forslag til grunnlovsendringer før man går til valg. Også dette prinsippet må ivaretas og videreføres.

Samtidig må man ta høyde for at spørsmålet om hva som er rimelig tid for å bli kjent med et grunnlovsforslag vil være påvirket av den tiden man faktisk lever i – inkludert erkjennelsen av at en viss tid faktisk også kan være for lenge. I dagens medievirkelighet er ett år svært lenge. Dette taler for at fristen bør være mindre enn ett år, slik den er i dag.

Den grunnlovsfestede tiden for hvor lenge et grunnlovsforslag må «modnes» har faktisk også endret seg gjennom historien. Tiden har blitt kortere og kortere. Fra 1869 til 1905 måtte grunnlovsforslag fremsettes på første storting etter valget, deretter på første eller annet storting etter valg. I 1946 ble dette endret til første, annet eller tredje storting etter valg.

Det foreslås på denne bakgrunn at grunnlovsforslag må kunne fremmes og bekjentgjøres noe nærmere et stortingsvalg enn i dag, med tre ulike alternativer (én måned før valg, tre måneder før valg eller seks måneder før valg).

Ulike alternativer

De tre alternativene fremmes i to ulike versjoner for å ta hensyn til at det også fremmes grunnlovsforslag denne perioden om å avvikle det arvelige monarkiet til fordel for republikk. De to ulike versjonene er tilpasset ulike utfall av dette forslaget.

Alle seks alternativer er dessuten utformet i to alternative språkversjoner (A og B): én i originalspråk, det vil si etter den språknormen som ligger til grunn for den gjeldende grunnlovsteksten, og én i både bokmål og nynorsk, for å ta høyde for at Grunnloven kan bli vedtatt på modernisert bokmål og nynorsk i neste periode.

I alle alternativene er formuleringene om at grunnlovsforslag og vedtatte grunnlovsendringer skal kunngjøres «... ved Trykken...», foreslått strøket. Bakgrunnen for dette er at slike kunngjøringer i en stor og økende grad vil skje digitalt.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 112 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af denne Kongeriget Norges Grundlov bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes *mindst een Maaned inden et Stor-*

thingsvalg og kundgjøres. Men det tilkommer først det første, andet eller tredje Storting efter næste Valg at bestemme, om den foreslaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Stortinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Stortingets Præsident og Sekretær og sendes Kongen til *Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i Kongeriget Norges Grundlov.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes minst én måned før et stortingsvalg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram minst ein månad før eit stortingsval og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af *denne Norges Riges Grundlov* bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes *mindst een Maaned inden Storthingsvalg* og *kundgjøres*. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storting efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Stortinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Stortingets Præsident og Sekretær og *sendes til Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i Norges Riges Grundlov.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes minst én måned før et stortingsvalg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram minst ein månad før eit stortingsval og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af *denne Kongeriget Norges Grundlov* bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes *mindst tre Maaneder inden Storthingsvalg* og *kundgjøres*. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storting efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Stortinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Stortingets Præsident og Sekretær og sendes Kongen til *Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i Kongeriget Norges Grundlov.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes minst tre måneder før et stortingsvalg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

–

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram minst tre månader før eit stortingsval og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og

sekretær og sendast til kongen til kunngjering som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

Alternativ 4 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af *denne Norges Riges Grundlov* bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes *mindst tre Maaneder inden Storthingsvalg og kundgjøres*. Men det tilkommer først det første, andet eller tredje Storting efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Stortinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Stortingets Præsident og Sekretær og *sendes til Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i *Norges Riges Grundlov*.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes minst tre måneder før et stortingsvalg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram minst tre månader før eit stortingsval og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

Alternativ 5 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af *denne Kongeriget Norges Grundlov* bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes *mindst seks Maaneder inden Storthingsvalg og kundgjøres*. Men det tilkommer først det første, andet eller tredje Storting efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Stortinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Stortingets Præsident og Sekretær og sendes Kongen til *Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i Kongeriget Norges Grundlov.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes minst seks måneder før et stortingsvalg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

–

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram minst seks månader før eit stortingsval og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar

ner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

Alternativ 6 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af *denne Norges Riges Grundlov* bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes *mindst seks Maaneder inden Storthingsvalg, og kundgjøres*. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storthing efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Storthinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Storthingets Præsident og Sekretær og *sendes til Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i *Norges Riges Grundlov*.

Alternativ 6 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes

minst seks måneder før et stortingsvalg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram minst seks månader før eit stortingsval og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 10

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen

Dokument 12:10 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om endring av Grunnloven §§ 1, 3, 4–9, 11–15, 17–32, 34–37, 39–41, 43–48, 62, 67–69, 74–82, 86 og 112 (innføring av republikk som styreform i Norge)

Til Stortinget

Bakgrunn

Norges styreform er arvelig monarkisk. Det innebærer at det formelle statsoverhodet innehas av en person som har arvet denne posisjonen, og ikke er gitt den av folket gjennom valg. Ifølge Grunnloven står Kongen over det folkevalgte parlamentet.

Enhver stilling som hviler på nedarvede rettigheter, er en anakronisme i demokratiske samfunn. Monarkiet er en fortidslevning fra et autoritært styre, og egner seg derfor dårlig som demokratisk symbol. Sist, men ikke minst, en overgang til republikk vil være det naturlige slutt punktet på den demokratiseringen som startet i 1814, og som var slutført da Stortinget fratok Kongen, ved unionsoppløsningen, de siste restene av formell makt.

Republikk er i dag den mest vanlige styreformen i verden. Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven, slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt – en president, som erstatter for dagens kongehus. Derfor foreslås konkrete endringer i Grunnloven, slik at Norge kan endre sin formelle styreform fra arvelig monarkisk til republikansk.

Hva slags republikk skal det være?

Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven, slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt av folket, det vil si en president. Et sentralt spørsmål er hva slags republikk som skal innføres. Blant de mest sentrale spørsmålene er hvilken makt en president skal ha, sett i forhold til makten til regjering og storting, og hvordan presidenten skal velges. Andre spørsmål er blant annet hvem som er valgbar som president, hvor lenge en president kan sitte og hvor mange ganger på rad man kan velges som president. I tillegg kommer spørsmål om hva som skjer med dagens medlemmer av kongehuset, og en rekke formelle og praktiske spørsmål.

Forslagsstillerne vil derfor i tillegg til grunnlovsforslaget her fremme et representantforslag med forslag om at Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk som styreform i Norge, og legge vurderinger av de ulike alternativene fram for Stortinget slik at de foreligger i god tid før Stortingets behandling i neste valgperiode av det nærværende grunnlovsforslaget om innføring av republikk. Dersom et slikt representantforslag blir vedtatt og utredningen gjennomføres, vil Stortinget ha et godt grunnlag for å kunne ta stilling til sentrale spørsmål knyttet til republikk som statsform innen grunnlovsforslaget her skal opp til behandling i løpet av de tre første sesjonene i neste stortingsperiode.

Folkeavstemning om innføring av republikk

Endring av styreformen for den norske staten er av stor viktighet for folket og landet. Innføring av republikk som ny styreform bør derfor bare gjennomføres dersom et flertall av folket stemmer ja til dette ved en folkeavstemning der valget står mellom

å innføre republikk, eller fortsatt ha en arvelig monarkisk styreform.

En slik folkeavstemning bør gjennomføres etter at Stortinget har vedtatt de nødvendige grunnlovsendringene for innføring av republikk som styreform. For at folkeavstemningen skal få betydning, må grunnlovsendringene gjøres betinget av at de får tilslutning i den etterfølgende folkeavstemningen. Forslagsstillerne har derfor tatt inn i grunnlovsforslaget en bestemmelse om at grunnlovsendringene bare trer i kraft dersom innføring av republikk som styreform i Norge får flertall ved en etterfølgende folkeavstemning. Ikrafttredelsestidspunktet settes til 1. januar i året etter at en slik folkeavstemning avholdes, for å gi noe tid til praktiske forberedelser for iverksettelse av den nye styreform.

Det foreslås også å sette som betingelse at en slik folkeavstemning avholdes innen utgangen av neste stortingsperiode, slik at det grunnlovsvedtaket Stortinget eventuelt fatter i neste periode ikke kan «vekkes til live» ved en folkeavstemning i en senere periode.

Rekkefølgen på behandlingen av forslaget om å innføre republikk som ny styreform blir dermed:

- 1 Stortinget vedtar å be regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk, og fremme forslag om hovedpunktene i en republikansk styreform.
- 2 Stortinget vedtar hovedpunktene for hva slags republikk Norge bør ha.
- 3 Grunnlovsendringer som innfører republikk som styreform vedtas, men trer først i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform har fått flertall i en folkeavstemning om dette.
- 4 En folkeavstemning som nevnt avholdes.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

I

Overskriften skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Norges Riges Grundlov

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Norges rikes grunnlov

–

Noregs rikes grunnlov

§ 1 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 1

Norge er *en fri, selvstændig, udelelig og uafhængelig Republik.*

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 1

Norge er en fri, selvstendig, udelelig og uavhengelig republikk.

–

§ 1

Noreg er ein fri, sjølvstendig, udeleleg og uavhengendeleg republikk.

Overskriften til kapittel B skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

B. Om den udøvende Magt

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

B. Om den utøvende makt

–

B. Om den utøvande makta

§ 3 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 3

Den udøvende Magt er *hos Regjeringen og Præsidenten. Nærmere Bestemmelser om Præsidenten fastsættes ved Lov.*

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 3

Den utøvende makt er hos regjeringen og presidenten. Nærmere bestemmelser om presidenten fastsettes ved lov.

–

§ 3

Den utøvande makta er hos regjeringa og presidenten. Nærare føresegner om presidenten blir fastsette i lov.

§§ 4, 5, 6, 7, 8, 9 og 11 oppheves.

§ 12 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 12

Regjeringen skal bestaa af en Statsminister og i det mindste syv andre Medlemmer. Alle Regjeringens Medlemmer skulle være stemmeberettigede norske Borgere.

Regjeringen fordeler Forretningerne iblandt sine Medlemmer, saaledes som den det for tjenligt eragter. Til at deltage i Regjeringsmøder kan Regjeringen ved overordentlige Leiligheder, foruden de sedvanlige Medlemmer, tilkalde andre norske Borgere, kun ingen Medlemmer af Stortinget, eller Præsidenten.

Ægtefæller, Forældre og Børn eller to Søskende maa ei paa samme Tid være Medlemmer af Regjeringen.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 12

Regjeringen skal bestå av en statsminister og minst syv andre medlemmer. Alle regjeringens medlemmer skal være stemmeberettigede norske borgere.

Regjeringen fordeler gjøremålene blant sine medlemmer slik den finner det tjenlig. Til å delta i regjeringsmøter ved siden av de faste medlemmer kan regjeringen i særlige tilfeller tilkalle andre norske borgere, men ikke presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid være medlemmer av regjeringen.

–

§ 12

I regjeringa skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer. Alle medlemmene av regjeringa skal vere røysteføre norske borgarar.

Regjeringa fordeler gjeremåla mellom medlemmene slik ho meiner det er tenleg. Til å delta i regjeringsmøte ved sida av dei faste medlemmene kan regjeringa i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ikkje presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje samstundes vere medlemmer av regjeringa.

§ 13 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 13

Regjeringens Forretninger afgjøres ved Stemmegivning, hvorved, i Tilfælde at Stemmerne ere lige, Statsministeren eller, i dennes Fraværelse, det første af de tilstedeværende Medlemmer af Regjeringen har tvende Stemmer.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 13

Regjeringens saker avgjøres ved stemmegivning. Ved stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, den første av de tilstedeværende statsråder to stemmer.

–

§ 13

Sakene til regjeringa blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

§ 14 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 14

Regjeringen kan beskikke Statssekretærer til at bistaa Regjeringens Medlemmer under Udførelsen af deres Forretninger udenfor Regjeringsmødene. Den enkelte Statssekretær handler paa Vegne af det Medlem af Regjeringen, til hvem han er knyttet, i den Udstrækning Vedkommende bestemmer.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 14

Regjeringen kan utnevne statssekretærer til å bistå regjeringens medlemmer i utførelsen av deres gjøremål utenfor regjeringsmøtene. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av regjeringen som hun eller han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

–

§ 14

Regjeringa kan utnemne statssekretærer til å hjelpe medlemmene av regjeringa med gjeremåla deira utanfor regjeringsmøtene. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av regjeringa som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 15

Ethvert Medlem af Regjeringen er pligtig til at fratræde sitt Embede, efter at Stortinget har fattet Beslutning om Mistillid til vedkommende alene eller til den samlede Regjering.

Naar Stortinget har fattet Beslutning om Mistillid, kunne bare de Forretninger udføres, som ere nødvendige for en forsvarlig Embedsførsel.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 15

Ethvert medlem av regjeringa har plikt til å fra- tre sitt embete etter at Stortinget har fattet vedtak om mistillit til vedkommende alene eller til den samlede regjering.

Når Stortinget har fattet vedtak om mistillit, kan det bare utføres gjøremål som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

–

§ 15

Kvar medlem av regjeringa har plikt til å gå av etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til vedkommande åleine eller til heile regjeringa.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan det berre utførast slike gjøremål som trengst for for- svarleg embetsførsle.

I §§ 17, 18, 19 og 22 annet ledd gjøres følgende end- ringer:

Alternativ A (originalspråk):

«Kongen» erstattes med «Regjeringen».

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

«kongen» erstattes med «regjeringa» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 20 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Regjeringen har Ret til i Regjeringsmøde at be- naade Forbrydere, efterat Dom er falden. Forbryde- ren har Valget, om han vil modtage Regjeringens Naade, eller underkaste sig den ham tildømte Straf.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Regjeringa har i regjeringsmøte rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta regjeringens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

–

Regjeringa har i regjeringsmøte rett til å gje for- brytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot nåden frå regjeringa eller ta den idømde straffa.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Præsidenten har Ret til at benaade Forbrydere, efterat Dom er falden. Forbryderen har Valget, om han vil modtage Præsidentens Naade, eller under- kaste sig den ham tildømte Straf.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Presidenten har rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta presiden- tens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

–

Presidenten har rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot nåden frå presidenten eller ta den idømde straffa.

§ 21 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 21

Regjeringen vælger og beskikker alle civile og militære Embedsmænd. Disse skulle, før Beskik- kelse finder Sted, sværge eller, hvis de ved Lov ere fritagne for Edsaflæggelse, høitideligen tilsige Kon- stitutionen Lydighed og Troskab; dog kunne de Embedsmænd, der ei ere norske Borgere, ved Lov fritages for denne Pligt.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 21

Regjeringen velger og utnevner alle sivile og militære embetsmenn. Før innsettelsen skal de sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig love lydighet og troskap til konstitusjonen. De embetsmenn som ikke er norske borgere, kan ved lov fritas for denne plikt.

–

§ 21

Regjeringa vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn. Før innsettjninga skal dei sverje eller, om dei ved lov er fritakne frå å gjere eid, høgtidleg love lydnad og truskap til konstitusjonen. Embetsmenn som ikkje er norske borgarar, kan ved lov få fritak frå denne plikta.

§ 22 første ledd første og annet punktum skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Statsministeren og de øvrige *Medlemmer af Regjeringen* samt Statssekretærene kunne, uden foregaaende Dom, afskediges af *Regjeringen*. Det samme gjælder for de Embedsmænd, som ere ansatte ved *Regjeringens* Kontorer eller ved Diplomatiets eller Konsulatvæsenet, civile Overøvrigheds-Personer, Regimenters og andre militære Korpsers Chefer, Kommandanter i Fæstninger og Høistbefalende paa Krigsskibe.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Statsministeren, de øvrige medlemmer av regjeringa og statssekretærene kan uten dom avskjediges av regjeringa. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved regjeringens kontorer eller i utenrikstjenesten, sivile overøvrighetspersoner, sjefar for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip.

–

Statsministeren, dei andre medlemmene av regjeringa og statssekretærene kan utan dom avsetjast av regjeringa. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved regjeringskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip.

§ 23 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Regjeringen kan meddele Ordener til hvem *den* for godt befinder, til Belønning for udmærkede Fortjenester, der offentligen maa kundgjøres; men ei anden Rang og Titel, end den, ethvert Embede medfører. Ordenen fritager Ingen for Statsborgernes fælles Pligter og Byrder, ei heller medfører den fortrinlig Adgang til Statens Embeder. Embedsmænd, som i Naade afskediges, beholde deres havte Embeders Titel og Rang. Dette gjælder dog *ikke Medlemmer af Regjeringen* eller Statssekretærene.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Regjeringa kan dele ut ordener til hvem den vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunngjøres offentlig. Regjeringa kan ikkje tildele anna rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, og gir heller ikkje fortrinnsrett til statlige embeter. Embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikkje regjeringens medlemmer eller statssekretærene.

–

Regjeringa kan gje ordenar til kven den vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjorast offentleg. Regjeringa kan ikkje tildele anna rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen fritak ingen for dei plikter og bærer som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av regjeringa eller statssekretærene.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Præsidenten kan meddele Ordener til hvem han for godt befinder, til Belønning for udmærkede Fortjenester, der offentligen maa kundgjøres; men ei anden Rang og Titel, end den, ethvert Embede medfører. Ordenen fritager Ingen for Statsborgernes fælles Pligter og Byrder, ei heller medfører den fortrinlig Adgang til Statens Embeder. Embedsmænd, som i Naade afskediges, beholde deres havte Embeders Titel og Rang. Dette gjælder dog *ikke Medlemmer af Regjeringen* eller Statssekretærene.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Presidenten kan dele ut ordener til hvem den vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunngjøres offentlig. Presidenten kan ikkje tildele anna rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, og gir heller ikkje fortrinnsrett til statlige embeter. Embetsmenn som avskjediges i nåde,

beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikke regjeringens medlemmer eller statssekretærene.

–

Presidenten kan gje ordenar til kven den vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjerast offentleg. Presidenten kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen frittek ingen for dei plikter og bærer som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av regjeringa eller statssekretærene.

§ 24 oppheves.

§ 25 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Regjeringen har høieste Befaling over Rigets Land- og Sømagt.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Regjeringen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt.

–

Regjeringa har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Præsidenten har høieste Befaling over Rigets Land- og Sømagt.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Presidenten har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt.

–

Presidenten har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket.

§ 26 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Regjeringen har Ret til at sammenkalde Tropper, begynde Krig til Landets Forsvar og slutte Fred,

indgaa og ophæve Forbund, sende og modtage Gesandter.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Regjeringen har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

–

Regjeringa har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Præsidenten har Ret til at sammenkalde Tropper, begynde Krig til Landets Forsvar og slutte Fred. Regjeringen har Ret til at indgaa og ophæve Forbund, og sende og modtage Gesandter.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Presidenten har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred. Regjeringen har rett til å inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

–

Presidenten har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred. Regjeringa har rett til å inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

§ 27 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 27

Alle Regjeringens Medlemmer skulle, naar de ikke have lovligt Forfald, være nærværende i Regjeringensmøder, og maa ingen Beslutning tages der, naar ikke over det halve Antal Medlemmer ere tilstede.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 27

Alle regjeringens medlemmer skal møte i regjeringensmøter når de ikke har lovlig forfall. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvparten av medlemmene er til stede.

–

§ 27

Alle regjeringsmedlemmene skal møte i regjeringsmøte når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast der når ikkje over helvta av medlemmene er til stades.

§ 28 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 28

Forestillinger om Embeders Besættelse og andre Sager af Vigtighed skulle foredrages i *Regjeringsmøde* af det Medlem af *Regjeringen*, til hvis Fag de høre, og Sagerne af ham expederes overensstemmende med *den af Regjeringen fattede* Beslutning. Dog kunne egentlige militære Kommando-Sager i saadan Udstrækning, som *Regjeringen* bestemmer, undtages fra Behandling i *Regjeringsmøde*.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 28

Tilrådingar om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i regjeringsmøte av det medlem av regjeringa hvis fagområde de tilhører. Hun eller han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med regjeringens beslutning. Egentlige militære kommandosaker kan likevel unntas fra behandling i regjeringsmøte i den utstrekning regjeringa bestemmer.

–

§ 28

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i regjeringsmøte av den medlemmen av regjeringa som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda til regjeringa. Det kan likevel gjerast unntak frå behandling i regjeringsmøte for egentlege militære kommandosaker i den mon regjeringa fastset.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 28

Forestillinger om Embeders Besættelse og andre Sager af Vigtighed skulle foredrages i *Regjeringsmøde* af det Medlem af *Regjeringen*, til hvis Fag de høre, og Sagerne af ham expederes overensstemmende med *den af Regjeringen fattede* Beslutning.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 28

Tilrådingar om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i regjeringsmøte av det medlem av regjeringa hvis fagområde de tilhører. Hun eller han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med regjeringens beslutning.

–

§ 28

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i regjeringsmøte av den medlemmen av regjeringa som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda til regjeringa.

§ 29 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 29

Forbyder lovligt Forfald *et Medlem af Regjeringen* at møde og foredrage de Sager, som henhøre under hans Fag, skulle disse foredrages af *et andet Medlem*, som *Regjeringen* dertil konstituerer.

Hindres saa mange ved lovligt Forfald fra at møde, at ikke flere end Halvparten af det bestemte Antal Medlemmer ere tilstede, skulle andre Mænd eller Kvinder i fornødent Antal konstitueres til at *delte* i *Regjeringsmødet*.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 29

Hindrer lovlig forfall et medlem av regjeringa fra å møte og foredra de saker som tilhører hennes eller hans fagområde, skal disse saker foredras av et annet medlem, som regjeringa konstituerer til det.

Hindrer lovlig forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre personer som nødvendig konstitueres til å delta i regjeringsmøtet.

–

§ 29

Hindrar lovleg forfall ein medlem frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan medlem, som kongen konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn helvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å delta i regjeringsmøtet.

§ 30 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 30

I *Regjeringsmøde* føres Protokoll over alle de Sager, som der forhandles. De diplomatiske Sager, som af *Regjeringen* besluttet hemmeligholdte, indføres i en egen Protokoll. Paa samme Maade forholdes med de militære Kommando-Sager, som af *Regjeringen* besluttet hemmeligholdte.

Enhver, som *deltager i Regjeringsmøde*, er pliktig til med Frimodighed at sige sin *Mening*. Finder noget Medlem af *Regjeringen*, at *Regjeringens* Beslutning er stridende mod Statsformen eller Rigets Love, er det Pligt at gjøre kraftige Forestillinger derimod samt at tilføie sin *Mening* i Protokollen. Den, der ikke saaledes har protesteret, ansees at have været enig i *Regjeringens Beslutning*, og er ansvarlig derfor, saaledes som siden bestemmes, og kan af Stortinget sættes under Tiltale for Riksretten.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 30

I regjeringsmøtet føres det protokoll over alle de saker som behandles der. De diplomatiske saker som regjeringen beslutter å hemmeligholde, føres inn i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som regjeringen beslutter å hemmeligholde.

Enhver som deltar i regjeringsmøte, har plikt til å si sin mening med frimodighet. Mener noe medlem av regjeringen at regjeringens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har hun eller han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføie sin mening i protokollen. Den som ikke har protestert på denne måte, anses for å ha vært enig i regjeringens beslutning og er ansvarlig for det, slik som det siden blir bestemt, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

–

§ 30

I regjeringsmøtet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som regjeringa vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som regjeringa vedtek å halde løynde.

Kvar den som deltek i regjeringsmøte, har plikt til å seie si meining med frimod. Meiner nokon medlem av regjeringa at avgjerda til regjeringa strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i proto-

kollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd i avgjerda til regjeringa og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 31

Alle *Regjeringens Beslutninger udfærdiges i dens Navn og undertegnes* af Statsministeren eller, om han ikke har været tilstede, af det første af *Regjeringens* tilstedeværende Medlemmer.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 31

Alle regjeringens beslutninger utferdiges i dens navn og undertegnes av statsministeren eller, om statsministeren ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

–

§ 31

Alle avgjerdene til regjeringa blir ferda ut i namnet til regjeringa og blir underskrivne av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§§ 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47 og 48 oppheves.

§ 62 skal lyde:

Alternativ I A (originalspråk):

§ 62

De Tjenestemænd, der ere ansatte ved *Regjeringens* Kontorer, Statssekretærene og de politiske Raadgivere dog undtagne, kunne ikke vælges til Repræsentanter. Det samme gjælder Høiesterets Medlemmer, og Tjenestemænd, der ere ansatte ved Diplomatiets eller Konsulatvæsenet.

Regjeringens Medlemmer kunne ikke møde paa Stortinget som Repræsentanter, saalænge de *ere Medlemmer af Regjeringen*. Ei heller kunne Statssekretærene møde som Repræsentanter, saalænge de beklæde deres Embeder, og de politiske Raadgivere

ved *Regjeringens* Kontorer kunne ikke møte paa Stortinget, saalænge de indehave deres Stillinger.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved regjeringens kontorer, bortsett fra statssekretærer og de politiske rådgivere, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som er ansatt i utenriksstjenesten.

Regjeringens medlemmer kan ikke møte på Stortinget som representanter så lenge de er medlemmer av regjeringen. Heller ikke statssekretærene kan møte som representanter så lenge de er i embetet, og de politiske rådgivere ved regjeringens kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

–

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved regjeringskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta.

Medlemmer av regjeringa kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei er medlemmer av regjeringa. Heller ikkje statssekretæranane kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved regjeringskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 62

De Tjenestemænd, der ere ansatte ved *Regjeringens* Kontorer, Statssekretærerne og de politiske Raadgivere dog undtagne, kunne ikke vælges til Repræsentanter. Det samme gjælder Høiesterets *Medlemmer, Tjenestemænd*, der ere ansatte ved Diplomatiets eller Konsulatvæsenet, og *Tjenestemænd, der ere ansatte ved Præsidentens Kontor*.

Regjeringens Medlemmer kunne ikke møte paa Stortinget som Repræsentanter, saalænge de *ere Medlemmer af Regjeringen*. Det samme gjælder *Præsidenten*, saa lenge han *ere Præsident*. Ei heller kunne Statssekretærerne møte som Repræsentanter, saalænge de beklæde deres Embeder, og de politiske Raadgivere ved *Regjeringens og Præsidentens* Kontorer kunne ikke møte paa Stortinget, saalænge de indehave deres Stillinger.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved regjeringens kontorer, bortsett fra statssekretærer og de politiske rådgivere, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som er ansatt i utenriksstjenesten, og tjenestemenn ansatt ved presidentens kontor.

Regjeringens medlemmer kan ikke møte på Stortinget som representanter så lenge de er medlemmer av regjeringen. Det samme gjelder presidenten, så lenge hun eller han er president. Heller ikke statssekretærene kan møte som representanter så lenge de er i embetet, og de politiske rådgivere ved regjeringens og presidentens kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

–

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved regjeringskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta, og tenestemenn tilsette ved kontoret til presidenten.

Medlemmer av regjeringa kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei er medlemmer av regjeringa. Det same gjeld presidenten så lenge ho eller han er president. Heller ikkje statssekretæranane kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved regjeringskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

I § 67 strykes «Kongeriget» eller «Kongeriket».

§ 68 første punktum skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag i Oktober Maaned hvert Aar i Rigets Hovedstad, medmindre *Regjeringen* paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smitsom Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre regjeringen på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket.

–

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje regjeringa på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag i Oktober Maaned hvert Aar i Rigets Hovedstad, medmindre *Præsidenten* paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smitsom Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre presidenten på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket.

–

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje presidenten på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket.

§ 69 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 69

Naar Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkaldes af *Regjeringen* dersom den finder det fornødent.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av regjeringa dersom den mener det er nødvendig.

–

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan regjeringa kalle det saman dersom den meiner det trengst.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 69

Naar Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkaldes af *Præsidenten* dersom han finder det fornødent.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av presidenten dersom presidenten mener det er nødvendig.

–

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan presidenten kalle det saman dersom presidenten meiner det trengst.

§ 74 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Saasnaert Stortinget har konstitueret sig, aabner *Statsministeren* eller den, han dertil beskikker, dets Forhandlinger med en Tale, hvori han underretter det om Rigets Tilstand og de Gjenstande, hvorpaa han især ønsker at henlede Stortingets *Opmærksomhed*.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner statsministeren eller den statsministeren utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de forhold som hun eller han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot.

–

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar statsministeren eller den statsministeren set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna ho eller han særleg vil gjere Stortinget merksam på.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Saasnaert Stortinget har konstitueret sig, aabner *Præsidenten* eller den, han dertil beskikker, dets Forhandlinger med en Tale, hvori hun eller han underretter det om Rigets Tilstand og de Gjenstande, hvorpaa han især ønsker at henlede Stortingets *Opmærksomhed*.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner presidenten eller den presidenten utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de for-

hold som hun eller han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot.

–

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar presidenten eller den presidenten set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna ho eller han særleg vil gjere Stortinget merksam på.

§ 74 annet ledd skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Naar Stortingets Forhandlingar ere aabnede, have Statsministeren og *Regjeringens øvrige Medlemmer* Ret til at møde i Stortinget og lige med *Stortingets Medlemmer*, dog uden at afgive Stemme, at deltage i de forefaldende Forhandlingar, forsaavidt disse holdes for aabne Døre, men i de Sager, som forhandles for lukkede Døre, kun forsaavidt det af Stortinget maatte tilstedes.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Når Stortingets forhandlingar er åpnet, har statsministeren og regjeringens øvrige medlemmer rett til å møte i Stortinget og på lik linje med Stortingets medlemmer delta i forhandlingane når de holdes for åpne dører, men utan å avgi stemme. I de saker som behandles for lukkede dører, gjelder dette bare når Stortinget tillater det.

–

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og dei øvrige medlemmene av regjeringa rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75 bokstav e oppheves.

§ 75 bokstav f blir bokstav e og skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

e. at lade sig forelægge *Regjeringens mødernes* Protokoller og alle offentlige Indberetninger og Papirer;

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

e) å la seg forelegge regjeringens møtenes protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;

–

e) å få seg førelagt protokollane frå regjeringssmøtene og alle offentlege meldingar og papir;

I § 75 bokstav g, som blir bokstav f, gjøres følgende endring:

Alternativ A (originalspråk):

«Kongen» erstattes med «Regjeringen».

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 75 bokstav h blir bokstav g og skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

g) at kunne fordre Enhver til at møde for sig i *Stats-sager*;

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

g) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statsaker;

–

g) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statssaker;

§ 75 bokstav i til m blir § 75 bokstav h til k.

§ 76 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Enhver Lov skal først foreslaaes paa Stortinget, enten af dets egne Medlemmer, eller af Regjeringen ved *et af dens Medlemmer*.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant eller av regjeringa ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Enhver Lov skal først foreslaaes paa Stortinget, enten af dets egne Medlemmer, af *Præsidenten* eller af Regjeringen ved *et af dens Medlemmer*.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

§ 77 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 77

Naar en Lovbeslutning to paa hinanden følgende Gange er bifaldt af Stortinget, sendes den til *Regjeringen* med Anmodning om at erholde *dens* Sanktion.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 77

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til regjeringen med anmodning om dens sanksjon.

–

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til regjeringa med oppmøding om sanksjon.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 77

Naar en Lovbeslutning to paa hinanden følgende Gange er bifaldt af Stortinget, sendes den til *Præsidenten* med Anmodning om at erholde hans Sanktion.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 77

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til presidenten med anmodning om hennes eller hans sanksjon.

–

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til presidenten med oppmøding om sanksjon.

§ 78 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 78

Billiger *Regjeringen* Lovbeslutningen, forsyner *Statsministeren* eller, i dennes *Fraværelse*, *det første af de tilstedeværende Medlemmer af Regjeringen*, *Lovbeslutningen* med sin Underskrift, hvorved den vorder Lov.

Billiger *Regjeringen* den ikke, *sendes den* tilbage til Stortinget med den Erklæring, at *Regjeringen* ikke for Tiden finder det tjenligt at sanktionere den. Beslutningen maa i dette Tilfælde ikke mere af det da samlede Storting forelægges *Regjeringen*.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 78

Godtar regjeringen lovvedtaket, forsyner statsministeren det med sin underskrift, og dermed blir det til lov.

Godtar regjeringen det ikke, sendes det tilbake til Stortinget med den erklæring at regjeringen for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for regjeringen igjen.

–

§ 78

Godtek regjeringa lovvedtaket, skriv statsministeren under, og dermed blir det til lov.

Godtek regjeringa det ikkje, blir det sendt attende til Stortinget med dei orda at regjeringa for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for regjeringa att.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 78

Billiger *Præsidenten* Lovbeslutningen, forsyner han den med sin Underskrift, hvorved den vorder Lov.

Billiger han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den Erklæring, at han ikke for Tiden finder det tjenligt at sanktionere den. Beslutningen

maa i dette Tilfælde ikke mere af det da samlede Storthing forelægges *Præsidenten*.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 78

Godtar presidenten lovvedtaket, forsyner hun eller han det med sin underskrift, og dermed blir det til lov.

Godtar han det ikke, blir det sendt tilbake til Stortinget med den erklæring at presidenten for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for presidenten igjen.

–

§ 78

Godtek presidenten lovvedtaket, skriv ho eller han under, og dermed blir det til lov.

Godtek han det ikkje, blir det sendt attende til Stortinget med dei orda at presidenten for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for presidenten att.

§ 79 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 79

Er en Lovbeslutning bleven uforandret antagen af to Storthing, sammensatte efter to forskjellige paa hinanden følgende Valg og indbyrdes adskilte ved mindst to mellemliggende Storthing, uden at afvigende Lovbeslutning i Mellemtiden fra den første til den sidste Antagelse af noget Storthing er bleven fattet, og den da forelægges *Regjeringen*, saa vorder den Lov, om end *Regjeringens* Sanktion ikke paafølger inden Storthinget adskilles.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 79

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avvikende endelig lovvedtak, og det da forelegges regjeringen, så blir det til lov selv om regjeringen ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

–

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at

Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for regjeringa, så blir det til lov endå om regjeringa ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 79

Er en Lovbeslutning bleven uforandret antagen af to Storthing, sammensatte efter to forskjellige paa hinanden følgende Valg og indbyrdes adskilte ved mindst to mellemliggende Storthing, uden at afvigende Lovbeslutning i Mellemtiden fra den første til den sidste Antagelse af noget Storthing er bleven fattet, og den da forelægges *Præsidenten*, saa vorder den Lov, om end *Præsidentens* Sanktion ikke paafølger inden Storthinget adskilles.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 79

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avvikende endelig lovvedtak, og det da forelegges presidenten, så blir det til lov selv om presidenten ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

–

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for presidenten, så blir det til lov endå om presidenten ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80 tredje ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Inden denne Tid meddeler *Statsministeren* *Regjeringens* Resolution paa de ikke allerede forinden afgjorte Lovbeslutninger (jfr. §§ 77–79), ved enten at stadfæste eller forkaste dem. Alle de, som ikke *udtrykkeligen* ere blevne antagne, ansees som *forkastede*.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Innen denne tid meddeler statsministeren regjeringens beslutning om de lovvedtak som ikke allerede er avgjort (jf. §§ 77–79), ved enten å stadfeste

dem eller å forkaste dem. Alle de som ikke uttrykkelig er blitt godkjent, anses for å være forkastet.

Innan den tid kunngjer statsministeren for Stortinget avgjerda til regjeringa om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei som ikkje uttrykkelig blir godkjende, blir rekna som forkasta.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Inden denne Tid meddeler *Præsidenten* sin Resolution paa de ikke allerede forinden afgjorte Lovbeslutninger (jfr. §§ 77-79), ved enten at stadfæste eller forkaste dem. Alle de, som han ikke udtrykkeligen antager, ansees som af ham forkastede.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Innen denne tid meddeler presidenten sin beslutning om de lovvedtak som ikke allerede er avgjort (jf. §§ 77–79), ved enten å stadfeste dem eller å forkaste dem. Alle de som ikke uttrykkelig er blitt godkjent, anses for å være forkastet.

Innan den tid kunngjer presidenten for Stortinget si avgjerd om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei som ikkje uttrykkelig blir godkjende, blir rekna som forkasta.

§ 81 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 81

Alle Love (de i § 79 undtagne) udfærdiges i *Regjeringens* Navn, under Norges Riges Segl, og i følgende Udtryk: «*Den norske Regjering* gjør vitterligt at vi er bleven forelagt Stortingets Beslutning, af Dato saalydende: (her følger Beslutningen). Thi have vi antaget og bekræftet, ligesom vi herved antage og bekræfte samme som Lov, under vor Haand og Rigets Segl.»

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 81

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i regjeringens navn, under Norges rikes segl og med følgende ord: «Den norske regjering kunngjør at vi er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedtaket). Vi godkjenner og stadfester

dette vedtaket som lov, under vår hånd og rikets segl.»

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til regjeringa, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Den norske regjeringa kunngjer at Stortinget har lagt føre oss eit vedtak dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hand og riksseglet.»

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 81

Alle Love (de i § 79 undtagne) udfærdiges i *Præsidentens* Navn, under Norges Riges Segl, og i følgende Udtryk: «Jeg, NN, gjøre vitterligt: at jeg er bleven forelagt Stortingets Beslutning, af Dato saalydende: (her følger Beslutningen). Thi have jeg antaget og bekræftet, ligesom jeg herved antager og bekræfter samme som Lov, under min Haand og Rigets Segl.»

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 81

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i presidentens navn, under Norges rikes segl og med følgende ord: «Jeg, NN, kunngjør at jeg er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedtaket). Jeg godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under min hånd og rikets segl.»

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til presidenten, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Eg, NN, kunngjer at Stortinget har lagt føre meg eit vedtak dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Eg godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under mi hand og riksseglet.»

§ 82 annet punktum skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Intet Medlem af *Regjeringen* maa fremlægge urigtige eller vildledende Oplysninger for Stortinget eller dets Organer.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Intet medlem av regjeringa må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–

Ingen medlemmer av regjeringa må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Intet Medlem af *Regjeringen*, eller *Præsidenten*, maa fremlægge urigtige eller vildledende Oplysninger for Stortinget eller dets Organer.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Intet medlem av regjeringa, eller presidenten, må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–

Ingen medlemmer av regjeringa, eller presidenten, må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 86 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Rigsretten dømmer i første og sidste Instans i de Sager, som Stortinget anlægger mod *Regjeringens*, Høiesterets eller Stortingets Medlemmer for strafbart eller andet retstridigt Forhold, naar de have brudt deres konstitutionelle Pligter.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av regjeringa, Høyesterett eller Stortinget for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

–

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av regjeringa, Høgsterett eller Stortinget for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Rigsretten dømmer i første og sidste Instans i de Sager, som Stortinget anlægger mod *Regjeringens*,

Høiesterets eller Stortingets Medlemmer, eller *Præsidenten*, for strafbart eller andet retstridigt Forhold, naar de have brudt deres konstitutionelle Pligter.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av regjeringa, Høyesterett eller Stortinget, eller presidenten, for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

–

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av regjeringa, Høgsterett eller Stortinget, eller presidenten, for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

I § 86 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Et Medlem af *Regjeringen* eller Stortinget kan ikke vælges til Medlem af Rigsretten.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Et medlem av regjeringa eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten.

–

Ein medlem av regjeringa eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Et Medlem af *Regjeringen* eller Stortinget, eller *Præsidenten*, kan ikke vælges til Medlem af Rigsretten.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Et medlem av regjeringa eller Stortinget, eller presidenten, kan ikke velges til medlem av Riksretten.

–

Ein medlem av regjeringa eller Stortinget, eller presidenten, kan ikkje veljast til medlem av Riksretten.

§ 112 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af *denne Norges Riges Grundlov* bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes paa første, andet eller tredie Storthing efter et nyt *Valg*, og *kundgjøres*. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storthing efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Storthinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Storthingets Præsident og Sekretær og sendes *Regjeringen* til *Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i *Norges Riges Grundlov*.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes regjeringen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og

sekretær og sendast til regjeringa til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af *denne Norges Riges Grundlov* bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes paa første, andet eller tredie Storthing efter et nyt *Valg*, og *kundgjøres*. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storthing efter næste Valg at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Storthinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Storthingets Præsident og Sekretær og sendes *Præsidenten* til *Kundgjørelse* som gjældende Bestemmelse i *Norges Riges Grundlov*.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes presidenten til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til presidenten til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

II

Vedtak I trer i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform i Norge har fått flertall ved en folkeavstemning. Slik folkeavstemning må avholdes innen 31. september 2017.

De som på tidspunktet nevnt i første ledd første punktum er regjeringsmedlemmer, får fra da av myndighet, rettigheter og plikter som medlem av regjeringen etter den forandrete grunnloven, og myndighet, rettigheter og plikter som i eller i medhold av lov er tillagt regjeringsmedlemmer eller statsråder. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt kongen, skal fra da av tillegges regjeringen. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt Kongen i statsråd, skal fra da av tillegges regjeringen i regjeringssmøte.

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland

Truls Wickholm

Snorre Serigstad Valen

Marianne Marthinsen

Jette F. Christensen

Eirin Sund

Susanne Bratlie

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 11

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen

Dokument 12:11 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen om endringer i Grunnloven § 25 (forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen i Norge)

Til Stortinget

Bakgrunn

Einar Gerhardsen proklamerte sitt «ingen atomvåpen på norsk jord i fredstid» på Nato-toppmøtet i Paris i 1957. Denne politikken har ikke bare unison politisk støtte i Norge, men har også tydelig aksept blant våre allierte.

Dagens tilstand er imidlertid ingen garanti for fremtiden. En reversering av denne politikken for Norge som atomvåpenfritt kan når som helst endres med et simpelt flertall i Stortinget. Det er derfor forslagsstillernes syn at det verdigrunnlaget som representeres gjennom at Norge er atomvåpenfritt territorium bør grunnlovsfestes.

Utover 1950-tallet vokste det frem en stadig sterkere motstand i Norge mot atomopprustning. Spesielt inntrykk gjorde de sovjetiske prøvesprengningene over Novaja Semlja bare vel 60 mil fra Kirkenes. Det vakte voldsom oppsikt da man i januar 1958 fikk meldinger om at det var funnet økende mengder radioaktivt strontium 90 i melken. Angsten for atomvåpnene grep om seg i befolkningen.

I 1957 appellerte nobelprisvinnerne Linus Pauling og Albert Schweizer i Norge mot prøvesprengningene. Dette bidro sterkt til å mobilisere opinionen. Schweizernes appell samlet en kvart million underskrifter i Norge. I juni 1958 gikk det første demonstrasjonstoget mot prøvesprengningene i Oslo og

samlet 5 000 deltakere. Da sprengningene fortsatte, mobiliserte dette til enda større demonstrasjoner.

Samtidig oppsto det en betent situasjon etter Ungarn-oppstanden i 1956. Mange arbeidet for utplassering av amerikanske atomvåpen i alle NATOs medlemsland, inkludert Norge. Innen Arbeiderpartiet var meningene delte. Utenriksminister Lange hevdet at Norge ikke kunne reservere seg mot NATOs linje, fordi dette ville være det samme som å melde seg ut. Andre var mer skeptiske. Et benkeforslag om at ingen atomvåpen skulle lagres på norsk jord, ble enstemmig vedtatt på Arbeiderpartiets landsmøte i 1957. Likevel vakte det stor oppmerksomhet da statsminister Gerhardsen utvetydig slo fast på et NATO-toppmøte i desember 1957 at Norge ikke ønsket atomvåpen i Norge.

Om rustningskontroll og forslaget

Et grunnlovsforslag om å forby produksjon, innførsel, bruk og utplassering av atomvåpen på norsk jord må ses i et større perspektiv enn Norge alene. Det er bred politisk enighet om at Norge skal spille en fortsatt pådriverrolle for internasjonal rustningskontroll og nedrustning. Et enstemmig Storting støttet opp om dette ønsket gjennom behandlingen av Nedrustningsmeldingen i 2008 (St.meld. nr. 27 (2007–2008) – om nedrustning og ikke-spredning, jf. Innst. S. nr. 29 (2008–2009)).

Å imøtekomme ambisjonen om en atomvåpenfri verden vil kreve en samlet global innsats på flere arenaer, og at noen går foran og viser hvordan dette kan gjøres i praksis. Å introdusere nasjonal grunnlovs-givning som forbyr bruk, produksjon, utplassering og introduksjon av atomvåpen i Norge er en naturlig del av denne innsatsen.

I løpet av de siste årene har også kraften i arbeidet for atomvåpennedrustning økt betraktelig, ledet an

av Obamas «reset»-initiativ overfor Russland og Ban Ki-moons fempunktsplan for atomnedrustning. På tilsvarende måte har både FNs sikkerhetsråd og NATO fremhevet at det nettopp er en atomvåpenfri verden som er vår felles ambisjon. Dette ledet oss til Ikke-spredningsavtalens tilsynskonferanse i mai 2010, hvor følgende tekst ble vedtatt:

«All States need to make special efforts to establish the necessary framework to achieve and maintain a world without nuclear weapons.»

På det internasjonale nivået har Norge en lang og god tradisjon i å være blant de absolutt mest progressive på dette feltet. Dette grunnlovsforslaget befester noe av denne tradisjonen også i grunnloven. Forslaget er også en oppfølging av våre internasjonale forpliktelser ved at vi med dette yter en ekstra innsats for å legge til rette for en verden uten atomvåpen i eget lovverk. Som sluttdokumentet fra den ovennevnte tilsynskonferansen også vektlegger, er det avgjørende at stater bidrar til rettsliggjøring av atomnedrustningspolitikk slik dette grunnlovsforslaget gjør.

I det nevnte sluttdokumentet poengterer statene på konferansen deres «deep concern at the catastrophic humanitarian consequences of any use of nuclear weapons, and reaffirm[ed] the need for all states at all times to comply with applicable international law, including international humanitarian law.»

Annen tilsvarende lovgivning i andre land

Mange land har innført tilsvarende lovgivning, også strengere enn det som her foreslås, for å forby atomvåpen nasjonalt. I det neste følger en gjennomgang av denne lovgivning i New Zealand, Filippinene, Østerrike, Mongolia og Bangladesh.

I New Zealand sementerte man landets antiatomvåpenpolitikk i New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act i 1987. Denne lovgivningen forbyr produksjon, introduksjon og oppbevaring av atomvåpen i landet. Lovgivningen ulovliggjør også landets borgeres handlinger som bidrar til at andre personer gjør dette. Slike handlinger er også forbudt for alle som handler på vegne av New Zealand, hvor som helst i verden. Lovgivningen forbyr også transport av atomvåpen på land eller i internasjonalt farvann, og dertil oppbevaring i landets havner. Selv sivile atomdrevne fartøy forbyr ferdsel innaskjærs gjennom denne lovgivningen. Lovgivningen gir også statsministeren rett til å nekte internasjonale fly å lande i New Zealand om de bærer atomvåpen. New Zealands lovgivning på dette feltet er blant de sterkeste i verden, ved at denne også umuliggjør inntreden i atomparaplyer.

I 1987 adopterte Filippinene et grunnlovstillegg som konstaterer at landet adopterer og vil forfølge en politikk for et atomvåpenfritt Filippinene (Nuclear Weapons-Free Provision in the Philippine Constitution: Artikkel II, seksjon 8, i grunnloven av 1987). Denne grunnlovfestede politikken innebærer at regjeringen ikke kan lagre, eller tillate andre å introdusere, atomvåpen på filippinsk territorium.

Videre forbyr grunnloven fly, skip og kjøretøy som bærer atomvåpen å ankomme landet. Denne politikken har vært et effektivt redskap for å bygge nasjonal sikkerhetspolitisk autonomi. Eksempelvis kan landets beslutning om å avslutte avtalen om militære baser i landet med USA i 1992 anses som et resultat av dette.

I Østerrike ledet en folkeavstemning i 1978 til at man etablerte forbud mot introduksjon av atomkraft. Selv om landet siden denne tid har importert atomkraft, er det annonsert at også denne kraftimporten skal forbys innen 2015. Lovgivning på dette feltet blir introdusert i 2012. Med denne atomkraftmotstanden som bakteppe besluttet det østerrikske parlamentet i 1999 også å adoptere landets Constitutional Law in favor of a Nuclear-Free Austria. Denne lovgivningen forbyr testing, produksjon, lagring og transport av atomvåpen på landets territorium. Under transport av atomvåpen forstås her også alt nukleært materiale som ikke er produsert utelukkende for fredelige og sivile formål.

I 1992, samme år som de siste russiske troppene trakk seg tilbake fra Mongolia, erklærte Mongolia i FNs generalforsamling at landets territorium skulle erklæres atomvåpenfri sone. Denne loven forbyr individer, legale personer og fremmede stater å anskaffe, være i besittelse av eller ha kontroll over atomvåpen. Loven forbyr også utvikling, produksjon, stasjonering, utplassering, transport, dumping og testing av atomvåpen på Mongolias territorium. I dette forbudet mot atomvåpen inkluderes også annet radioaktivt materiale produsert for våpenformål. Mongolias lovgivning er unik i at en stat unilateralt erklærer seg som atomvåpenfri sone under FN. Denne lovgivningen forplikter derfor FNs sikkerhetsråd til å koordinere den internasjonale institusjonaliseringen av Mongolias atom frie status.

Et annet interessant eksempel på unilateral tilnærming til det å bli en nasjonal atomvåpenfri sone, finner vi i Bangladesh. I 2011 ble det fremlagt lovforslag i parlamentet om at landet skal etableres som en atomvåpenfri sone. Dette vil ifølge forslaget forby alle handlinger som involverer trusler om bruk, bruk, oppbevaring, lagring, besittelse, utvikling, testing og overførsel av atomvåpen, eller bistand til slike handlinger. Alle borgere, bofaste i Bangladesh og personer som opptrer på vegne av staten, underlegges denne lovgivningen. Dette lovforslaget har som dette

grunnlovsforslaget til formål å styrke landets bidrag til global avskaffelse av atomvåpen.

Japan er det landet som i størst grad har kjent atomvåpenenes virkning. På tross av at Japan, som Norge, har underlagt seg amerikansk atomvåpenparaply, har Japan etablert en tydelig anti-atomvåpenlinje etter krigen. De tre atomvåpenprinsippene i japansk politikk ble formulert av statsminister Sato i 1967, tre år etter at Kina hadde testet sitt første atomvåpen. Disse tre prinsippene sier at Japan ikke skal introdusere, produsere eller besitte atomvåpen. Dette ble formulert i en parlamentarisk resolusjon i 1971, selv om prinsippene aldri er blitt lovfestet. Hver eneste sittende statsminister siden Sato har imidlertid konfirmert at disse tre prinsippene ligger til grunn for japansk atomvåpenpolitikk.

Om forslaget

Siden det i inneværende periode også fremmes forslag om å endre § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet), fremmes forslaget i to alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av det nevnte forslaget om endring av § 25. Begge alternativene er utformet i originalspråk (alternativ A), og på bokmål og nynorsk (alternativ B).

Forslag

På denne bakgrunn fremmes derfor følgende

forslag:

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland

Akhtar Chaudhry

Marit Nybakk

Jette F. Christensen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

President

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 25 nytt tredje ledd skal lyde:

Atomvaaben maa ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i Riget.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 25 nytt tredje ledd skal lyde:

Atomvåpen må ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i riket.

–

Atomvåpen må ikkje produserast, førast inn, brukast eller setjast ut i riket.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 25 nytt annet ledd skal lyde:

Atomvaaben maa ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i Riget.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 25 nytt annet ledd skal lyde:

Atomvåpen må ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i riket.

–

Atomvåpen må ikkje produserast, førast inn, brukast eller setjast ut i riket.

Grunnlovsforslag 12

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Gerd Janne Kristoffersen og Steinar Gullvåg

Dokument 12:12 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Gerd Janne Kristoffersen og Steinar Gullvåg om endring av Grunnloven § 106 (forvaltning av geistlighets benefiserte gods (Opplysningsvesenets fond))

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven § 106 første punktum lyder:

«Saavel Kjøbesummer som Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods skulle blot anvendes til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme.»

Med «det Geistligheden beneficerede Gods» forstås i dag Opplysningsvesenets fond. Bestemmelsen innebærer altså at kjøpesummer og inntekter fra midler og eiendommer eid av Opplysningsvesenets fond bare kan brukes «til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme». Forslagsstillerne har ingen intensjon om å endre på dette.

På grunn av begrensningen av bruken av fondets midler kan det neppe betraktes som en integrert del av «statskassen». Fondet er likevel underlagt statens overordnede forvaltning og styring. Opplysningsvesenets fond forvaltes av Forvaltningsorganet for Opplysningsvesenets fond, som i dag er underlagt Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet.

I praksis har også statens forvaltning av fondet blitt underlagt sterke begrensninger. Den begrensningen i bruken av fondets midler som er nedfelt i Grunnloven § 106, har blitt tolket slik at den også legger bånd på forvaltningen av fondets midler og eiendommer. Etter forslagsstillerens syn er ikke dette klart forankret i grunnlovsbestemmelsen. Det er

grunn til å spørre om det er riktig at det ikke kan tas hensyn til andre forhold – for eksempel samfunns-hensyn i et videre perspektiv – enn det som er til «Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme» også ved forvaltningen av midlene.

Spørsmål om forvaltningen av Opplysningsvesenets fond var oppe i Høyesterett i plenum i mai 2010 (saken er gjengitt i Rt. 2010 s. 535). Saken gjaldt om en instruks gitt ved kongelig resolusjon om innløsning og regulering av festeavgift i festeforhold i statlige eller statsstyrte virksomheter kunne gjøres gjeldende for Opplysningsvesenets fond. Instruksen innebar gunstigere vilkår for festerne enn det som fulgte av tomtefesteloven, det vil si at regjeringen ved forvaltningen av fondets eiendommer ikke bare hadde tatt hensyn til hva som ville maksimere fondets profitt, men også hva som var samfunnsmessig gunstig og gunstig for festerne av fondets eiendommer. Spørsmålet var om dette var i strid med Grunnloven § 106.

Høyesterett delte seg i et flertall på ni dommere og et mindretall på fire når det gjaldt dette. På vegne av flertallet uttalte førstvoterende:

«(122) Min konklusjon så langt er at en [...] systematisk omdisponering av betydelige deler av fondets formue ikke er forenlig med Grunnloven § 106. Bestemmelsen må forstås slik at den ikke bare oppstiller et krav om at kjøpesummer og inntekter av det benefiserte gods skal forbeholdes 'Geistighedens Bedste og Oplysningens Fremme', men at fondets midler også må forvaltes slik at verdiene sikres og bevares til fordel for disse formål. [...]

(143) Jeg kan etter dette ikke se det annerledes enn at instruksen pålegger fondet å ivareta alminnelige samfunnsinteresser og private særinteresser på bekostning av de formål som Grunnloven § 106 skal ivareta, på en måte og i et omfang som er i strid med bestemmelsen.»

Heller ikke forslagsstillerne mener at staten har helt frie tøyler når det gjelder forvaltningen av fondets midler. Men forslagsstillerne mener at det må være mulig å ta hensyn til annet enn ren profittmaksimering ved forvaltning av en så betydelig formuesmasse som Opplysningsvesenets fond, særlig sett i lys av at de formålene fondet er ment å ivareta, i dag i all hovedsak ivaretas av staten og kommunene. Uttalelsene til annenvoterende, på vegne av mindretallet i høyesterettsdommen, er illustrerende for dette:

«(160) Jeg er enig i at de forhold førstvoterende fremhever, gir grunnlag for å innfortolke i § 106 et krav til forvaltningen av verdiene til Opplysningsvesenets fond. Spørsmålet er imidlertid hva som nærmere ligger i dette kravet – og mer konkret – om kravet er til hinder for tomtefesteinstruksen. [...]

(162) Slik jeg ser det, må det ved avgjørelsen av om tomtefesteinstruksen bryter med kravet til forsvarlig forvaltning, legges vesentlig vekt på hva som har vært regjeringens formål med tomtefesteinstruksen, nemlig å løse interessekollisjonen mellom offentlige bortfestere og deres festere på en måte som etter regjeringens syn gir et mer rettferdig resultat enn det tomtefesteloven gir anvisning på. [...]

(163) Også de vesentlige endringer som har skjedd i fondets oppgaver siden 1814, må etter mitt syn tillegges vekt. Som førstvoterende har pekt på, har fondet i dag svært få av sine opprinnelige oppgaver i behold. Staten og kommunene har overtatt hele det økonomiske ansvaret for skolevesen og universiteter, og dekker også det vesentligste av kirkens utgifter. Selv innenfor de begrensede kirkelige formål det fortsatt er meningen at fondet skal ivareta, strekker ikke fondets midler til, og avkastningen av fondet har etter hvert blitt redusert til en integrert del av Stortingets årlige bevilgninger til kirken over statsbudsjettet. Disse bevilgningene er betydelige – ifølge tall fra regjeringsadvokaten 1,3 milliarder kroner. [...]

(165) Sammenfatningsvis må det kunne sies at det i dag er staten og kommunene som i det vesentlige ivaretar de formål Grunnloven § 106 var ment å beskytte, ikke Opplysningsvesenets fond. I en slik situasjon mener jeg at regjeringen – som den øverste forvalter av fondets verdier – må stå friere til å avgjøre hva som er forsvarlig forvaltning, enn situasjonen ville ha vært om fondet fortsatt oppfylte alle de formål grunnlovsbestemmelsen verner.»

Forslagsstillerne er enig i det mindretallet i Høyesterett gir uttrykk for her. Staten bør kunne stå noe friere i forvaltningen av Opplysningsvesenets fond enn det flertallet i Høyesterett ga uttrykk for. Blant annet må det i større grad kunne tas hensyn til hva som vil være til beste for samfunnet som helhet, og ikke bare hva som vil maksimere fondets profitt. En systematisk tapping av fondets midler vil imidlertid ikke være i tråd med formålsangivelsen i § 106.

Dissensen i Høyesterett viser at det har vært delte meninger om § 106 legger så sterke bånd på forvaltningen som det Høyesteretts flertall ga uttrykk for. For å unngå at bestemmelsen forstås slik i fremtiden, mener forslagsstillerne at § 106 bør endres.

Det foreslås derfor å ta inn en presisering i § 106 av at det er regjeringen («kongen») som forvalter «det Geistligheden beneficerede Gods». Det er som nevnt tilfelle også i dag, men ved å presisere dette i bestemmelsen gis det et signal om at regjeringen står noe friere til å bestemme prinsippene for forvaltningen, og at disse er justert i forhold til den tolkningen som ble etablert ved plenumsdommen nevnt ovenfor.

Forslagsstillerne vil foreslå at forvaltningen legges til «kongen», det vil si til regjeringen. Men hensikten er ikke å gi regjeringen en enerett til å bestemme over forvaltningen (et såkalt prerogativ). Stortinget må kunne instruere regjeringen om forvaltningen, slik Stortinget i prinsippet kan også i dag. I forslaget nedenfor er det gitt tre alternativer som på ulike måter får frem dette. Alle alternativene er utformet i to språkversjoner: én i originalspråk og én på bokmål og nynorsk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 106 første punktum skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Kongen vaager over, at Kjøbesummer og Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods anvendes til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme, og at det bestyres paa den af Storthinget bestemte Maade.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Kongen påser at kjøpesummer og inntekter av geistlighetens benefiserte gods anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme, og at det forvaltes slik Stortinget har bestemt.

–

Kongen ser til at kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til presteskabet nyttast til gagn for presteskabet og til å fremje opplysinga, og at det blir forvalta slik Stortinget har fastsett.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Kongen bestyrer Kjøbesummer og Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods, som blot skulle

anvendes til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Kongen forvalter kjøpesummer og inntekter av geistlighetens benefiserte gods, som bare skal anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme.

—

Kongen forvaltar kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til presteskapet, som berre skal nyttast til gagn for presteskapet og til å fremje opplysinga.

Alternativ 3 A (originalspråk):

Kjøbesummer og Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods, som blot skulle anvendes til

Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme, bestyres af Kongen paa den af Stortinget bestemte Maade.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Kjøpesummer og inntekter av geistlighetens benefiserte gods, som bare skal anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme, forvaltes av kongen på den måten Stortinget har bestemt.

—

Kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til presteskapet, som berre skal nyttast til gagn for presteskapet og til å fremje opplysinga, forvaltast av kongen slik Stortinget har fastsett.

28. september 2012

Sverre Myrli

Gerd Janne Kristoffersen

Steinar Gullvåg

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 13

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden

Dokument 12:13 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om opphevelse av Grunnloven § 107 (opphevelse av odels- og åsetesretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne mener det er uheldig at posisjoner går i arv og er derfor prinsipielt imot odelsretten. Odelsretten er en slektsrett, ingen eiendomsrett, og den bidrar således til å fremheve betydningen av slekt på bekostning av personlig frihet.

Forslagsstillerne viser til at odelsretten har eksistert i Norge i mer enn tusen år, men ikke uten debatt. Odelsretten har vært omdiskutert i flere hundre år, og i dag er den et særnorsk fenomen som ikke finnes tilsvarende i andre vestlige land. Riksforsamlingen på Eidsvold i 1814 diskuterte odelslovgivningen, men kom til at det fortsatt burde være en odelslov og grunnlovfestet dette i § 107: «Odels- og Aasædesretten maa ikke ophæves». Det var likevel sterk strid om odelsretten i flere år etter at Grunnloven ble vedtatt. Flere pekte på at ordningen legitimerte privilegier og opprettholdt en aristokratisk samfunnsstruktur. Odelsloven ble av flere sett på som i strid med opplysningstidens idealer om personlig og næringsmessig frihet, fornuft og tanken om fremskritt.

Forslagsstillerne mener odelsretten er en hindring for utvikling av gården som næring og bosted. Deres landbruket skal ha en viktig plass også i framtidens Norge, krever det etter forslagsstillerens syn en modernisering. Forslagsstillerne mener framtidens landbruk er avhengig av at initiativrike, tiltaksomme og kreative mennesker får anledning til å bosette seg på landbrukseiendommer og utvikle disse ut fra de

mulighetene de ser. For å sikre bosetting og økt mangfold på bygdene mener forslagsstillerne at det bør bli enklere å få kjøpt småbruk slik at de som har lyst og engasjement til å drive gårdsbruk får mulighet til dette. Forslagsstillerne mener en mer aktiv bosettingspolitikk for de landbrukseiendommene som i all hovedsak er et sted å bo, er mye viktigere for et levende landbruk enn å beholde odelsretten. Forslagsstillerne mener videre at flere av de hensyn som dagens odelsrett ivaretar, og som fremholdes av tilhengere av odelsloven, kan ivaretas gjennom andre virkemidler av økonomisk og lovmessig karakter, herunder konsesjonsloven.

Den 23. oktober 2003 avgav Odelslovutvalget sin innstilling (NOU 2003:26) til daværende landbruksminister Lars Sponheim. To av utvalgets medlemmer (lederen Thor Falkanger og Merethe Storødegård) gikk inn for å avvikle odelsretten. Forslagsstillerne vil vise til hva mindretallet skriver på side 173–174:

«Odelsretten er en viktig del av vår rettslige kulturarv, men dette gir i seg selv ikke tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde odelsretten i våre dagers samfunn.

Det kan pekes på en rekke fordeler ved odelsretten. Noen er rimelig sikre, andre er av en slik art at det er vanskelig å føre noe eksakt bevis for de samfunnsmessige gunstige virkninger. I så henseende er det flere forhold i drøftelsen foran som mindretallet finner grunn til å knytte noen bemerkninger til:

a. Det er fremholdt - etter mindretallets syn med rette - at 'det sosiale livet til bondefamilien er tett sammenvevd med næringsvirksomheten' (side 209). Det er ingen klare skiller mellom arbeidsplass og hjem, og mellom arbeidstid og fritid. Og dette preger naturlig nok tilknytningen til gården. Spørsmålet er om odelsretten styrker denne tilknytning på en slik måte at man får et økt samfunnsmessig utbytte av landbruket. Under punkt 12.3.2 bokstav a om 'bedre

landbruk', jf. også punkt 12.3.3, gies det uttrykk for at det ikke er sannsynlig at odelsretten har noen stor betydning for et bedre landbruk, sammenlignet med det vi ville hatt uten odelsretten. Men det pekes også på at 'de sosiokulturelle holdninger og erfaringer spiller en rolle' – uten at det klargjøres hva som ligger i disse begreper og den innflytelse odelsretten har hatt og har i så måte.

b. Bo- og driveplikt fremholdes en rekke ganger som viktige elementer i odelsretten, med betydningsfulle, gunstige samfunnsmessige virkninger. Mindretallet vil her minne om at boplikten er et forholdsvis nytt element ved samfunnets kontroll med utnyttelsen av fast eiendom. Den ble innført i vår lovgivning ved odelsloven og konsesjonsloven, begge av 1974. Og det samme gjelder driveplikten som en personlig forpliktelse for eieren (når det sees bort fra de særlige regler som var knyttet til odelsløsningstilfellene, jf. skjønnsloven av 1. juni 1917 nr. 1 § 76 slik bestemmelsen lød inntil odelsloven av 1974 trådte i kraft).

Etter mindretallets oppfatning kan de hensyn som ligger bak odelslovens bo- og drivepliktregler like godt varetas gjennom konsesjonslovsystemet.

Også når det gjelder samfunnets kontroll med eiendomsstruktur og eierforhold mener mindretallet at det som er samfunnsmessig ønskelig, kan varetas gjennom konsesjonslov sammen med jord og skoglov. Her har samfunnet de nødvendige instrumenter, og det er da et politisk spørsmål i hvilken utstrekning kontroll- og reguleringsmulighetene skal utøves.

c. Landbruket har en lang tradisjon for fellesskap i arbeid. Kontrasten til den rettslige ulikhet det etter odels- og åseteslovgivningen har vært mellom kjønnene, er således stor. Mindretallet deler fullt ut det syn at det var betydningsfullt at likestilling i prinsippet ble kjempet igjennom i 1974, og at de siste rester av forskjellsbehandling forsvinner dersom Utvalgets forslag legges til grunn. Men en lovbestemmelse om likestilling – med den signaleffekt den gir – er etter mindretallets syn ikke en faktor som i våre dager kan tillegges vesentlig betydning når det spørres om det odelsrettslige system bør opprettholdes.

På den annen side er det ikke vanskelig å peke på at odelsretten i mange henseender volder problemer og kan skape skarpe konflikter. Slik må det i noen utstrekning bli med et regelverk Dokument nr. 12 –

2003–2004 som skal dekke livsforhold som er meget uensartede.

Ved den endelige standpunkttagen til odelsrettsinstituttet mener mindretallet at det er nødvendig å løfte seg litt over detaljene. Det må aksepteres at det med et omfattende lovverk alltid vil kunne bli tale om løsninger som kan oppfattes som urimelige eller urettferdige. Og mangt av det som det i dag rettes kritikk mot, vil forsvinne eller bli mindre betydningsfullt dersom de forslag som er fremsatt foran i avsnitt B, blir gjennomført. På dette vis kan man høvle og høvle, og få bort i alle fall endel skarpe kanter – som en fortsettelse av det som skjedde i 1974. Men – før eller siden – stilles man overfor spørsmålet om høvlingen skal fortsette, eller om øksen skal tas frem.

Ved den totalvurdering som således må foretas, er det mindretallets oppfatning at det i dag ikke lar seg forsvare at – hvis man legger Landbruksdepartementets tall til grunn – oppimot 80 pst. av landbrukseiendommene, med dyrket jord og store skog og utmarksstrekninger – skal være odelsjord. Det vil si at det gjennom fødsel er en stadig snevrere krets av personer med en fortrinnsrett til disse verdier.

Mindretallet aksepterer – uten at det er nødvendig å foreta noen nærmere kvantifisering – at odelsretten har gunstige effekter, men disse kan ikke være tilstrekkelige til å rettferdiggjøre bruddet på likestillingsprinsippet. I særdeleshet gjelder dette fordi mange av de påberopte fordeler på en prinsipielt riktigere og på en mer systematisk og effektiv måte kan ivaretas gjennom andre virkemidler av økonomisk og lovmessig karakter. Fra den siste kategori nevnes især konsesjonsloven som gir mulighet for kontroll med erverv av landbruksjord og priser på landbruksjord så vel som etablering av bo- og driveplikt for slik eiendom.»

Forslagsstillerne deler denne begrunnelsen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 107 oppheves.

28. september 2012

Trine Skei Grande

Borghild Tenden

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 14

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Hallgeir H. Langeland

Dokument 12:14 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Hallgeir H. Langeland om rett til asyl

Til Stortinget

Bakgrunn

Retten til å søke tilflukt i et annet land er internasjonalt anerkjent. I 1948 vedtok FNs generalforsamling Verdenserklæringen om menneskerettigheter. Artikkel 14 lyder:

«Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse.»

(«Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution»).

Asyl er ikke et presist juridisk begrep, men betegnes som et fristed for personer som har behov for beskyttelse mot forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning. Det er konvensjonen om flyktningers rettslige stilling av 28. juli 1951 (flyktningkonvensjonen) med tilleggsprotokoll fra 1967 som er den mest sentrale internasjonale avtalen om beskyttelse mot forfølgelse og overgrep. Konvensjonen inneholder bestemmelser om hvem som anses som flyktning, hvilke rettigheter en flyktning har, og hvilke forpliktelser statene har til å ta imot flyktninger. En av de mest sentrale bestemmelsene er retten til ikke å bli returnert til områder hvor vedkommendes liv eller sikkerhet er i fare, jf. konvensjonens artikkel 33 (non refoulement-prinsippet).

For at en asylsøker skal ha et krav på beskyttelse etter flyktningkonvensjonen, må risikoen for forfølgelse skyldes en av forfølgelsesgrunnene i flyktningkonvensjonens artikkel 1A (2): rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller

politisk oppfatning. Personer som ikke oppfyller vilkårene i flyktningkonvensjonen, kan likevel ha rett til vern mot utsendelse etter andre menneskerettskonvensjoner. De mest sentrale bestemmelsene i denne sammenheng er den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3, FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff artikkel 3 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 7.

Disse bestemmelsene er i dag reflektert i lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 15. mai 2008 nr. 35 § 28. Bestemmelsens første og andre ledd lyder:

«En utlending som er i riket eller på norsk grense, skal etter søknad anerkjennes som flyktning dersom utlendingen

a) har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, og er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt er uvillig til, å påberope seg sitt hjemlands beskyttelse, jf. flyktningkonvensjonen 28. juli 1951 artikkel 1 A og protokoll 31. januar 1967, eller

b) uten å falle inn under bokstav a likevel står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending til hjemlandet.

En utlending som anerkjennes som flyktning etter første ledd, har rett til oppholdstillatelse (asyl).»

Forslagsstillerne viser til at Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter Grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014.

Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltrevisjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl.

Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110 c lyder: 'Det paaligger Statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene. Nærmere bestemmelser om gjennomførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov.'

Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes.

Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid.

Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås.

Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.

Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.

Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.

Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.

Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget drøftet i punkt 34.3 om asylinstituttet burde grunnlovfestes. Utvalget mener det finnes gode argumenter for en grunnlovsfesting og skriver blant annet:

«Tar man utgangspunkt i at menneskerettighetsbestemmelsene i Grunnloven skal markere og konkretisere de verdier det norske samfunn er bygget på, kan det argumenteres for at retten til å søke asyl bør tas inn i Grunnloven. Asylretten er en del av vår kristne og humanistiske arv, som det vises til i Grunnloven § 2, ved at det gis beskyttelse til mennesker på flukt fra forfølgelse. Slik beskyttelse kan bare gis dersom disse menneskene også har en rett til å søke asyl.»

Utvalget mente imidlertid at det er vanskelig å regulere retten til asyl i Grunnloven, og viste til at en detaljert regulering av retten til asyl på grunnlovs nivå vil samtidig gjøre asylretten lite fleksibel for de faktiske endringer som fortløpende inntreffer på dette feltet. Utvalget mente også at retten til å søke asyl vil ha begrenset innhold. Menneskerettighetsutvalget konkluderte med at det ikke ville foreslå «grunnlovsfesting av rett til asyl eller rett til å søke asyl». Forslagsstillerne mener dette var en uheldig konklusjon og deler ikke menneskerettighetsutvalgets oppfatning. Forslagsstillerne viser blant annet til at kjernen i asylretten er tolket inn i EMK av den europeiske menneskerettighetsdomstolen. I likhet med mange andre sentrale rettigheter som menneskerettighetsutvalget foreslo å grunnlovfeste, er asylretten ikke kommet til uttrykk i vestlige lands konstitusjoner. Forslagsstillerne ser på retten til å søke asyl, og å få asyl dersom man faktisk risikerer forfølgelse, som en menneskerett som bør lovfestes på et høyere konstitusjonelt nivå enn dagens utlendingslov. Forslagsstillerne mener derfor det er gode grunner for å synliggjøre asylretten i Grunnloven og viser til at

flere høringsinstanser har støttet en slik bestemmelse, blant annet Advokatforeningen, Dommerforeningens menneskerettighetsutvalg, norsk senter for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo og Juss-Buss.

Forslagsalternativene 1A, 1B, 5A, 5B, 9A og 9B bygger på menneskerettighetsutvalgets vurderte forslag som beskrevet i rapporten på s. 205. Alternativene 2A, 2B, 6A, 6B, 10A og 10B bygger på forslag fra dommerforeningens menneskerettighetsutvalg. Alternativene 3A, 3B, 4A, 4B, 7A, 7B, 8A, 8B, 11A, 11B, 12A og 12B bygger på tidligere fremsatte grunnlovsforslag fra Alvhild Hedstein og Anne Margrethe Larsen, jf. Dokument nr. 12:17 (2007–2008). Alternativene 3A, 3B, 7A, 7B, 11A og 11B tar utgangspunkt i den historisk viktige bestemmelsen i fortalen (preambelen) til den franske konstitusjonen av 1946. Alternativene 4A, 4B, 8A, 8B, 12A og 12B gjengir en forenklet versjon av hovedbestemmelsen i utlendingsloven fra 2008.

Forslag

På denne bakgrunnen fremmes følgende

forslag:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Enhver har Ret til at ansøge om Asyl. De nærmere Betingelser for Indvilgelse af Asyl fastsættes ved Lov.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Enhver har rett til å søke asyl. De nærmere vilkår for innvilgelse av asyl fastsettes ved lov.

–

Alle har rett til å søkje asyl. Dei nærare vilkåra for å gje asyl blir fastsette i lov.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Flyktninger i Riget have Ret til Asyl paa Betingelser fastsatte i Lov.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Flyktninger i riket har rett til asyl på vilkår fastsatt i lov.

–

Flyktningar i riket har rett til asyl på vilkår fastsette i lov.

Alternativ 3 A (originalspråk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Den, der blir forfulgt paa Grund af sin Indsats til Forsvar for Frihed, har Ret til Asyl i Norge, dersom tilfredsstillende Beskyttelse ikke kan sikres i et andet Land.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Den som blir forfulgt på grunn av sin innsats til forsvar for frihet, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–

Den som blir forfølgd for å ha forsvart fridommen, har rett til asyl i Noreg om det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 4 A (originalspråk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Enhver, der har en begrundet Frygt for Forfølgelse på Grund af Race, Religion, Nationalitet, social Tilhørighed eller politisk Opfatning, og som ikke kan paaberaabe sig sit Hjemlands Beskyttelse, eller paa Grund af saadan Frygt er uvillig til at paaberaabe sig denne, har Ret til Asyl i Norge, dersom tilfredsstillende Beskyttelse ikke kan sikres i et andet Land.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 93 femte ledd skal lyde:

Enhver som har en begrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk oppfatning, og som ikke kan påberope seg sitt hjemlands beskyttelse eller på grunn av slik frykt ikke vil gjøre det, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–

Alle som har grunn til å frykte forfølgning på grunnlag av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhør-

sle eller politisk syn, og som ikkje kan gjere krav på vern i heimlandet eller på grunn av frykta ikkje vil gjere det, har rett til asyl i Noreg dersom det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 5 A (originalspråk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Enhver har Ret til at ansøge om Asyl. De nærmere Betingelser for Indvilgelse af Asyl fastsættes ved Lov.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Enhver har rett til å søke asyl. De nærmere vilkår for innvilgelse av asyl fastsettes ved lov.

–

Alle har rett til å søkje asyl. Dei nærare vilkåra for å gje asyl blir fastsette i lov.

Alternativ 6 A (originalspråk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Flygtninger i Riget have Ret til Asyl paa Betingelser fastsatte i Lov.

Alternativ 6 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Flyktninger i riket har rett til asyl på vilkår fastsatt i lov.

–

Flyktningar i riket har rett til asyl på vilkår fastsette i lov.

Alternativ 7 A (originalspråk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Den, der blir forfulgt paa Grund af sin Indsats til Forsvar for Frihed, har Ret til Asyl i Norge, dersom tilfredsstillende Beskyttelse ikke kan sikres i et andet Land.

Alternativ 7 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Den som blir forfulgt på grunn av sin innsats til forsvar for frihet, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–

Den som blir forfulgd for å ha forsvart fridommen, har rett til asyl i Noreg om det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 8 A (originalspråk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Enhver, der har en begrundet Frygt for Forfølgelse på Grund af Race, Religion, Nationalitet, social Tilhørighed eller politisk Opfatning, og som ikke kan paaberaabe sig sit Hjemlands Beskyttelse, eller paa Grund af saadan Frygt er uvillig til at paaberaabe sig denne, har Ret til Asyl i Norge, dersom tilfredsstillende Beskyttelse ikke kan sikres i et andet Land.

Alternativ 8 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 106 tredje ledd skal lyde:

Enhver som har en begrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk oppfatning, og som ikke kan påberope seg sitt heimlands beskyttelse eller på grunn av slik frykt ikke vil gjøre det, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–

Alle som har grunn til å frykte forfølgning på grunnlag av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk syn, og som ikkje kan gjere krav på vern i heimlandet eller på grunn av frykta ikkje vil gjere det, har rett til asyl i Noreg dersom det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 9 A (originalspråk):

Ny § 110 d skal lyde:

Enhver har Ret til at ansøge om Asyl. De nærmere Betingelser for Indvilgelse af Asyl fastsættes ved Lov.

Alternativ 9 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 110 d skal lyde:

Enhver har rett til å søke asyl. De nærmere vilkår for innvilgelse av asyl fastsettes ved lov.

–

Alle har rett til å søkje asyl. Dei nærare vilkåra for å gje asyl blir fastsette i lov.

Alternativ 10 A (originalspråk):

Ny § 110 d skal lyde:

Flygtninger i Riget have Ret til Asyl paa Betingelser fastsatte i Lov.

Alternativ 10 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 110 d skal lyde:

Flyktninger i riket har rett til asyl på vilkår fastsatt i lov.

–

Flyktningar i riket har rett til asyl på vilkår fastsette i lov.

Alternativ 11 A (originalspråk):

Ny § 110 d skal lyde:

Den, der blir forfulgt paa Grund af sin Indsats til Forsvar for Frihed, har Ret til Asyl i Norge, dersom tilfredsstillende Beskyttelse ikke kan sikres i et andet Land.

Alternativ 11 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 110 d skal lyde:

Den som blir forfulgt på grunn av sin innsats til forsvar for frihet, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–

Den som blir forfulgd for å ha forsvart fridommen, har rett til asyl i Noreg om det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 12 A (originalspråk):

Ny § 110 d skal lyde:

Enhver, der har en begrundet Frygt for Forfølgelse på Grund af Race, Religion, Nationalitet, social Tilhøighed eller politisk Opfatning, og som ikke kan paaberaabe sig sit Hjemlands Beskyttelse, eller paa Grund af saadan Frygt er uvillig til at paaberaabe sig denne, har Ret til Asyl i Norge, dersom tilfredsstillende Beskyttelse ikke kan sikres i et andet Land.

Alternativ 12 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 110 d skal lyde:

Enhver som har en begrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk oppfatning, og som ikke kan påberope seg sitt hjemlands beskyttelse eller på grunn av slik frykt ikke vil gjøre det, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–

Alle som har grunn til å frykte forfølgning på grunnlag av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk syn, og som ikkje kan gjere krav på vern i heimlandet eller på grunn av frykta ikkje vil gjere det, har rett til asyl i Noreg dersom det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

28. september 2012

Trine Skei Grande

Hallgeir H. Langeland

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 15

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Anders Anundsen og Ulf Erik Knudsen

Dokument 12:15 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Anders Anundsen og Ulf Erik Knudsen om endringer i Grunnloven § 100 (om ytringsfrihet og religion)

Til Stortinget

Bakgrunn

Balansen mellom ytringsfrihet og krenkelser av personers integritet vil alltid være et tema for debatt. Ulike personer og samfunnsinteresser kan ha forskjellige interesser og vurderinger, alt etter den enkelte sak og situasjon.

For et demokratisk samfunn er det av avgjørende betydning at ytringsfriheten er reell, og at maktpolitiske hensyn ikke kan brukes for å kvele fri debatt. Det er derfor viktig med et sterkt juridisk vern av ytringsfriheten. Hvordan ytringsfriheten skal balanseres mot respekt for integritet og tro i det daglige og i de enkelte tilfeller, bør være et spørsmål om samfunnets debattklima, takt og tone, og ikke reguleres gjennom lovgivning.

Det er viktig at tro og livssyn kan diskuteres i det offentlige rom, og at samfunnet har stor grad av toleranse både for religiøse ytringer og for kritikk av religion. Alle har krav på respekt for sin overbevisning, men ingen personer eller overbevisninger kan påberope seg rett til å være fritatt for kritikk. Norsk rett må legge ytringsfriheten til grunn som en viktigere verdi enn retten til ikke å bli krenket for sin tro.

Det kan hevdes at dagens § 100 også sikrer dette, ved at religion kan defineres under «hvilken som helst anden Gjenstand». Etter forslagsstillernes syn er det imidlertid slik at religion er i en annen stilling enn mye annet – særpreget ved troens karakter, dens store personlige betydning for mange mennesker og dens evne til å bevege. Det er derfor viktig å tydeliggjøre at ytringsfriheten også omfatter retten til religionskritikk.

Under henvisning til dette fremmes forslaget om å legge til ordet «Religion» i Grunnloven § 100 tredje ledd første punktum.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 100 tredje ledd første punktum skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen, Religion og hvilken som helst anden Gjenstand ere Enhver tilladte.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Frimodige ytringer om statsstyrelsen, religion og et hvilket som helst annet emne er tillatt for enhver.

–

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyrelsen, religion og kva anna emne som helst.

28. september 2012

Trine Skei Grande

Marit Nybakk

Jette F. Christensen

Hallgeir H. Langeland

Anders Anundsen

Ulf Erik Knudsen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 16

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Geir Jørgen Bekkevold, Line Henriette Hjemdal og Øyvind Håbrekke

Dokument 12:16 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Geir Jørgen Bekkevold, Line Henriette Hjemdal og Øyvind Håbrekke om ny § 93 eller ny § 95 a (vern av liv fra unnfangelse til død)

Bakgrunn

Respekten for liv og menneskeverd er et av de grunnleggende prinsipper i vår kulturarv og preger vårt samfunn både gjennom lovgivning og etiske normer.

Retten til liv, frihet og personlig sikkerhet er fastslått i Verdenserklæringen for menneskerettighetene av 10. desember 1948 (art. 3). Retten til liv er videre slått fast i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (art. 2), FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (art. 6) og FNs barnekonvensjon (art. 6) som alle er ratifisert av Norge og er gjort til norsk lov gjennom menneskerettsloven.

Vern om menneskelivet og personlig frihet er så grunnleggende prinsipper at de også bør komme til uttrykk i Grunnloven. Retten til liv og retten til frihet er to av grunnpilarene i vår vestlige kulturkrets. Etter denne tradisjon er det et mål for ethvert samfunn å trygge det enkelte menneskes liv og gi det mulighet for livsutfoldelse.

Hensikten med en grunnlovsbestemmelse er å understreke at den grunnleggende respekt for liv og menneskeverd fortsatt skal prege vårt samfunn.

Menneskeverdet er ikke avhengig av det enkelte menneskets egenskaper og mulighet for livsutfoldelse. Alle mennesker har samme verdi.

Menneskeverdet er ikke betinget av kjønn, rase, utseende, alder, seksuell legning, helse eller funksjonsdyktighet. Mennesket oppnår ikke sin egenar-

tede verdi i kraft av en bestemt utrustning eller som følge av bestemte prestasjoner. Retten til liv er den mest grunnleggende av alle menneskerettigheter.

Retten til «personlig Frihed» er av vesentlig betydning for den enkeltes selvforståelse og trivsel. I et demokrati tilhører den grunnprinsippene. Den korresponderer med en utbredt oppfatning i det norske samfunn. Ved å ha denne rett i Grunnloven vil en motvirke eventuelle forsøk på å legge totalitære bånd på mennesket og frata det selvbestemmelsesretten på følsomme livsområder.

Den medisinske utvikling har ført til en situasjon hvor mennesker i større grad enn tidligere kan velge mellom liv og død. Vi står derfor for nye problemstillinger både ved livets begynnelse og avslutning og trenger en sterkere bevisstgjøring av de etiske vurderinger i disse sammenhenger. Dette aktualiserer et klart grunnlovsmessig utgangspunkt når lovgivning på til dels nye områder skal utformes.

Flere problemstillinger reiser seg omkring svangerskapsavbrudd og fosterdiagnostikk. Stadig flere sykdommer og misdannelser kan diagnostiseres allerede på fosterstadiet. Vi står derfor ikke lenger bare overfor spørsmål om svangerskapsavbrudd av hensyn til andre enn fosteret, for eksempel moren, men i økende grad spørsmål om svangerskapsavbrudd som innebærer kvalitative vurderinger av menneskeverdet.

Vi viser her til debatten om «sorterings-samfunnet» og de sterke reaksjonene på at det nå er mulig ved hjelp av ulike former for fosterdiagnostikk selektivt å fjerne fostre med for eksempel uønsket kjønn, eller med funksjonshemninger som Down syndrom.

Utviklingen innen bio- og genforskning reiser ytterligere spørsmål om vern av fosteret, bruk av fostervev mv. Den raske utvikling innen moderne repro-

duksjonsteknologi for å avhjelpe barnløshet reiser også spesielle etiske spørsmål.

Den medisinske utviklingen har også ført til at en ved livets avslutning oftere enn før står overfor vanskelige etiske avveininger. Hvor lenge skal den medisinske behandlingen fortsette eller kunstig liv opprettholdes? Det har i stor utstrekning vært overlatt til legene å vurdere å ta standpunkt i disse spørsmålene. Det er imidlertid også et samfunnsansvar å sørge for en gjennomdrøfting av dette. Det er rimelig å grunnlovfeste at retten til liv gjelder til en naturlig død.

Som en konsekvens av det menneskesyn vi har gitt uttrykk for, mener vi at menneskelivet er ukrenkelig fra begynnelse til slutt. Retten til liv og legemlig integritet må omfatte hele livsspennet fra den første begynnelse ved befruktning til døden inntreffer.

Hvordan vern av livet skal utformes og hvilke nødssituasjoner som skal kunne begrunne unntak fra det prinsipielle utgangspunkt, må avklares i forbindelse med lovgivningsarbeidet på de enkelte felter.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Ny § 93 skal lyde:

§ 93

Menneskeverdet skal være ukrænkelig. Enhver har Ret til Liv og legemlig Integritet fra Undfangelse til naturlig Død.

Enhver Borger har Ret til personlig Frihed og Livsudfoldelse inden de Grændser som fastsættes ved Lov.

Nærmere Bestemmelser om Borgernes Retsværn, Frihed og Rettigheder fastsættes ved Lov.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 93

Menneskeverdet skal være ukrenkelig. Enhver har rett til liv og legemlig integritet fra unnfangelse til naturlig død.

Enhver borger har rett til personlig frihet og livsutfoldelse innen de grenser som fastsettes i lov.

Nærmere bestemmelser om borgernes rettsvern, frihet og rettigheter fastsettes i lov.

–

§ 93

Menneskeverdet skal vere ukrenkjeleg. Einkvar har rett til lov og legemleg integritet frå unnfanging til naturleg død.

Einkvar borgar har rett til personleg fridom og livsutfalding innanfor dei grensene som blir fastsette i lov.

Nærare føresegner om rettsvernet, fridommen og rettane til borgarane blir fastsette i lov.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Ny § 95 a skal lyde:

§ 95 a

Menneskeverdet skal være ukrænkelig. Enhver har Ret til Liv og legemlig Integritet fra Undfangelse til naturlig Død.

Enhver Borger har Ret til personlig Frihed og Livsudfoldelse inden de Grændser som fastsættes ved Lov.

Nærmere Bestemmelser om Borgernes Retsværn, Frihed og Rettigheder fastsættes ved Lov.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 95 a

Menneskeverdet skal være ukrenkelig. Enhver har rett til liv og legemlig integritet fra unnfangelse til naturlig død.

Enhver borger har rett til personlig frihet og livsutfoldelse innen de grenser som fastsettes i lov.

Nærmere bestemmelser om borgernes rettsvern, frihet og rettigheter fastsettes i lov.

–

§ 95 a

Menneskeverdet skal vere ukrenkjeleg. Einkvar har rett til lov og legemleg integritet frå unnfanging til naturleg død.

Einkvar borgar har rett til personleg fridom og livsutfalding innanfor dei grensene som blir fastsette i lov.

Nærare føresegner om rettsvernet, fridommen og rettane til borgarane blir fastsette i lov.

Geir Bekkevold

Line Henriette Hjemdal

Øyvind Håbrekke

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 17

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal

Dokument 12:17 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om opphevelse av Grunnloven § 107 (Odels- og Aasædesretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer i dette dokumentet forslag om opphevelse av Grunnloven § 107, slik at det blir mulig å oppheve odels- og åsetesretten.

I den tid som har gått siden denne grunnlovsbestemmelsen ble vedtatt har samfunnsforholdene blitt betydelig endret, noe som gjør det påkrevet at bestemmelsen oppheves. Situasjonen i norsk landbruk har også blitt betydelig endret. Landbruket står i dag overfor svært store omstillinger hvor kravene til effektivitet og rasjonalisering vil være styrende for hvordan utviklingen i landbruket skal være i årene som kommer. Dersom man skal få den ønskede utviklingen i landbruket, må alle lover og forskrifter som unødvendig hindrer en riktig utvikling i landbruket, oppheves.

Myndighetenes viktigste bidrag til en fremtidsrettet utvikling i landbruket er å bidra til en avbyråkratisering av landbrukssektoren og forenkling av det regelverk som setter rammene for næringen. I tillegg er det helt avgjørende at det skjer en effektivisering av bruksstrukturen. Den tekniske utviklingen i landbruket har ført til at dagens bruksstruktur som er tilpasset en annen tid, ikke er rasjonell og tilstrekkelig lønnsom, slik at det blir for få av aktørene i næringen som har eiendommer med tilstrekkelig lønnsomhet til å skape en arbeidsplass.

Odelsinstituttet er en betydelig hindring for å sikre trygge arbeidsplasser i landbruksnæringen. Forslagsstillerne mener det er unaturlig at vi i dagens samfunn skal ha et regelverk som gir enkeltpersoner en fortrinnsrett til å overta en eiendom på grunn av slektskap. Videre er det ikke hensiktsmessig at eieren av en eiendom ikke har friheten til å kunne selge eiendommen til hvem han måtte ønske, og at heller ikke faglige kvalifikasjoner skal være avgjørende for hvem som skal overta eiendommen. Odelsinstituttet gjør det også svært vanskelig for nykommere å etablere seg innen landbruksnæringen selv om de har de nødvendige faglige kvalifikasjonene, interessen for faget, og næringen og kapital til å kjøpe en eiendom. Med dagens odelslovgivning er det nærmest praktisk umulig å få kjøpt en landbrukseiendom i det frie markedet.

I det regjeringsoppnevnte odelslovutvalget var det et mindretall som gikk inn for opphevelse av odelsloven. I en høringsuttalelse om odelslovutvalgets innstilling til Landbruksdepartementet uttaler Statens landbruksforvaltning følgende:

«På bakgrunn av de erfaringer SLF har med odelsretten og dennes betydning for utnyttningen av landbruksressursene, mener vi at en god del argumenter taler for å oppheve instituttet. Tilsvarende tilsier vår erfaring at det ikke eksisterer noen argumenter for å beholde odelsretten som er så tungtveiende at det er formålstjenlig å videreføre rettsinstituttet. SLF anbefaler derfor at odelsretten avskaffes.»

Etter forslagsstillerens oppfatning er dette en rimelig klar anbefaling fra en av de viktigste faginstansene innen norsk landbruk. Statens landbruksforvaltning vektlegger i sin høringsuttalelse i hovedsak de samme synspunkter som forslagsstillerne i dette dokumentet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmer forslagsstillerne følgende

forslag:

§ 107 oppheves.

28. september 2012

Anders Anundsen

Ulf Erik Knudsen

Øyvind Vaksdal

Torgeir Trældal

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 18

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Øyvind Vaksdal

Dokument 12:18 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Øyvind Vaksdal om endringer av Grunnloven § 57 (Valgordningen)

Til Stortinget

Bakgrunn

Demokrati betyr folkestyre, og ordet kommer av de greske ordene *demos* (folk) og *kratos* (makt). Den opprinnelige form for demokrati var direkte demokrati, hvor beslutningene ble tatt direkte av folket. Denne form for demokrati gjenkjennes i dag i form av bindende folkeavstemninger. Problemet med folkeavstemninger er at de er svært ressurskrevende å avholde hvis de skulle omfatte alle saker. For å løse dette problemet er representativt demokrati i dag det mest utbredte. I et representativt demokrati velger borgerne et mindre antall folk til å representere seg. Disse representantene tar så beslutninger på borgerne vegne. Dette er ordningen i Norge og de fleste andre demokratiske styrte land.

Opprinnelig varierte antall representanter etter folketallet. Både 17. mai-grunnloven og novembergrunnloven bestemte at det samlede antall representanter ikke skulle være mindre enn 75 og større enn 100. Kjøpsteder og landdistriktene valgte hver for seg.

Flere av bestemmelsene om valgordningen som tidligere var grunnlovsbestemt er nå flyttet til valgloven. De gjenværende bestemmelsene som er grunnlovfestet finnes i Grunnloven kapittel C. Dette gjelder bestemmelser om valgdistrikter og at det samlede antall representanter skal være 169 hvorav 150 velges som distriktsrepresentanter og 19 som utjevningsmandater.

Etter dagens ordning fordeles antall representanter til Stortinget etter folketall og landareal. Dette fører til en skjev fordeling av antall representanter i forhold til velgerne og medfører at noen velgere teller over dobbelt så mye som andre.

Den skjeve fordelingen skyldes at 150 av Stortingets 169 mandater fordeles etter folketall og areal, der hver innbygger teller 1 poeng og hver kvadratkilometer i fylket teller 1,8 poeng. Fordelingen av mandater som skal velges fra hvert distrikt blir beregnet hvert åttende år av departementet jf. valgloven § 11-3 (1).

I tillegg til de 150 distriktsmandatene har hvert fylke et utjevningsmandat som gir en mer rettferdig fordeling mellom partiene på landsbasis, men som i praksis gir en enda skjevere fordeling mellom fylkene.

En annen begrensning som påvirker valgresultatet er sperregrensen på 4 pst. For å kunne få utjevningsmandater må det enkelte parti ha minst 4 pst. oppslutning på landsbasis, jf. Grunnloven § 59, 5. ledd.

I tillegg til sperregrensen og den skjeve fordelingen mellom fylkene finnes det andre faktorer som gjør at et flertall i befolkningen ikke nødvendigvis medfører et flertall på Stortinget. Dette gjelder blant annet styringstillegget som favoriserer store partier, og at utjevningsmandatene ikke fullt ut kompenseres for dette.

Det kompliserte systemet for mandatfordeling og kandidatføring er beskrevet i kapittel 11 i valgloven. Valgloven har bestemmelser om at kongen skal oppnevne et riksvalgstyre som skal foreta fordelingen av distriktsmandatene mellom valglistene og fordelingen av utjevningsmandatene på partiene og valgdistriktene.

Ser vi historisk på valgordningen har dette gitt mange tilfeldige utslag. I 1965 fikk Stortinget borgerlig flertall for første gang siden krigen, og Per Borten ble statsminister til tross for at venstresiden fikk 50,7 pst. av stemmene. Det samme gjentok seg i 1969. I 1973 fikk sosialistene stortingsflertallet tilbake, men da var det de borgerlige som fikk 52,5 pst. av stemmene. Det samme skjedde i 1977 da det ble sosialistisk flertall på tinget etter at de borgerlige hadde fått 52,2 pst. av stemmene.

Ved stortingsvalgene 1981 og i 1989 var det klart borgerlig flertall blant velgerne, og slik ble det også i Stortinget.

Ved stortingsvalget i 1985 var det annerledes, og Willoch kunne fortsette med borgerlig flertall i Stortinget til tross for at Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rød Valgallianse og Venstre fikk flest stemmer. Venstre gikk til på valg på å samarbeide i regjering med Arbeiderpartiet. Venstresiden fikk 50,0 pst., mens Høyre, Senterpartiet, Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet fikk 49,0 pst. Nok et valg der taperne fikk flertall i Stortinget, og nok en regjering i strid med velgernes ønske.

Ved stortingsvalget i 1993 ble det en riktig fordeling mellom borgerlige og sosialistiske parter, men fordelingen mellom partiene ble ikke like rettfærdig. Høyre fikk 20,4 pst. og Senterpartiet fikk 20,1 pst., men Senterpartiet fikk allikevel 4 mandater mer enn Høyre. Bedre var det ikke i 1997. Høyre fikk 15,6 pst. og Kristelig Folkeparti 14,8 pst. – likevel fikk Kristelig Folkeparti 25 representanter og Høyre bare 23.

Ved stortingsvalgene i 2001, 2005 og 2009 var det borgerlig flertall blant velgerne, men allikevel fikk de rød-grønne flertall på Stortinget i både 2005 og 2009.

Tabell 1a nedenfor viser at det er en klar skjevdeling når man ser antall stortingsrepresentanter fra hvert fylke opp imot hvor mange som møtte opp for å stemme i hvert enkelt fylke ved stortingsvalget i 2009.

Situasjonen blir ikke bedre om en ser på antall stemmeberettigede i hvert fylke, det vil si voksne personer med norsk statsborgerskap, opp mot antall stortingsrepresentanter fra hvert fylke.

Tabell 1a: Stemmer per stortingsrepresentant ved stortingsvalget 2009

	Antall fremmøtte valget '09	Antall stortings- representanter per fylke	Avgitte stemmer per representant	Hvor mye hver stemme teller vs. snittet
Oslo	324 256	17	19 074	83,65 pst.
Akershus	302 021	16	18 876	84,52 pst.
Vestfold	131 788	7	18 827	84,75 pst.
Hordaland	269 613	15	17 974	88,77 pst.
Rogaland	227 992	13	17 538	90,97 pst.
Østfold	149 924	9	16 658	95,78 pst.
Sør-Trøndelag	163 345	10	16 335	97,68 pst.
Buskerud	142 864	9	15 874	100,51 pst.
Telemark	94 765	6	15 794	101,02 pst.
Møre og Romsdal	139 350	9	15 483	103,05 pst.
Vest-Agder	92 632	6	15 439	103,34 pst.
Oppland	104 848	7	14 978	106,52 pst.
Aust-Agder	59 871	4	14 968	106,59 pst.
Hedmark	108 679	8	13 585	117,45 pst.
Nordland	130 571	10	13 057	122,19 pst.
Nord-Trøndelag	72 835	6	12 139	131,43 pst.
Troms	84 666	7	12 095	131,91 pst.
Sogn og Fjordane	58 951	5	11 790	135,32 pst.
Finnmark	37 395	5	7 479	213,33 pst.
	2 696 366	169	15 955	100,00 pst.

Tabellen nedenfor viser at skjevdelingen med hensyn til antall stemmeberettigede er nesten like stor som skjevdelingen med hensyn til antall fremmøtte:

Tabell 1b: Stemmeberettigede per stortingsrepresentant

	Antall stemmeberettigede	Antall stortingsrepresentanter per fylke	Stemmeberettigede per repr	Hvor mye hver stemme teller
Vestfold	171 423	7	24 489	85,3 pst.
Oslo	416 168	17	24 480	85,3 pst.
Akershus	375 622	16	23 476	89,0 pst.
Hordaland	344 321	15	22 955	91,0 pst.
Rogaland	296 220	13	22 786	91,7 pst.
Østfold	201 989	9	22 443	93,1 pst.
Sør-Trøndelag	213 863	10	21 386	97,7 pst.
Telemark	126 972	6	21 162	98,7 pst.
Buskerud	188 044	9	20 894	100,0 pst.
Møre og Romsdal	184 975	9	20 553	101,7 pst.
Vest-Agder	121 754	6	20 292	103,0 pst.
Oppland	141 243	7	20 178	103,5 pst.
Aust-Agder	79 489	4	19 872	105,1 pst.
Hedmark	146 649	8	18 331	114,0 pst.
Nordland	177 796	10	17 780	117,5 pst.
Troms	115 670	7	16 524	126,4 pst.
Nord-Trøndelag	97 830	6	16 305	128,1 pst.
Sogn og Fjordane	78 071	5	15 614	133,8 pst.
Finnmark	52 686	5	10 537	198,3 pst.
	3 530 785	169	20 892	100,0 pst.

Til valget 2013 vil innbyggertallet justeres innenfor dagens system, og dette gir følgende utslag:

Antall representanter pr. fylke 2013–2021				
Fylke	Innbyggere 1/2-2012	Repr. nå	Repr. 2013	+/-
Østfold	278 352	9	9	0
Akershus	556 254	16	17	1
Oslo	613 285	17	19	2
Hedmark	192 791	8	7	-1
Oppland	187 147	7	7	0
Buskerud	265 164	9	9	0
Vestfold	236 424	7	7	0
Telemark	170 023	6	6	0
A Agder	111 495	4	4	0
V Agder	174 324	6	6	0

Antall representanter pr. fylke 2013–2021				
Fylke	Innbyggere 1/2-2012	Repr. nå	Repr. 2013	+/-
Rogaland	443 115	13	14	1
Hordaland	490 570	15	16	1
Sogn og F	108 201	5	4	-1
Møre og R	256 628	9	9	0
S Trøndelag	297 950	10	10	0
N Trøndelag	133 390	6	5	-1
Nordland	238 320	10	9	-1
Troms	158 650	7	6	-1
Finnmark	73 787	5	5	0
SUM	4 985 870	169	169	-

Skjevfordelingen mellom fylkene ble tatt opp i NOU 2001:3 «Velgere, valgordning, valgte» der et mindretall bestående av Ingrid I. Willoch og Inger-Marie Ytterhorn gikk inn for et system med flaterer fordeling av mandatene:

«Utvalgets medlemmer Ingrid I. Willoch og Inger-Marie Ytterhorn viser til at valgene bør gi alle velgere lik innflytelse uavhengig av bosted. Antall representanter fra hvert valgdistrikt burde derfor ideelt beregnes ut fra antall stemmeberettigede alene. En faktor som legger stor vekt på areal vil for eksempel kunne føre til at Finnmark fikk representanter uten å ha innbyggere, og at det å tilhøre et arealmessig stort fylke gir mer makt til hver velger enn tilhørighet til mindre fylker. Disse medlemmer ser at det samlende resultat, med betydelig bedre proporsjonalitet, med mer likeverdighet for hver enkelt avgitt stemme og innføring av personvalg ved stortingsvalg, vil gi et bedre og mer rettferdig valgssystem enn i dag. Disse medlemmer vil derfor, ut fra ønsket om å finne frem til et samlende forslag, akseptere at areal legges inn som en del av beregningsgrunnlaget. Disse medlemmer viser også til at tallet 1,8 som arealfaktor har bakgrunn i reformen i 1953. Kommunikasjon, inkludert telefoni, telefaks og e-post, har siden blitt forbedret og forenklet og gjort problemene med kontakt med de sentrale deler av landet ukomplisert og eventuelle ulemper ved store avstander er betydelig redusert. En arealfaktor på 1,6 ville derfor gi en bedre sammenheng mellom innbyggertall og antall mandater.»

Etter forslagsstillerens syn bør antall representanter i sterkere grad knyttes opp mot antall stemmeberettigede. Dette kan gjøres ved å redusere faktoren som landarealet utgjør. Da det kun er norske statsborgere som er stemmeberettigede, bør også norske statsborgere inngå i grunnlaget for fordelingen av antall representanter. I dag skjer fordelingen etter landareal og antall innbyggere, uavhengig av om disse er stemmeberettigede eller ikke ved stortingsvalget.

Nedenfor er det satt opp en rekke alternativer til utforming av § 57 femte ledd med forskjellige faktorer for landarealet i beregningen av representasjonen fra det enkelte valgdistrikt, og med alternativer der «innbyggere» er erstattet med «statsborgere». Samtlige alternativer er satt opp i to språkversjoner, henholdsvis i originalspråk og på bokmål og nynorsk, slik at alternativene kan behandles og eventuelt vedtas selv om Grunnloven skulle bli vedtatt i nye språkformer i neste periode.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Forslag I (redusert faktor for landareal)

§ 57 femte ledd skal lyde:

Alternativ I A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepresentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal Indvaanere samt Areal, og det hele Riges Antal Indvaanere samt Areal, naar hver Indvaaner giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 1,6 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ I B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver

kvadratkilometer 1,6 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,6 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal Indvaanere samt Areal, og det hele Riges Antal Indvaanere samt Areal, naar hver Indvaaner giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 1,2 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,2 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,2 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 3 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal Indvaanere samt Areal, og det hele Riges Antal Indvaanere samt Areal, naar hver Indvaaner giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 0,6 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt

areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver kvadratkilometer 0,6 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 0,6 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 4 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal Indvaanere samt Areal, og det hele Riges Antal Indvaanere samt Areal, naar hver Indvaaner giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 0,3 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver kvadratkilometer 0,3 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 0,3 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 5 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal Indvaanere og det hele Riges Antal Indvaanere. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av for-

holdet mellom distriktets antall innbyggere og hele rikets antall innbyggere. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet i heile riket på den andre sida. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Forslag II (bare statsborgere teller med i folketallsberegningen, eventuelt kombinert med redusert landarealfaktor)

§ 57 femte ledd skal lyde:

Alternativ 6 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal *norske Borgere samt Areal*, og det hele Riges Antal *norske Borgere samt Areal*, naar hver Borger giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 1,8 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 6 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentantar som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall norske borgere samt areal, og hele rikets antall norske borgere samt areal. I denne beregning gir hver borger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,8 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar og flatevidda i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar borgar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 7 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal *norske Borgere samt Areal*, og det hele Riges Antal *norske Borgere samt Areal*, naar hver Borger giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver

1,4 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 7 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall norske borgere samt areal, og hele rikets antall norske borgere samt areal. I denne beregning gir hver borger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,4 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar og flatevidda i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar borgar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,4 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 8 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal *norske Borgere samt Areal*, og det hele Riges Antal *norske Borgere samt Areal*, naar hver Borger giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 1 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 8 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentantar som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall norske borgere samt areal, og hele rikets antall norske borgere samt areal. I denne beregning gir hver borger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar og flatevidda i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar borgar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 9 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grund-

lag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal *norske Borgere samt Areal*, og det hele Riges Antal *norske Borgere samt Areal*, naar hver Borger giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 0,6 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 9 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall norske borgere samt areal, og hele rikets antall norske borgere samt areal. I denne beregning gir hver borger 1 poeng og hver kvadratkilometer 0,6 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar og flatevidda i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar borgar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 0,6 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 10 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal *norske Borgere samt Areal*, og det hele Riges Antal *norske Borgere samt Areal*, naar hver Borger giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 0,3 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 10 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av for-

holdet mellom distriktets antall norske borgere samt areal, og hele rikets antall norske borgere samt areal. I denne beregning gir hver borger 1 poeng og hver kvadratkilometer 0,3 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar og flatevidda i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar borgar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 0,3 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Alternativ 11 A (originaltekst):

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal *norske Borgere* og det hele Riges Antal *norske Borgere*. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ 11 B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall norske borgere og hele rikets antall norske borgere. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar i heile riket på den andre sida. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

28. september 2012

Anders Anundsen

Ulf Erik Knudsen

Øyvind Vaksdal

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 19

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Ib Thomsen

Dokument 12:19 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Ib Thomsen om endringer i Grunnloven § 49 (lokalt selvstyre/ lokaldemokrati)

Til Stortinget

Bakgrunn

Kommuner som lokale folkevalgte organer har lange tradisjoner i Norge. Kommunene ble innført ved formannskapslovene fra 1837¹.

Formålet var å styrke det lokale demokratiet, overføre makt fra byene og overføre skattebyrder fra herredene til byene. På denne tiden var det ingen andre europeiske land hvor det kommunale demokratiet var så gjennomført som i Norge.

Selv om kommunene og ideen om det kommunale selvstyret kan spores tilbake til formannskapslovene, er dette ikke grunnlovfestet i Norge. Det finnes heller ingen bindende rettslig definisjon av det kommunale demokratiet.

Ordningen med kommuner er så innarbeidet i norsk styreskikk at det er blitt fremhevet at det ikke er nødvendig med grunnlovsværn. Enkelte har endog hevdet at det lokale demokratiet har et sedvanebasert konstitusjonelt vern, men dette synet ser ikke ut til å være det mest utbredte.

Norge er imidlertid det eneste landet blant 26 europeiske demokratier som ikke har bestemmelser om lokalt folkevalgt nivå inntatt i grunnloven. Kom-

muner er riktignok omtalt to steder i Grunnloven, i § 58 og § 100, 5. ledd, men mangler en konkret bestemmelse som anerkjenner et lokalt folkevalgt nivå.

Gjennom årene har tanken om grunnlovfesting av kommunalt selvstyre eller lokalt demokrati fått støtte av bl.a. kommunelovutvalget (se NOU 1990:13 s. 335–339) og av valglovutvalgets flertall (se NOU 2001:3 s.101–102).

Gjennom ratifiseringen av Europarådets charter om lokalt selvstyre 26. mai 1989 har Norge forpliktet seg til å grunnlovfeste «prinsippet» om lokalt selvstyre. Ved ratifiseringen tok ikke Norge noe forbehold, slik at vi har påtatt oss de plikter som springer ut av charteret.

Artikkel 2 lyder:

«The principle of local self-government shall be recognised in domestic legislation, and where practicable in the constitution.»

Oversatt:

«Prinsippet om lokalt selvstyre skal anerkjennes i nasjonal lovgivning, og i grunnloven hvor dette lar seg gjennomføre.»

Da Norge sluttet seg til charteret ble det ikke gjort noe gjennomføringsvedtak, da norsk rett ble ansett å være i samsvar med charterets krav til statene.²

Forslag om grunnlovfesting av lokalt selvstyre/ lokaldemokrati har med ulik ordlyd blitt behandlet og avvist en rekke ganger av Stortinget. Selv om de fleste er enige om prinsippet, har det vært reist spørsmål om hvilke konsekvenser en grunnlovfesting av

¹ Selve ordet kommune (herred) ble imidlertid først innført ved matrikkelloven i 1853. Før denne tid la den kirkelige administrative inndelingen i prestegjeld grunnlaget for formannskapsdistriktene.

² Charteret ble innført ved passiv transformasjon

kommunalt selvstyre/lokaldemokrati vil ha for statens adgang til styring av kommunene.

Begrunnelsen for avvisningen har blant annet vært at det kan diskuteres om begrepet lokalt selvstyre er tilstrekkelig presist for det lokale demokratis stilling i forhold til statsmakten. Det er blitt anført at en grunnlovsfesting av det lokale selvstyret kan begrense statens handlefrihet og fleksibilitet, fordi det implisitt i en slik grunnlovsfesting vil ligge at statlige myndigheter vil måtte bli mindre detaljstyrende overfor kommuner og fylkeskommuner. Dette har medført at ingen av de tidligere fremlagte forslagene har fått tilstrekkelig flertall.

Ved å grunnlovsfeste lokalt folkevalgt nivå og samtidig klargjøre at dette ikke legger noen begrensninger på statens muligheter til å bestemme hvilke oppgaver kommunen skal utføre, hvordan virksomheten skal kontrolleres, vedtak overprøves osv, ivaretas de innvendinger som tidligere har vært fremført og som har gjort at de tidligere fremlagte forslagene ikke har fått tilstrekkelig flertall.

Kommunene er en del av det samlede offentlige styringsapparat, og staten bør selv velge hvilke oppgaver som bør løses lokalt og hvilke som bør løses på et overordnet nivå. Grunnloven bør ikke legge noen begrensninger på dette.

Ved å forankre det lokale folkevalgte nivå i Grunnloven klargjøres dessuten Norges forpliktelser overfor charteret.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 49 annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Innvaanerne have Ret til at styre Anliggender af lokal Karakter gennem lokale Organer udpegede ved direkte og frie Valg. Nærmere Bestemmelser om det lokale folkevalgte Niveau fastsættes ved Lov.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Innbyggjarane har rett til å styre anliggender av lokal karakter gjennom lokale organer utpekt ved direkte og frie valg. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov.

—

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale organ som er utpeika gjennom direkte og frie val. Nærare føresegner om det lokale folkevalde nivået blir fastsette i lov.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Innvaanerne have Ret til at styre Anliggender af lokal Karakter gennem lokale folkevalgte Organer. Nærmere Bestemmelser om det lokale folkevalgte Niveau fastsættes ved Lov.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Innbyggerne har rett til å styre anliggender av lokal karakter gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov.

—

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om det lokale folkevalde nivået blir fastsette i lov.

Alternativ 3 A (originalspråk):

Innvaanerne have Ret til at styre lokale Anliggender gennem lokale folkevalgte Organer. Nærmere Bestemmelser om det lokale folkevalgte Niveau fastsættes ved Lov.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov.

—

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om det lokale folkevalde nivået blir fastsette i lov.

Alternativ 4 A (originalspråk):

Innvaanerne have Ret til at styre lokale Anliggender gennem lokale folkevalgte Organer. Nærmere Bestemmelser om Lokaldemokratiet fastsættes ved Lov.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om lokaldemokratiet fastsettes ved lov.

—

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om lokaldemokratiet blir fastsette i lov.

Alternativ 5 A (originalspråk):

Indvaanerne have Ret til at styre lokale Anliggender gennem lokale folkevalgte Organer. Nærmere Bestemmelser om det lokale Selvstyre fastsættes ved Lov.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere

bestemmelser om det lokale selvstyret fastsettes ved lov.

–

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om det lokale sjølvstyret blir fastsette i lov.

28. september 2012

Anders Anundsen

Ulf Erik Knudsen

Øyvind Vaksdal

Ib Thomsen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 20

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Aanund Hylland og Finn-Erik Vinje,
vedtatt til fremsettelse av Anders Anundsen

Dokument 12:20 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Aanund Hylland og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Anders Anundsen, om endring i Grunnloven § 80 (retting av en språklig feil)

Til Stortinget

Bakgrunn

Ved to tidligere anledninger har vi fremmet forslag til retting av språklige feil i Grunnloven, jf. Dokument nr. 12:8 (2003–2004) og Dokument nr. 12:15 (2007–2008). Formålet var å bringe teksten konsekvent i samsvar med den normen som ble fastlagt ved den språklige revisjonen av Grunnloven i 1903. Forslagene ble enstemmig vedtatt av Stortinget 2. februar 2006 og 27. mai 2010.

Det viser seg at det fortsatt er en språklig feil i grunnlovsteksten. I § 80 andre ledd forekommer et verb i entall der subjektet er i flertall. Feilen kom inn ved en grunnlovsendring vedtatt i 1990, som var

basert på Dokument nr. 12 (1987–1988) forslag nr. 12.

Nå foreslår vi feilen rettet, ved at «kan» blir endret til «kunne».

Det er satt i gang et arbeid med mål å modernisere språket i Grunnloven, jf. Innst. 276 S (2011–2012) og Dokument 19 (2011–2012). Dersom denne prosessen blir ført fram til endelig vedtak, blir forslaget nedenfor irrelevant og bør ikke bifalles. Man kan likevel ikke se helt bort fra at prosessen ikke blir slutført, og derfor fremmer vi forslaget.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Grunnloven § 80 andre ledd skal lyde:

I Overensstemmelse med Regler i den af Stortinget vedtagne Orden, kunne Forhandlingerne gjenoptages, men de ophøre senest sidste Søgnedag i September Maaned.

27. september 2012

Aanund Hylland

Vedtatt til fremsettelse

Finn-Erik Vinje

28. september 2012

Anders Anundsen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 21

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Per-Kristian Foss, Carl I. Hagen, Michael Tetzschner og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Anders Anundsen, Per-Kristian Foss og Michael Tetzschner

Dokument 12:21 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Per-Kristian Foss, Carl I. Hagen, Michael Tetzschner og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Anders Anundsen, Per-Kristian Foss og Michael Tetzschner om språklig fornyelse av Grunnloven

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven foreligger i et foreldet språk, og teksten kan av den grunn være vanskelig tilgjengelig for mange mennesker i dag. Dette gjelder ikke bare for de gamle bestemmelser med forankring i 1800-tallet, men også for nye. Ifølge etablert praksis formuleres nemlig nye grunnlovsbestemmelser i samme gammelgamle språkform.

Det står imidlertid ingenting i Grunnloven selv om hvilken språkform nye bestemmelser skal utformes i.

Grunnlovens ortografi har – i motsetning til hva mange tror – ikke stått uendret siden 1814. De som utformet grunnlovsforslag på 1800-tallet, skrev stort sett slik man på det aktuelle tidspunkt var vant til å skrive i juridisk-administrativ og parlamentarisk prosa. De fulgte altså ikke til punkt og prikke den rettskrivning og den grammatikk som forelå i Grunnloven av 1814 (den i mai eller den i november). Grunnlovs-konservatisme hva *innholdet* angår, gjorde seg gjeldende alt i 1820-årene, men konservatismen fikk ikke samme krevende *språklige* uttrykk på 1800-tallet som i det neste århundre.

I 1903 ble det imidlertid gjennomført en oppdatering av *skrivemåten* av en rekke ord i Grunnloven, samtidig som man fjernet noen grammatiske inkon-

sekvenser som var kommet inn i lovteksten på 1800-tallet. I en del tilfeller hadde 1800-tallets grunnlovsvedtak innført former som var mer moderne enn man fant passende i 1903, og så restituerte man de gamle formene.

Med justeringen i 1903 ble språket i Grunnloven løftet noe nærmere samtidens ortografi, men loven beholdt mange språktrekk som gjennomgående var fremmede for det alminnelige lovspråket fra samme tid, f.eks. flertallsbøyning av verb. Revisjonen i 1903 var nennsom; grammatikken og vokabularet i den overleverte teksten ble beholdt.¹

Det er således en misforståelse å tro at 1903-tiltaket rommet noen gjennomgripende up to date-reform av språket i Grunnloven.

Sammenfatningsvis kan man si at Grunnlovens språk, slik det ble lagt til rette i 1903, og slik det foreligger i vår gjeldende grunnlov, svarer til skriftspråket i beslektede genrer i Norge i siste tredjedel av 1800-tallet. På de fleste punkter er Grunnlovens språk etter justeringen i 1903 i harmoni med den juridisk-administrative og parlamentariske språkpraksis i dette tidsrom.² De som gjennomførte revisjonen i 1903, ville at Grunnloven skulle oppbevare et konservativt språk; loven skulle fremtre i det hevdede skriftspråk – men med en viss åpning for det nye som hadde funnet inngang i edlere stil.

¹ Bibelspråket (Det nye testamente) gjennomgikk på samme tid en lignende språklig fornyelse. Jf. Joh. Storm: *Bibelsproget. En Fremstilling af Sproget i den nye Oversættelse af Det Nye Testamente (1904)*.

² En bredt anlagt beskrivelse av grunnlovsspråket på historisk bakgrunn er å finne i Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning: Om språket i Grunnloven* – utarbeidet på oppdrag av Stortingets presidentskap og utgitt av Stortinget i 2002.

Språkformen i Stortingets grunnlovsutgave fra 1903 har gjennom hele 1900-tallet vært betraktet som normen for utforming av nye grunnlovsbestemmelser, og forslagsstillerne har nesten alle lagt vinn på å følge den normen. Et grunnlovsforslag som i språklig henseende avviker fra 1903-teksten, har på 1900-tallet gjennomgående vært ansett for å være feilaktig utformet.³

En del språklige feil som var kommet inn i loven siden 1903, ble således rettet da Stortinget i 1914 og 1921 lot utgi nye utgaver av Grunnloven. Så sent som i 2006 vedtok Stortinget enstemmig et grunnlovsforslag om en rekke språklige rettelser i til sammen 15 paragrafer under henvisning til 1903-normen. Tilsvarende ble det i 2008 innlevert et grunnlovsforslag med fire rettelser i den gjeldende teksten. Jf. kapitlet «Nasjonalklenodium», s. 3.

Man finner imidlertid neppe tilfeller der et grunnlovsforslag er blitt *avvist* under henvisning til rettskrivningsfeil eller andre formelle språkfeil.⁴

Under tidens gang er Grunnlovens språkform blitt mer og mer fremmed for stortingsrepresentanter og andre som utformer forslag om nye bestemmelser eller endringer av gamle. Dette har medført at mange forslag, og dermed også grunnlovsvedtak, har inneholdt språklige feil. Dels har moderne rettskrivning og grammatikk vært brukt i tilfeller der dette strider mot 1903-normen, dels forekommer såkalte hyperkorrekte former, dvs. ord og uttrykk som ser gammeldagse ut, men som ikke harmonerer med normen.

Det krav – eller rettere: den sedvane – at grunnlovsforslag skal utformes i henhold til korrekt 1903-

norm, har vist seg vanskelig å imøtekomme på en tilfredsstillende måte.

Å gjøre 1903 om igjen

Nå, godt og vel hundre år etterpå, kan det være på tide med en varsom språklig ansiktsløftning ad modum 1903. Nærværende forslag tar sitt utgangspunkt i og har sine forutsetninger i den stilistisk og morfologisk skjønnsomme språkrevisjon som ble foretatt for godt og vel hundre år siden.⁵

Følgende språkhistoriske forhold må presiseres: Avstanden mellom skriftspråket i 1814 og den alminnelige juridisk-administrative skrivepraksis nitti år etterpå var betydelig mindre enn avstanden mellom 1903-normen og dagens norske skriftspråk. En lesevant person omkring århundreskiftet var fortrolig med den ortografi og grammatikk han møtte i Grunnloven etter justeringen i 1903. Siden da har språkutviklingen skutt fart, og språket i 1903-utgaven fortoner seg for de fleste av dagens nordmenn som fremmedartet og vanskelig å forsere.

Den språklige fornyelse i nærværende forslag (i det følgende kalt *forslaget*) gjør «1903 om igjen», men hvis fornyelsen skal innebære noen reell lettelse for dagens lesere, kan den ikke utelukkende holde seg til det ortografiske (dvs. rettskrivningen i snever forstand). Også enkelte andre reguleringer må gjøres: *morfologiske* (= som angår ordbøyningen), *syntaktiske* (= som angår setningenes og leddenes oppbygning) og *leksikalske* (= som angår ordforrådet).

I forslaget fremstår grunnlovsteksten fortsatt i en lett konservativ, verdig eller høytidelig språklig form. Men vi tar altså hensyn til vår tids lesere ved å fjerne noen av de aldersmerker fra 1800-tallet som overlevde revisjonen i 1903 og senere er beholdt. Jf. nedenfor, s. 4 ff.

Nasjonalklenodium

Grunnloven er ikke bare det øverste rettslige grunnlaget for vårt statsstyre, den spiller også en viktig representativ rolle – den er et klenodium av stor nasjonal symbolverdi.

Det er en utbredt oppfatning at en tekst av slik dignitet skal behandles med respekt og pietet, og det er ikke akseptabelt at den skal inneholde inkonsekvenser og språklige feil.

I 2006 vedtok derfor Stortinget enstemmig et grunnlovsforslag (Dokument nr. 12:8 (2003–2004)) som inneholdt språklige rettelser i 15 paragrafer. Etter at dette forslaget ble vedtatt, fremtrer Grunnlo-

³ I brev til stortingsrepresentantene og partigruppene på Stortinget 28. april 2008 forutsetter imidlertid daværende stortingspresident Thorbjørn Jagland at forslag om nye bestemmelser kan – når forslagsstilleren uttrykkelig ber om det – utformes i moderne språk. Se note 6

⁴ Henrik Ameln konstaterte i en stortingsdebat i 1932 at «I gamle dager var det så at selv rettskrivningen skulde være i orden. Man var sterkt i tvil om hvorvidt man kunde benytte forslaget, hvis der for eksempel ikke var benyttet flertallsformer av verbene. Nu er man kommet bort fra det». Presidenten, C. J. Hambro, bekreftet dette ved samme anledning: «Stortinget har nu i en rekke av år avlagt den praksis å avvise forslag på grunn av lett påviselige skrivefeil [sic!], rettskrivningsfeil eller kommafeil.» (St.tid. 1932, s. 22 f.) Ved et par anledninger i mellomkrigsårene og i 1948 fremsatte Ameln selv en rekke grunnlovsforslag i delvis modernisert språkform, dvs. en usystematisk blanding av gamle og nye elementer (f.eks. *Stortinget* uten *th*, *riket* med *k*, *utøvende* med *t*, liten forbokstav i fellesnavn – men flertallsbøyning av verb (*de gjelde*), *aa* istf. *å*). Han påpekte generelt om Grunnlovens språk at «Selve sprodrakten burde kunne undergis en modernisering ved leilighet» (Dokument nr. 20:1 (1948), s. 4. Ameln tenkte seg en gjennomgripende språklig fornyelse, men noe initiativ er ikke blitt tatt siden. De moderne innslagene i Amelns forslag ble ikke kommentert eller brukt som grunnlag for å fraråde at forslagene hans ble vedtatt.

⁵ Den språklig fornyede grunnlovsversjon som her legges frem, svarer i alle hovedtrekk til den omskrivning som ble foreslått på det 152. storting (Dokument nr. 12 (2007–2008, Grunnlovsforslag nr. 16).

ven nå som et språklig mer enhetlig dokument enn før.

Men det kan nevnes at så sent som i 2007 vedtok Stortinget et grunnlovsforslag (Dokument nr. 12:1 (2003–2004)) som rommet en språklig feil. Preposisjonen *mot* (§ 30) var i farten skrevet slik og ikke *mod*, som ville være riktig grunnlovsspråk. Den feilaktige skrivemåten forekom i forslaget og var bekjentgjort i trykken, så selv om feilen ble oppdaget før stortingsbehandlingen, var det for sent å rette den.

Dermed vedtok Stortinget – med vitende og vilje – forslaget med den feilaktige ordlyden. Og ettersom språklige rettelser etter rådende oppfatning er å betrakte som grunnlovsendringer, måtte rettelser *mot* til *mod* vedtas i de former som Grunnloven selv krever for grunnlovsforslag.

At de som utarbeider nye grunnlovsbestemmelser, skal beherske korrekt grunnlovsspråk og mestre alle grammatiske og ortografiske detaljer fra 1800-tallet, er en urealistisk fordring. Stortingets presidentskap har trukket konsekvensen av en slik erkjennelse og i 2008 instituert en ordning med obligatorisk språklig kvalitetssikring av grunnlovsforslag.⁶

Språklige rettelser er å betrakte som grunnlovsforandringer

Den rådende oppfatning i dag er som nevnt at enhver språklig rettelse, selv den mest ubetydelige, er å betrakte som endring av Grunnloven og må behandles i samsvar med Grunnloven § 112.⁷

Slik har det ikke alltid vært. Den språklige justeringen i 1903 ble ikke uttrykkelig vedtatt av Stortinget i noen form, og slett ikke i de spesielle formene som gjelder for grunnlovsendringer.⁸

En del språkfeil ble likeledes rettet da Stortinget i 1914 og 1921 lot utgi nye utgaver av Grunnloven. Det ble oppdaget at det siden 1903 var innkommet noen feilaktige verbformer, og i 1914 og 1921 sørget man for at de korrekte formene kom på plass. Som i 1903 skjedde disse justeringene uten formell grunnlovsendring.⁹

Mindre fremmedartet, mer tilgjengelig

Nærværende forslag går som nevnt ut på å gjøre «1903 om igjen» vel 100 år etter. Grunnlovsteksten løftes nærmere opp mot vår tid ved at det foretas en del endringer i tegnsetting, ortografi, bøyninger, vokabular og unntaksvis syntaks.¹⁰

Tekstens særegne høytidelige preg er imidlertid ivaretatt, og mange gloser som ikke hører til det daglige ordforråd, er bevart. Eksempler er nevnt nedenfor.

Det edsformular som kongen ifølge § 9 skal holde seg til når han tiltrer regjeringen, og som stammer fra 1814, er hva språket angår, siden blitt stående praktisk talt urørt. Det ble ubetydelig endret i 1908, og i 1903 ble *Constitution* til *Konstitution* og *saa sandt* til *saasandt*. Bortsett fra noen grafiske endringer (bl.a. *at>å*, *Love>love*¹¹) er ordlyden i edsformularet bevart i nærværende forslag.

Dessuten kan nevnes at det formular som ifølge § 81 skal ledsage kongens lovsanksjoner, er identisk med 1814-versjonen (novemberversjonen). I nærværende forslag er noen ordformer forsiktig modernisert, men formelpreget er bevart.¹²

Som i 1903 er dessuten en del språklige inkonsekvenser fjernet, slik at lovteksten fremstår som mer enhetlig enn før. I den någjeldende Grunnloven er det

⁶ Jf. brev fra stortingspresident Thorbjørn Jagland 28. april 2008 til stortingsrepresentantene og partigruppene. Unntatt fra kravet om slik språkkontroll, skriver presidenten, er «forslag som bare går ut på å oppheve bestemmelser i Grunnloven og **forslag som forslagsstilleren uttrykkelig ønsker fremlagt for Stortinget i moderne språkdrakt**» (uthevet her). Her fremgår det at grunnlovsforslag ikke nødvendigvis må være utformet i konvensjonelt «grunnlovsnorsk» når de fremsettes; de kan like gjerne ha moderne språkdrakt. Dette er nytt. Det er visstnok skjedd bare et par ganger på 1900-tallet (jf. note 4) og aldri på 2000-tallet hittil at grunnlovsforslag er fremsatt i moderne språk. Høsten 2008 ble det imidlertid innlevert noen (6) forslag der teksten foreligger i to språkversjoner, én i konvensjonelt grunnlovsspråk og én i moderne språk.

⁷ I 2004 uttalte Stortingets presidentskap at «også rent språklige endringer i Grunnlovens tekst [krever] fremsettelse av formelt grunnlovsforslag og behandling i samsvar med § 112». Kontroll- og konstitusjonskomiteen har sluttet seg til dette, jf. Innst. S. nr. 74 (2005–2006), s. 4. Jf. Eivind Smith: *Konstitusjonelt demokrati* (2008), s. 96, note 19; Guttorm Hansen: Grunnloven – fossil eller levende? I: Knut Mykland, Torkel Opsahl, Guttorm Hansen: *Norges Grunnlov i 175 år* (1989), s. 124.

⁸ Aanund Hylland: *Språket i Grunnloven. Arbeidsnotat* (1989); jf. Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning* (2002), s. 38 f.

⁹ Finn-Erik Vinje, *ibid.*, s. 70 f.

¹⁰ Den tekst som ligger til grunn for forslaget, er Grunnloven slik den lyder etter de seneste endringer (Grunnlovsbestemmelse 21. mai 2012, kunngjort ved resolusjon 15. juni 2012 nr. 522).

¹¹ Tegnet > betyr «omskrives med; blir til».

¹² En nærmere undersøkelse bringer for dagen at Grunnloven § 81 uten noe formelt vedtak er blitt modernisert på en rekke punkter (ortografisk, morfologisk og leksikalsk). I Norsk Lovtidend 1972, s. 266 er ordlyden slik: «Vi OLAV, Norges Konge, gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets vedtak av 15. februar 1972 sålydende: (...) Ti har Vi antatt og bekræftet, liksom Vi herved antar og bekrefter samme som lov under Vår hånd og rikets segl.» Her er det en rekke avvik fra Grunnlovens tekst, eksempelvis *Oss* istf. *Os*, *ti* istf. *thi*, *sålydende* istf. *saalydende*, *antatt* istf. *antaget*, *bekreftet* istf. *bekræftet*, *rikets* istf. *Rigets*. Man kvier seg heller ikke for å bytte til ord og skriver *vedtak* istf. *Beslutning*. Statsministerens kontor opplyser (august 2008) på Finn-Erik Vinjes henvendelse at man nå er gått tilbake til å bruke den formel som Grunnloven § 81 anviser – til punkt og prikke.

eksempelvis henvist til kjønnsnøytralt substantiv ved hjelp av tvillingpronomenet *han eller hun*, men iblant står det med omvendt rekkefølge *hun eller han*, eller også bare *han*. Her gjennomfører forslaget *han eller hun (Forbryteren kan velge om han eller hun vil motta kongens nåde (§ 20))*. Det kan i denne sammenheng nevnes at *Varamænd (§ 58)* og *Vara-mand (§ 65)* er avløst av henholdsvis *vararepresen-tanter* og *vararepresentant*.

Under utarbeidelsen av forslaget er det altså fjernet en del av de aldersmerker som gjør teksten vanskelig tilgjengelig for dagens nordmenn. En vesentlig gevinst ved en slik modernisering er at de som heretter skal fremsette grunnlovsforslag, ikke behøver å mestre et skriftspråk med røtter i 1800-tallet.

Ingen substansielle endringer

Det er en grunnleggende forutsetning for forslaget at lovens meningsinnhold ikke på noe punkt skal forskyves; intensjonen er at revisjonen holder seg strengt innenfor rammen for en *språklig-formell* justering. Hva Grunnlovens substans angår, er intet lagt til, intet strøket.

Om nødvendig kan Stortinget i forbindelse med et eventuelt vedtak om en gjennomgripende språklig justering fastslå uttrykkelig at foreliggende justering utelukkende er av språklig art, og at ingen realitetsendringer er foretatt. For øvrig vil jo enhver tolkning av lovens paragrafer uansett måtte skje i lys av den juridiske tradisjon.¹³

Retningsgivende for arbeidet med nærværende forslag er altså at den språklige fornyelse ikke skal berøre meningsinnholdet. Hvis en slik risiko anses for å foreligge, avstår vi fra å endre og beholder i stedet ordvalget i den gjeldende Grunnloven.

Man kunne eksempelvis overveie å erstatte *pin-ligt Forhør (§ 96)* med *tortur under forhør*, ettersom *pinlig* i den her tilsiktede betydning er fremmed for dagens språk. Men siden det kan reises tvil om hvorvidt omskrivningen dekker nøyaktig samme realforhold, har vi forsiktigvis valgt å avstå fra å foreslå erstatningsordet *tortur*. I stedet har vi brukt omskrivningen *pinefullt forhør (Pinefullt forhør må ikke finne sted)*.¹⁴

^{13.} Det er normalt språkbruken på tilblivelsestiden for den aktuelle grunnlovsbestemmelsen som må tas som utgangspunkt for tolkningen. Jf. Johs. Andenæs & Arne Fliflet: *Statsforfatningen i Norge* (10. utg. 2006), s. 47: «Når grunnloven bruker ordet «bør», f.eks. i § 100 om trykkefrihet og i § 105 om ekspropriasjonserstatning, betyr det oftest «skal». Uttrykket «politi» i grl. § 17 har en meget videre betydning enn i dag.» Se s. 8 nedenfor.

^{14.} Paragrafen må i dag tolkes og anvendes i lys av den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), jf. artikkel 3: «Forbud mot tortur. Ingen må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.»

Et annet eksempel gjelder § 75b: (Det tilkommer Stortinget) *at aabne Laan paa Rigets Kredit*. Man kunne være fristet til å erstatte frasen *åpne lån*¹⁵ med omskrivningen *oppta* (eventuelt *ta opp*) *lån*, men det blir feil. Stortinget kan ikke selv oppta lån.¹⁶ Men Stortinget bestemmer om hvorvidt staten skal oppta lån, og gir eventuelt fullmakt. Stortinget må ha gitt sitt samtykke til låneopptaket for at en låneavtale skal være gyldig. I § 75b kan det dermed ikke stå *oppta* eller *ta opp lån*. For å unngå enhver usikkerhet om tolkningen, beholder forslaget den gamle formuleringen *åpne lån*.

Et tredje eksempel er *bestandig* i § 101 (*bestandige innskrenkninger*). Uttrykket er bevart i forslaget, selv om ordet i denne adjektivfunksjonen er fremmed eller ukjent i dagens norsk.¹⁷

I tilfeller der moderne norsk skriftspråk har gangbare uttrykksvarianter, velger forslaget den som mest umiddelbart formidler den rette forståelsen. I den gjeldende grunnlovstekst § 94 forekommer ordentallet *andet (andet ordentlige Storthing)*, som i forslaget forekommer i formen *annet*. I talespråket og ofte i avisprosaen foretrekkes i regelen *andre*, men *annen* er ennå levende og fullt ut gangbart. Mange fremstående skribenter skjeler mellom ordenstallet *annen* (jf. *(den) annen verdenskrig*) og pronomenet *andre* (jf. *det ene med det andre*)

I dagens grunnlov har alle substantiver i henhold til gammel skriveskikk stor forbokstav. I forslaget har de substantiviske fellesnavnene fått liten forbokstav, i samsvar med moderne norsk.

I den någjeldende Grunnloven står *Kongen* med stor forbokstav overalt, enten det er tale om institusjonen *Kongen i statsråd* eller personen. Det har fra tid til annen vært diskutert om hvorvidt *Kongen* i enkelte paragrafer i den någjeldende tekst refererer til *Kongen i statsråd* eller til personen.¹⁸ Nærværende forslag rommer ingen tolkning, men følger simpelthen teksten i den gjeldende grunnlov – bortsett fra at

^{15.} Jf. *Norsk riksmålsordbok* (1957), oppslagsordet *åpne*.

^{16.} Bredo Morgenstjerne: *Lærebok i Den norske statsforfatningsret 2* (1927), s. 238 f.; Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave* (2005), s. 319; Johs. Andenæs & Arne Fliflet: *Statsforfatningen i Norge* (10. utg. 2006), s. 503.

^{17.} Dessuten er det spørsmål om hvorvidt *bestandig (bestandige Innskrenkninger i Næringsfriheten (§ 91))* her refererer til evigvarende innskrenkninger eller om også *varige* (i motsetning til *midlertidige*) innskrenkninger rammes. Jf. Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave* (2005), s. 437, m. henvisninger.

^{18.} I den någjeldende Grunnloven står det i § 36 at *Kongen* (stor forbokstav, som i alle substantiver) skal gi samtykke når en arveberettiget prinsesse eller prins skal gifte seg. Etter tradisjonen har det vært vanlig å betrakte ekteskapsinngåelsen som en sak det har vært overlatt til kongen personlig å ta stilling til. Jf. Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave* (2005), s. 206 m. henvisninger.

kongen i forslaget har liten forbokstav overalt. Likeledes *dronningen*.

Etter at kvinnelig arvefølge til tronen ble innført i 1990, er *Prins* på mange steder i den gjeldende Grunnloven erstattet av *Prinsesse eller Prins* (men også i omvendt rekkefølge: *Prins eller Prinsesse*). I § 21, som handler om adgang til å bekle sivile embeter, står imidlertid *Prins* alene: *De kongelige Prinsers maa klæde civile Embeder*, slik ordlyden har vært siden 1814. Kanskje kan man anta at det skyldes en forglemmelse når prinsessene ikke er nevnt i paragrafen,¹⁹ men nærværende forslag lar naturligvis ordlyden være urørt og nøyer seg med en ortografisk fornyelse: *De kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter*.

Språklig justert er også de såkalte «sovende» paragrafer, som altså fortsatt kan sove – om enn i nyere nattdrakt. Det gjelder eksempelvis § 98 om sportler og § 103 om fristed for dem som går konkurs.

Moderat-konservativ variant av dagens skriftnorm

Ettersom det er utbredt enighet om at Grunnloven skal bevare et verdig preg, velger forslaget en moderat-konservativ variant av moderne skriftspråk, dvs. skrivemåter og bøyninger som var de dominerende i alminnelig sakorientert prosa (inklusive lovtekster og administrativ prosa) på 1900-tallet, og som ennå er det.

At teksten bærer et moderat-konservativt preg, fremgår bl.a. av eksempler som *frem*, *fremtiden*, *fremlegge*, *fremsette* (og andre sammensetninger med *frem-*), *så fremt*, *deltager* (ikke *deltaker*), *antagelse* og *iakttagelse* (ikke *iakttakelse*), *adskillig* (ikke *atskillig*), *adskilles* (ikke *atskilles*). Forslaget har imidlertid gjennomført en del skrivemåter som er innført gjennom offentlig rettskrivningsreguleringer på 1900-tallet og har vunnet innpass i nær sagt all skriftspråklig praksis, f.eks. *språk*, *etter*, *gjennom*, *mellom*, *nå*, *seg*, *noen*, *gagnlig*. Jf. nedenfor (kapitlet «Ortografi, tegnsetting»).

Forslaget avstår generelt fra å endre ordformer som både har tradisjonens hevd og ennå er levende i språkbruken. I den gjeldende grunnlov forekommer *anlægge en Sag* to ganger (§§ 20 og 86). Uttrykket har preg av fast forbindelse og er vanlig også i nyere juridisk språkbruk; det er dertil umiddelbart forståelig. Forslaget beholder uttrykket (*anlegge en sak*). Det forhold at *anlegge* rommer det fremmede (tyske) prefikset *an-*, er ikke tilstrekkelig for å avvise ordet

¹⁹. Men se Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave*, s. 153: «Det er ikke uten videre gitt at bestemmelsen kan gis analogisk anvendelse på prinsessene, selv om de er arveberettiget til tronen.»

og erstatte det med et synonymt uttrykk (f.eks. *reise en sak*).

Vokabularet

Siden det her legges til grunn at Grunnloven skal tre frem i en ærverdig drakt, har forslaget beholdt en rekke mer eller mindre alderdommelige gloser fra den någjeldende teksten. Disse er da ikke betraktet som anstøtsstener for forståelsen, men de kan nok formidle inntrykk av at man står overfor en tekst med røtter i fortiden. Her er noen eksempler nevnt i fleng (med den skrivemåten som er brukt i forslaget):

antagelse (f.eks. *antagelse av en lovbeslutning*), *hoffstat*, *billige*, *beføyelser*, *beskikke*, *betimelig*, *forbundet til*, *deliberasjon*, *kongestamme*, *landallmuen*, *allmennvesenet*, *regalier*, *overordentlig*, *tarv*, *tilstede* (for så vidt *Stortinget måtte tilstede det* (§ 74)), *forbryte* (i betydningen «på grunn av en lovstridig handling gjøre seg skyldig til å miste et gode», jf. § 104).

Også et antall andre tradisjonspregede ord, fortrinnsvis formord eller ord med sammenbindende grammatisk funksjon, er bevart i forslaget: *hvormed* (og andre sammensetninger med *hvor-*), *derav* (og andre sammensetninger med *der*), *hertil* (og andre sammensetninger med *her-*), *hvis* (relativt pronomen), *dog*, *således*, *ei* (f.eks. *eller ei*, *ei heller*), *henregnes*. I frasen *på hinannen følgende* er det alderdommelige pronomenet *hinannen* blitt stående. Relativpronomenet *der* er betraktet som så gammeldags at det er sløytet i forslaget (og avløst av *som*).

I den formelpregede teksten i § 81 er det begrunnende adverbet *ti* bevart (men ikke lenger skrevet *thi*).

I denne sammenheng kan også nevnes presensformene av de ovenfor nevnte modale hjelpeverb *bør* og *må*, som i Grunnloven kan avvike i betydning fra den alminnelige bruken i moderne norsk (og betydning henholdsvis 'skal' og 'ha lov til'). Jf. note 13. Disse verbformene blir stående urørt.

Mange gamle kulturord og betegnelser for realia, blant dem en rekke ord som refererer til foreldede institusjoner og ordninger, står uantastet, bortsett fra at ordenes ytre drakt (ortografi) justeres. Det gjøres altså ikke forsøk på å erstatte slike ord med andre gloser, eventuelt finne mer moderne, selvforklarende alternativer. Grunnloven er et historisk dokument, og den fordrer iblant at leseren skaffer seg innsikt i historiske forhold. Forslaget beholder således forbindelsen (*annet*) *ordentlige* (*Storting*).

Til denne gruppen føres følgende ord og uttrykk, som altså blir stående, men i modernisert ortografi:

benefisert gods, boslodd, førstholdende, kjøpstad, stamhus, blandede privilegier, fristed, overøvrighet, milde stiftelser, rettens betjenter, tilendebrakt. landsloven, landvernet, hjelpetropper, linjetroppene, de lærde skoler, dispensasjoner, sportler, protektorier, oppreisninger, moratorier

Mye av dette ordstoffet befinner seg i paragrafer som er uten praktisk betydning i dag.

Et knippe foreldede ordstammer, avledninger og sammensetninger som har moderne, lettligjengelige ekvivalenter, er i forslaget erstattet av disse. Eksempler (avløseren står i parentes):

*blot (bare), relativpronomenet der (som), tvende (to), trende (tre), Husinkvisitioner (husundersøkelser)*²⁰, *Almenvæsenet (samfunnet), Religionsøvelse (religionsutøvelse), Ansøgning om Afsked (avskjedsøknad), have Indseende med (føre kontroll med), Gesandt (sendemann), offentlig Rolighed (offentlig ro), Søgnedag (hverdag), stedse (alltid), vorde (bli), ikkun (bare), ubeføjet (uberettiget), pinlig Forhør (pinefullt forhør), ubrødelig (ubrytelig), fornøden (nødvendig), erlegge (betale), erakte (finne tjenlig), erholde (få)*. I § 20 er *Livsstraf* erstattet av det i dag mer gangbare ordet *dødsstraff*, og *Forestillinger* (§ 28) er erstattet av *innstillinger*.

Noen ord som i tidens løp har fått ny betydning, og som – for noens vedkommende – derfor kan være direkte villedende, er skiftet ut med moderne gloser (i parentes står den form ordene har fått i forslaget):

fallere (gå konkurs), imidlertid (i mellomtiden), efterlate (unnlate), fortrinlig Adgang (fortrinnsrett), forelese (opplese), udfordres (fordres).²¹

Hit kan henføres ordet *Politi* (§ 17), som ble forstått annerledes i 1814 enn i våre dager og hadde en langt videre betydning da Grunnloven ble gitt. Med *Politi* tenkte man den gang ikke bare på det man i dag forstår med ordet, «men på hele statens virksomhet for å fremme borgernes materielle velferd, slik som kommunikasjoner, økonomi og sosial omsorg».²² Nærværende forslag oversetter således *Politi* med *offentlig forvaltning og regulering*.

Ordet *Undersaat* (§ 92) har i moderne norsk fått et lett komisk anstrøk og er i forslaget erstattet av (*stats*)borger. *Indvaaner* er avløst av *innbygger*.

Forretning betyr i moderne språk helst 'handel' eller 'butikk', men opptrer i den språklige tradisjon i en vifte av betydninger. Ordet finnes i flere grunnlovsparagrafer (i betydningen 'sak', 'gjøremål') og er beholdt i forslaget; ordet volder neppe forståelsesproblemer.

I et tilfelle som *forefaldende* 'som foregår' (§ 74) er ordet simpelthen sløyfet; *forefaldende* tilfører ikke setningen noe substansielt innhold. [*F*]orefaldende *Forhandlinger* er i § 74 erstattet av *forhandlingene*.

I § 24 heter det at kongen kan velge og avskjedige folk ved hoffet – *efter eget Godtbefindende*. Slik har det stått siden 1814, og fedrene på Eidsvoll mente naturligvis bare å gi uttrykk for at her skulle kongen stå helt fritt. I moderne språk har (*for*)*godtbefinnende* en biklang av slumpartet, kanskje skjodesløst innfall. En moderne avløser kunne være *godtykke*, eventuelt *skjønn*, men bedre (dvs. mer nøytralt) er å velge det uttrykk som Grunnloven selv bruker annetsteds, nemlig *omdømme* (jf. § 30: *efter sit eget Omdømme*).²³

Ortografi, tegnsetting

Forslaget legger moderne regler til grunn for ortografi og tegnsetting:

moderne staving av fremmedord (*dispensasjoner, sivil, brevsensur, miljø, poeng*)
liten forbokstav i fellesnavn særskrivning i tilfeller som *etter at, til stede, så snart, hvilken som helst*

øy (høytidelig) i stedet for *oi*
å (åpen, år) i stedet for *aa*
infinitivmerke *å* i stedet for *at*
ks (straks) i stedet for *x*
v i stedet for *f* i *av, avgjørelse*
t i stedet for *th* i *Stortinget*
moderne fordeling av *e/æ (velge, fastsettes, sete, lege)*

moderne fordeling av *nd/nn (alminnelig, innskrenket, bekjenne, hennes)* og *ld/ll (bifalle)*
moderne fordeling av *k/g, p/b, d/t (språk, rike, inngrep, ekteskap, åpen, møte, uten)*
dobbeltkonsonant i tilfeller som *opp, flagg, fritt, rett, nytt*; majestetsflertall *Os* (§ 81) er i forslaget erstattet av *Oss*

²⁰ Johs. Andenæs & Arne Fliflet: *Statsforfatningen i Norge* (10. utg. 2006), s. 407 f. (kapitlet «Vernet mot vilkårlig husundersøkelse»). Jf. Jon Gisle m.fl.: *Jusleksikon* (2002), s. 128 (oppslagsordet «husundersøkelse»).

²¹ Se Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning* (2002), s. 137 f.

²² Johs. Andenæs & Arne Fliflet: *Statsforfatningen i Norge* (10. utg. 2006), s. 264.

²³ *Omdømme* forekommer i moderne språk i to betydninger: a) «skjønn, vurdering(sevne), judisium»; b) «anseelse». I moderne norsk dagligspråk er betydning b) dominerende, men Grunnloven holder seg til betydning a). Ordet finnes to ganger i teksten, i §§ 24 og 30. Jf. følgende sitat med ordformen *omdømme* i betydning a): «At Kongen kan treffe sine beslutninger etter eget omdømme, er et viktig prinsipp» (Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave* (2005), s. 192.

moderne verbale kortformer: *bli* (ikke *blive*), *dra* (ikke *drage*), *ha* (ikke *have*), *ta* (ikke *tage*), *tar* (ikke *tager*)

Andre, enkeltstående endringer med modernisert ordbilde: *allmuen* (istf. *almuen*), *blant* (istf. *blandt*), *hva* (istf. *hvad*), *erhverve* (istf. *erhverve*). Som nevnt ovenfor (i kapitlet «Moderat-konservativ variant av dagens skriftnorm») er det i forslaget dessuten gjennomført skrivemåter som *etter*, *gjennom*, *mellom*, *seg*, *noen*, *gagn(lig)*.

Hva kommuneringen angår, er den någjeldende Grunnloven meget ujevn. I forslaget er kommuneringen konsekvent gjennomført etter moderne regler.

Morfologi

A-former i substantiver (eksempelvis *krona*, *kirka*, *dronninga*, *linja*) og verb (eksempelvis *uforandra*, *beskikka*) forekommer ikke i forslaget, de ville ikke harmonere med den høytidelige eller verdige stil som ellers er gjennomført i Grunnloven. Substantiv- og verbbøyningen holder seg for øvrig helt og holdent innenfor gjeldende offisielle norm, jf. disse substantiviske flertallsformene: *ganger*, *tredjedeler*, *lover*, *dører*, *betjenter*, *statsrådene*, *menneskerettighetene*.

Moderne enhetsformer i verbbøyningen er gjennomført. Forslaget skjelner altså ikke mellom entall og flertall, slik den någjeldende Grunnloven gjør. I denne kongruerer verbets form med subjektet, slik at det står f.eks. *han har* – *de have*, *han kan* – *de kunne*, *han skal* – *de skulle*. I forslaget står det hhv. *har*, *kan*, *skal* uten hensyn til om subjektet står i entall eller flertall.

Partisipper som predikativ har ikke flertallsbøyning. Det heter i forslaget eksemplvis *forhandlingene er åpnet* (jf. *Forhandlingerne ere aabnede*); *de tjenestemenn som er ansatt* (ikke: *ansatte*).

Adjektiver på *-ig* og *-lig* har i forslaget ingen intetkjønnsform på *-t*; det heter således eksemplvis *et arbeidsdyktig menneske*, *lovlig ekteskap*.

Adverbsuffikset *-ligen* erstattes av *-lig*: *høytideligen* > *høytidelig*, *offentligen* > *offentlig*, *aarligen* > *årlig*.

Substantivsuffikset *-else* er i tre tilfeller byttet ut der en annen, synonym avledning er dominerende i moderne norsk: *Fraværelse* > *fravær*; *Nærværelse* > *nærvær*; *Sammenkaldelse* > *sammenkalling*; *Gjennomførelse* > *gjennomføring*; *Mandtalsførelsen* > *manttallsføringen*; *de Stemmeberettigedes Indførelse i Mandtallet* > *innføringen av de stemmeberettigede i manttallet*.

Derimot er *-else*-avledning naturligvis bevart ved mange verbstammer der dens posisjon er urokket i moderne norsk (*angivelse*, *domfellelse*, *edsavleggelse*, *iverksettelse*, *kjennelse*, *oppdragelse* o.fl.); den er bevart også i følgende tilfeller: *under utførel-*

sen av deres forretninger (§ 14); *bestyrelsen av den umyndige Konges Opdragelse* (§ 47)

Syntaks

Ledd- og setningsbygningen i den gjeldende Grunnloven er gjennomgående bevart i forslaget. Jf. note 29.

I enkelte tilfeller har imidlertid en omskrivning til en synonym, mindre alderdommelig syntaktisk konstruksjon vært så nærliggende at den er innført i forslaget. Jf. § 39, der det i gjeldende grunnlov står: *Statsraadet [skal] strax udstede Indkaldelse af Stortinget*. I forslaget er dette omformet til: *Statsrådet [skal] straks innkalle Stortinget*.

I noen tilfeller er leddfølgen justert slik at den svarer til moderne språkfølelse og skriftspråkspraksis – eksemplvis:

Valgthingene bestyres paa den Maade, som ved Lov fastsættes (§ 55) > *Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov*;

Den Prinsesse eller Prins, som i de udi § 41 anførte Tilfælde forestaar Regjeringen, skal for Stortinget skriftlig aflægge følgende Ed (§ 44) > *Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig aflægge følgende ed for Stortinget*;

Det skal ligeledes ved Lov bestemmes (§ 63) > *Det skal likeledes bestemmes ved lov*;

hvortil to Trediedele af Stemmerne udfordres (§ 11) > *hvortil fordres to tredjedeler av stemmene*; *de øvrige Tropper, som ikke til Linjetropper kunne henregnes (§ 25)* > *de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene*.

Ett tilfelle av en stivt skriftspråklig *objektsgenitiv* i § 51 er avløst av en mer moderne preposisjonsforbindelse: *Regler om Mandtalsførelsen og om de Stemmeberettigedes Indførelse i Mandtallet fastsættes ved Lov* > *Regler om manttallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manttallet fastsettes ved lov*. I stedet for *Rigets Bestyrelse* står det nå *bestyrelsen av riket* (§ 40).

Den gjeldende grunnlov har i noen få tilfeller *nominalisering* av typen *treffe beslutning* istf. *beslutte*, altså en forbindelse av et relativt innholdstomt funksjonsverb + verbalabstrakt. Uttrykkstypen er mer karakteristisk for kansellispråket enn for lov-språket.

I spontan talespråklig syntaks er slike nominaliserte uttrykk sjeldne, men dét er ingen grunn for å unngå dem i skriftspråket. De kan bl.a. formidle semantiske avskygninger som det beslektede verbale uttrykk mangler.²⁴ *Avgi uttalelse* eller *fatte vedtak*

²⁴ Finn-Erik Vinje: *Moderne norsk* (2002), s. 98 f.

kan således ikke alltid og uten videre erstattes av *uttale, vedta*, og *legge fram et forslag* behøver ikke bety nøyaktig det samme som *foreslå*. Nærværende forslag foretar i ett tilfelle en verbal omskrivning av en nominalisert konstruksjon, nemlig i § 39, der forskjellen mellom de to uttrykkstypene får sies å være neglisjerbar, men den stilistiske virkning merkbar: *Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget* (i gjeldende tekst: ... *udstede Indkaldelse af Stortinget*).

En klart foreldet konstruksjon som *konnektiv inversjon* har så sterk stilvirkning at den i forslaget er avløst av moderne leddstilling med rekkefølgen subjekt + verbal. Den någjeldende Grunnloven har to tilfeller (i §§ 27 og 112) av konnektiv inversjon, jf. *Alle Statsraader skulle, naar de ikke have lovligt Forfald, være nærværende i Statsraadet, og maa ingen Beslutning tages der, naar ...* (uth. her).²⁵

Dobbelt bestemmelse forekommer hverken i den gjeldende grunnlovstekst eller i forslaget. Jf. den gjeldende grunnlov § 13: *de tilstedeværende Medlemmer af Statsraadet*; i forslaget er ordlyden denne: *de tilstedeværende medlemmer av statsrådet* (altså ikke dobbelt bestemmelse: *de tilstedeværende medlemmene ...*); i den gjeldende grunnlov står det: «*Det norske Flags Form og Farver bestemmes ved Lov*», og enkelt bestemmelse er bevart i forslaget (*det norske flaggs form og farger...*).

*Attributiv sperring*²⁶ er mye brukt i Grunnloven; uttrykkstypen er meget alminnelig i 1800-tallets lovspråk og juridisk-administrativ prosa. I nåtidens norsk er den kommet noe i bakgrunnen og blir ofte erstattet av en analytisk uttrykkstype (helst med relativsetning). Konstruksjonen bærer et skriftspråklig stilpreg, men har det udiskutable fortrinn at den komprimerer et komplekst betydningsinnhold og således er en egnet uttrykkstype i fortettet lovprosa.

I forslaget er tilfellene med attributiv sperring bare i få tilfeller erstattet av en mer talespråklig, analytisk konstruksjon. Den er f.eks. beholdt i § 19: *på den av Stortinget bestemte og for samfunnet nyttigste måte*. En eventuell omskrivning ville her bli vesentlig mer plasskrevende: *på den måte som er bestemt av Stortinget, og som er den nyttigste for samfunnet*.

Et eksempel på omskrivning til mer moderne, talespråksnær setningsbygning forekommer i § 13, der den gjeldende Grunnloven har frasen *Alle af Kongen udfærdigede Beslutninger*. I forslaget er dette omskrevet til en forbindelse med relativsetning: *Alle de beslutninger som kongen utferdiger*. Betydningen

er ikke berørt under omskrivningen. Forskjellen er stilistisk.

I § 106 i den gjeldende grunnlov finner vi en variant av attributiv sperring med den aller sterkeste stilvirkning: *Saavel Kjøbesummer som Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods skal ...* En slik konstruksjon, der et indirekte objekt (her: *Geistligheden*) plasserer seg mellom den foranstilte artikkel (*det*) og adjektivattributtet (her: *beneficerede*), er marginal i moderne skrift og tale, og den er omskrevet slik i forslaget: *Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal ...*²⁷ De to versjonene uttrykker det samme saksforhold.

Det adjektiviske refleksivpronomen i tredje person flertall er i forslaget *sin (sitt, sine)*, ikke *deres*: *de stemmeberettigede kan avgi sine stemmesedler*. Denne endringen er konsekvent gjennomført i forslaget. Bruken av *deres* i slike forbindelser er helt fremmed for norsk skriftspråk og har vært det på hele 1900-tallet. 1903-versjonen av Grunnloven opprettholdt *deres*, som har vært grunnlovsnorm siden. Mange språkfeil i nyere bestemmelser har skyldes usikkerhet på dette punkt.

Sammenfatning

Nærværende forslag tar opp tråden fra revisjonen i 1903 og inneholder en varsom språklig ansiktsløftning av Grunnlovens tekst – ortografisk, morfologisk og syntaktisk. Man kan si at forslaget «gjør 1903 om igjen».²⁸

Hensikten har vært å løfte teksten nærmere opp mot samtidens språkpraksis i beslektede genrer og således gjøre Grunnloven lettere tilgjengelig for dagens lesere. Samtidig har forslagsstillerne ment at teksten bør ha et stilistisk særpreg; dens stil skal være verdig, stringent, fyndig, konsentrert, stram.²⁹ Den skal legge seg til rette høyere på stilskalaen enn hvilken som helst moderne sakprosatext.

Omskrivningen kunne vært mer radikal, talespråksnær eller *up to date* («tidsmessig»). Men Grunnloven er noe mer enn en tekst på et papir, den vitner om det historiske og rettslige grunnlag for nordmenns livsform og bærer således på mange språklige minnelser. En hardhendt modernisering

^{27.} *Benefisert gods* refererer til jordegods som fra gammel tid var henlagt til geistlige embeter med disposisjonsrett for innehaveren, etter 1809 realisert til beste for geistligheten og opplysningens fremme.

^{28.} Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning* (2002), s. 150 ff., presenterer og diskuterer de handlingsalternativene som foreligger for en språklig revisjon.

^{29.} Jf. Halvdan Koht, som i 1914 påpekte «det greie og klare sprog i grundloven»; «[d]et var den gamle nordiske lovtradisjon som satte sit præg på grundlovens sprog og form». Om konstitusjonskomiteens utkast i 1814 sier Koht: Det er utformet i et «fyndig, rammende sprog» (sitert etter Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium* (2002), s. 148).

^{25.} Jf. Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning* (2002), s. 124.

^{26.} *Ibid.*, s. 123. Eksempel på attributiv sperring i en moderne juridisk prosatekst: «Spørsmålet om sanksjon av de av Stortinget vedtatte lover» (Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentargave* (2005), s. 338).

med sterk tilnærming til alminnelig moderne dagligspråk og bruksprosa ville fjerne slike minnelser og i verste fall gjøre stilen småsnakkende, pludrende – uverdig for en tekst av denne dignitet.³⁰

For eksempel ville et markant innslag av dobbelt bestemmelse gi teksten et hverdagsspråklig preg (f.eks. *den regjerende dronningen eller kongen* (istf. *den regjerende dronning eller konge*); *den evangelisk-lutherske religionen* (istf. *den evangelisk-lutherske religion*). Et overforbruk av etterstilt eiendomspronomen ville trekke i samme retning, f.eks. *kongen og rådet hans* (istf. *kongen og hans råd*); *de har brutt de konstitusjonelle pliktene sine* (istf. *de har brutt sine konstitusjonelle plikter*), *riksstyrelsen deres* (istf. *deres riksstyrelse*).

En favorisering av såkalt løs sammensetning av partikkelverb ville trekke i samme retning, eksempelvis *ta opp lån* istf. *oppta lån*; *sette ned et utvalg* istf. *nedsette et utvalg*; *legge ned protest* istf. *nedlegge protest*, osv.

Grunnloven er på grunn av sin alder og verdighet et nasjonaldokument av høyeste rang, den står høyt i nordmenns bevissthet. Tusener på tusener av skolebarn har sett den i glass og ramme på veggen i klasseværelset. Det er således rimelig å bevare noen av de leksikalske trekk som vitner om lovens historiske forankring.

Grunnloven er imidlertid ikke bare et nasjonalt klenodium, den trekker også opp retningslinjer for vår statsskikk — for forholdet mellom statsmaktene og mellom individ og offentlig makt. Det er en rimelig fordring at teksten skal kunne leses av enhver opplyst borger med alminnelig leseerfaring. En nennsom språklig fornyelse er derfor påkrevet.

For øvrig må følgende overordnede hensyn presiseres: Forslagsstillerne har hele tiden hatt for øye at lovens realiteter ikke berøres; den språklige justering skal ikke medføre noen som helst risiko for forskyvning av meningen eller forårsake noen usikkerhet om tolkningen.

Dette har altså vært en forutsetning; mange tvilstilfeller er under arbeidet med teksten avgjort under henvisning til dette hensyn. Hvis det således med en viss rett kunne sies at en omskrivning eller en leksikalsk substitusjon forårsaker tvetydighet, har forslagsstillerne avstått fra å foreslå endring og nøyd seg med eventuelle ortografiske og/eller morfologiske endringer. Som man gjorde i 1903.

³⁰. Om det konvensjonelle grunnlovsspråket skriver tidl. stortingspresident Guttorm Hansen i 1989: «[F]lertallet i Stortinget [...] har villet beholde denne gamle språkdrakten nettopp for å gi Grunnloven et særpreg framfor andre lover» (Knut Mykland, Torkel Opsahl, Guttorm Hansen: *Norges Grunnlov i 175 år* (1989), s. 124).

For øvrig gjøres det oppmerksom på at den språkform som er valgt i forslaget, befinner seg helt og holdent – bokstavelig talt til punkt og prikke – innenfor de rammer som Språkrådet trekker opp for korrekt språk.

Forslag

Det fremmes følgende

forslag:

Norges Rikes Grundlov skal på bokmål lyde:

Kongeriket Norges Grunnlov

gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder etter senere endringer, senest grunnlovsvedtak av 21. mai 2012.

A

Om statsformen

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Dets regjeringsform er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

B

Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie og om religionen

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmelsene i § 6, § 7 eller § 48 i denne Grunnlov. Når den utøvende makt således er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som ifølge denne Grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion.

§ 5

Kongens person er hellig; han kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheten påligger hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal, således at bare i lovlig ekteskap født barn av konge eller dronning eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Blant arveberettigede regnes også den ufødte, som straks inntar sitt tilbørlige sted i arvelinjen når han eller hun fødes til verden.

Dog tilkommer arverett ikke noen som ikke er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende konge eller dronning eller fra dennes bror eller søster, eller selv er dennes bror eller søster.

Når en til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse fødes, skal hans eller hennes navn og fødselstid tilkjennevis førstholdende storting og antegnes i dets protokoll.

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog denne grunnlovs § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født tidligere enn året 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Er ingen arveberettiget prins eller prinsesse til, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som har rett til å bestemme valget hvis kongens forslag ikke bifalles.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han seg offentlig å være myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Er intet storting på den tid samlet, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved beslutn. 14. mars 1908.)

§ 11

Kongen skal bo innen riket, og han må ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder ad gangen, med mindre han for sin person vil ha tapt retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, hvortil fordres to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer.

Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet kan kongen ved overordentlige leiligheter foruten statsrådets sedvanlige medlemmer tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne Grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forretningene avgjøres ved stemmegivning, hvorved i tilfelle av stemmelikhet statsministeren eller i dennes fravær det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet har to stemmer.

Om de saker som statsrådet således avgjør, har det å gi innberetning til kongen.

§ 14

Kongen kan besikke statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres forretninger utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i den utstrekning vedkommende bestemmer.

§ 15

Enhver som er medlem av statsrådet, har plikt til å innlevere sin avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet beslutning om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til det samlede statsråd.

Kongen er forpliktet til å innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet beslutning om mistillit, kan bare de forretninger utføres som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig forvaltning og regulering; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt i samsvar med de etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste Storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 19

Kongen våker over at statens eiendommer og regalier anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for samfunnet nyttigste måte.

§ 20

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

§ 21

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse skal før beskikkelse finne sted, sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig tilsi konstitusjonen og kongen lydighet og troskap; dog kan de embetsmenn som ikke er norske borgere, ved lov fritas for denne plikt. De kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter.

§ 22

Statsministeren og statsrådets øvrige medlemmer samt statssekretærene kan uten foregående dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets betenkning derom. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller ved diplomatiet eller konsulatvesenet, sivile overøvrighetspersoner, sjefer for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt pensjon bør tilstås de således avskjedigede embetsmenn, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden nyter de to tredjedeler av sin tidligere gasje.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan uten foregående dom avskjediges når de har nådd en aldersgrense fastsatt

ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, som ikke er dommere, kan utnevnes på årsmål.

§ 23

Kongen kan tildele ordener til hvem han ønsker, til belønning for utmerkede fortjenester, og dette må offentlig kunngjøres. Men kongen kan ikke meddele annen rang eller tittel enn den som følger med ethvert embete. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, ei heller medfører den fortrinnsrett til statens embeter. De embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder likevel ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen personlige eller blandede arvelige privilegier må tilstås noen for ettertiden.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget omdømme sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

§ 26

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal, når de ikke har lovlig forfall, være nærværende i statsrådet. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvdel av antall medlemmer er til stede.

§ 28

Innstillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører, og sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den

beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

§ 29

Forbyr lovlig forfall en statsråd å møte og foredra de saker som hører til hans eller hennes fag, skal disse foredras av en annen statsråd som kongen konstituerer.

Hindres så mange ved lovlig forfall fra å møte at ikke mer enn halvdel av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal andre menn eller kvinner i nødvendig antall konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres protokoll over alle de saker som der forhandles. De diplomatiske saker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt, innføres i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt.

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening, som kongen er forpliktet til å høre. Men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Finner noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider mot statsformen eller rikets lover, er det en plikt å gjøre kraftige motforestillinger samt å tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke slik har tilkjennegitt sin protest, anses å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for dette, således som siden bestemmes, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle de beslutninger som kongen utferdiger, skal kontrasignereres for å være gyldige. I militære kommandosaker kontrasignereres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, hvis han eller hun ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger som fattes av regjeringen under kongens fravær, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 33

(Opphevet ved beslutn. 12. aug. (24. okt.) 1908.)

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som er arveberettiget til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, er han eller hun berettiget til å ta sete i statsrådet, dog uten stemme eller ansvar.

§ 36

En til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Heller ikke må han eller hun motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke. Til Stortingets samtykke fordres to tredjedeler av stemmene.

Handler han eller hun i strid med dette, taper vedkommende så vel som etterkommerne retten til Norges trone.

§ 37

De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.

§ 38

(Opphevet ved beslutn. 18. nov. 1905.)

§ 39

Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er samlet og har anordnet regjeringen under kongens mindreårighet, forestår statsrådet rikets bestyrelse i overensstemmelse med Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den som er nærmest arveberettiget til tronen, forestå regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder. I motsatt fall forestår statsrådet bestyrelsen av riket.

§ 42

(Opphevet ved beslutn. 18. nov. 1905.)

§ 43

Valget av formyndere som skal bestyre regjeringen for den umyndige konge, skal foretas av Stortinget.

§ 44

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig

avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmechtige og allvitende!»

Holdes ikke storting på den tid, nedlegges eden i statsrådet og tilstilles siden neste storting.

Den prins eller prinsesse som en gang har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

Så snart formyndernes statsstyrelse opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

§ 46

Unnlater vedkommende i overensstemmelse med § 39 straks å sammenkalle Stortinget, da påligger det Høyesterett som en ubetinget plikt så snart fire uker er forløpt, å foranstalte denne sammenkalling.

§ 47

Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse bør, hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse derom, fastsettes av Stortinget.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, da skal en ny konge eller dronning velges av Stortinget. I mellomtiden forholdes med den utøvende makt etter § 40.

C

Om borgerrett og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget.

§ 50

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgingen holdes, har fylt 18 år.

I hvilken utstrekning dog norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller foranstående betingelser, er stemmeberettigede, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved grlbest. 26. okt. 1954.)

§ 53

Stemmerett tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger, i overensstemmelse med hva som bestemmes i lov om dette
- b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være tilendebrakt innen september måneds utgang.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov. Stridigheter om stemmerett avgjøres av valgstyret, hvis kjennelse kan innankes for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grlbest. 23. mars 1972.)

§ 57

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge, fastsettes til 169.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene blir å velge som distriktsrepresentanter og de øvrige 19 som utjevningsrepresentanter.

Ethvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge fra hvert valgdistrikt, bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom hvert distrikts antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt dets areal, når hver innbygger gir 1 poeng og hver kvadratkilometer gir 1,8 poeng. Beregningen blir å foreta hvert åttende år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistrikter fastsettes ved lov.

§ 58

Valgtingene avholdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter nedenstående regler.

De sammenlagte stemmetall for hvert parti innenfor de enkelte valgdistrikter blir å dele med 1,4; 3; 5; 7 og således videre inntil stemmetallet er delt så mange ganger som det antall mandater vedkommende parti kan forventes å få. Det parti som etter det foranstående får den største kvotient, tildeles det første mandat, mens det neste mandat tilfaller det parti som har den nest største kvotient, og således videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

Utjevningsmandatene fordeles mellom de i utjevningen deltagende partier på grunnlag av forholdet mellom de sammenlagte stemmetall for de enkelte partier i hele riket i det øyemed å oppnå størst mulig forholdsmessighet partiene imellom. Ved en tilsvarende anvendelse for hele riket og for de i utjevningen deltagende partier av reglene om fordeling av distriktsmandatene angis hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha. Partiene får seg deretter tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som vedkommende parti etter den foranstående angivelse skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn hva det etter foranstående angivelse skal ha, skal det foretas ny fordeling av utjevningsmandatene utelukkende mellom de andre partier, således at det bortses fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om fordelingen av partiens utjevningsmandater på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og under hvilke former de stemmeberettigede kan avgi sine stemmesedler uten personlig fremmøte på valgtingene, bestemmes ved lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å være stemmeberettiget.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, statssekretærene og de politiske rådgivere dog unntatt, kan ikke velges til representanter. Det

samme gjelder Høyesteretts medlemmer og de tjenestemenn som er ansatt ved diplomatiet eller konsulatvesenet.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte som representanter på Stortinget så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke kan statssekretærene møte som representanter så lenge de bekler sine embeter, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Enhver som velges til representant, er pliktig til å motta valget, med mindre han eller hun

- a) er valgt utenfor det valgdistrikt der vedkommende er stemmeberettiget
- b) har møtt som representant på alle storting etter forrige valg
- d) er medlem av et politisk parti og er valgt på en valgliste som utgår fra et annet parti

Regler for innen hvilken tid og på hvilken måte den som har rett til å nekte valg, skal gjøre denne rett gjeldende, fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov innen hvilken tid og på hvilken måte en som velges til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg han eller hun vil motta.

§ 64

De valgte representanter forsynes med fullmakter hvis lovlighet bedømmes av Stortinget.

§ 65

Enhver representant og innkalt vararepresentant får av statskassen godtgjørelse bestemt ved lov for reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier av minst 14 dagers varighet.

Dessuten tilkommer det ham eller henne godtgjørelse, bestemt ved lov, for vedkommendes deltagelse i Stortinget.

§ 66

Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der befriet fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. Heller ikke kan de utenfor Stortingets forsamlinger trekkes til ansvar for sine ytrede meninger der. Etter den der vedtatte orden er enhver pliktig til å rette seg.

§ 67

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør kongeriket Norges *Storting*.

§ 68

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han finner det nødvendig.

§ 70

(Opphevet ved grlbest. 13. juli 1990 nr. 550.)

§ 71

Stortingets medlemmer fungerer i fire sammenhengende år.

§ 72

(Opphevet ved grlbest. 13. juli 1990 nr. 550.)

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan ikke holdes med mindre minst halvdel av dets medlemmer er til stede. Grunnlovsforslag kan behandles bare dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han beskikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen deliberasjon må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører, men i de saker som forhandles for lukkede dører, bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som dog ikke gjelder ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å åpne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;

- d) å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som imidlertid ikke må bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de forbund og traktater som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne fordra enhver til å møte for seg i statsaker, kongen og den kongelige familie unntatt; dog gjelder denne unntagelse ikke for de kongelige prinser og prinsesser for så vidt de måtte bekle embeter;
- i) å revidere midlertidige gasje- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal gjennomse statens regnskaper og bekjentgjøre ekstrakter av dem ved trykken; regnskapene skal tilstilles disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; samt å treffe bestemmelser angående ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å søke å sikre at det ikke øves urett mot den enkelte borger;
- m) å naturalisere fremmede.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget enten av dets egne medlemmer eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget der er antatt, skal ny deliberasjon finne sted i Stortinget, som enten godkjenner eller forkaster det. I siste tilfelle skal forslaget, med de av Stortinget tilføyde anmerkninger, på ny tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller antar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik deliberasjon må det gå minst tre dager.

§ 77

Når en lovbeslutning to på hinannen følgende ganger er bifalt av Stortinget, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovbeslutningen, forsyner han den med sin underskrift, hvorved den blir lov.

Godtar han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere den. I dette tilfelle må beslutningen ikke mer av det da samlede storting forelegges kongen.

§ 79

Er en lovbeslutning blitt uforandret antatt av to storting, sammensatt etter to på hinannen følgende valg og innbyrdes adskilt ved minst to mellomliggende storting, uten at avvikende lovbeslutning i mellomtiden fra den første til den siste antagelse er fattet av noe storting, og den da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte en lovbeslutning sin sanksjon, som Stortinget etter det modneste overlegg anser for gagnlig, så blir den lov selv om kongens sanksjon ikke gis innen Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig, og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger.

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin resolusjon på de lovbeslutninger som ikke allerede er avgjort, ved enten å stadfeste eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig antar, anses for av ham å være forkastet.

§ 81

Alle lover (de i § 79 unntatt) utferdiges i kongens navn, under Norges rikets segl og i følgende uttrykk: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets beslutning, av dato sålydende: (her følger beslutningen). Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi herved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 82

Regjeringen skal meddele Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger. Intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

§ 85

Den som adlyder en befaling hvis hensikt er å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg derved skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D

Om den dømmende makt

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler for Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Dog kan det ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitiarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitiarius forsetet.

Den som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, trer ikke ut av retten selv om den tid han eller hun er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er tilendebrakt. Heller ikke en høyesterettsdommer som er medlem av Riksretten, trer ut av retten selv om han eller hun fratrer som medlem av Høyesterett.

§ 87

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Dog kan innskrenkninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire andre medlemmer.

§ 89

(Opphevet ved grlbest. 17. des. 1920; jf. grlbest. 7. juli 1913.)

§ 90

Høyesteretts dommer kan i intet tilfelle påankes.

§ 91

Ingen kan beskikkes til medlem av Høyesterett før han eller hun er 30 år gammel.

E

Alminnelige bestemmelser

§ 92

Til embeter i staten må utnevnes bare de norske borgere, menn eller kvinner, som taler landets språk, samt

- a) enten er født i riket av foreldre som på det tidspunkt var norske statsborgere
- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land
- c) eller heretter oppholder seg i riket i ti år
- d) eller blir naturalisert av Stortinget

Dog kan andre beskikkes til lærere ved Universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsuler på fremmede steder.

§ 93

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 94

En ny alminnelig sivillovbok og straffelovbok skal besørges utgitt på første eller, om dette ikke er mulig, på annet ordentlige storting. Inntil da blir statens någjeldende lover i kraft, for så vidt de ikke strider mot denne Grunnlov eller de provisoriske anordninger som i mellomtiden måtte bli gitt.

De nåværende permanente skatter vedblir likeledes til neste storting.

§ 95

Ingen dispensasjoner, protektorier, moratorier eller oppreisninger må bevilges etter at den nye alminnelige lov er satt i kraft.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom. Pinefullt forhør må ikke finne sted.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Med sportler som betales til rettens betjenter, bør ingen avgifter til statskassen være forbundet.

§ 99

Ingen må fengsles uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som loven foreskriver. For uberettiget arrest eller ulovlig opphold står vedkommende den fengslede til ansvar.

Regjeringen er ikke berettiget til å bruke militær makt mot statens borgere, uten etter de i lovgivningen bestemte former, med mindre noen forsamling måtte forstyrre den offentlige ro og den ikke øyeblikkelig adskilles etter at de artikler i landsloven som angår opprør, tre ganger er opplest for den av den sivile øvrighet.

§ 100

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk utenfor anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Nye og bestandige innskrenkninger i næringsfriheten må ikke tilstedes noen for fremtiden.

§ 102

Husundersøkelser må ikke finne sted unntatt i kriminelle tilfeller.

§ 103

Fristed innrømmes ikke dem som heretter går konkurs.

§ 104

Jord og boslodd kan ikke i noe tilfelle forbrytes.

§ 105

Fordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 107

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 108

Ingen grevskaper, baronier, stamhus og fideikommissar må for ettertiden opprettes.

§ 109

Enhver statens borger er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning og de begrensninger den bør ha, bestemmes ved lov.

§ 110

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan skaffe seg utkomme ved sitt arbeid.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på sin arbeidsplass fastsettes ved lov.

§ 110 a

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 110 b

Enhver har rett til et miljø som sikrer sunnhet, og til en natur hvis produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

For å ivareta denne rett i henhold til foregående ledd er borgerne berettiget til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen.

Statens myndigheter gir nærmere bestemmelser for å gjennomføre disse grunnsetninger.

§ 110 c

Det påligger statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene.

Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av traktater herom fastsettes ved lov.

§ 111

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.

27. september 2012

Anders Anundsen
Michael Tetzschner

Per-Kristian Foss

Carl I. Hagen
Finn-Erik Vinje

Vedtatt til fremsettelse

28. september 2012

Anders Anundsen

Per-Kristian Foss

Michael Tetzschner

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 22

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen og Per-Kristian Foss

Dokument 12:22 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen og Per-Kristian Foss om en nynorsk versjon av Grunnloven

Til Stortinget

Bakgrunn

Språklig fornyelse av Grunnloven har vært diskutert gjennom flere perioder. I den forbindelse nedsatte Stortingets presidentskap et utvalg (Graverutvalget) som fikk i oppdrag å lage tekst til en fornyet språkform på Grunnloven uten at forslaget skulle endre Grunnlovens realitet på noe område, på bokmål og på nynorsk.

Forslaget fra Graverutvalget er fremmet som grunnlovsforslag. Imidlertid kan forslaget skape debatt om den språkform som velges som bokmålsvariant. Forslagsstillerne har sammen med flere fremmet forslag til en fornyet grunnlovstekst på konservativt bokmål utarbeidet av Finn-Erik Vinje, for å sikre Grunnlovens autoritet også språklig i bokmålsformen. Forslaget ble også fremmet i 2007–2008.

Forslagsstillerne mener det er viktig at Stortinget får anledning til å diskutere språkformen og valg av språkform på bokmål fritt, og vil unngå en situasjon der en er bundet til Graverutvalgets bokmålsutgave. Derfor vil forslagsstillerne fremme Graverutvalgets forslag til nynorskversjon av Grunnloven som eget forslag, slik at Stortinget kan ta stilling til hvilken bokmålsversjon som en vil benytte seg av, samtidig som en kan vedta en nynorskversjon av Grunnloven.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Norges Riges Grundlov skal på nynorsk lyde:

Grunnlov for Kongeriket Noreg, gjeven i riksforsamlinga på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik ho lyder etter seinare endringar, seinast grunnlovsvedtak av 21. mai 2012.

Kongeriket Noregs grunnlov

A. Om statsforma

§ 1

Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhendeleg rike. Regjeringsforma er avgrensa og arveleg monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal trygje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

B. Om den utøvande makta, om kongen og den kongelege familien og om religionen

§ 3

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dronninga dersom ho har fått krona etter reglane i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis er hos dronninga, har ho alle rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

§ 4

Kongen skal alltid vedkjenne seg den evangelisk-lutherske religionen.

§ 5

Kongens person er heilag; han kan ikkje lastast eller skuldast for noko. Ansvaret ligg på rådet hans.

§ 6

Arvefølgja er lineal. Berre barn av ei dronning eller ein konge, eller av nokon som sjølv har arverett, kan arve, og barnet må vere født i lovleg ekteskap. Den nærare lina går føre den fjernare og den eldre i lina føre den yngre.

Den ufødde har òg arverett, og tek sin plass i arvefølgja så snart ho eller han kjem til verda.

Arverett har likevel berre dei som ættar frå foreldra til den sist regjerande dronninga eller kongen.

Når ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone blir fødd, skal namnet og fødselstidspunktet gjerast kjent for Stortinget og først inn i protokollen der.

For dei som er fødde før 1971, gjeld likevel § 6 slik han vart vedteken den 18. november 1905. For dei som er fødde før 1990, gjeld likevel at mann går føre kvinne.

§ 7

Finst det ingen prinsesser eller prinsar med arverett, kan kongen gjere framlegg om etterfølgjar for Stortinget, som kan avgjere valet dersom framlegget frå kongen ikkje blir stødd.

§ 8

Myndig alder for kongen blir fastsett i lov.

Så snart kongen har nådd den lovfeste alderen, lyser han seg myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmechtige og allvitande!»

Er det ikkje samla noko storting på den tida, blir eiden gjeven skriftleg i statsrådet, og kongen tek han høgtidleg opp att på fyrste storting.

§ 10

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 14. mars 1908.)

§ 11

Kongen skal bu i riket og kan ikkje utan samtykke frå Stortinget vere utanfor riket meir enn seks måna-

der om gongen utan at han personleg misser retten til krona.

Kongen må ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå Stortinget, og til det krevst to tredjedelar av røystene.

§ 12

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar. I dette rådet skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer.

Kongen fordeler gjeremåla mellom medlemmene av statsrådet slik han meiner det er tenleg. Til å ta sete i statsrådet ved sida av dei faste medlemmene kan kongen i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje ha sete i statsrådet samstundes.

§ 13

For den tida kongen reiser i riket, kan han overlata styringa av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringa i kongens namn og på hans vegner. Det skal ubryteleg følgje så vel føresegnene i denne grunnlova som dei særskilde instruksane som kongen gjev i samsvar med dei.

Sakene blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

Statsrådet skal gje melding til kongen om dei sakene som blir avgjorde på denne måten.

§ 14

Kongen kan utnemne statssekretærar til å hjelpe medlemmene av statsrådet med gjeremåla deira utanfor statsrådet. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15

Kvar medlem av statsrådet har plikt til å levere avskilssøknad etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til denne statsråden åleine eller til heile statsrådet.

Kongen skal gje avskil etter ein slik søknad.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan statsrådet berre utføre dei gjeremåla som trengst for forsvarleg embetsutøving.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjekskipnaden blir fastsette i lov. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

§ 17

Kongen kan gje og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentleg forvaltning og regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve. Dei gjeld til neste storting.

§ 18

Kongen lèt i regelen krevje inn dei skattane og avgiftene som Stortinget fastset.

§ 19

Kongen ser til at eigedomane og regala til staten blir nytta og forvalta slik Stortinget har fastsett, og på den måten som er nyttigast for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot kongens nåde eller ta den idømde straffa.

I saker som Stortinget reiser for Riksretten, kan det ikkje gjevast annan nåde enn fritak frå idømd dødsstraff, om ikkje Stortinget har gjeve samtykke til noko anna.

§ 21

Kongen vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha høyrte statsrådet. Før innsetjinga skal dei sverje eller, om dei ved lov er fritakne frå å gjere eid, høgtidleg love lydnd og truskap til konstitusjonen og kongen. Embetsmenn som ikkje er norske borgarar, kan i lov få fritak frå denne plikta. Dei kongelege prinsessene og prinsane kan ikkje ha sivile embete.

§ 22

Statsministeren, dei andre medlemmene av statsrådet og statssekretærene kan, utan dom, få avskil av kongen etter at han har høyrte kva statsrådet meiner om det. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalande på krigsskip. Om embetsmenn som såleis er avsette, skal få pensjon, blir avgjort av det neste stortinget. I mellomtida får dei to tredjedelar av løna dei hadde før.

Andre embetsmenn kan berre suspenderast av kongen og skal då straks stemnast for domstolane. Dei kan ikkje avsetjast utan etter dom eller overflyttast mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan gjevast avskil utan dom når dei har nådd ei aldersgrense fastsett i lov. Det kan fastsetjast i lov at visse embetsmenn, men ikkje dommarar, kan utnemnast på åremål.

§ 23

Kongen kan gje ordenar til kven han vil, til påskjøning for framifrå fortjeneste, som må kunngjerast offentleg. Kongen kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen frittek ingen for dei plikter og bærer som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av statsrådet eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelege særrettar, personlege eller blanda.

§ 24

Kongen vel og avset etter eige skjøn hoffstaten sin og hoffbetjentane sine.

§ 25

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Landvernet og andre troppar som ikkje kan reknast som linetroppar, må aldri brukast utanfor riksgrensene utan samtykke frå Stortinget.

§ 26

Kongen har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

Traktatar om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle traktatar som etter konstitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle medlemmene av statsrådet skal møte i statsrådet når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast i statsrådet når ikkje over halvta av medlemmene er til stades.

§ 28

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i statsrådet av den medlemmen som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet. Det kan gjerast unntak frå behandling i statsråd for eigentlege militære kommandosaker i den mon kongen fastset.

§ 29

Hindrar lovleg forfall ein statsråd i å møte og målberere saker som tilhøyrrer hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som statsrådet vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som statsrådet vedtek å halde løynde.

Kvar den som sit i statsrådet, har plikt til å seie si meining med frimod. Kongen har plikt til å høyre den, men kan ta avgjerd etter eige omdømme.

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd med kongen og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle avgjerder kongen ferdar ut, må kontrasignrast for å bli gyldige. I militære kommandosaker skal avgjerdene kontrasignerast av den som har målbore saka, men elles av statsministeren, og om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§ 32

Dei avgjerdene regjeringa tek når kongen ikkje er til stades, blir utfërda i kongens namn og underskrivne av statsrådet.

§ 33

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 12. august 1908.)

§ 34

Kongen gjev føresegner om titlar for dei som har arverett til krona.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har ho eller han rett til å ta sete i statsrådet, men utan røyst eller ansvar.

§ 36

Ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone må ikkje gifte seg utan løyve frå kongen. Ho eller han må heller ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå kongen og Stortinget. Samtykke frå Stortinget krev to tredjedelar av røystene.

Handlar ho eller han i strid med dette, misser vedkommande retten til Noregs trone for seg så vel som for etterkommarane sine.

§ 37

Dei kongelege prinsessene og prinsane skal for sine personar ikkje svare for andre enn kongen eller den han set til dommar over dei.

§ 38

(Oppheva ved vedtak 18. november 1905.)

§ 39

Om kongen døyr og tronfølgjaren enno er umyndig, skal statsrådet straks kalle inn Stortinget.

§ 40

Til dess Stortinget kjem saman og innrettar regjeringa for den tida kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringa av riket, i samsvar med Grunnlova.

§ 41

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, men berre så framt ho eller han har nådd myndig alder for kongen. I motsett fall er det statsrådet som står for styringa av riket.

§ 42

(Oppheva ved vedtak 18. november 1905.)

§ 43

Stortinget skal velje formyndarar til å stå for regjeringa for den umyndige kongen.

§ 44

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmechtige og allvitande!»

Blir det ikkje halde storting på denne tida, skal eiden gjevast skriftleg i statsrådet og sidan sendast til neste storting.

Den prinsessa eller prinsen som har gjort eiden, tek han ikkje opp att seinare.

§ 45

Dei som mellombels har stått for statsstyringa etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart ho er over, gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

§ 46

Om ikkje statsrådet straks kallar saman Stortinget etter § 39, har Høgsterett så snart det er gått fire veker, ei vilkårslaus plikt til å syte for innkalling.

§ 47

Stortinget fastset korleis oppsedinga av den umyndige kongen skal styrast dersom begge foreldra er døde og ingen av dei har late etter seg ei skriftleg føresegn om det.

§ 48

Er kongsætta utdøydd og ingen tronfølgjar kåra, skal Stortinget velje ny dronning eller konge. I mellomtida gjeld § 40 for den utøvande makta.

C. Om borgarretten og den lovgjevande makta

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta gjennom Stortinget.

§ 50

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

I kva mon norske borgarar som på valdagen er busette utanlands, men elles stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

Reglar om røysterett for elles røysteføre personar som på valdagen openbert lir av alvorleg psykisk svekking eller nedsett medvit, kan fastsetjast i lov.

§ 51

Reglar om manntalsføringa og om innføringa av dei røysteføre i manntalet blir fastsette i lov.

§ 52

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 26. oktober 1954.)

§ 53

Røysteretten misser den som

- a. blir dømd for strafflagde handlingar, i samsvar

- med føresegner om dette i lov,
- b. går i teneste for ei framand makt utan samtykke frå regjeringa.

§ 54

Valtinga blir haldne fjerdekvart år. Dei skal vere avslutta seinast i september.

§ 55

Valtinga skal styrast slik det blir fastsett i lov. Valstyret avgjer tvistar om røysterett. Avgjerda kan klagast inn for Stortinget.

§ 56

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 23. mars 1972.)

§ 57

Det skal veljast 169 stortingsrepresentantar.

Riket er inndelt i 19 valdistrikt.

150 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 19 som utjamningsrepresentantar.

Kvart valdistrikt skal ha 1 utjamningsmandat.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av innbyggjartalet og flatevidda i distriktet i høve til innbyggjartalet og flatevidda i heile riket. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Nærare føresegner om korleis riket skal delast i valdistrikt, og korleis stortingsmandata skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 58

Valtinga blir haldne særskilt for kvar kommune. På valtinga blir det røysta direkte på stortingsrepresentantar med vararepresentantar for heile valdistriktet.

§ 59

Valet av distriktsrepresentantar er eit høvestalsval, og mandata blir delte mellom partia etter reglane nedanfor.

Røystetalet for kvart parti i kvart valdistrikt skal delast med 1,4; 3; 5; 7 og så bortetter. Det fyrste mandatet går til det partiet som får den største kvotienten, det neste mandatet går til det partiet som får den nest største kvotienten, og så bortetter til alle mandata er utdelte.

Listesamband er ulovleg.

Med sikte på best mogleg samsvar mellom røystetal og representasjon blir utjamningsmandata delte mellom dei partia som er med i utjamninga, på grunnlag av høvet mellom røystetala deira i heile

riket. Kor mange stortingsmandat kvart parti skal ha i alt, finn ein ved å nytte reglane for tildeling av distriktsmandat tilsvarande for heile riket for dei partia som er med i utjamninga. Så får kvart parti tildelt så mange utjamningsmandat attåt distriktsmandata det alt har fått, at det til saman utgjer så mange stortingsmandat som partiet skal ha i alt. Har eit parti alt ved utdelinga av distriktsmandata fått fleire mandat enn det skulle hatt etter framgangsmåten ovanfor, skal utjamningsmandata delast berre mellom dei andre partia, såleis at ein ser bort frå det røystetalet og dei distriktsmandata som det fyrstnemnde partiet har fått.

Ingen parti kan få utjamningsmandat utan å ha fått minst 4 prosent av det samla røystetalet for heile riket.

Nærare føresegner om korleis utjamningsmandata til partia skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 60

Om og korleis dei røysteføre kan røyste utan å møte personleg på valtinga, blir fastsett i lov.

§ 61

Ingen kan veljast til representant utan å ha røysterett.

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved statsrådskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta.

Medlemmer av statsrådet kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei har sete i statsrådet. Heller ikkje statssekretærane kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved statsrådskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

§ 63

Den som blir vald til representant, har plikt til å ta imot valet, om vedkommande ikkje

- a) er vald utanfor det valdistriktet der ho eller han har røysterett,
- b) har møtt som representant på alle storting etter førre val,
- d) er medlem av eit politisk parti og vald på ei valliste som ikkje går ut frå dette partiet.

Frist og framgangsmåte for å gjere retten til å nekte val gjeldande blir fastsett i lov.

Like eins skal det fastsetjast i lov når og korleis ein som er vald til representant for to eller fleire val-

distrikt, skal gje fråsegn om kva val ho eller han vil ta imot.

§ 64

Dei valde representantane får tildelt fullmakter. Stortinget avgjer om fullmaktene er lovlege.

§ 65

Alle representantar og innkalla vararepresentantar får frå statskassa lovfastsett godtgjersle for kostnader til reiser til og frå Stortinget og frå Stortinget til heimen og attende under feriar på minst 14 dagar.

Dessutan får dei lovfastsett godtgjersle for deltaking på Stortinget.

§ 66

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representantane fritekne frå pågriping, om dei ikkje blir gripne i offentlege brotsverk. For meiningar ytra i forsamlingane til Stortinget kan dei ikkje dragast til ansvar utanfor desse forsamlingane. Alle har plikt til å rette seg etter den ordenen som er vedteken av Stortinget.

§ 67

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjer Kongeriket Noregs *storting*.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan kongen kalle det saman dersom han meiner det trengst.

§ 70

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 71

Dei valde representantane er medlemmer av Stortinget i fire år på rad.

§ 72

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 73

Stortinget utnemner ein president, fem visepresidentar og to sekretærar. Storting kan berre haldast dersom minst halvta av medlemmene er til stades.

Grunnlovsframlegg kan berre behandlast dersom minst to tredjedelar av medlemmene er til stades.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar kongen eller den han set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna han særleg vil gjere Stortinget merksam på. Inga drøfting må skje med kongen til stades.

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75

Det høyrer Stortinget til

- a) å gje og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bærer, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting,
- b) å ta opp lån på rikets kreditt,
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket,
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til statsutgiftene,
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og å fastsetje apanasjen til den kongelege familien, som ikkje kan vere i faste eigedommar,
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir,
- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten,
- h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statsaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete,
- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere dei endringane som Stortinget meiner trengst,
- k) å utnemne fem revisorar som skal sjå gjennom statsrekneskapane kvart år og kunnigjere utdrag av dei på prent; revisorane skal difor få rekneskapane innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gje føresegnar om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten,
- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegnar fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentleg teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren,
- m) å gje innfødsrett.

§ 76

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein statsråd.

Etter at framlegget er vedteke der, skal Stortinget ta det opp til ny vurdering og anten godta eller forkaste det. Blir det forkasta, skal framlegget med merknader frå Stortinget takast opp til vurdering endå ein gong av Stortinget, som anten legg framlegget bort eller vedtek det med dei nemnde merkna-dene.

Mellom kvar slik behandling må det gå minst tre dagar.

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går det til kongen med oppmoding om sanksjon.

§ 78

Godtek kongen lovvedtaket, skriv han under, og dermed blir det til lov.

Godtek han det ikkje, sender han det attende til Stortinget med dei orda at han for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for kongen att.

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for kongen med dei orda at Hans Majestet ikkje vil nekte å sanksjonere eit lovvedtak som Stortinget etter ei grundig vurdering held for gagnleg, så blir det til lov endå om kongen ikkje sanksjonerer det før Stortinget skilst.

§ 80

Stortinget blir verande samla så lenge det sjølv meiner det trengst, og avsluttar forhandlingane når gjeremåla er fullførte.

I samsvar med reglar i Stortingets forretningsorden kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvardagen i september.

Innan den tid kunnigjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), anten med å stadfeste eller forkaste dei. Dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av han.

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til kongen, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Vi N.N. gjer kunnig at Oss er førelagt

vedtak frå Stortinget dagsett som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og riksseglet.»

§ 82

Regjeringa skal gje Stortinget alle dei opplysningane som trengst for behandlinga av dei sakene ho legg fram. Ingen medlemmer av statsrådet må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 83

Stortinget kan hente inn utgreiing frå Høgsterett om juridiske emne.

§ 84

Stortinget blir halde for opne dører, og forhandlingane blir kunngjorde på prent, så nær som i dei tilfella noko anna blir vedteke med røystfleirtal.

§ 85

Den som lyder eit påbod som har som føremål å skiple fridommen og tryggleiken til Stortinget, gjer seg skuldig i svik mot fedrelandet.

D. Om den dømmende makta

§ 86

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av statsrådet, Høgsterett eller Stortinget for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

Dei nærare reglane om påtale som Stortinget reiser etter denne paragrafen, blir fastsette i lov. Det kan likevel ikkje setjast kortare foreldingsfrist enn 15 år for høvet til å gjere ansvar gjeldande ved tiltale for Riksretten.

Dommarar i Riksretten er 6 medlemmer valde av Stortinget og dei 5 etter embetsalder eldste fast utnemnde medlemmene av Høgsterett, mellom dei leiaren av Høgsterett. Stortinget vel medlemmene og varamedlemmer for 6 år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten. I Riksretten har leiaren av Høgsterett forsetet.

Dei som har teke sete i Riksretten som valde av Stortinget, blir sitjande sjølv om tida dei er valde for, går ut før Riksretten har avslutta saka. Like eins blir høgsterettsdommarar sitjande i Riksretten sjølv om dei går av som medlemmer av Høgsterett.

§ 87

Dei nærare reglane om samansetjinga av Riksretten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

§ 88

Høgsterett dømmer i siste instans. Grenser for høvet til å få Høgsteretts avgjerd kan fastsetjast i lov.

Høgsterett skal vere samansett av ein leiar og minst fire andre medlemmer.

§ 89

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 14. desember 1920.)

§ 90

Høgsterettsdommar kan ikkje i noko tilfelle ankast.

§ 91

Ingen kan utnemnast til høgsterettsdommar før ho eller han er 30 år gammal.

E. Allmenne føresegner

§ 92

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar Noregs språk og

- a) anten er fødde i riket av foreldre som då var norske statsborgarar,
- b) eller er fødde i utlandet av norske foreldre som då ikkje var statsborgarar i noko anna land,
- c) eller har opphalde seg i riket i 10 år,
- d) eller får innfødsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnemnast til lærarar ved universitetet og dei lærde skulane, til lækjarar og til konsular på framande stader.

§ 93

For å sikre internasjonal fred og tryggleik eller fremje internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels fleirtal gje samtykke til at ein internasjonal samskipnad som Noreg er tilslutta eller sluttar seg til, på eit sakleg avgrensa område får råderett som elles ligg hjå dei statlege styresmaktene etter denne grunnlova, men likevel ikkje rett til å endre denne grunnlova. Når Stortinget skal gje sitt samtykke, skal minst to tredjedelar av medlemmene vere til stades, som ved behandling av grunnlovsframlegg.

Føresegnene i denne paragrafen gjeld ikkje deltaking i ein internasjonal samskipnad der avgjerdene berre har reint folkerettsleg verknad for Noreg.

§ 94

Ei ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal gjevast ut på det fyrste eller, om dette ikkje er mogleg, på det andre ordentlege stortinget. Til dess står dei no gjeldande lovene i landet ved lag, om dei ikkje strir mot denne grunnlova eller mot dei provisoriske lovene som måtte bli gjevne i mellomtida.

Likeins skal dei noverande faste skattane stå ved lag til neste storting.

§ 95

Ingen dispensasjonar, protektorium, moratorium eller oppreisningar må gjevast etter at den nye allmenne lova har teke til å gjelde.

§ 96

Ingen kan dømmast utan etter lov eller straffast utan etter dom. Pinefullt forhøyr må ikkje skje.

§ 97

Inga lov må gjevast tilbakeverkande kraft.

§ 98

Det må ikkje leggjast avgifter til statskassa på sportlar som blir betalte til dei som gjer teneste for retten.

§ 99

Ingen må fengslast utan i dei tilfella og på den måten som lovene fastset. Den som utan rett har arrestert nokon eller halde nokon ulovleg fengsla, står til ansvar for vedkommande.

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei forsamling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst åt så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese høgt og tydeleg for forsamlinga dei lovføresegnene som gjeld opprør.

§ 100

Ytringsfridom skal det vere.

Ingen kan haldast rettsleg ansvarleg for å ha motteke eller komme med opplysningar, idear eller budskapar om det ikkje lét seg forsvare halde opp imot den grunngevinga ytringsfridommen har i sannings-søking, demokrati og den frie meiningsdanninga til individet. Det rettslege ansvaret skal vere fastsett i lov.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa og kva anna emne som helst. Det kan berre setjast slike klårt definerte grenser for denne retten der særleg tungtvegande omsyn gjer det forsvarleg halde opp imot grunngevingane for ytringsfridommen.

Førehandssensur og andre førebyggjande åtgjerder kan ikkje nyttast om det ikkje trengst for å verne born og unge mot skadeleg påverknad frå levande bilete. Brevsensur kan ikkje setjast i verk anna enn i anstaltar.

Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for

denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar.

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for eit ope og opplyst offentleg ordskifte.

§ 101

Heretter skal ingen få nye og varige særrettar som legg band på næringsfridommen.

§ 102

Det må ikkje utførast husransakingar, så nær som i kriminelle tilfelle.

§ 103

Ingen som heretter går konkurs, får fristad.

§ 104

Ingen kan bli frådømd sin faste eigedom eller heile eiga si på grunn av eit brotsverk.

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg fast eller rørleg eigedom til offentleg bruk, skal ho eller han få fullt vederlag av statskassa.

§ 106

Kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til presteskapet skal berre nyttast til gagn for presteskapet og til å fremje opplysinga. Eigedommane til milde stiftingar skal berre nyttast til deira eige gagn.

§ 107

Odels- og åsetesretten må ikkje opphevast. Dei nærare vilkåra for korleis han skal stå ved lag til størst mogleg nytte for staten og gagn for landallmu-gen, blir fastsett av det fyrste eller andre stortinget.

§ 108

Heretter kan det ikkje skipast grevskap, baroni, stamhus eller fideikommiss.

§ 109

Alle statsborgarane har i regelen den same skyldnaden til å verne fedrelandet ei viss tid, utan omsyn til fødsel eller formue.

Korleis denne grunnsetninga skal gjennomførast, og kva unnatak ho skal ha, blir fastsett i lov.

§ 110

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt.

Nærare føresegner om medråderetten til dei tilsette på arbeidsplassen blir fastsette i lov.

§ 110 a

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

§ 110 b

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal forvaltast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte for å tryggje denne retten for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene gjev nærare føresegner for å gjennomføre desse grunnsetningane.

§ 110 c

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane.

Nærare føresegner om gjennomføringa av traktatar om dette blir fastsette i lov.

§ 111

Forma og fargane på det norske flagget blir fastsette i lov.

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast på prent. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

Alternativ 2

Tittelen på Grunnlova skal lyde:

Noregs rikes grunnlov

Alternativ 3

§ 6 tredje ledd skal lyde:

Arverett har likevel berre dei som er fødde i rett nedstigande line frå den sist regjerande dronninga eller kongen eller hennar eller hans sysken, og dei som sjølve er hennar eller hans sysken.

Alternativ 4

§ 9 fyrste ledd skal lyde:

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Jeg lover og sværger, at ville regjere Kongeriget Norge i Overensstemmelse med dets Konstitution og Love; saasandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»

Alternativ 5

§ 14 andre punktum skal lyde:

Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

Alternativ 6

§ 17 skal lyde:

§ 17

Kongen kan gje og oppheve provisoriske anordningar om handel, toll, næringsvegar og offentleg forvaltning og regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve i samsvar med §§ 76, 77, 78 og 79. Dei gjeld provisorisk til neste storting.

Alternativ 7

§ 21 fjerde punktum skal lyde:

Dei kongelege prinsane kan ikkje ha sivile embete.

Alternativ 8

§ 22 fyrste ledd andre punktum skal lyde:

Det same gjeld for embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i diplomatiet eller konsulatstellet, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalande på krigsskip.

Alternativ 9

§ 25 fyrste ledd fyrste punktum skal lyde:

Kongen har høgste befalinga over land- og sjømakta til riket.

Alternativ 10

§ 28 andre punktum skal lyde:

Han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet.

Alternativ 11

§ 29 fyrste ledd skal lyde:

Hindrar lovleg forfall ein statsråd frå å møte og målbera saker som høyrer til hans fagområde, skal dei målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Alternativ 12

§ 29 andre ledd skal lyde:

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre kvinner eller menn som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

Alternativ 13

§ 30 tredje ledd fyrste punktum skal lyde:

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i landet, har han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen.

Alternativ 14

§ 41 fyrste punktum skal lyde:

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, så framtid han har nådd myndig alder for kongen.

Alternativ 15

§ 44 fyrste ledd skal lyde:

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Jeg lover og sværger at ville forestaa Regjeringen i Overensstemmelse med Konstitutionen og Lovene, saa sandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»

Alternativ 16

§ 45 skal lyde:

§ 45

Så snart statsstyringa deira er over, skal dei gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

Alternativ 17

§ 49 skal lyde:

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta ved Stortinget.

Alternativ 18

§ 50 fyrste ledd skal lyde:

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane, kvinner og menn, som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

Alternativ 19

§ 59 andre ledd fyrste punktum skal lyde:

Røystetalet for kvart parti i kvart valdistrikt skal delast med 1,4; 3; 5; 7 og så bortetter til det er delt så mange gonger som talet på mandat vedkommande parti kan ventast å få.

Alternativ 20

§ 62 fyrste ledd andre punktum skal lyde:

Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenes-temenn som er tilsette i diplomatiet eller konsulatstellet.

Alternativ 21

§ 63 fyrste ledd bokstav a skal lyde:

a) er vald utanfor det valdistriktet der han har røysterett,

Alternativ 22

§ 63 tredje ledd skal lyde:

Like eins skal det fastsetjast i lov når og korleis ein som er vald til representant for to eller fleire valdistrikt, skal gje fråsegn om kva val han vil ta imot.

Alternativ 23

§ 66 fyrste punktum skal lyde:

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representantane fritekne frå personleg hefting, om dei ikkje blir gripne i offentlege brotsverk.

Alternativ 24

§ 71 skal lyde:

§ 71

Medlemmene av Stortinget er valde for fire år på rad.

Alternativ 25

§ 75 h skal lyde:

h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statssaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsane kallast inn dersom dei har embete;

Alternativ 26

§ 81 andre punktum skal lyde:

Di har Vi godkjent og stadfest, slik Vi med dette godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og riksseglet.»

Alternativ 27

§ 91 skal lyde:

§ 91

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før han er 30 år gammal.

Alternativ 28

§ 92, innleiinga til punkttoppstillinga i fyrste ledd skal lyde:

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar, kvinner eller menn, som talar språket i landet og

Alternativ 29

§ 94 skal lyde:

§ 94

Ei ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal gjevast ut på det fyrste eller, om dette ikkje er mogleg, på det andre ordentlege stortinget. Til dess står dei nojeldande lovene i landet ved lag, om dei ikkje strir mot denne grunnlova eller mot dei provisoriske lovene som måtte bli gjevne i mellomtida.

Alternativ 30

§ 94 fyrste ledd skal lyde:

Ei ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal gjevast ut på det fyrste eller, om dette ikkje er mogleg, på det andre ordentlege stortinget. Til dess står dei nojeldande lovene i landet ved lag, om dei ikkje strir mot denne grunnlova eller mot dei provisoriske anordningane som måtte bli gjevne i mellomtida.

Alternativ 31

§ 96 andre punktum skal lyde:

Det må ikkje nyttast tortur under forhøyr.

Alternativ 32

§ 104 skal lyde:

§ 104

Jord og bulut kan ikkje i noko tilfelle forbrytast.

Alternativ 33

§ 105 skal lyde:

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg sin faste eller rørlege eigedom til offentleg bruk, skal han få fullt vederlag av statskassa.

28. september 2012

Per-Kristian Foss

Anders Anundsen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 23

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trædal

Dokument 12:23 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trædal om endring av Grunnloven § 75 (stabile rammebetingelser for næringslivet)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stabile rammebetingelser er av vesentlig betydning for norsk næringsliv. Det er en økende forståelse for at større grad av forutsigbarhet er nødvendig for å legge til rette for langsiktige investeringer i Norge.

I hvilken grad behovet for stabile rammebetingelser for næringslivet vil bli ivarettatt, kommer i første rekke an på den politiske vilje og evne til å fastholde politiske beslutninger uten hyppige skifter. I forslaget konsentrerer forslagsstillerne seg først og fremst om behovet for konstitusjonelle redskaper for å sikre en viss langsiktighet på områder hvor det er politisk vilje til bruk av slike virkemidler.

Spørsmålet er om det finnes et reelt behov for redskaper som gjør det mulig å låse politiske valg for noe lengre tid enn det som i dag er mulig gjennom vanlige flertallsvedtak i Stortinget under hvert enkelt års budsjettbehandling, og hvordan slike redskaper eventuelt bør utformes.

En mulighet er å låse politiske kompromisser gjennom endringer i Grunnloven selv, slik som det blir gjort med valgordningen. Men dette vil slett ikke alltid være ønskelig på f.eks. det økonomiske området, der forholdene kan endre seg raskere enn grunnlovsendringsprosedyren gjør det mulig å henge med. Dersom man vil ha en mulighet for større grad av rettslig binding av den politiske handlingsfrihet fra sak

til sak, må den altså etableres gjennom andre slags konstitusjonelle grep.

I de siste år har ønsket om konstitusjonelle redskaper for å bidra til større langsiktighet kommet til syne i offentlige utredninger på flere områder. Spørsmål av denne karakter har bl.a. blitt reist i rapportene fra Andreassen-utvalget om bedre budsjettering i staten (NOU 2003:6) og Skauge-utvalget om nytt skattesystem (NOU 2003:9 med vedlegg).

Verdt å nevne er også en rekke bestemmelser i Stortingets forretningsorden som etter sin ordlyd gjennom krav om kvalifisert flertall, forslag fra stortingspresidenten eller annet for å vedta avvik – setter grenser for flertallets rett til å innrette Stortingets arbeid slik det selv vil. Slike regler må forstås som utslag av et ønske om å begrense Stortingets handlingsfrihet på de aktuelle punkter. Det samme gjelder reglene for budsjettbehandlingen i Stortinget, som nettopp forutsetter at Stortinget i senere faser av saksbehandlingen må holde seg innenfor de budsjett-rammer som er fastsatt tidligere i løpet.

I Sverige – som flere hovedtrekk av budsjettreformen er hentet fra – er hovedreglene fastsatt i riksdagsordningen, som ikke kan endres eller fravikes av Riksdagen med simpelt flertall. I Norge blir forretningsordenen derimot vedtatt med simpelt flertall. Dermed står den konstitusjonelle hovedregel – som samtidig ivaretar et grunnkrav i demokratiske styringssystemer – om at Stortingets vedtak kan oppheves eller endres i samme form som de selv er truffet, i veien for at nasjonalforsamlingen (rettslig sett) kan binde seg selv.

Det at forretningsordenen ser ut til stort sett å fungere greit under normale forhold, er ikke nok til å skjule at et flertall i Stortinget når som helst kan endre eller fravike de bestemmelsene vi finner der.

Dermed gir heller ikke den noe pålitelig redskap for å sikre større langsiktighet i politikken.

Vedtaksformens betydning

Spørsmålet blir altså om det er behov for nye former for politiske vedtak som kan bidra til å sikre større langsiktighet enn vedtak som er utmyntet i ordinær lov eller plenarvedtak, men som ikke har de ulemper når det gjelder muligheten for rask endring som kan følge av grunnlovsfesting.

I et overordnet konstitusjonelt perspektiv er «lov» og bindende «plenarvedtak» ett og det samme; det norske skillet på dette punkt må forstås i lys av det nå antikverte skillet mellom vedtak i odelsting og lagting på den ene siden, og i Stortinget i plenum på den annen. Som vi allerede har vært inne på, blir vanlige lov- og plenarvedtak truffet med simpelt flertall og kan altså endres i samme form. Dertil kommer at slike vedtak i økende grad ser ut til å bli ansett som en måte å «nedfelle» den politiske flertallsviljen på, snarere enn som uttrykk for normer som skal ha en viss varighet og som forplikter de som har truffet dem.

Selvsagt representerer ikke tanken om lover som politiske vedtak i seg selv noe galt. Det er heller ikke noe galt i at lovbestemmelser kan endres gjennom nye politiske vedtak. Det er tvert imot et kjernepunkt i demokratiske styringssystemer at maktforholdene skal kunne skifte over tid. Problemet er bare at tanken om loven som noe (relativt) varig – at det forplikter for fremtiden at en lov sier A i stedet for B, og at det skal sterke grunner for etter kort tid å gå over fra A til B – på denne måten går tapende ut. Og når endringstakten er høy, gir det mindre mening å bruke lovbestemmelser som politisk redskap for å sikre en viss langsiktighet.

Det som nettopp er sagt om hvorfor lovformen ikke gir noe sterkt redskap for å sikre langsiktighet, gjelder tilsvarende for plenarvedtak. På den annen side møter vi her tidsbegrensningen for skattevedtak og systemet med ettårige budsjetterminer (om enn med mulighet for å stille midler til disposisjon for bruk også i senere budsjettår). Men dette reiser noen egne spørsmål som vi snart skal komme litt tilbake til.

Det eneste redskap som norsk rett i dag har der som staten ønsker å binde seg sterkere, er vedtak i form av grunnlovsendringer. Slike vedtak er vanskeligere å treffe enn vanlige lov- og plenarvedtak (særlig frist for å fremme forslag, ventetid og kvalifisert flertall, se Grunnloven § 112). Nettopp denne «stivheten» kan gjøre Grunnloven særlig egnet som politisk redskap: Det som først er bestemt i denne form, er vanskeligere å endre enn andre typer av politiske vedtak.

Om Grunnloven faktisk får sterk gjennomslagskraft som redskap til å realisere politiske mål, kommer ikke bare an på vedtaksformen. I tillegg må vi se på bestemmelsenes innhold om de er klare og presise eller det snarere er tale om politiske deklarasjoner slik som f.eks. i Grunnloven § 110, hvor lett det er å omtolke dem slik at innholdet «passer» til det embetsverket eller andre ønsker seg til enhver tid og håndhevingens effektivitet (i siste instans ved domstolene). Vedtak i grunnlovs form gir altså ikke i seg selv noen tilstrekkelig garanti for at det aktuelle mål vil bli oppnådd. Men denne vedtaksformen gir i alle fall et utgangspunkt, og det er lite som taler for at Stortinget aktivt ønsker å sette seg utover det Grunnloven bestemmer. Det blir snarere spørsmål om hva den betyr til enhver tid.

På denne bakgrunn bør det overveies om Grunnloven selv kan brukes til å sikre større langsiktighet i f.eks. rammevilkårene for norsk næringsliv. At tankegangen ikke uten videre kan avvises, følger allerede av at en rekke bestemmelser om menneskerettigheter også er av betydning for næringslivet. Dette gjelder bl.a. vernet mot tilbakevirkende lovgivning og eiendomsrett (Grunnloven §§ 97 og 105). Men nettopp disse bestemmelsene illustrerer samtidig at bestemmelser om materielt vern for økonomiske posisjoner må veies mot statens behov for kontroll med statsfinansene under hensyn til skiftende konjunkturer og hva som er politisk ønskelig. Mange eksempler fra regler om forbud mot budsjettunderskudd til problemene med «stabilitetspakten» i eurosonen er egnet til å illustrere noen av de problemene som kan oppstå. På denne bakgrunn er det ikke bestemmelser av denne karakter som vil bli foreslått her. Det finnes tungtveiende argumenter mot en såpass vidtgående løsning på områder der det også kan være behov for en viss fleksibilitet slik som når det gjelder sentrale deler av økonomien. En annen mulighet er å vedta grunnlovsbestemmelser om tidsgrenser, dvs. regler om at visse typer vedtak ikke kan treffes med virkning for mindre eller mer enn et nærmere angitt tidsrom. I dag gir Grunnloven ett eksempel av denne typen, nemlig § 75 bokstav a om at vedtak om «Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder» ikke gjelder «ud-over 31 December i det næst paafølgende Aar, medmindre de af et nyt Storting udtrykkelig fornyes». I sin tur har dette konsekvenser for avgrensningen av det ordinære budsjettåret.

Ut fra behovet for langsiktighet kan man tenke seg å endre den sistnevnte bestemmelse med sikte på å utvide maksimaltiden (jf. NOU 2003:6 kap. 8.7 og vedlegg 2) eller eventuelt å innføre en minste virketid. Men de hensyn som bærer dagens regler om tidsbegrensning taler samtidig mot en slik reform, iallfall når det gjelder skattevedtak. Dessuten er det jo alt i

dag adgang til å gi bevilgningsvedtak rettslig virkning utover vedkommende budsjettår i form av fullmakt til å bruke pengene i et senere år.

Det viktigste her er likevel at adgang til å treffe vedtak som etter sitt innhold skal gjelde for mer enn ett år, ikke avskjærer Stortinget fra senere å ombestemme seg. Her gjelder fortsatt det sikre utgangspunkt at et vedtak gjelder inntil det blir endret eller opphevet gjennom nytt vedtak i samme fonn. Dette gir en skrøpelig garanti for langsiktighet. Slik de mange «planer» for forsvar, vei osv. illustrerer, er det intet i veien for at Stortinget ombestemmer seg underveis i planperioden (så langt staten ikke har bundet seg med hensyn til tredjemenn, f.eks. private entreprenører). Dette gjelder selv om vedtaket skulle være formet som en «bevilgning» for en lengre periode enn ett år, noe som bare unntaksvis er tilfellet.

En semikonstitusjonell vedtaksform

Den mekanisme som ligger i å ha ulike former for vedtak, kan imidlertid brukes til å sikre større langsiktighet. Det som peker seg ut, er konstitusjonelle bestemmelser om en annen vedtaksprosess enn de Grunnloven i dag gir anvisning på. Tiden er inne til å diskutere behovet for et mellomnivå mellom grunnlov og lov.

Mange andre land kjenner et slikt nivå: Det er altså tale om vedtak som står over og binder ordinær lov, men som samtidig er underordnet Grunnloven og derfor må holde seg innenfor de grenser som settes der. En slik plassering nær toppen av rettssystemet gjør det rimelig å betegne en slik vedtakskategori som semikonstitusjonell.

Det som skiller grunnlovsformen fra vanlig lov, er de særlige krav som gjelder til saksbehandlingen. På samme måte vil skillet med hensyn til vanlige loveller plenarvedtak måtte trekkes på grunnlag av ulikhetene i kravene til saksbehandlingen. For et nytt semikonstitusjonelt nivå er det mulig å tenke seg en lang rekke varianter av slike krav (kvalifisert flertall, en viss ventetid, særlige krav til saksforberedelsen ...). I norsk sammenheng er det mest nærliggende å tenke på krav om kvalifisert flertall, f.eks. 2/3, men uten krav om ventetid slik som for grunnlovsendringer.

Grunnlovsbestemmelser som åpner for vedtak av semikonstitusjonell karakter kan brukes til ulike formål som fastsettelse av hovedregler i skattesystemet, særlig viktige regler for Stortingets saksbehandling osv. Mer generelt kan formen brukes hvis man ønsker å gi et vedtak muligheten til et lengre liv enn det som sikres gjennom vedtak etter hovedregelen om at simpelt flertall er nok.

Det man ikke kan oppnå ved bruk av semikonstitusjonelle teknikker, er absolutt sikkerhet for økt

langsiktighet. Også slike vedtak vil bare gjelde inntil de blir endret eller opphevet gjennom nye vedtak eller inntil formålet er realisert. Hvor lenge et vedtak blir stående, vil også her komme an på den politiske vilje. Men bruk av en vedtaksform som gjør det vanskeligere å få til endring vil i det minste øke sannsynligheten for økt stabilitet. Vi fremmer forslag i samsvarende med dette.

Nærmere om forslagene

Forslag I og II – Semikonstitusjonell vedtaksform

Forslagene på dette punkt gjelder grunnlovsendringer som åpner veien for å bruke en semikonstitusjonell vedtaksform der endringer bare er mulig etter en mer krevende prosedyre enn den som gjelder for vanlige lov- og plenarvedtak. Forslagene bør innpasses i Grunnloven § 75, som opplister Stortingets særlige kompetanser. Siden forholdet til lovgivningsprosedyren reiser særlige problemer, er de begrenset til visse spørsmål som blir avgjort av Stortinget i plenum, nemlig skattevedtak, bevilgninger mv. (virkeområdet er i størst mulig grad angitt ved hjelp av ord og uttrykk som allerede finnes i § 75). Men dette er samtidig spørsmål av stor betydning for de formål vi her forfølger, ikke minst for å sikre en større langsiktighet i rammene for næringsvirksomhet.

Den første gruppen av alternative vedtaksforslag (alternativene under forslag I og II) gjelder en ny bestemmelse i Grunnloven § 75 b (eventuelt b–c eller b–d). For å gi Stortinget valgmuligheter på dette punkt fremmes det også forslag om å ta tilsvarende formuleringer inn i § 75 f (eventuelt f–g eller f–h).

Ad alternativ 1

Formuleringene om hva slike semikonstitusjonelle bestemmelser kan gjelde, er hentet fra § 75 a. Hvis denne vedtaksformen benyttes, vil f.eks. et bevilgnings- eller skattevedtak gjelde for den tid som følger av vedtakets innhold (utover det enkelte budsjettår) dersom ikke Stortinget senere bestemmer noe annet med tilsvarende, kvalifisert flertall. Et krav om 2/3 flertall fremstår som passende strengt i forhold til utgangspunktet om at Stortinget treffer sine vedtak med simpelt flertall. Vedtaksformen avviker fra de krav som gjelder for grunnlovsendringer fordi det ikke er nødvendig å vente til etter neste valg, og det foreslås ikke andre regler om minste deltagelse i avstemningen (quorum) enn det som følger av Grunnloven § 73 for vanlige lov- og plenarvedtak.

Ad alternativ 2

I dette alternativet er en «solnedgangsbestemmelse» lagt til det som ellers følger av alternativ 1.

Den innebærer at vedtaket kan utstyres med en tidsbegrensning (f.eks. åtte år) og at nytt vedtak må til dersom bestemmelsens innhold skal bli videreført etter tidsbegrensens utløp. Hvis bestemmelsen blir utstyrt med en slik tidsbegrensning, reduseres faren for at den binding som ligger i kravet om 2/3 flertall skal gi uønskede resultater etter noen år. Samtidig vil uttrykkelig angivelse av en slik grense skape en rimelig grad av sikkerhet for at vedtakets realinnhold vil bli stående til utløpet av tidsbegrensningen. Næringslivet og andre vil kunne innrette seg i samsvar med dette.

Ad alternativ 3

Alternativet tilsvarende alternativ 1, men slik at området for vedtak av semikonstitusjonell karakter er utvidet til også å gjelde de deler av Stortingets forretningsorden som er av en slik karakter at det er behov for å binde stortingsflertallet (ordet «Orden» er hentet fra Grunnloven § 66). Slike bestemmelser i dagens forretningsorden som krever f.eks. kvalifisert flertall eller andre særlige prosedyrer for endring (se ovenfor), bør finne sin plass her. Det samme gjelder de deler av reglene om budsjettprosedyren som tar sikte på å binde Stortinget til vedtak om budsjetttrammer mv. som er truffet tidligere i samme sesjon.

Ad alternativ 4

Alternativet tilsvarende alternativ 2, men med tillegg av bestemmelsen om Stortingets forretningsorden.

Ad alternativ 5–8

Som alternativene 1–4, men slik at bestemmelsene er foreslått innpasset i § 75 litra f (for å komme etter reglene om bevilgningsmyndighet i dagens § 75 litra d og e).

Ad alternativ 9

Ettersom alternativ 9 til 12 er utformet som to nye bokstaver i § 75, er de satt opp under et eget forslagsnummer II.

Alternativ 9 er innholdsmessig tilnærmet identisk med alternativ 3. Men bestemmelsene om skatt, toll osv. og om Stortingets forretningsorden er fordelt på to bokstaver, og hele Stortingets «Orden» tatt med, ikke bare de deler av forretningsordenen som ikke skal kunne endres med simpelt flertall. Men intet vil hindre Stortinget i å vedta de sentrale bestemmelsene i denne form, og overlate («delegere») til Stortinget med simpelt flertall å fastsette regelverket for øvrig.

Ad alternativ 10

Innholdsmessig tilnærmet identisk med alternativ 4, men slik at bestemmelsene om skatt, toll osv. og

om Stortingets forretningsorden er fordelt på to bokstaver (om det siste, se nærmere i kommentarene til alternativ 9). Dessuten er bestemmelsen om adgang til å fastsette en maksimal virketid i dette alternativ begrenset til å gjelde for bestemmelsene om skatt, toll osv.

Ad alternativ 11–12

Som alternativ 9–10, men slik at bokstavnummeret er justert (slik som alternativene 5–8, jf. ovenfor).

Forslag III – Bestemmelsen om Stortingets adgang til å vedta «anmodninger», «henstillinger» eller «resolusjoner»

Stortingets rett til å vedta henstillinger e.l. til regjeringen eksisterer allerede i kraft av det klare utgangspunkt at Stortinget rettslig sett kan vedta alt som ikke står i strid med regler av overordnet karakter (konstitusjonelle regler eller – for vanlige plenarvedtak – regler i lovgivningen). Den følger også av langvarig praksis.

Det er ikke tvilsomt at slike vedtak etter omstendighetene kan ha storpolitisk betydning. Men det har lenge vært noe uklart i hvilken grad de er rettslig bindende for regjeringen (såkalte «instrukser»). Av flere grunner er spørsmålet av liten praktisk betydning, og det er i beste fall uklart hvilke andre følger enn de politisk parlamentariske det kan ha om regjeringen klart skulle bryte med slike pålegg. Dessuten reiser en slik lære en rekke spørsmål om hvordan stortingsvedtak rettet til regjeringen skal utformes og tolkes. En rekke av disse spørsmålene får liten eller ingen praktisk betydning dersom behovet for å skille mellom vedtak som er «rettslig» bindende og rene «henstillinger» e.l. tenkes bort.

Usikkerheten på dette punkt bidrar til å skape usikkerhet om det rettslige rammeverk som regjeringen arbeider innenfor – og dermed også for næringslivet og andre som er avhengig av konsesjoner osv. I manges øyne blir usikkerheten forsterket av de tendenser til «stortingsregjereri» som mindretallsparlamentarismen åpner for og den mulighet for usikkerhet om politikken innhold (uavhengig av hvem som sitter i regjering) som ligger i dette.

På denne bakgrunn foreslår vi å ta en bestemmelse om Stortingets adgang til å vedta «anmodninger», «henstillinger» eller «resolusjoner» inn i Grunnloven § 75. For adgangen i seg selv vil ikke dette representere noe nytt (men det vil være en fordel at også denne delen av Stortingets oppgaver kommer til uttrykk i Grunnlovens tekst). Men en slik bestemmelse vil gjøre det klart at det er tale om nettopp «anmodninger», «henstillinger» eller «resolusjoner». Dermed vil det bli avklart at vedtakene ikke er

rettslig bindende og altså ikke påvirker det rettslige rammeverket for næringsvirksomhet mv. I stedet må politisk uenighet om regjeringen har tatt tilstrekkelig hensyn til Stortingets syn avklares i den politiske sfære der slike spørsmål i alle tilfelle hører hjemme, nemlig i og omkring Stortinget selv.

De tre alternative forslag som er fremlagt på dette punkt, avviker utelukkende fra hverandre ved ordvalget (enten «anmodninger», «henstillinger» eller «resolusjoner»). Ellers er det tale om valg mellom ulike bokstaver innenfor § 75 selv: § 75 b kan velges dersom ingen av forslagene om bestemmelser av semikonstitusjonell karakter under samme bokstav ikke skulle føre frem (se ovenfor), hvis en slik bestemmelse blir tatt inn som § 75 b, kan bestemmelsen om «anmodninger», «henstillinger» eller «resolusjoner» vedtas som § 75 c, osv. På denne måten oppgår summen av formelt avvikende alternativer til 15.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

I

§ 75 Ny bokstav b skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

b. med to Trediedeles Flertal at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder og bevilge Pengesummer, naar Beslutningen skal have Virkning udover det enkelte Budgetaar;

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

b. med to tredjedels flertall å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder og bevilge pengesummer når beslutningen skal ha virkning ut over budsjettåret;

–

b. med to tredjedels fleirtal å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører og løyve pengesummar når avgjerda skal ha verknad ut over budsjettåret;

Alternativ 2 A (originalspråk):

b. med to Trediedeles Flertal at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder og bevilge Pengesummer, naar Beslutningen skal have Virkning udover det enkelte Budgetaar; i Beslutningen kan

bestemmes, at den udelukkende skal have Virkning for en nærmere angiven Periode;

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

b. med to tredjedels flertall å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder og bevilge pengesummer når beslutningen skal ha virkning ut over budsjettåret; i beslutningen kan det bestemmes at den utelukkende skal ha virkning for en nærmere angitt periode;

–

b. med to tredjedels fleirtal å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører og løyve pengesummar når avgjerda skal ha verknad ut over budsjettåret; i avgjerda kan det fastsetjast at ho berre skal ha verknad for ein viss periode;

Alternativ 3 A (originalspråk):

b. med to Trediedeles Flertal at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder og bevilge Pengesummer, naar Beslutningen skal have Virkning udover det enkelte Budgetaar, samt fastsætte de Dele af Stortingets Orden, der ikke kunne ændres eller fraviges ved simpelt Flertal;

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

b. med to tredjedels flertall å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder og å bevilge pengesummer når beslutningen skal ha virkning utover budsjettåret, samt fastsette de deler av Stortingets orden som ikke kan endres eller fravikes med simpelt flertall;

–

b. med to tredjedels fleirtal å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører og løyve pengesummar når avgjerda skal ha verknad ut over budsjettåret, og å fastsetje dei delane av Stortingets orden som ikkje kan endrast eller fråvikast med vanleg fleirtal;

Alternativ 4 A (originalspråk):

b. med to Trediedeles Flertal at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder og bevilge Pengesummer, naar Beslutningen skal have Virkning udover det enkelte Budgetaar, samt fastsætte de Dele af Stortingets Orden, der ikke kunne ændres eller fraviges ved simpelt Flertal; i Beslutningen kan bestemmes, at den kun skal have Virkning for en bestemt Periode;

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

b. med to tredjedels flertall å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder og å bevilge pengesummer når beslutningen skal ha virkning utover budsjettåret, samt fastsette de deler av Stortingets orden som ikke kan endres eller fravikes med simpelt flertall; i beslutningen kan det bestemmes at den bare skal ha virkning for en bestemt periode;

–

b. med to tredjedels fleirtal å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bærer og løyve pengesummar når avgjerda skal ha verknad ut over budsjettåret, og å fastsetje dei delane av Stortingets orden som ikkje kan endrast eller fråvikast med vanlig fleirtal; i avgjerda kan det fastsetjast at ho berre skal ha verknad for ein viss periode;

Felles for alternativ 1 (A og B) til 4 (A og B):

Nåværende § 75 bokstav b blir ny bokstav c, nåværende bokstav c blir ny bokstav d osv.

Alternativ 5 (A og B) til 8 (A og B):

Som alternativ 1 (A og B) til 4 (A og B), men slik at bestemmelsen blir § 75 ny bokstav f, og slik at nåværende § 75 bokstav f blir ny bokstav g, nåværende bokstav g blir ny bokstav h osv.

II

§ 75 Ny bokstav b og c skal lyde:

Alternativ 9 A (originalspråk):

b. med to Trediedeles Flertal at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder og bevilge Pengesummer, naar Beslutningen skal have virkning udover det enkelte Budgetaar;

c. med to Trediedeles Flertal at fastsætte Storthingets Orden;

Alternativ 9 B (bokmål og nynorsk):

b. med to tredjedels flertall å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder og å bevilge pengesummer når beslutningen skal ha virkning utover budsjettåret;

c. med to tredjedels flertall å fastsette Stortingets orden;

–

b. med to tredjedels fleirtal å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bærer og løyve pengesummar når avgjerda skal ha verknad ut over budsjettåret;

c. med to tredjedels fleirtal å fastsetje Stortingets orden;

Alternativ 10 A (originalspråk):

b. med to Trediedeles Flertal at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder og bevilge Pengesummer, naar Beslutningen skal have virkning udover det enkelte Budgetaar; i Beslutningen kan bestemmes, at den kun skal have Virkning for en bestemt Periode;

c. med to Trediedeles Flertal at fastsætte Storthingets Orden;

Alternativ 10 B (bokmål og nynorsk):

b. med to tredjedels flertall å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder og å bevilge pengesummer når beslutningen skal ha virkning utover budsjettåret; i beslutningen kan det bestemmes at den kun skal ha virkning for en bestemt periode;

c. med to tredjedels flertall å fastsette Stortingets orden;

–

b. med to tredjedels fleirtal å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bærer og løyve pengesummar når avgjerda skal ha verknad ut over budsjettåret; i avgjerda kan det fastsetjast at ho berre skal ha verknad for ein viss periode;

c. med to tredjedels fleirtal å fastsetje Stortingets orden;

Felles for alternativ 9 (A og B) og 10 (A og B):

Nåværende § 75 bokstav b blir ny bokstav d, nåværende bokstav c blir ny bokstav e osv.

Alternativ 11 (A og B) og 12 (A og B):

Som alternativ 9 (A og B) og 10 (A og B), men slik at bestemmelsene blir § 75 nye bokstaver f og g, og slik at nåværende § 75 bokstav f blir ny bokstav h, nåværende bokstav g blir ny bokstav i osv.

III

Ny § 75 bokstav b skal lyde:

Alternativ 13 A (originalspråk):

b. at fremsætte Anmodninger til Regjeringen;

Alternativ 13 B (bokmål og nynorsk):

b. å fremsette anmodninger til regjeringen;

–

b. å komme med oppmodingar til regjeringa;

Alternativ 14 A (originalspråk):

b. at fremsætte Henstillinger til Regjeringen;

Alternativ 14 B (bokmål og nynorsk):

b. å fremsætte henstillinger til regjeringen;

–

b. å komme med forespurnader til regjeringa;

Alternativ 15 A (originalspråk):

b. at fremsætte Resolutioner til Regjeringen;

Alternativ 15 B (bokmål og nynorsk):

b. å fremsætte resolusjoner til regjeringen;

–

b. å setje fram resolusjonar til regjeringa;

Felles for alternativ 13 (A og B) til 15 (A og B):

Nåværende § 75 bokstav b blir ny bokstav c, nåværende bokstav c blir ny bokstav d osv.

Alternativ 16 (A og B) til 18 (A og B):

Som alternativ 13 (A og B) til 15 (A og B), men slik at bestemmelsen blir § 75 bokstav c, og slik at nåværende § 75 bokstav c blir ny bokstav d, nåværende bokstav d blir ny bokstav e osv.

Alternativ 19 (A og B) til 21 (A og B):

Som alternativ 13 (A og B) til 15 (A og B), men slik at bestemmelsen blir § 75 bokstav d, og slik at nåværende § 75 bokstav d blir ny bokstav e, nåværende bokstav e blir ny bokstav f osv.

Alternativ 22 (A og B) til 24 (A og B):

Som alternativ 13 (A og B) til 15 (A og B), men slik at bestemmelsen blir § 75 bokstav g, og slik at nåværende § 75 bokstav g blir ny bokstav h, nåværende bokstav h blir ny bokstav i osv.

Alternativ 25 (A og B) til 27 (A og B):

Som alternativ 13 (A og B) til 15 (A og B), men slik at bestemmelsen blir § 75 bokstav h, og slik at nåværende § 75 bokstav h blir ny bokstav i og nåværende bokstav i blir ny bokstav j.

28. september 2012

Ulf Erik Knudsen

Øyvind Vaksdal

Torgeir Trældal

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 24

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland og Rannveig Kvifte Andresen

Dokument 12:24 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland og Rannveig Kvifte Andresen om endringer i Grunnloven §§ 2, 4 og 16 (endelig avskaffelse av statskirkeordningen)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget har gjennom stat-/kirke-forliket, slik det framgår av Innst. 233 S (2011–2012), gjennomført et første, viktig skritt i retning av å avvikle statskirkeordningen. Gjennom å frakoble enkelte av båndene mellom staten og kirken har Stortinget gått i retning av å sidestille kristendommen med andre religioner og livssyn i Norge. Det er en utvikling i riktig retning.

Likevel er kirken fortsatt grunnlovfestet som Norges folkekirke, den skal finansieres med offentlige midler, prestene er fortsatt statsansatt og kirkens ordning skal fastsettes ved lov, jf. Grunnloven § 16.

I lys av at Stortinget nå beveger seg mot en mer moderne, menneskerettsbasert grunnlov, i og med oppfølgingen av det stortingsoppnevnte Lønning-utvalget, er det behov for et endelig skille mellom stat og kirke.

Religionsfrihet og likestilling av tros- og livssynssamfunn

En moderne stat bør ha en konstitusjon som sikrer en lik og rettferdig behandling av alle sine innbyggerne uavhengig av tro eller livssyn. Situasjonen etter stat/kirke-forliket er likevel at Den norske kirke på den ene side favoriseres som et utvalgt trossamfunn med en offentlig posisjon. På den annen side underlegges kirken begrensninger ved at den ikke nyter

godt av den samme selvstendighet som andre tros- og livssynssamfunn. Den norske kirke reguleres av en egen og relativt detaljert lov, mens andre tros- og livssynssamfunn i stor grad har frihet til selv å beslutte sine interne regler og hva slags demokrati de skal ha.

Den norske kirke er et trossamfunn på linje med andre, og bør derfor ha rett til å utøve sin rett til religionsfrihet uten statlig eller politisk innblanding. Prinsippet om religionsfrihet innebærer en plikt for staten til ikke å blande seg inn i et trossamfunns indre anliggender, så lenge trossamfunnet ikke bryter lover eller truer andres rettigheter og friheter. Den norske kirke må anerkjennes og fullt ut behandles som et trossamfunn med rettigheter og plikter på linje med øvrige tros- og livssynssamfunn.

Statens verdigrunnlag

Grunnlovens verdiparagraf, § 2, lyder nå:

«Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighederne.»

Begrepet «den kristne arv» er i liten grad inkluderende overfor de innbyggerne i Norge som ikke har sine røtter i norsk tradisjon eller i den protestantiske kirken. Begrepet «den humanistiske arv» forstås i tillegg ulikt, noen knytter det til et spesifikt livssyn, andre til en filosofisk tradisjon.

En stats verdigrunnlag må uttrykke fellesverdier, uavhengig av tro eller livssyn. Fellesverdiene kan forankres i de grunnleggende ideene om demokrati, rettsstat og menneskerettigheter. En verdiparagraf bør uansett ikke henviser til spesifikke religioner eller livssyn. FNs spesialrapportør Heiner Bielefeldt advarer nettopp mot å knytte nasjonal identitet til religion, fordi det vanskelig kan oppfattes annerledes enn at noen ekskluderes.

I Grunnloven § 2 annen setning angis grunnleggende rettigheter som Grunnloven er ment å sikre. Dette signaliserer i seg selv et verdigrunnlag for den norske stat og dens innbyggere. Annen setning gir alene en klar og inkluderende anvisning på de sentrale verdiene som Grunnloven skal sikre.

I en demokratisk, menneskerettsbasert rettsstat er det urimelig at statsoverhodet skal ha bekjennelsesplikt. At statens overhode må høre til i et bestemt kirkesamfunn sender et uheldig signal om hva det innebærer å være norsk borger, og særlig når dette leses sammen med første ledd i § 2. I og med at monarkens rolle som kirkestyrer er opphevet, er dessuten § 4 i dag en unødvendig bestemmelse.

Et endelig skille mellom stat og kirke innebærer at flere bestemmelser i Grunnloven må oppheves eller endres. Dette bør følges opp umiddelbart etter at stat/kirke-forliket er gjennomført, og som en fullføring av det arbeidet som ble startet opp med Gjønnnesutvalgets utredning om forholdet mellom stat og kirke.

Forslag

Det fremmes følgende

forslag:

§ 2 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 2

Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighetene.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 2

Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

–

§ 2

Denne grunnlova skal trygje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

Overskriften til kapittel B skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Om den udøvende Magt

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Om den utøvende makt

–

Om den utøvande makta

§ 4 oppheves.

§ 16 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 16

Alle Tros- og Livssynssamfund skulle understøttes på like Linje.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 16

Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

–

§ 16

Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 16

Enhver har Frihed for Tanke, Samvittighed, Religion og Livsanskuelse. Denne Frihed omfatter Ret til at Ændre Religion eller Livssyn efter eget Valg og til at praktisere sin Religion eller sit Livssyn alene eller i Fællesskab med Andre.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 16

Enhver har frihet for tanke, samvittighet, religion og livsanskuelse. Denne friheten omfatter rett til å endre religion eller livssyn etter eget valg, og til å praktisere sin religion eller sitt livssyn alene eller i fellesskap med andre.

–

§ 16

Alle har fridom for tanke, samvit, religion og livssyn. Denne fridommen femner om retten til å skifte religion eller livssyn etter eige val, og til å praktisere religionen eller livssynet åleine eller i lag med andre.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 16

Alle Indvaanere af Riget have fri Tros- og Livssynsudøvelse. Alle Tros- og Livssynssamfund skulle understøttes på lige Linje.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri tros- og livssynsutøvelse. Alle tros- og livssynssamfund skal understøttes på lik linje.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Alle trus- og livssynssamfund skal bli stødde på lik line.

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland

Rannveig Kvifte Andresen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 25

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Marit Nybakk, Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Per Olaf Lundteigen

Dokument 12:25 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Marit Nybakk, Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Per Olaf Lundteigen om vedtak av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnlovsforslag nr. 16 (2007–2008) fra Carl I. Hagen og Finn-Erik Vinje om språklig fornyelse av Grunnloven, vedtatt til fremsettelse av Carl I. Hagen, ble behandlet av kontroll- og konstitusjonskomiteen våren 2012. I Innst. 276 S (2011–2012) uttalte en samlet komité:

«Komiteen deler forslagsstillernes syn på at Grunnlovens gammelmodige dansk-norske språkdrakt fra 1903 er vanskelig å lese i dag. Grunnloven bør moderniseres rent språklig for å bli et enda mer levende dokument i det norske folkestyret.»

Flertallet i komiteen gikk likevel imot å vedta Grunnlovsforslag nr. 16 (2007–2008) slik det forelå. Forslaget ble heller ikke vedtatt av Stortinget, men i forbindelse med behandlingen av forslaget ble det fattet følgende vedtak:

«Stortinget ber Presidentskapet bidra til å få utarbeidet oppdaterte språklige versjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk. I dette arbeidet skal det legges til grunn at de to versjonene skal være likestilte og at den språklige moderniseringen ikke skal endre realiteten i den gamle (någjeldende) Grunnloven. De nye versjonene må foreligge slik at de kan fremmes som grunnlovsforslag innen 28. september 2012. Stortinget bør tilstrebe å få vedtatt de to nye utgavene i jubileumsåret 2014.»

Som følge av dette oppnevnte Stortingets presidentskap 31. mai 2012 et utvalg for utarbeidelse av nye tekstversjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk (Grunnlovsspråkutvalget), ledet av professor og dekan ved juridisk fakultet ved Universitetet i Oslo, Hans Petter Graver. Utvalget besto for øvrig av to filologer fra Språkrådet og ytterligere to jurister.

Grunnlovsspråkutvalget avga 17. september 2012 rapport til Stortingets presidentskap (Dokument 19 (2011–2012)). Rapporten inneholder moderniserte versjoner av de enkelte paragrafene i Grunnloven, på både bokmål og nynorsk. I tråd med utvalgets mandat har utvalget lagt vekt på at de nye grunnlovstekstene skulle formuleres «i et mest mulig forståelig språk etter gjeldende rettskrivningsnormer», samtidig som dette «i minst mulig grad skal berøre meningsinnholdet i de enkelte bestemmelsene». Der det har vist seg vanskelig å forene disse to retningslinjene, har utvalget foreslått alternative formuleringer av enkelte bestemmelser. I rapporten er det grundig redegjort for utvalgets vurderinger og anbefalinger vedrørende hver enkelt grunnlovsparagraf.

I rapporten har utvalget også utformet ett samlet forslag til oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven, med én bokmålstekst og én nynorsktekst. Til slutt i forslaget er det tatt inn en rekke alternative forslag til formulering av enkelte bestemmelser (paragrafer, ledd eller punkturner). Utvalget uttaler om dette oppsettet (rapporten s. 7):

«Utvalget har tenkt seg at det ved behandlingen av forslaget i neste periode først voteres over det helhetlige primærforslaget. Hvis de to nye grunnlovstekstene blir vedtatt, kan det så voteres over alternativene. Hvis et alternativ til en bestemmelse

blir vedtatt, vil det erstatte den tilsvarende bestemmelsen i den teksten som ble vedtatt like før. Utvalgets forslag er satt opp etter denne tankegangen.»

Forslagsstillerne er enige i at Grunnloven bør moderniseres språklig for at det skal bli et enda mer levende dokument i det norske folkestyret. Og dersom grunnlovsteksten skal moderniseres, må dette gjøres på begge de to offisielle målformene i Norge, bokmål og nynorsk. Det ville i dag være urimelig om en modernisert grunnlov bare skulle foreligge på én av de offisielle målformene i Norge.

Forslagsstillerne slutter seg for øvrig til Grunnlovsspråkutvalgets vurderinger, og viser til Dokument 19 (2011–2012). Forslagsstillerne viser også til Stortingets forutsetning om at det bør tilstrebes å få vedtatt de to nye tekstversjonene av Grunnloven i jubileumsåret 2014.

Etter forslagsstillerens mening kan det være hensiktsmessig om det presiseres i begge de to nye grunnlovstekstene at Grunnloven er vedtatt på både bokmål og nynorsk og at de to tekstversjonene er likestilte. Forslagsstillerne har derfor tilføyd et forslag om at dette tas inn som ny § 113, jf. alternativ 34 i grunnlovsforslaget.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Norges Riges Grundlov skal på bokmål lyde:

Kongeriket Norges grunnlov, gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder etter senere endringer, senest grunnlovsvedtak av 21. mai 2012.

Kongeriket Norges grunnlov

A. Om statsformen

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Regjeringsformen er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

B. Om den utøvende makt, om kongen og den kongelige familie og om religionen

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen, eller hos dronningen hvis hun har ervervet kronen etter reglene i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlov. Når den utøvende makt således er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som etter denne grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion.

§ 5

Kongens person er hellig; han kan ikke lastes eller anklages. Ansvarer ligger på hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal. Bare barn av dronning eller konge, eller av en som selv har arverett, kan arve, og barnet må være født i lovlig ekteskap. Den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Også den ufødte har arverett, og barnet inntar sin plass i arvefølgen så snart det kommer til verden.

Arverett har likevel bare de som er født i rett nedstigende linje fra foreldrene til den sist regjerende dronning eller konge.

Når en prinsesse eller prins med arverett til Norges krone blir født, skal hennes eller hans navn og fødselstidspunkt gjøres kjent for Stortinget og føres inn i dets protokoll.

For dem som er født før 1971, gjelder likevel § 6 slik den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født før 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Finnes det ingen prinsesse eller prins med arverett, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som kan bestemme valget hvis kongens forslag ikke får tilslutning.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han offentlig at han er myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger at jeg vil regjere Kongeriket Norge i over-

ensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Er det ikke samlet noe storting på den tiden, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved grunnlovsbestemmelse 14. mars 1908.)

§ 11

Kongen skal bo i riket og kan ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder om gangen uten at han personlig taper retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, og til det kreves to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og minst syv andre medlemmer.

Kongen fordeler gjøremålene blant statsrådets medlemmer slik han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet ved siden av de faste medlemmer kan kongen i særlige tilfeller tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser i riket kan han overlate styringen av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne grunnlov som de særskilte instruksjoner som kongen gir i overensstemmelse med dem.

Sakene avgjøres ved stemmegivning. Ved stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, den første av de tilstedeværende statsråder to stemmer.

Statsrådet skal gi innberetning til kongen om de saker som avgjøres på denne måte.

§ 14

Kongen kan utnevne statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer i utførelsen av deres gjøremål utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som hun eller han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

§ 15

Ethvert medlem av statsrådet har plikt til å levere avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet vedtak om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til hele statsrådet.

Kongen skal innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet vedtak om mistillit, kan statsrådet bare utføre de gjøremål som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om dens ordning fastsettes ved lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve provisoriske lover som angår handel, toll, næringsveier og offentlig forvaltning og regulering. De må ikke stride mot konstitusjonen eller de lover Stortinget har gitt. De gjelder til neste storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 19

Kongen påser at statens eiendommer og regaler anvendes og bestyres slik Stortinget har bestemt, og på den måte som er nyttigst for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning gis enn fritagelse for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

§ 21

Kongen velger og utnevner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha hørt statsrådet. Før innsettelsen skal de sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig love lydighet og troskap til konstitusjonen og kongen. De embetsmenn som ikke er norske borgere, kan ved lov fritas for denne plikt. De kongelige prinsesser og prinser kan ikke ha sivile embeter.

§ 22

Statsministeren, statsrådets øvrige medlemmer og statssekretærene kan uten dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets mening om det. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller i utenriktjenesten, sivile overøvrighetspersoner, sjefer for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt de embetsmenn som avskjediges på denne måte, skal få pensjon, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden får de to tredjedeler av sin tidligere lønn.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks stevnes for domstolene. De kan ikke avsettes uten etter dom eller forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan avskjediges uten dom når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, men ikke dommere, kan utnevnes på åremål.

§ 23

Kongen kan dele ut ordener til hvem han vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunnngjøres offentlig. Kongen kan ikke tildele annen rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, og gir heller ikke fortrinnsrett til statlige embeter. Embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelige særrettigheter, personlige eller blendede.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget skjønn sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede maktters tjeneste, og ingen fremmede maktters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan regnes som linjetropper, må aldri brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke.

§ 26

Kongen har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

Traktater om særlig viktige saker blir først bindende når Stortinget har gitt samtykke til det. Det samme gjelder alle traktater som etter konstitusjonen ikke kan iverksettes uten en ny lov eller et nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal møte i statsrådet når de ikke har lovlig forfall. Ingen beslutning må tas i statsrådet når ikke over halvparten av medlemmene er til stede.

§ 28

Tilråinger om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i statsrådet av det medlem hvis fagområde de tilhører. Hun eller han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med statsrådets beslutning. Egentlige militære kommandosaker kan likevel unntas fra behandling i statsråd i den utstrekning kongen bestemmer.

§ 29

Hindrer lovlig forfall en statsråd fra å møte og foredra de saker som tilhører hennes eller hans fagområde, skal disse saker foredras av en annen statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindrer lovlig forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre personer som nødvendig konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres det protokoll over alle de saker som behandles der. De diplomatiske saker som statsrådet beslutter å hemmeligholde, føres inn i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som statsrådet beslutter å hemmeligholde.

Enhver som har sete i statsrådet, har plikt til å si sin mening med frimodighet. Kongen har plikt til å høre den, men kan fatte beslutning etter eget omdømme.

Mener noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har hun eller han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke har protestert på denne måte, anses for å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for det, slik som det siden blir bestemt, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle beslutninger kongen utferdiger, må kontraheres for å bli gyldige. I militære kommandosaker kontraheres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, om

statsministeren ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger regjeringen tar når kongen ikke er til stede, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 33

(Opphevet ved grunnlovsbestemmelse 12. august / 24. oktober 1908.)

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som har arverett til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har hun eller han rett til å ta sete i statsrådet, men uten stemme eller ansvar.

§ 36

En prinsesse eller prins med arverett til Norges krone må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Hun eller han må heller ikke motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke. Stortingets samtykke krever to tredjedeler av stemmene.

Handler hun eller han i strid med dette, taper vedkommende retten til Norges trone for seg selv så vel som for sine etterkommere.

§ 37

De kongelige prinsesser og prinser skal for sine personer ikke svare for andre enn kongen eller den han setter til dommer over dem.

§ 38

(Opphevet ved beslutning 18. november 1905.)

§ 39

Hvis kongen dør og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er samlet og har innrettet regjeringen for den tid kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringen av riket, i overensstemmelse med Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen,

skal den nærmeste arving til tronen stå for regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt hun eller han har nådd kongens myndighetsalder. I motsatt fall er det statsrådet som står for styringen av riket.

§ 42

(Opphevet ved beslutning 18. november 1905.)

§ 43

Stortinget skal velge formyndere til å stå for regjeringen for den umyndige kongen.

§ 44

Den prinsesse eller prins som står for regjeringen i de tilfeller som er nevnt i § 41, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger at jeg vil stå for regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Holdes det ikke storting på denne tid, nedlegges eden i statsrådet og oversendes siden neste storting.

Den prinsesse eller prins som har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

De som midlertidig har stått for statsstyringen etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart den er over, avlegge regnskap for den til kongen og Stortinget.

§ 46

Hvis ikke statsrådet straks sammenkaller Stortinget i overensstemmelse med § 39, har Høyesterett så snart det er gått fire uker, en ubetinget plikt til å sørge for denne sammenkallelse.

§ 47

Stortinget fastsetter hvordan den umyndige konges oppdragelse skal bestyres hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse om det.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, skal en ny dronning eller konge velges av Stortinget. I mellomtiden gjelder § 40 for den utøvende makt.

C. Om borgerretten og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget.

§ 50

Stemmerett ved stortingsvalg har de norske borgere som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det år valgtetinget holdes.

I hvilken utstrekning norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller betingelsene foran, skal ha stemmerett, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig psykisk svekkelse eller nedsatt bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføring og om innføring av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved grunnlovsbestemmelse 26. oktober 1954.)

§ 53

Stemmeretten tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger i overensstemmelse med det som bestemmes om dette i lov,
- b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke.

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være avsluttet innen utgangen av september måned.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov. Valgstyret avgjør tvister om stemmerett. Avgjørelsen kan klages inn for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grunnlovsbestemmelse 23. mars 1972.)

§ 57

Det skal velges 169 stortingsrepresentanter.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 19 som utjevningsrepresentanter.

Hvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I

denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,8 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 58

Valgtingene holdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter reglene nedenfor.

Stemmetallet for hvert parti i de enkelte valgdistrikter skal deles med 1,4; 3; 5; 7 og så videre. Det første mandat tilfaller det parti som får den største kvotient, det neste mandat tilfaller det parti som får den nest største kvotient, og så videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

Med sikte på å oppnå størst mulig overensstemmelse mellom stemmetall og representasjon fordeles utjevningsmandatene mellom de partier som er med i utjevningen, på grunnlag av forholdet mellom deres stemmetall i hele riket. Hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha, finnes ved å anvende reglene om fordeling av distriktsmandater tilsvarende for hele riket for de partier som deltar i utjevningen. Deretter får hvert parti tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som partiet i alt skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn det skulle hatt etter angivelsen ovenfor, skal utjevningsmandatene fordeles bare mellom de andre partier, således at det ses bort fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om hvordan partienes utjevningsmandater skal fordeles på valgdistriktene, fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og hvordan de stemmeberettigede kan avgi sine stemmer uten å møte personlig på valgtingene, bestemmes ved lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å ha stemmerett.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, bortsett fra statssekretærer og de politiske rådgivere, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som er ansatt i utenriksstjenesten.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte på Stortinget som representanter så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke statssekretærene kan møte som representanter så lenge de er i embetet, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Den som velges til representant, har plikt til å motta valget, med mindre vedkommende

- a) er valgt utenfor det valgdistrikt der hun eller han har stemmerett,
- b) har møtt som representant på alle storting etter forrige valg,
- d) er medlem av et politisk parti og valgt på en valgliste som ikke utgår fra dette parti.

Frist og fremgangsmåte for å gjøre retten til å nekte valg gjeldende fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov når og hvordan en som er valgt til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg hun eller han vil motta.

§ 64

De valgte representanter blir tildelt fullmakter. Stortinget avgjør om fullmaktene er lovlige.

§ 65

Alle representanter og innkalte vararepresentanter mottar av statskassen lovbestemt godtgjørelse for omkostninger til reiser til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier på minst 14 dager.

Dessuten mottar de lovbestemt godtgjørelse for deltagelse i Stortinget.

§ 66

På sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der er representantene fritatt fra pågrepelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. For meninger ytret i Stortingets forsamlinger kan de ikke trekkes til ansvar utenfor disse forsamlinger. Alle har plikt til å rette seg etter den orden som er vedtatt av Stortinget.

§ 67

De representanter som er valgt på forannevnte måte, utgjør Kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre kongen på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket. En slik avgjørelse må gjøres kjent i tide.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han mener det er nødvendig.

§ 71

De valgte representanter er medlemmer av Stortinget i fire sammenhengende år.

§ 72

(Opphevet ved grunnlovsbestemmelse 29. mai 1990.)

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan bare holdes dersom minst halvparten av medlemmene er til stede. Grunnlovsforslag kan bare behandles dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen drøftelser må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på lik linje med dets egne medlemmer delta i forhandlingene når de holdes for åpne dører, men uten å avgi stemme. I de saker som behandles for lukkede dører, gjelder dette bare når Stortinget tillater det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som likevel ikke gjelder etter 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å ta opp lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;

- d) å bevilge de nødvendige pengesummer til statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som ikke kan bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de folkerettslige avtaler som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statssaker, unntatt kongen og den kongelige familie; dette unntak gjelder likevel ikke for de kongelige prinsesser og prinser hvis de har embeter;
- i) å revidere midlertidige lønns- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal se gjennom statens regnskaper og bekjentgjøre utdrag av dem på trykk; regnskapene skal oversendes disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; og å gi bestemmelser om ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å hindre at det øves urett mot den enkelte borger;
- m) å gi innfødsrett.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget er vedtatt der, skal Stortinget ta det under overveielse på nytt og enten slutte seg til det eller forkaste det. Forkastes forslaget, skal det, med de anmerkninger Stortinget har tilføyd, enda en gang tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller vedtar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik behandling må det gå minst tre dager.

§ 77

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovvedtaket, forsyner han det med sin underskrift, og dermed blir det til lov.

Godtar han det ikke, sender han det tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for kongen igjen.

§ 79

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avvikende endelig lovvedtak, og det da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte å sanksjonere et lovvedtak som Stortinget etter den modneste overveielse anser for gagnlig, så blir det til lov selv om kongen ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det selv finner det nødvendig, og avslutter forhandlingene når det har fullført sine gjøremål.

I overensstemmelse med regler i den orden Stortinget har vedtatt, kan forhandlingene gjenopptas, men de avsluttes senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin beslutning om de lovvedtak som ikke allerede er avgjort (jf. §§ 77–79), ved enten å stadfeste dem eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig godkjenner, anses for å være forkastet av ham.

§ 81

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i kongens navn, under Norges rikes segl og med følgende ord: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 82

Regjeringen skal gi Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den legger frem. Intet medlem av statsrådet må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og forhandlingene kunngjøres på trykk, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte vedtas ved stemmeflertall.

§ 85

Den som adlyder en befaling som har til hensikt å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D. Om den dømmende makt

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av statsrådet, Høyesterett eller Stortinget for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler om Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Det kan likevel ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts leder. Stortinget velger medlemmene og stedfortredere for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts leder forsetet.

De som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, blir sittende selv om den tid de er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er avsluttet. På samme måte blir høyesterettsdommere sittende i Riksretten selv om de går av som medlemmer av Høyesterett.

§ 87

De nærmere regler om sammensetningen av Riksretten og om saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Begrensninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse kan bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en leder og minst fire andre medlemmer.

§ 89

(Opphevet ved grunnlovsbestemmelse 14. desember 1920.)

§ 90

Høyesteretts dommer kan ikke i noe tilfelle ankes.

§ 91

Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før hun eller han er 30 år gammel.

E. Almennelige bestemmelser

§ 92

Til embeter i staten kan bare utnevnes de norske borgere som taler landets språk og

- a) enten er født i riket av foreldre som da var norske statsborgere,
- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land,
- c) eller har oppholdt seg i riket i ti år,
- d) eller får innfødsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnevnes til lærere ved universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsulere på fremmede steder.

§ 93

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall gi samtykke til at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område får utøve myndighet som ellers ligger hos statens myndigheter etter denne grunnlov, men likevel ikke rett til å endre denne grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, skal, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis avgjørelser bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 94

En ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal besørges utgitt på første eller, om dette ikke er mulig, på annet ordentlige storting. Inntil da forblir statens någjeldende lover i kraft, med mindre de strider mot denne grunnlov eller mot de provisoriske lover som i mellomtiden måtte bli gitt.

Likeledes skal de nåværende permanente skatter stå ved lag til neste storting.

§ 95

Ingen dispensasjoner, protektorier, moratorier eller oppreisninger må gis etter at den nye allmenne lov er satt i kraft.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom. Pinefullt forhør må ikke finne sted.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Sportler som betales til dem som gjør tjeneste for retten, må ikke pålegges avgifter til statskassen.

§ 99

Ingen må fengsles uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. De som uberettiget har arrestert noen eller ulovlig holdt noen fengslet, står til ansvar for vedkommende.

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

§ 100

Ytringsfrihet skal finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer eller budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar skal være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstylingen og et hvilket som helst annet emne er tillatt for enhver. Det kan bare settes slike klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes, med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk, unntatt i anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov settes grenser for denne rett av hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Heretter skal ingen få nye og varige særrettigheter som innskrenker næringsfriheten.

§ 102

Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

§ 103

Ingen som heretter går konkurs, får fristed.

§ 104

Ingen kan bli fradømt sin faste eiendom eller hele sin formue på grunn av en forbrytelse.

§ 105

Krever hensyn til samfunnet at noen må avgi sin faste eller rørlige eiendom til offentlig bruk, skal hun eller han ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Kjøpesummer og inntekter av geistlighetens benefiserte gods skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 107

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal videreføres til størst mulig nytte for staten og til gagn for land-allmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 108

Heretter kan det ikke opprettes grevskaper, baronier, stamhus eller fideikommissar.

§ 109

Alle statens borgere er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om fedrelandet, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning, og de begrensninger den skal ha, bestemmes ved lov.

§ 110

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved sitt arbeid.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på arbeidsplassen fastsettes ved lov.

§ 110 a

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 110 b

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevarer. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter gir nærmere bestemmelser for å gjennomføre disse grunnsetninger.

§ 110 c

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene.

Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av traktater om dette fastsettes ved lov.

§ 111

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres på trykk. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring på trykk som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

—

Norges Riges Grundlov skal på nynorsk lyde:

Grunnlov for Kongeriket Noreg, gjeven i riksforsamlinga på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik ho lyder etter seinare endringar, seinast grunnlovsvedtak av 21. mai 2012.

Kongeriket Noregs grunnlov

A. Om statsforma

§ 1

Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleg og uavhendeleg rike. Regjeringsforma er avgrensa og arveleg monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal trygje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

B. Om den utøvande makta, om kongen og den kongelege familien og om religionen

§ 3

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dronninga dersom ho har fått krona etter reglane i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis er hos dronninga, har ho alle rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

§ 4

Kongen skal alltid vedkjenne seg den evangelisk-lutherske religionen.

§ 5

Kongens person er heilag; han kan ikkje lastast eller skuldast for noko. Ansvarer ligg på rådet hans.

§ 6

Arvefølgja er lineal. Berre barn av dronning eller konge, eller av nokon som sjølv har arverett, kan arve, og barnet må vere født i lovleg ekteskap. Den nærare lina går føre den fjernare og den eldre i lina føre den yngre.

Den ufødde har òg arverett, og barnet tek sin plass i arvefølgja så snart det kjem til verda.

Arverett har likevel berre dei som ættar frå foreldra til den sist regjerande dronninga eller kongen.

Når ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone blir fødd, skal namnet og fødselstidspunktet gjerast kjent for Stortinget og først inn i protokollen der.

For dei som er fødte før 1971, gjeld likevel § 6 slik han vart vedteken den 18. november 1905. For dei som er fødte før 1990, gjeld likevel at mann går føre kvinne.

§ 7

Finst det ingen prinsesser eller prinsar med arverett, kan kongen gjere framlegg om etterfølgjar for Stortinget, som kan avgjere valet dersom framlegget frå kongen ikkje blir stødd.

§ 8

Myndig alder for kongen blir fastsett i lov.

Så snart kongen har nådd den lovfeste alderen, lyser han seg myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmechtige og allvitande!»

Er det ikkje samla noko storting på den tida, blir eiden gjeven skriftleg i statsrådet, og kongen tek han høgtidleg opp att på fyrste storting.

§ 10

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 14. mars 1908.)

§ 11

Kongen skal bu i riket og kan ikkje utan samtykke frå Stortinget vere utanfor riket meir enn seks månader om gongen utan at han personleg misser retten til krona.

Kongen må ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå Stortinget, og til det krevst to tredjedelar av røystene.

§ 12

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar. I dette rådet skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer.

Kongen fordeler gjeremåla mellom medlemmene av statsrådet slik han meiner det er tenleg. Til å ta sete i statsrådet ved sida av dei faste medlemmene kan kongen i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje ha sete i statsrådet samstundes.

§ 13

For den tida kongen reiser i riket, kan han overlata styringa av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringa i kongens namn og på hans vegner. Det skal ubryteleg følgje så vel føresegnene i denne grunnlova som dei særskilde instruksane som kongen gjev i samsvar med dei.

Sakene blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

Statsrådet skal gje melding til kongen om dei sakene som blir avgjorde på denne måten.

§ 14

Kongen kan utnemne statssekretærar til å hjelpe medlemmene av statsrådet med gjeremåla deira utan-

for statsrådet. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15

Kvar medlem av statsrådet har plikt til å levere avskilssøknad etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til denne statsråden åleine eller til heile statsrådet.

Kongen skal gje avskil etter ein slik søknad.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan statsrådet berre utføre dei gjeremåla som trengst for forsvarleg embetsførsle.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjeskipnaden blir fastsette i lov. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

§ 17

Kongen kan gje og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentleg forvaltning og regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve. Dei gjeld til neste storting.

§ 18

Kongen lèt i regelen krevje inn dei skattane og avgiftene som Stortinget fastset.

§ 19

Kongen ser til at eigedommane og regala til staten blir nytta og forvalta slik Stortinget har fastsett, og på den måten som er nyttigast for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot kongens nåde eller ta den idømde straffa.

I saker som Stortinget reiser for Riksretten, kan det ikkje gjevast annan nåde enn fritak frå idømd dødsstraff, om ikkje Stortinget har gjeve samtykke til noko anna.

§ 21

Kongen vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha høyrst statsrådet. Før innsetjinga skal dei sverje eller, om dei ved lov er fritakne frå å gjere eid, høgtidleg love lydnd og truskap til konstitusjonen og kongen. Embetsmenn som ikkje er norske borgarar, kan ved lov få fritak frå

denne plikta. Dei kongelege prinsessene og prinsane kan ikkje ha sivile embete.

§ 22

Statsministeren, dei andre medlemmene av statsrådet og statssekretærene kan utan dom avsetjast av kongen etter at han har høyrte kva statsrådet meiner om det. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalande på krigsskip. Om embetsmenn som såleis er avsette, skal få pensjon, blir avgjort av det neste stortinget. I mellomtida får dei to tredjedelar av løna dei hadde før.

Andre embetsmenn kan berre suspenderast av kongen og skal då straks stemnast for domstolane. Dei kan ikkje avsetjast utan etter dom eller overflyttast mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan gjevast avskil utan dom når dei har nådd ei aldersgrense fastsett i lov. Det kan fastsetjast i lov at visse embetsmenn, men ikkje dommarar, kan utnemnast på åremål.

§ 23

Kongen kan gje ordenar til kven han vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjerast offentleg. Kongen kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen frittek ingen for dei plikter og bærer som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av statsrådet eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelege særrettar, personlege eller blanda.

§ 24

Kongen vel og avset etter eige skjøn hoffstaten sin og hoffbetjentane sine.

§ 25

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande maktens teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Landvernet og andre troppar som ikkje kan reknast som linetroppar, må aldri brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget.

§ 26

Kongen har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

Traktatar om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle traktatar som etter konstitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle medlemmene av statsrådet skal møte i statsrådet når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast i statsrådet når ikkje over helvta av medlemmene er til stades.

§ 28

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i statsrådet av den medlemmen som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet. Det kan likevel gjerast unntak frå behandling i statsråd for eigentlege militære kommandosaker i den mon kongen fastset.

§ 29

Hindrar lovleg forfall ein statsråd frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn helvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som statsrådet vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som statsrådet vedtek å halde løynde.

Kvar den som sit i statsrådet, har plikt til å seie si meining med frimod. Kongen har plikt til å høyre meininga, men kan ta avgjerd etter eige omdømme.

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd med kongen og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle avgjerder kongen ferdar ut, må kontrasignerast for å bli gyldige. I militære kommandosaker skal avgjerdene kontrasignerast av den som har målbore saka, men elles av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§ 32

Dei avgjerdene regjeringa tek når kongen ikkje er til stades, blir utferda i kongens namn og underskrivne av statsrådet.

§ 33

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 12. august 1908.)

§ 34

Kongen gjev føresegner om titlar for dei som har arverett til krona.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har ho eller han rett til å ta sete i statsrådet, men utan røyst eller ansvar.

§ 36

Ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone må ikkje gifte seg utan løyve frå kongen. Ho eller han må heller ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå kongen og Stortinget. Samtykke frå Stortinget krev to tredjedelar av røystene.

Handlar ho eller han i strid med dette, misser vedkommande retten til Noregs trone for seg sjølv så vel som for etterkommarane sine.

§ 37

Dei kongelege prinsessene og prinsane skal for sine personar ikkje svare for andre enn kongen eller den han set til dommar over dei.

§ 38

(Oppheva ved vedtak 18. november 1905.)

§ 39

Om kongen døyr og tronfølgjaren enno er umyndig, skal statsrådet straks kalle inn Stortinget.

§ 40

Til dess Stortinget kjem saman og innrettar regjeringa for den tida kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringa av riket, i samsvar med Grunnlova.

§ 41

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, så framt ho eller han har nådd myndig alder for kongen. I motsett fall er det statsrådet som står for styringa av riket.

§ 42

(Oppheva ved vedtak 18. november 1905.)

§ 43

Stortinget skal velje formyndarar til å stå for regjeringa for den umyndige kongen.

§ 44

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmechtige og allvitande!»

Blir det ikkje halde storting på denne tida, skal eiden gjevast skriftleg i statsrådet og sidan sendast til neste storting.

Den prinsessa eller prinsen som har gjort eiden, tek han ikkje opp att seinare.

§ 45

Dei som mellombels har stått for statsstyringa etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart ho er over, gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

§ 46

Om ikkje statsrådet straks kallar saman Stortinget etter § 39, har Høgsterett så snart det er gått fire veker, ei vilkårslaus plikt til å syte for innkalling.

§ 47

Stortinget fastset korleis oppsedinga av den umyndige kongen skal styrast dersom begge foreldra er døde og ingen av dei har late etter seg ei skriftleg føresegn om det.

§ 48

Er kongsætta utdøydd og ingen tronfølgjar kåra, skal Stortinget velje ny dronning eller konge. I mellomtida gjeld § 40 for den utøvande makta.

C. Om borgarretten og den lovgjevande makta

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta gjennom Stortinget.

§ 50

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

I kva mon norske borgarar som på valdagen er busette i utlandet, men elles stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

Reglar om røysterett for elles røysteføre personar som på valdagen openbert lir av alvorleg psykisk svekking eller nedsett medvit, kan fastsetjast i lov.

§ 51

Reglar om manntalsføring og om innføring av dei røysteføre i manntalet blir fastsette i lov.

§ 52

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 26. oktober 1954.)

§ 53

Røysteretten misser

- a) den som blir dømd for strafflagde handlingar, i samsvar med føresegner om dette i lov,
- b) den som går i teneste for ei framand makt utan samtykke frå regjeringa.

§ 54

Valtinga blir haldne fjerdekvart år. Dei skal vere avslutta seinast i september.

§ 55

Valtinga skal styrast slik det blir fastsett i lov. Valstyret avgjer tvistar om røysterett. Avgjerda kan klagast inn for Stortinget.

§ 56

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 23. mars 1972.)

§ 57

Det skal veljast 169 stortingsrepresentantar.

Riket blir inndelt i 19 valdistrikt.

150 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 19 som utjamningsrepresentantar.

Kvart valdistrikt skal ha 1 utjamningsmandat.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Nærare føresegner om korleis riket skal delast i valdistrikt, og korleis stortingsmandata skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 58

Valtinga blir haldne særskilt for kvar kommune. På valtinga blir det røysta direkte på stortingsrepresentantar med vararepresentantar for heile valdistriktet.

§ 59

Valet av distriktsrepresentantar er eit høvestalsval, og mandata blir delte mellom partia etter reglane nedanfor.

Røystetalet for kvart parti i kvart valdistrikt skal delast med 1,4; 3; 5; 7 og så bortetter. Det fyrste mandatet går til det partiet som får den største kvotienten, det neste mandatet går til det partiet som får den nest største kvotienten, og så bortetter til alle mandata er utdelte.

Listesamband er ulovleg.

Med sikte på best mogleg samsvar mellom røystetal og representasjon blir utjamningsmandata delte mellom dei partia som er med i utjamninga, på grunnlag av høvet mellom røystetala deira i heile riket. Kor mange stortingsmandat kvart parti skal ha i alt, finn ein ved å nytte reglane for tildeling av distriktsmandat tilsvarande for heile riket for dei partia som er med i utjamninga. Så får kvart parti tildelt så mange utjamningsmandat attåt distriktsmandata det alt har fått, at det til saman utgjør så mange stortingsmandat som partiet skal ha i alt. Har eit parti alt ved utdelinga av distriktsmandata fått fleire mandat enn det skulle hatt etter framgangsmåten ovanfor, skal utjamningsmandata delast berre mellom dei andre partia, såleis at ein ser bort frå det røystetalet og dei distriktsmandata som det fyrstnemnde partiet har fått.

Ingen parti kan få utjamningsmandat utan å ha fått minst 4 prosent av det samla røystetalet for heile riket.

Nærare føresegner om korleis utjamningsmandata til partia skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 60

Om og korleis dei røysteføre kan røyste utan å møte personleg på valtinga, blir fastsett i lov.

§ 61

Ingen kan veljast til representant utan å ha røysterett.

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved statsrådskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta.

Medlemmer av statsrådet kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei har sete i statsrådet. Heller ikkje statssekretæra kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved statsrådskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

§ 63

Den som blir vald til representant, har plikt til å ta imot valet, om vedkommande ikkje

- a) er vald utanfor det valdistriktet der ho eller han har røysterett,
- b) har møtt som representant på alle storting etter førre val,
- d) er medlem av eit politisk parti og vald på ei valliste som ikkje går ut frå dette partiet.

Frist og framgangsmåte for å gjere retten til å nekte val gjeldande blir fastsett i lov.

Like eins skal det fastsetjast i lov når og korleis ein som er vald til representant for to eller fleire valdistrikt, skal gje fråsegn om kva val ho eller han vil ta imot.

§ 64

Dei valde representantane får tildelt fullmakter. Stortinget avgjer om fullmaktene er lovlege.

§ 65

Alle representantar og innkalla vararepresentantar får frå statskassa lovfastsett godtgjersle for kostnader til reiser til og frå Stortinget og frå Stortinget til heimen og attende under feriar på minst 14 dagar.

Dessutan får dei lovfastsett godtgjersle for deltaking på Stortinget.

§ 66

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representantane fritekne frå pågriping, om dei ikkje blir gripne i offentlege brotsverk. For meiningar ytra i forsamlingane til Stortinget kan dei ikkje dragast til ansvar utanfor desse forsamlingane. Alle har plikt til å rette seg etter den ordenen som er vedteken av Stortinget.

§ 67

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjer Kongeriket Noregs Storting.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan kongen kalle det saman dersom han meiner det trengst.

§ 70

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 71

Dei valde representantane er medlemmer av Stortinget i fire år på rad.

§ 72

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 73

Stortinget utnemner ein president, fem visepresidentar og to sekretærar. Storting kan berre haldast dersom minst helvta av medlemmene er til stades. Grunnlovsframlegg kan berre behandlast dersom minst to tredjedelar av medlemmene er til stades.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar kongen eller den han set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna han særleg vil gjere Stortinget merksam på. Inga drøfting må skje med kongen til stades.

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75

Det høyrer Stortinget til

- a) å gje og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter, om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting;
- b) å ta opp lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket;
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til statsutgiftene;
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og fastsetje den kongelege familiens apanasje, som ikkje kan vere i fast eigedom;
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir;
- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten;

- h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statssaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete;
- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere dei endringane som Stortinget meiner trengst;
- k) å utnemne fem revisorar som skal sjå gjenom statsrekneskapane kvart år og kunngjere utdrag av dei på prent; revisorane skal få rekneskapane tilsende innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gje føresegner om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten;
- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegner fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentlig teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren;
- m) å gje innføddsrett.

§ 76

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein statsråd.

Etter at framlegget er vedteke der, skal Stortinget ta det opp til ny vurdering og anten godta eller forkaste det. Blir det forkasta, skal framlegget med merknader frå Stortinget takast opp til vurdering endå ein gong av Stortinget, som anten legg framlegget bort eller vedtek det med dei nemnde merkna-dene.

Mellom kvar slik behandling må det gå minst tre dagar.

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til kongen med oppmoding om sanksjon.

§ 78

Godtek kongen lovvedtaket, skriv han under, og dermed blir det til lov.

Godtek han det ikkje, sender han det attende til Stortinget med dei orda at han for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for kongen att.

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at

Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for kongen med dei orda at Hans Majestet ikkje vil nekte å sanksjonere eit lovvedtak som Stortinget etter ei grundig vurdering held for gagnleg, så blir det til lov endå om kongen ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80

Stortinget blir verande samla så lenge det sjølv meiner det trengst, og avsluttar forhandlingane når gjeremåla er fullførte.

I samsvar med reglar i den ordenen Stortinget har vedteke, kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvardagen i september.

Innan den tid kunngjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av kongen.

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til kongen, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Vi N.N. gjer kunnig: at Oss er førelagt vedtak frå Stortinget dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og riksseglet.»

§ 82

Regjeringa skal gje Stortinget alle dei opplysningane som trengst for behandlinga av dei sakene ho legg fram. Ingen medlemmer av statsrådet må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 83

Stortinget kan hente inn utgreiing frå Høgsterett om juridiske emne.

§ 84

Stortinget blir halde for opne dører, og forhandlingane blir kunngjorde på prent, så nær som i dei tilfella noko anna blir vedteke med røystefleirtal.

§ 85

Den som lyder eit påbod som har som føremål å skiple fridommen og tryggleiken til Stortinget, gjer seg skuldig i svik mot fedrelandet.

D. Om den dømmende makta

§ 86

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av statsrådet, Høgsterett eller Stortinget for eit strafflagt

eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

Dei nærare reglane om påtale som Stortinget reiser etter denne paragrafen, blir fastsette i lov. Det kan likevel ikkje setjast kortare foreldingsfrist enn 15 år for høvet til å gjere ansvar gjeldande ved tiltale for Riksretten.

Dommarar i Riksretten er 6 medlemmer valde av Stortinget og dei 5 etter embetsalder eldste fast utnemnde medlemmene av Høgsterett, mellom dei leiaren av Høgsterett. Stortinget vel medlemmene og varamedlemmer for 6 år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten. I Riksretten har leiaren av Høgsterett forsetet.

Dei som har teke sete i Riksretten som valde av Stortinget, blir sitjande jamvel om tida dei er valde for, går ut før Riksretten har avslutta saka. Like eins blir høgsterettsdommarar sitjande i Riksretten jamvel om dei går av som medlemmer av Høgsterett.

§ 87

Dei nærare reglane om samansetjinga av Riksretten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

§ 88

Høgsterett dømmer i siste instans. Grenser for høvet til å få Høgsteretts avgjerd kan fastsetjast i lov.

Høgsterett skal vere samansett av ein leiar og minst fire andre medlemmer.

§ 89

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 14. desember 1920.)

§ 90

Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast.

§ 91

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før ho eller han er 30 år gammal.

E. Allmenne føresegrer

§ 92

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar språket i landet og

- a) anten er fødte i riket av foreldre som då var norske statsborgarar,
- b) eller er fødte i utlandet av norske foreldre som då ikkje var statsborgarar i noko anna land,
- c) eller har opphalde seg i riket i 10 år,
- d) eller får innføddsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnemnast til lærarar ved universitetet og dei lærde skulane, til lækjarar og til konsular på framande stader.

§ 93

For å sikre internasjonal fred og tryggleik eller fremje internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels fleirtal gje samtykke til at ein internasjonal samskipnad som Noreg er tilslutta eller sluttar seg til, på eit sakleg avgrensa område får råderett som elles ligg hjå dei statlege styresmaktene etter denne grunnlova, men likevel ikkje rett til å endre denne grunnlova. Når Stortinget skal gje sitt samtykke, skal minst to tredjedelar av medlemmene vere til stades, som ved behandling av grunnlovsframlegg.

Føresegnene i denne paragrafen gjeld ikkje ved deltaking i ein internasjonal samskipnad der avgjerdene berre har reint folkerettsleg verknad for Noreg.

§ 94

Ei ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal gjevast ut på det fyrste eller, om dette ikkje er mogleg, på det andre ordentlege stortinget. Til dess står dei no gjeldande lovene i landet ved lag, om dei ikkje strir mot denne grunnlova eller mot dei provisoriske lovene som måtte bli gjevne i mellomtida.

Likeins skal dei noverande faste skattane stå ved lag til neste storting.

§ 95

Ingen dispensasjonar, protektorium, moratorium eller oppreisningar må gjevast etter at den nye allmenne lova har teke til å gjelde.

§ 96

Ingen kan dømmast utan etter lov eller straffast utan etter dom. Det må ikkje haldast pinefullt forhold.

§ 97

Inga lov må gjevast tilbakeverkande kraft.

§ 98

Det må ikkje leggjast avgifter til statskassa på sportlar som blir betalte til dei som gjer teneste for retten.

§ 99

Ingen må fengslast utan i dei tilfella og på den måten som lovene fastset. Dei som utan rett har arrestert nokon eller halde nokon ulovleg fengsla, står til ansvar for vedkommande.

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei for-

samling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst å så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese lovføresegnene om opprør høgt og tydeleg for henne.

§ 100

Ytringsfridom skal det vere.

Ingen kan haldast rettsleg ansvarleg for å ha motteke eller komme med opplysningar, idear eller bodskapar om det ikkje let seg forsvare halde opp imot den grunngevinga ytringsfridommen har i sannings-søking, demokrati og den frie meiningsdanninga til individet. Det rettslege ansvaret skal vere fastsett i lov.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa og kva anna emne som helst. Det kan berre setjast slike klårt definerte grenser for denne retten der særleg tungtvegande omsyn gjer det forsvareleg halde opp imot grunngevingane for ytringsfridommen.

Førehandssensur og andre førebyggjande åtgjerder kan ikkje nyttast om det ikkje trengst for å verne born og unge mot skadeleg påverknad frå levande bilete. Brevsensur kan ikkje setjast i verk, så nær som i anstaltar.

Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar.

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for eit ope og opplyst offentleg ordskifte.

§ 101

Heretter skal ingen få nye og varige særrettar som legg band på næringsfridommen.

§ 102

Det må ikkje utførast husransakingar, så nær som i kriminelle tilfelle.

§ 103

Ingen som heretter går konkurs, får fristad.

§ 104

Ingen kan bli frådømd den faste eigedommen sin eller heile eiga på grunn av eit brotsverk.

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg sin faste eller rørlige eigedom til offentleg bruk, skal ho eller han få fullt vederlag av statskassa.

§ 106

Kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til prestskapet skal berre nyttast til gagn for prestskapet og til å fremje opplysinga. Eigedom-

mane til milde stiftingar skal berre nyttast til deira eige gagn.

§ 107

Odels- og åsetesretten må ikkje opphevast. Dei nærare vilkåra for korleis han skal stå ved lag til størst mogleg nytte for staten og gagn for landallmu- gen, blir fastsette av det fyrste eller andre stortinget.

§ 108

Heretter kan det ikkje skipast grevskap, baroni, stamhus eller fideikommiss.

§ 109

Alle statsborgarane har i regelen den same skyldnaden til å verne fedrelandet ei viss tid, utan omsyn til fødsel eller formue.

Korleis denne grunnsetninga skal gjennomførast, og kva unntak ho skal ha, blir fastsett i lov.

§ 110

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt.

Nærare føresegner om medråderetten til dei tilsette på arbeidsplassen blir fastsette i lov.

§ 110 a

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

§ 110 b

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein lang- siktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene gjev nærare føresegner for å gjennomføre desse grunnsetningane.

§ 110 c

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane.

Nærare føresegner om gjennomføringa av trakta- tar om dette blir fastsette i lov.

§ 111

Forma og fargane på det norske flagget blir fast- sette i lov.

§ 112

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast på prent. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

Alternativ 2

Grunnlovens tittel skal på bokmål lyde:

Norges rikets grunnlov

Tittelen på Grunnlova skal på nynorsk lyde:

Noregs rikets grunnlov*Alternativ 3*

§ 6 tredje ledd skal på bokmål lyde:

Arverett har likevel bare de som er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende dronning eller konge eller fra hennes eller hans søsken, og de som selv er hennes eller hans søsken.

§ 6 tredje ledd skal på nynorsk lyde:

Arverett har likevel berre dei som er fødte i rett nedstigande line frå den sist regjerande dronninga eller kongen eller hennar eller hans sysken, og dei som sjølve er hennar eller hans sysken.

Alternativ 4

§ 9 første ledd skal på bokmål lyde:

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sværger, at ville regjere Kongeriget Norge i Overensstemmelse med dets Konstitution og Love; saasandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»

§ 9 første ledd skal på nynorsk lyde:

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Jeg lover og sværger, at ville regjere Kongeriget Norge i Over-

ensstemmelse med dets Konstitution og Love; saasandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»

Alternativ 5

§ 14 annet punktum skal på nynorsk lyde:

Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

§ 14 andre punktum skal på bokmål lyde:

Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

Alternativ 6

§ 17 skal på bokmål lyde:

§ 17

Kongen kan gi og oppheve provisoriske anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig forvaltning og regulering. De må ikke stride mot konstitusjonen eller de lover Stortinget har gitt i overensstemmelse med §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste storting.

§ 17 skal på nynorsk lyde:

§ 17

Kongen kan gje og oppheve provisoriske anordningar om handel, toll, næringsvegar og offentleg forvaltning og regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve i samsvar med §§ 76, 77, 78 og 79. Dei gjeld provisorisk til neste storting.

Alternativ 7

§ 21 fjerde punktum skal på bokmål lyde:

De kongelige prinser kan ikke ha sivile embeter.

§ 21 fjerde punktum skal på nynorsk lyde:

Dei kongelege prinsane kan ikkje ha sivile embete.

Alternativ 8

§ 22 første ledd annet punktum skal på bokmål lyde:

Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller i diplomatiet eller konsulatsvesenet, sivile overøvrighetspersoner, sjefer for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip.

§ 22 fyrste ledd andre punktum skal på nynorsk lyde:

Det same gjeld for embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i diplomatiet eller konsulatstellet, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalande på krigsskip.

Alternativ 9

§ 25 første ledd første punktum skal på bokmål lyde:

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt.

§ 25 fyrste ledd fyrste punktum skal på nynorsk lyde:

Kongen har høgste befalinga over land- og sjømakta til riket.

Alternativ 10

§ 28 annet punktum skal på bokmål lyde:

Han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med statsrådets beslutning.

§ 28 andre punktum skal på nynorsk lyde:

Han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet.

Alternativ 11

§ 29 første ledd skal på bokmål lyde:

Hindrer lovlig forfall en statsråd fra å møte og foredra saker som tilhører hans fagområde, skal disse foredras av en annen statsråd, som kongen konstituerer til det.

§ 29 fyrste ledd skal på nynorsk lyde:

Hindrar lovleg forfall ein statsråd fra å møte og målbera saker som høyrer til hans fagområde, skal dei målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Alternativ 12

§ 29 annet ledd skal på bokmål lyde:

Hindrer lovlig forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre kvinner eller menn som nødvendig konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 29 andre ledd skal på nynorsk lyde:

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre kvinner eller menn som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

Alternativ 13

§ 30 tredje ledd første punktum skal på bokmål lyde:

Mener noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføyse sin mening i protokollen.

§ 30 tredje ledd fyrste punktum skal på nynorsk lyde:

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i landet, har han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen.

Alternativ 14

§ 41 første punktum skal på bokmål lyde:

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den nærmeste arving til tronen stå for regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han har nådd kongens myndighetsalder.

§ 41 fyrste punktum skal på nynorsk lyde:

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, så framt han har nådd myndig alder for kongen.

Alternativ 15

§ 44 første ledd skal på bokmål lyde:

Den prinsesse eller prins som står for regjeringen i de tilfeller som er nevnt i § 41, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sværger at ville forestaa Regjeringen i Overensstemmelse med Konstitutionen og Lovene, saa sandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»

§ 44 fyrste ledd skal på nynorsk lyde:

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Jeg lover og sværger at ville forestaa Regjeringen i Overensstemmelse med Konstitutionen og Lovene, saa sandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»

Alternativ 16

§ 45 skal på bokmål lyde:

§ 45

Så snart deres statsstyring er over, skal de avlegge regnskap for den til kongen og Stortinget.

§ 45 skal på nynorsk lyde:

§ 45

Så snart statsstyringa deira er over, skal dei gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

Alternativ 17

§ 49 skal på nynorsk lyde:

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta ved Stortinget.

Alternativ 18

§ 50 første ledd skal på bokmål lyde:

Stemmerett ved stortingsvalg har de norske borgere, kvinner og menn, som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget holdes.

§ 50 fyrste ledd skal på nynorsk lyde:

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane, kvinner og menn, som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

Alternativ 19

§ 59 annet ledd første punktum skal på bokmål lyde:

Stemmetallet for hvert parti i de enkelte valgdistrikter skal deles med 1,4; 3; 5; 7 og så videre inntil det er delt så mange ganger som det antall mandater vedkommende parti kan forventes å få.

§ 59 andre ledd fyrste punktum skal på nynorsk lyde:

Røystetalet for kvart parti i kvart valdistrikt skal delast med 1,4; 3; 5; 7 og så bortetter til det er delt så mange gonger som talet på mandat vedkommande parti kan ventast å få.

Alternativ 20

§ 62 første ledd annet punktum skal på bokmål lyde:

Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som er ansatt i diplomatiet eller konsulatvesenet.

§ 62 fyrste ledd andre punktum skal på nynorsk lyde:

Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i diplomatiet eller konsulatstellet.

Alternativ 21

§ 63 første ledd bokstav a skal på bokmål lyde:

a) er valgt utenfor det valgdistrikt der han har stemmerett,

§ 63 fyrste ledd bokstav a skal på nynorsk lyde:

a) er vald utanfor det valdistriktet der han har røysterett,

Alternativ 22

§ 63 tredje ledd skal på bokmål lyde:

Det skal likeledes bestemmes ved lov når og hvordan en som er valgt til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg han vil motta.

§ 63 tredje ledd skal på nynorsk lyde:

Like eins skal det fastsetjast i lov når og korleis ein som er vald til representant for to eller fleire valdistrikt, skal gje fråsegn om kva val han vil ta imot.

Alternativ 23

§ 66 første punktum skal på bokmål lyde:

På sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der er representantene fritatt fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser.

§ 66 fyrste punktum skal på nynorsk lyde:

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representantane fritekne frå personleg hefting, om dei ikkje blir gripne i offentlege brotsverk.

Alternativ 24

§ 71 skal på bokmål lyde:

§ 71

Stortingets medlemmer er valgt for fire sammenhengende år.

§ 71 skal på nynorsk lyde:

§ 71

Medlemmene av Stortinget er valde for fire år på rad.

Alternativ 25

§ 75 bokstav h skal på bokmål lyde:

- h) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statssaker, unntatt kongen og den kongelige familie; dette unntaket gjelder likevel ikke for de kongelige prinser hvis de har embeter;

§ 75 h skal på nynorsk lyde:

- h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statssaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsane kallast inn dersom dei har embete;

Alternativ 26

§ 81 annet punktum skal på bokmål lyde:

Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi herved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 81 andre punktum skal på nynorsk lyde:

Di har Vi godkjent og stadfest, slik Vi med dette godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og riksseglet.»

Alternativ 27

§ 91 skal på bokmål lyde:

§ 91

Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før han er 30 år gammel.

§ 91 skal på nynorsk lyde:

§ 91

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før han er 30 år gammal.

Alternativ 28

§ 92, innledningen til punktopstillingen i første ledd skal på bokmål lyde:

Til embeter i staten kan bare utnevnes de norske borgere, kvinner eller menn, som taler landets språk og

§ 92, innleiinga til punktopstillinga i fyrste ledd skal på nynorsk lyde:

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar, kvinner eller menn, som talar språket i landet og

Alternativ 29

§ 94 skal på bokmål lyde:

§ 94

En ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal besørgeres utgitt på første eller, om dette ikke er mulig, på annet ordentlige storting. Inntil da forblir statens någjeldende lover i kraft, med mindre de strider mot denne grunnlov eller mot de provisoriske lover som i mellomtiden måtte bli gitt.

§ 94 skal på nynorsk lyde:

§ 94

Ei ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal gjevast ut på det fyrste eller, om dette ikkje er mogleg, på det andre ordentlege stortinget. Til dess står dei no gjeldande lovene i landet ved lag, om dei ikkje strir mot denne grunnlova eller mot dei provisoriske lovene som måtte bli gjevne i mellomtida.

Alternativ 30

§ 94 første ledd skal på bokmål lyde:

En ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal besørgeres utgitt på første eller, om dette ikke er mulig, på annet ordentlige storting. Inntil da forblir statens någjeldende lover i kraft, med mindre de strider mot denne grunnlov eller mot de provisoriske anordninger som i mellomtiden måtte bli gitt.

§ 94 fyrste ledd skal på nynorsk lyde:

Ei ny allmenn sivillovbok og straffelovbok skal gjevast ut på det fyrste eller, om dette ikkje er mogleg, på det andre ordentlege stortinget. Til dess står dei no gjeldande lovene i landet ved lag, om dei ikkje strir mot denne grunnlova eller mot dei provisoriske anordningane som måtte bli gjevne i mellomtida.

Alternativ 31

§ 96 annet punktum skal på bokmål lyde:

Tortur under forhør må ikke finne sted.

§ 96 andre punktum skal på nynorsk lyde:

Det må ikkje nyttast tortur under forhøyr.

Alternativ 32

§ 104 skal på bokmål lyde:

§ 104

Jord og boslodd kan ikke i noe tilfelle forbrytes.

§ 104 skal på nynorsk lyde:

§ 104

Jord og bulut kan ikkje i noko tilfelle forbrytast.

Alternativ 33

§ 105 skal på bokmål lyde:

§ 105

Krever hensyn til samfunnet at noen må avgi sin faste eller rørlige eiendom til offentlig bruk, skal han ha full erstatning av statskassen.

§ 105 skal på nynorsk lyde:

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg sin faste eller rørlige eigedom til offentleg bruk, skal han få fullt vederlag av statskassa.

Alternativ 34

Ny § 113 skal på bokmål lyde:

§ 113

Denne grunnlov er vedtatt på bokmål og nynorsk. De to tekstene er likestilte.

Ny § 113 skal på nynorsk lyde:

§ 113

Denne grunnlova er vedteken på bokmål og nynorsk. Dei to tekstane er jamstilte.

28. september 2012

Marit Nybakk

Martin Kolberg

Jette F. Christensen

Hallgeir H. Langeland

Per Olaf Lundteigen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

president

Grunnlovsforslag 26

(2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Aksel Hagen

Dokument 12:26 (2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Aksel Hagen om endringar i §§ 49 og 75 i Grunnlova (grunnlovsfesting av kommunalt sjølvstyre)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillarane viser til at den norske Grunnlova i motsetnad til andre europeiske konstitusjonar er den einaste som ikkje uttrykkjer kommunalt sjølvstyre gjennom ei føresegn.

Det har opp gjennom åra vore fremja ei rekkje grunnlovsframlegg med ulik ordlyd for nettopp å uttrykkja kommunen og det kommunale sjølvstyret i Grunnlova. Stortinget har handsama og avvist alle, seinast Dokument nr. 12:13 (2007–2008) våren 2012. I tilhøyrande Innst. 298 S (2011–2012) vart det påpeikt av fleirtalet at det i dette framlegget ikkje var gjort klårt kva type lokaldemokrati som skulle grunnlovsfestast, og at dette kunne leggja ei statisk ramme rundt dagens modell og slik frysa den dynamiske relasjonen mellom forvaltningsnivåa, noko som igjen ville avgrensa lokaldemokratiet.

Stortinget avviste våren 2012 framlegget om å grunnlovsfesta lokaldemokratiet. Dette gjorde Stortinget sjølv om representantar for alle dei politiske partia på Stortinget hadde skrive under framlegget i 2008.

Gjennom Stortinget si ratifisering av Europarådet sitt charter om lokalt sjølvstyre har Stortinget på mange vis plikta seg til å kodifisera prinsippet om lokalt sjølvstyre i Grunnlova. Gjennom ei grunnlovs-

festing vil det lokale sjølvstyret vera verna fordi det som er fastsett i Grunnlova, kan ikkje endrast eller fråvikast ved vanleg lov. Dette er òg eit minimumskrav i Europarådet sitt charter. Men nærare reglar om omfanget og formene av det lokale sjølvstyret vert fastsett gjennom vanleg lov.

Det kommunale sjølvstyret i Noreg har visse institusjonelle grunntrekk: Frie val, kommunane sin status som sjølvstendige rettssubjekt, skattleggingsretten og retten til å ta på seg oppgåver som korkje er forbodne eller ligg til andre organ. Kommunalt sjølvstyre føreset ein stat. Kva funksjon det kommunale sjølvstyret skal ha, er opp til folket sjølv gjennom praksis og slik dei folkevalde til kommunestyra gjer vedtak om.

Det kommunale sjølvstyret står sterkt i vårt folk. Formannskapslovene gjorde det mogleg å mobilisera folket som rådgjevarar og har vore eit sterkt gode for vårt demokrati. Det kommunale sjølvstyret har gjeve og gjev framleis meirverdi for staten: Folkevalde utfører eit arbeid som staten elles måtte ha hatt mange statsbyråkratar til å utføra, og dei folkevalde gjer mykje godt arbeid. Det kommunale sjølvstyret avspeglar interessefellesskapet og dei nære tillitsbanda mellom topp og botn i styringssystemet. Lokalt politisk skjønn er òg viktig når den nasjonale politikken skal realiserast lokalt.

Ei grunnlovsfesting av det kommunale sjølvstyret skal ikkje vera til hinder for at staten i framtida framleis kan vera aktiv og stilla krav til kommunane for å omsetja nasjonale ambisjonar til lokal praksis, slik staten har medverka til å gjera det kommunale sjølvstyret meir slagkraftig. Stortinget skal difor òg i framtida ha makt til å omforma kommuneinstitusjonen ut frå endra behov og føresetnader.

Forslag

På denna bakgrunnen vert det fremja følgjande

forslag:

I

§ 49 nytt andre ledd skal lyda:

Alternativ A (gjeldande målform):

Det kommunale Selvstyre skal bestyrke vort Folkestyre

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Det kommunale selvstyret skal styrke vårt folkestyre.

–

Det kommunale sjølvstyret skal styrke vårt folkestyre.

II

§ 49 nytt andre ledd skal lyda:

Alternativ A (gjeldande målform):

Lokale Sager udøves gjennom kommunalt Selvstyre.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Lokale saker utøves gjennom kommunalt selvstyre.

–

Lokale saker vert utøvde gjennom kommunalt sjølvstyre.

III

§ 75 ny bokstav n skal lyda:

Alternativ A (gjeldande målform):

n. at respektere og sikre det kommunale Selvstyre.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

n) å respektere og sikre det kommunale selvstyre.

–

n) å respektere og sikre det kommunale sjølvstyret.

28. september 2012

Aksel Hagen

Lars Peder Brekk

Per Olaf Lundteigen

Hallgeir H. Langeland

Jenny Klinge

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

president

Grunnlovsforslag 27

(2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Jette F. Christensen

Dokument 12:27 (2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Jette F. Christensen om ny § 38 (grunnlovfesting av kroner og øre som norsk pengeining)

Til Stortinget

Bakgrunn

Den amerikanske grunnlova frå 1787 er den eldste grunnlova i verda som har vore gjeldande utan avbrot. Ho var ei av inspirasjonskjeldene for vår eiga grunnlov. I den amerikanske grunnlova er det slått fast at USA skal ha sitt eige penge- og myntstell. Det høyrer den lovgjevande forsamlinga til å «coin Money, regulate the Value thereof, and of foreign Coin, and fix the Standard of Weights and Measure».

Noregs grunnlov er den nest eldste i verda som har vore gjeldande utan avbrot. I novembergrunnlova vart penge- og myntstellet grunnlovfest i paragraf 110. Denne paragrafen lydde: «Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes.» Paragrafen stod slik fram til 1911 då han vart endra for å grunnlovfesta Statens Reservefond.

Stortinget vedtok 17. april 1875 Lov om Pengevæsenet der § 1 (Pengeenheten og dens gullinnhold) fyrste ledd fyrste punktum lydde: «Grundlaget for Rigets Myntsystem er Guld og Pengeenheden skal være en Krone, som deles i 100 Øre.» Noreg endra med dette eining frå spesidalar og skilling til kroner og øre.

I dag er pengeeininga lovfest i sentralbanklova, paragraf 4. Noregs Bank vart skipa ved lovsanksjon i Stortinget 14. juni 1816.

Forslagsstillarane ser det som grunnleggjande for ein suveren stat å ha råderett over sitt eige penge- og myntstell og tek til orde for å gje pengestellet konstitusjonelt vern ved å grunnlovfesta den norske pengeeininga i samsvar med sentralbanklova paragraf 4.

Forslag

På denne bakgrunn vert det fremja følgjande

forslag:

§ 38 skal lyda:

Alternativ A (gjeldande målform):

§ 38

Den norske Pengeenhet er en Krone. Kronen deles i hundrede Øre.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 38

Den norske pengeenhet er en krone. Kronen deles i hundre øre.

§ 38

Den norske pengeeininga er ei krone. Krona er delt i hundre øre.

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland

Lars P. Brekk

Per Olaf Lundteigen

Jette F. Christensen

Jenny Klinge

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

President

Grunnlovsforslag 28

(2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk og Jenny Klinge

Dokument 12:28 (2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk og Jenny Klinge om endring av § 57 i Grunnlova (berre norske borgarar skal reknast med ved mandatfordelinga)

Til Stortinget

Bakgrunn

Etter Grunnlova skal stortingsmandata si fordeling mellom dei ulike valdistrikta gjerast kvart åttande år. Fylka er valdistrikta. Kommunal- og regionaldepartementet offentleggjorde 7. mai 2012 fordelinga som skal gjelda for stortingsvala i 2013 og 2017. Til grunn for denne fordelinga av stortingsmandat ligg innbyggjartalet i fylket og fylket sitt areal.

Berre norske borgarar kan verta valde som stortingsrepresentantar. Paragraf 50 i Grunnlova seier at berre norske borgarar kan røysta ved stortingsval. I paragraf 57 er derimot omgrepet «Indvaaner» brukt. Kommunal- og regionaldepartementet si forståing av dette omgrepet gjer at det no er skilnad på grunnlaget for utrekning av mandatfordelinga til Stortinget og dei som har røysterett i valdistriktet. Det er ikkje noko som tyder på at valet av nemnde omgrep i paragraf 57 var tilsikta å gje denne skilnaden. Forslagsstillarane ser det som viktig å få retta opp i dette gjennom eintydig omgrepsbruk.

Forslagsstillarane føreslår difor at paragraf 57 i Grunnlova vert endra slik at det er talet på norske borgarar i valdistriktet, ikkje talet på registrerte innbyggjarar uavhengig av statsborgarskap, som saman med valdistriktet sitt areal, skal liggja til grunn for fordelinga av stortingsmandat.

Forslag

På denna bakgrunn vert det fremja følgjande

forslag:

§ 57 femte ledd skal lyda:

Alternativ A (gjeldande målform):

Det Antal Storthingsrepresentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal norske Borgere samt Areal, og det hele Riges Antal *norske Borgere* samt Areal, naar hver *Borger* giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 1,8 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Det antall stortingsrepresentantar som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall norske borgere samt areal, og hele rikets antall norske borgere samt areal. I denne beregning gir hver borger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,8 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar og flatevidda i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar borgar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

28. september 2012

Per Olaf Lundteigen

Lars Peder Brekk

Jenny Klinge

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 29

(2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Dag Ole Teigen, Hallgeir H. Langeland, Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Geir Jørgen Bekkevold, Trine Skei Grande og Jenny Klinge

Dokument 12:29 (2011–2012)

Grunnlovsforslag frå Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Dag Ole Teigen, Hallgeir H. Langeland, Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Geir Jørgen Bekkevold, Trine Skei Grande og Jenny Klinge om ny § 33 i Grunnlova (grunnlovsfesting av Noregs Bank)

Til Stortinget

Bakgrunn

Noregs Bank vart skipa i 1816 og er ein av dei eldste sentralbankane i verda. Alt i november 1814 vart banken skriven inn i Grunnlova: Paragraf 110 slo då fast at «Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen». Med denne føresegna skulle Noreg sikrast eit sjølvstendig pengestell og under personalunionen med Sverige. Ordlyden i § 110 låg fast heilt fram til 1911. Då vart paragrafen nytta til grunnlovsfesting av Statens Reservefond. I Sverige har dei på si side den eldste sentralbanken i verda (frå 1668), og Sveriges Riksbank har vore grunnlovsfest – omtala i Regeringsformen – i fleire hundre år. Den finske grunnlova (vedteken i 1999) inneheld òg føresegner om Finlands Bank.

Forslagsstillarane meiner at den norske grunnlova – som før 1911 – bør nemna Noregs Bank og såleis stadfesta at vi har ein sentralbank i landet. Dette grunnlovsframlegget byggjer på ei statsrettsleg og historisk utgreiing om grunnlovsfesting av Noregs Bank som Finansdepartementet gjorde opptak til i 2011. Arbeidet vart gjort av professorane Eivind Smith (jus) og Aanund Hylland (samfunnsøkonomi og avgjerdsteori) ved Universitetet i Oslo

og levert den 22. desember 2011. Utgreiingane fylgjer som vedlegg til dette grunnlovsframlegget.

Dei to siste hundreåra har det vorte skipa sentralbankar i alle sjølvstendige statar. I nyare tid har òg Den europeiske sentralbanken kome til og vorte traktatfest. Både nasjonalt og overnasjonalt er desse særmerkte institusjonar: Dei har einerett på preging av mynt og utferding av setlar, dei er långjevarar i siste instans, og den siste internasjonale finanskrisa har vist tydeleg den avgjerande rolla sentralbankar har i det økonomiske samfunnslivet.

I Noreg er sentralbanken lovregulert i sentralbanklova, som går attende til 1816. Ho vart mykje revidert i 1892 og seinast i 1985. Etter den no gjeldande føremålsparagrafen (§ 1) skal Noregs Bank «være et utøvende og rådgivende organ for penge-, kreditt- og valutapolitikken. Den skal utstede pengesedler og mynter, fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet og overvåke penge-, kreditt- og valutamarkedene.»

Oppgåvene til sentralbanken har skift gjennom tidene. Det same gjeld tilhøvet mellom Noregs Bank og styresmaktene. Slik vil det alltid vera; vi tek ikkje til ords for å grunnlovsfesta sjølve den gjeldande modellen. Men det er på høg tid å gjera banken meir synleg som sentral statsinstitusjon i det norske konstitusjonelle demokratiet.

Ein konstitusjon skal gje føresegner om opphavet til statsmakta, om utdeling av makta og om korleis ho skal kontrollerast. Såleis skal ei grunnlov skipa og regulera hovudfunksjonen til ulike statsmakter, fyrst og fremst den lovgjevande, iverksetjande og dømande makta. Men ei grunnlov bør òg syna fram og regulera sentrale trekk ved styringssystemet. Innskrivinga av parlamentarismen (§ 15) og regjeringa si opplysningsplikt overfor Stortinget (§ 82) i Grunnlova i 2007 er døme på grunnlovsendingar med dette

føremålet. Forslagsstillarane meiner difor at det å skriva Noregs Bank inn i Grunnlova er i godt samsvar med den jamne, men varsame revideringa av Grunnlova dei siste åra. Det er verdt å nemna at Grunnlova vår allereie inneheld føresegnar om andre viktige institusjonar, som Riksrevisjonen og Sivilombodsmannen. I andre land er lista over grunnlovsfeste institusjonar lang.

Forslagsstillarane gjer framlegg om at Noregs Bank atter vert grunnlovsfest i samhøve med både den norske konstitusjonelle saga og den særmerkte og sentrale plassen banken har i statsapparatet. Framlegget er ikkje meint å avskjera høvet til politisk styring av målet for verksemda til banken eller dei rammane Noregs Bank elles skal arbeida innanfor. Det tek ikkje sikte på å endra funksjonen eller rolla til Noregs Bank. Meininga med ei stutt og stadfestande grunnlovsfesting er å tydeleggjere at banken er ein hjørnestein i den norske statsskipnaden. Ei grunnlovsfesting vil òg kunna medverka til å auka bankens relative status og gje trygd for Noregs Banks truverde som ein demokratisk lovregulert, uavhengig institusjon både i Noreg og andsynes utlandet. Det skal nemnast at grunnlovsframlegget – ifylgje utgreiinga til professor Eivind Smith – er nøytralt med tanke på norsk medlemskap i Den europeiske unionen (medrekna den økonomiske og monetære unionen). Det same gjeld for andre former for internasjonalt valuta-samarbeid.

Grunnlovsparagrafane 76 og 112 gjer klårt at både regjeringa og kvar tingmann har rett til å setja fram grunnlovsframlegg. Etter 1905 har ulike regjeringar fremja fleire enn femti stortingsproposisjonar om grunnlovsendingar. Dei fleste vart lagde fram før den andre verdskrigen. Etter 1945 har norske regjeringar gjort framlegg om å endra Grunnlova berre fire gonger. Såleis har det vorte politisk sedvane at grunnlovsendingar er noko Stortinget steller med. Grunnlovsframlegget vårt er i samsvar med denne skikken.

Dei grundige utgreiingane til Eivind Smith og Aanund Hylland er ikkje eit førearbeid i vanleg tyding, men utgjer likevel eit vitskapleg grunnlag for dette framlegget. I utgreiinga si vurderer professor Smith kvar ei ny føresegn bør stå, og korleis ho bør lyda. Om det fyrste skriv han mellom anna at

«[e]n eventuell grunnlovsfesting kan tenkes strukturert i samsvar med det etablerte mønster for arbeidsdelingen mellom lovgivende og utøvende makt. Dette kunne tilsi en bestemmelse om institusjonens eksistens på et passende sted i grunnloven

del B (om den utøvende makt). Der er § 33 i dag ledig. Paragrafens plassering umiddelbart etter bestemmelsene om statsrådsbehandling, men foran bestemmelsene av dynastisk karakter, kan være passende også i et systematisk perspektiv.»

Sjølve ordlyden bør etter forlagsstillarane sitt skjøn vera minimalistisk. Det er nok å slå fast at Noregs Bank er sentralbanken i landet.

Framlegget kjem i tre ulike språkversjonar: på norsk-dansk anno 1903 (den gjeldande konstitusjonelle målforma), bokmål og nynorsk. Dei to siste alternativa er i samsvar med eit vedtak Stortinget gjorde den 21. mai 2012 om å be Stortingets presidentskap leggja til rette for tospråkleg modernisering av Grunnlova i neste valbol. Framlegga tek såleis høgd for at Grunnlova kan liggja føre på moderne bokmål og nynorsk før Stortinget handsamar framlegget om å grunnlovsfesta Noregs Bank.

Til sist: Det ville vera symbolsk svært høveleg om forslaget vart handsama og avgjort i samband med 200-årsjubileet for Noregs Bank i 2016. Forslagsstillarane meiner dessutan at kontroll- og konstitusjonskomiteen i arbeidet med tilrådinga si bør invitera både hovudstyret og representantskapet i Noregs Bank til å koma med sine vurderingar av framlegget.

Forslag

På denne bakgrunn vert det fremja følgjande

forslag:

§ 33 skal lyda:

Alternativ A (gjeldande målform):

§ 33

Norges Bank er Landets Centralbank.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 33

Norges Bank er landets sentralbank.

§ 33

Noregs Bank er sentralbanken i landet.

28. september 2012

Per Olaf Lundteigen

Lars Peder Brekk

Dag Ole Teigen

Hallgeir H. Langeland

Per-Kristian Foss

Martin Kolberg

Marit Nybakk

Jette F. Christensen

Anders Anundsen

Geir Jørgen Bekkevold

Trine Skei Grande

Jenny Klinge

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Vedlegg 1

Statsrettslig utredning av grunnlovsfesting av Norges Bank

av
professor, dr.juris Eivind Smith,
Universitetet i Oslo

1) Innledning. Mandat

De sentrale deler av Finansdepartementets brev av 31. august 2011 (ref. 11/438 EBJ) til undertegnede lyder:

«Vi viser til samtale mellom Dem og statssekretær Morten Søberg vedrørende oppdrag om å utrede spørsmål knyttet til utredning grunnlovsfesting av Norges Banks oppgaver.

Vi ber om at utredningen inneholder følgende:

- i) En historisk oversikt over omtale i Grunnlova av Norges Bank med særlig vekt på grunnlovsfestingen i november 1814, endringen i 1911 og eventuelle vurderinger av grunnlovsfesting av sentralbanken i nyere tid.
- ii) En komparativ oversikt over grunnlovsfesting av sentralbanker i sammenlignbare konstitusjonelle demokrati, for eksempel Sverige og Sveits, med kort historikk og med hovedvekt på hvordan sentralbankene er omtalt i de aktuelle konstitusjonene, herunder følger av EU-regelverket på sentralbankenes grunnlovsmessige stilling.
- iii) En statsrettslig drøfting av effektene av en deskriptiv grunnlovsfesting av Norges Bank. Det bes drøftet om spørsmålet om slik grunnlovsfesting bør fremmes av regjeringen eller av stortingsrepresentanter. Det bes utformet konkrete forslag til paragrafnnummer, plassering og ordlyd.»

I samsvar med et etterfølgende avsnitt av brevet, har professor Aanund Hylland påtatt seg å utarbeide en utredning om den historiske siden av saken. Denne utredningen er inntatt som vedlegg nedenfor.

Den kortfattede omtalen som mandatets pkt. i) foranlediger (se i avsnitt 2 nedenfor), bygger på Hyllands utredning.

Det komparative materialet m.v. omtales i avsnitt 3 nedenfor, mens den nærmere drøfting av spørsmålet om grunnlovsfesting i dagens Norge foretas i avsnitt 4. Noen bemerkninger om hvem som kan og eventuelt bør fremme formelt forslag om grunnlovsendring følger i avsnitt 5. Avslutningsvis (6) sier jeg litt om mulig videreføring av arbeidet med å utforme endelige forslag til grunnlovsendringer.

Mandatets pkt. iii) synes å forutsette at forslag om grunnlovsfesting av Norges Bank skal være

«deskriptiv». Dette gir imidlertid ikke uten videre god mening.

For det første bør de instanser som skal ta standpunkt til om forslag skal fremsettes formelt og eventuelt vedtas, ha muligheten til å velge mellom litt ulike varianter.

Videre ville meningsinnholdet av det nevnte kriterium være uklart selv om kriteriet oppfattes strengt. Det er vanskelig å tenke seg grunnlovsbestemmelser som er helt blottet for juridisk betydning (og slike bestemmelser ville neppe være ønskelig). Således ville nok selv en mest mulig rendyrket «deskriptiv» bestemmelse om at Norges Bank finnes, måtte innebære at denne institusjonen ikke helt kunne fjernes uten at grunnloven først ble endret.

Endelig tar nok kriteriet «deskriptiv» først og fremst sikte på formuleringer om substans (for eksempel av den nettopp nevnte typen). Men også muligheten av å foreslå bestemmelser om fremgangsmåte (prosess) bør kunne tas i betraktning; slike bestemmelser kan vanskelig være av rent deskriptiv karakter.

2) Norsk grunnlovshistorie

Som det fremgår av professor Hyllands utredning, ble grunnloven av 17. mai 1814 vedtatt uten annen bestemmelse av direkte relevans for vårt emne enn § 75 bokstav c om at det tilkommer Stortinget å føre oppsyn med rikets pengevesen. Bestemmelsen finnes fortsatt på samme plass i grunnlovens tekst.

Grunnlovsrevisjonen høsten 1814 endret dette bildet. Det ble da vedtatt en helt ny paragraf (§ 110) med følgende ordlyd:

«Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes.»

Formålet må ha vært å sikre Norge et selvstendig pengevesen også under personalunionen med Sverige («... forenet med Sverige under én konge»). Som vi vet, ble Norges Bank etablert i 1816 (med hovedkontor i Trondheim). Men også etter innføringen av den norsk-svenske personalunionen ville grunnloven – selv uten § 110 – ha stilt Norge fritt til å etablere en egen sentralbank. Dette var da også den utviklingen som gradvis fant sted i andre stater i Europa.

Den rettslige betydningen av novembergrunnloven § 110 var begrenset. Det sentrale var å forutsette eksistensen av en egen sentralbank og et eget «penge- og myntvesen». Etter dette ville samarbeid på dette området mellom de to kongerikene, for

eksempel i form av en myntunion (som rent faktisk ble innført mange år senere), bare kunne skje i kraft av vedtak av de norske statsmyndighetene (typisk i form av lov).

Det fremgår klart at nærmere regler om sentralbanken og pengevesenet skulle gis ved lov. Bestemmelsen la i alle fall ingen eksplisitte begrensninger på utformingen av slik lovgivning.

Det ser heller ikke ut til at § 110, når den først var vedtatt, har spilt noen vesentlig rolle i praksis. Det er betegnende at T. H. Aschehoug, som var professor i både rettsvitenskap og sosialøkonomi, bruker lite plass på bestemmelsen (se Hylland note 6). Heller ikke opphevelsen i 1911 voldte debatt: Poenget synes ganske enkelt å ha vært at behovet for å benytte grunnloven for å sikre et eget norsk pengevesen var bortfalt etter oppløsningen av personalunionen med Sverige. Dermed kunne paragrafnummeret frigjøres for et annet formål.

Sentralbankens virksomhet fortsatte alt å dømme uten å bli påvirket av grunnlovsendringen, og det later ikke til at spørsmålet om ny grunnlovsfesting senere har vært reist med vesentlig styrke. Ennå i dag finnes hovedbestemmelsene om Norges Bank og dens virksomhet i vanlig lov.

3) Fremmed rett

3.1 Innledning

I prinsippet gir komparativ innsikt aldri grunnlag for direkte overføring av rettsregler fra ett rettssystem til et annet. Men det er ofte mulig å hente viktig inspirasjon til egen tenkning fra studiet av mer eller mindre sammenlignbare forhold i andre land – og det er dumt ikke å forsøke. I det følgende skal jeg derfor gi en oversikt over status for grunnlovsfesting av sentralbanker i det mandatet kaller «sammenlignbare konstitusjonelle demokrati».

Sitatene er hentet fra tilgjengelige nettsted, derunder slike som tilbys av parlamentet eller andre sentrale institusjoner i vedkommende land, eller fra nettsteder som er etablert med sikte på nettopp komparative studier.¹⁾ Oversettelser til engelsk er benyttet der det nasjonale språket ikke fremtrer som mer naturlig.

¹⁾ Se særlig <http://www.verfassungsvergleich.de/>

3.2 Sverige og Sveits

Mandatet nevner Sverige og Sveits som land det er naturlig å sammenligne med Norge (se nedenfor).

I Sverige finnes de konstitusjonelle hovedbestemmelsene i kapittel 9 om «finansmakten» i den av de svenska «grundlagarna» som bærer betegnelsen Regeringsformen (1974). Etter en serie endringer i den opprinnelige teksten lyder de aktuelle bestemmelsene slik:

9 kap. Finansmakten Valutapolitiken

12 § Regeringen har ansvaret för övergripande valutapolitiska frågor. Övriga bestämmelser om valutapolitiken meddelas i lag.

Riksbanken

13 § Riksbanken är rikets centralbank och en myndighet under riksdagen. Riksbanken har ansvaret för penningpolitiken. Ingen myndighet får bestämma hur Riksbanken ska besluta i frågor som rör penningpolitik.

Riksbanken har elva fullmäktige, som väljs av riksdagen. Riksbanken leds av en direktion, som utses av fullmäktige.

Riksdagen prövar om ledamöterna i fullmäktige och direktionen ska beviljas ansvarsfrihet. Om riksdagen vägrar en fullmäktig ansvarsfrihet är han eller hon därmed skild från sitt uppdrag. Fullmäktige får skilja en ledamot av direktionen från anställningen endast om ledamoten inte längre uppfyller de krav som ställs för att han eller hon ska kunna utföra sina uppgifter eller om han eller hon gjort sig skyldig till allvarlig försummelse.

Bestämmelser om val av fullmäktige och om Riksbankens ledning och verksamhet meddelas i lag.

14 § Endast Riksbanken har rätt att ge ut sedlar och mynt. Bestämmelser om penning- och betalningsväsendet meddelas i övrigt genom lag.

Også følgende bestemmelser i kapitlet om den lovgivende makten er av en viss interesse i vår sammenheng:

8 kap. Lagar och andra föreskrifter

13 § Riksdagen kan genom lag uppdra åt Riksbanken att meddela föreskrifter inom dess ansvarsområde enligt 9 kap. och i fråga om dess uppgift att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende.

Den sistnevnte paragrafen må imidlertid ses i lys av at de svenske grunnlovsbestemmelsene om lovgivningsmakten har et helt annet detaljnivå og en annen struktur enn hos oss.

Det samme gjelder for øvrig deler av bestemmelsene i 9. kapittel §§ 12-14. At de inngår i en samlet «regjeringsform» som også sett under ett er vesentlig lengre og mer detaljorientert enn den norske grunnloven, taler i seg selv imot å benytte dem som mønster for en reform i Norge. Til dette kommer at bestemmelsene på viktige punkter avspeiler en organisering av det offentlige styringsapparatet som er vesentlig annerledes i Sverige enn i Norge (og de fleste andre land i Vest-Europa). Også bestemmelsene om Riksbankens styringsstruktur avviker fra hovedtrekkene i dagens norske ordning.

På denne bakgrunn blir det bestemmelsene i 9. kapittel § 13 første ledd som har størst relevans som mulig modell for norske bestemmelser. Denne delen av paragrafen lyder:

Riksbanken är rikets centralbank och en myndighet under riksdagen. Riksbanken har ansvaret för penningpolitiken. Ingen myndighet får bestämma hur Riksbanken ska besluta i frågor som rör penningpolitik.

En versjon som er noe bedre tilpasset dagens styringsstruktur hos oss kunne for eksempel lyde:

Riksbanken är rikets centralbank. Riksbanken har ansvaret för penningpolitiken. Ingen myndighet får bestämma hur Riksbanken ska besluta i frågor som rör penningpolitik.

Samtidig måtte en slik bestemmelse forstås i lys av Regeringsformen 9. kapittel § 12 om at «Regeringen har ansvaret för övergripande valutapolitiska frågor». I alle relasjoner må § 13 dessuten forstås i lys av at det kan vedtas lov om Riksbanken og dens virksomhet. Av dette følger at bestemmelsen om «uavhengighet» bare gjelder i relasjon til annen «myndighet» i forvaltningsapparatet. Dette gjør at den direkte overføringsverdien i beste fall er begrenset.

Også i den føderale konstitusjonen for Sveits (1999) er bestemmelsene om sentralbanken innbakt i en noe bredere bestemmelse om pengepolitikk:

Article 99 Monetary Policy

(1) Money and currency are a federal matter; the Federation is entitled to the exclusive right to coin money and issue bank notes.

(2) The Swiss National Bank conducts as an independent central bank a currency policy serving the general interest of the country; it is administered with cooperation and under supervision of the Federation.

(3) The Swiss National Bank builds up sufficient monetary reserves from its profits; a part of these reserves is to be held in gold.

(4) The net profit of the Swiss National Bank goes to at least two thirds to the Cantons.

Artikkelens §§ 1 og 4 samt deler av § 2 springer ut av den føderale statsformen og er dermed uten interesse hos oss. Den del av bestemmelsen som utpeker seg i en norsk sammenheng er setningsleddet i § 2 om at

«The Swiss National Bank conducts as an independent central bank a currency policy serving the general interest of the country».

3.3 Andre land

I tillegg til Sverige og Sveits er det naturlig å ta med inntrykk fra noen andre nærliggende konstitusjonelle demokratier.

Fraværet av en konstitusjon av moderne type innebærer at den britiske sentralbanken ikke kan være underlagt den slags konstitusjonell regulering som vi her sikter til.

Fra land med en grunnlov og et styresett som kan sammenlignes med vår, er det verdt å nevne at grunnlovene i Danmark (1953), Island (1944, men med sterke inntrykk fra den dansk-islandske grunnloven som da gjaldt) og Nederland (1983) ser ut til å være tause om landets sentralbank og dermed relaterte emner.

Ifølge artikkel 34 (1) i Frankrikes konstitusjon (1958, med senere endringer) skal regler om utstedelse av penger fastsettes ved lov (og altså ikke av den utøvende makt). Konstitusjonen er derimot taus om sentralbanken.

I Belgia (1970) er retten til å «slå mynt» – i samsvar med gammel tradisjon i Europa – lagt til Kongen, som skal utøve den i samsvar med loven (artikkel 112). I USA, der konstitusjonen legger pengevesenet til føderasjonen (Section 10), er det derimot lovgivningens oppgave å «coin Money, regulate the Value thereof, and of foreign Coin» (Section 8). Men de to statene har felles at sentralbanken ikke er nærmere regulert i landets konstitusjon.

I motsetning til dette gir den relativt nye finske grunnloven (1999) en egen bestemmelse om sentralbanken:

§ 91 Finlands Bank

Finlands Bank står under riksdagens garanti og vård enligt vad som bestäms genom lag. Riksdagen väljer bankfullmäktige för att övervaka Finlands Banks verksamhet.

Behörigt riksdagsutskott och bankfullmäktige har rätt att få de upplysningar som de behöver för tillsynen över Finlands Bank.

Disse bestemmelsenes beskjedne omfang kunne i og for seg gjøre dem egnet som modell også for Norge. På den annen side sier de lite om bankens uavhengighet og intet om dens virksomhet. Bortsett fra relativt detaljpregede organisatoriske bestemmelser synes det sentrale budskapet å være at Finlands Bank hører under parlamentet og dermed ikke kan styres av den utøvende makt (i større grad enn loven bestemmer). Hva Riksdagen selv kan bestemme ved lov er derimot ikke nærmere angitt. Men det er grunn til å merke seg at lovgivningsprosedyren kan være egnet til å sikre en åpenhet om endringer av samme karakter som den som kreves i § 2 tredje ledd i den norske sentralbankloven om snarest mulig underretning til Stortinget. Det kan derfor hevdes at den viktigste ulikheten ligger i at veien om regjeringsbeslutning (kongelig resolusjon) normalt vil være raskere enn prosessen frem mot et endelig lovvedtak.

På samme måte som i USA legger den tyske grunnloven (1949) til den føderale lovgivningen å regulere «currency, money and coinage» (artikkel 73 § 4). Av særlig interesse for oss er det imidlertid at

den gir en egen bestemmelse om sentralbanken som samtidig – gjennom de avgjørende bånd på Forbundsrepublikkens traktatkompetanse som følger av dette – legger rammer for Den europeiske sentralbank (ECB):

Article 88

The Federation establishes a noteissuing and currency bank as the Bundesbank. Its tasks and powers can, in the context of the European Union, be transferred to the European Central Bank which is independent and primarily bound by the purpose of securing stability of prices.

Bestemmelsen er kort og konsis, men sier strengt tatt intet om den nasjonale sentralbankens uavhengighet. Heller ikke de hoveddelene av teksten som gjelder muligheten av delegasjon til ECB er direkte relevante for Norge. På denne måten blir den tyske grunnlovsreguleringen mindre interessant sett fra en norsk synsvinkel enn Tysklands sentrale plassering på dette politikkområdet i og for seg kunne gi grunn til å tro.

3.4 Den europeiske sentralbank og de nasjonale sentralbankene i eurosonen

Endelig er det i dag grunn til å ta med enkelte sentrale elementer av det traktatbaserte regelverket om Den europeiske sentralbanken (ECB) og om systemet av sentralbanker i eurosonen (ESCB).

Det er imidlertid flere grunner til at Den europeiske sentralbank (ECB) ikke (slik den ser ut i 2011) helt kan sidestilles med nasjonale institusjoner som er utstyrt med alle tradisjonelle sentralbankbeføyelser. Men dette hindrer ikke at reguleringen av eurosonen i dag er av interesse i vårt perspektiv.

Også på dette området er EU-regelverket omfattende og detaljert. Hovedbestemmelsen av institusjonell art i protokoll nr. 4 til EU-traktaten om det europeiske sentralbanksystemet og om ECB lyder slik:²⁾

2) <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbinstitutionalprovisions-2011en.pdf>

Article 7 Independence

In accordance with Article 130 of the Treaty on the Functioning of the European Union, when exercising the powers and carrying out the tasks and duties conferred upon them by the Treaties and this Statute, neither the ECB, nor a national central bank, nor any member of their decision-making bodies shall seek or take instructions from Union institutions, bodies, offices or agencies, from any government of a Member State or from any other body. The Union institutions, bodies, offices or agencies and the governments of the Member States undertake to respect this principle and not to seek to influence the members of the decision-making bodies of the ECB or

of the national central banks in the performance of their tasks.

Disse bestemmelsene må leses i sammenheng med andre bestemmelser i protokollen, derunder artikkel 14 (1) om de nasjonale sentralbankene i land som inngår i eurosonen:

14.1. In accordance with Article 131 of the Treaty on the Functioning of the European Union, each Member State shall ensure that its national legislation, including the statutes of its national central bank, is compatible with these Treaties and this Statute.

Denne bestemmelsen henger i sin tur sammen med at styreorganet i ECB er sammensatt av de nasjonale sentralbanksjefene samt sjefen for ECB selv. Av dette følger altså at

«... neither the ECB, nor a national central bank, nor any member of their decision-making bodies shall seek or take instructions from Union institutions, bodies, offices or agencies, from any government of a Member State or from any other body ...»

I stedet skal virksomheten – under styreorganets eksklusive ledelse (artikkel 8) – drives utelukkende med sikte på de formål som er fastsatt i traktaten og protokollen selv, se særlig artikkel 2 om prisstabilitet og artikkel 3 om å «define and implement the monetary policy of the Union».

Lest i sammenheng innebærer disse bestemmelsene at ikke bare ECB, men også de nasjonale sentralbankene skal ha en høyere grad av uavhengighet enn det som følger av noen av de nasjonale konstitusjonene som er nevnt i det foregående. Dette innebærer at det stort sett er det europarettslige traktatverket, ikke de nasjonale konstitusjonene, som trekker rammene for sentralbankens uavhengighet i eurolandene (jfr. protokollen artikkel 1).

Det er i og for seg velkjent at den pengepolitiske utviklingen i EU frem mot etableringen av den felles myntenheten (euro) reiste konstitusjonelle problemer i flere av medlemslandene. Men disse problemene ble løst, om nødvendig ved grunnlovsendringer (i bl.a. Frankrike). Vi kan altså legge til grunn at nasjonale konstitusjonelle regler om en sentralbank m.v. ikke i seg selv behøver å stå (varig) i veien for å underkaste seg strengere regler om disse spørsmål som måtte følge med EU-tilslutning.

3.5 Noen generelle kommentarer

Innledningsvis er det allerede nevnt at utenlandske rettsregler i prinsippet ikke kan overføres direkte til et annet rettssystem. Dette skyldes ikke bare at det er de nasjonale myndighetene selv som bestemmer hva som skal gjelde hos dem, men også at konstitusjonelle regler i alle veletablerte land må forstås som

produkter av historiske, systematiske og andre faktorer som er spesifikke for vedkommende land.

Materialet fra fremmede konstitusjoner m.v. er egnet til å illustrere det sistnevnte poenget. Således er de institusjonelle rammene i Norge og Sverige såpass ulike at det neppe er så mye å hente fra den svenske grunnlovsreguleringen. Den tyske reguleringen er utformet med sikte på situasjonen etter innføringen av Den europeiske sentralbanken. Tekstelementer som tar sikte på statens føderale trekk er irrelevante hos oss.

Det komparative materialet illustrerer også at de konstitusjonelle bestemmelsene om pengevesen og sentralbank varierer sterkt. Flere av de land vi ligger nær, er helt uten den type bestemmelser som nå kan tenkes innført i Norge, mens andre legger hovedvekten på trekk ved styringsordningen m.v. som neppe vil være aktuelle hos oss gitt ulikhetene i tradisjoner og eksisterende regulering.

I tillegg kommer at visse varianter av bestemmelser om «uavhengighet» for sentralbanker sannsynligvis går lenger enn det omkring 2010 vil være politisk vilje til å vedta i Norge. Hvorvidt det overhodet er ønskelig å etablere en så vidtgående uavhengighet som den som traktatverket nå tildeler ECB (jfr. også en del av debatten om den pågående «eurokrisen») er det ikke min oppgave å diskutere.

Jeg antar også at det i Norge vil være liten stemning for å benytte grunnloven til å «låse» fast en bestemt pengepolitisk profil, slik den tyske bestemmelsen (inflasjonsmål) gir et eksempel på. Det kan for øvrig tenkes at det primært er dette mandatets passus om «deskriptiv» grunnlovsfesting tar sikte på å unngå.

På denne bakgrunn er det nok bestemmelser av institusjonell karakter, eventuelt kombinert med en viss prosessregulering, som kan være aktuelle med sikte på debatten om Norge.

4) Grunnlovsfesting i Norge?

4.1 Innledning

Som vi har sett, skulle den grunnlovsbestemmelsen om Norges Bank m.v. som vi hadde fra høsten 1814 til 1911, sikre et nasjonalt pengevesen adskilt (særlig) fra det svenske. Ut fra en juridisk vurdering hadde bestemmelsen neppe vært nødvendig for å oppnå et slikt formål. Bortsett fra selve vedtagelsen under de dramatiske begivenhetene høsten 1814, var paragrafen i det vesentligste av symbolsk karakter.

I dag er det ikke forholdet til omverdenen som bør stå i sentrum av oppmerksomheten i debatten om eventuell grunnlovsfesting, men sentralbankens posisjon overfor andre deler av det offentlige styringsapparatet i Norge, derunder graden av «uavhengighet». Avslutningsvis skal jeg likevel si litt om for-

holdet mellom mulige grunnlovsbestemmelser om sentralbanken, på den ene siden, og regler av den typen vi i dag finner i EU-systemet, på den andre.

4.2 Litt om bakgrunn for spørsmålet om grunnlovsregulering

Jeg legger til grunn at grunnlovsfesting av sentralbanken i de kommende år vil måtte skje på grunnlag av en forutsetning om tilnærmet *status quo*: Det er liten grunn til å forvente at nye grunnlovsbestemmelser på dette området i seg selv vil kunne ta sikte på vesentlige reformer i det som i dag følger av sentralbankloven og annet sentralt regelverk på dette området.

På den annen side vil diskusjon om grunnlovsfesting i lys av etablerte regler og forestillinger om sentralbankens posisjon i dag kunne skape fornyet interesse om behovet for en ny gjennomgang av sentralbankloven, som i sitt hovedinnhold og sin struktur avspeiler 1980-tallets tankegang på dette området i Norge. Politisk (om ikke rettslig) vil en grunnlovsfesting på denne måten altså kunne gi støtet til fornyet debatt.

Slike tanker kan i seg selv gjøre det ønskelig å utforme mulige grunnlovsbestemmelser på en slik måte at endringer i institusjonelle rammer, prosessordning m.v. som ellers måtte være sannsynlige, ikke blir unødig hindret. Men hvis dette synspunktet strekkes langt, innebærer det at mulige grunnlovsregler får mindre betydning enn det som ellers måtte være ønskelig; dersom grunnlovens rammer er så vide at de ikke stenger for noe handlingsalternativ, kan det spørres grunnlovsfesting overhodet har noe for seg.

I denne sammenheng må det også tas i betraktning at den norske grunnloven er ganske fleksibel: Endringsreglene er ikke svært krevende, og i et komparativt perspektiv kan vi slå fast at endringer i praksis skjer forholdsvis hyppig. Dersom grunnlovsfestede bånd en gang i fremtiden skulle vise seg å stå i veien for realiseringen av brede politiske ønsker, vil det altså ikke være umulig å justere eller helt avskaffe dem.

Selv om det ikke er uttrykkelig sagt i mandatet, kan vi nok også bygge på en forutsetning om at forslag om grunnlovsfesting bør ta utgangspunkt i det som har vært omtalt som «norsk grunnlovstradisjon» – først og fremst med sikte på bestemmelsenes lengde. Omfattende og detaljerte bestemmelser av for eksempel svensk eller EU-type vil bryte med hovedmønsteret i vår egen grunnlov som en juridisk bindende ramme for det politiske liv, med de muligheter for mer detaljert regulering i vanlig lov m.v. som ligger i dette.

En slik forutsetning er imidlertid tøyelig: De nye (2004) bestemmelsene i grunnloven § 100 om

ytrings- og informasjonsfrihet m.v. er således vesentlig mer omfattende enn dem vi fant i den gamle § 100, valgreglene i §§ 57 flg. har periodevis vært både omfattende og teknisk pregede, osv. Det må altså være vid adgang til å utforme forslag etter ønsker og behov på det enkelte område.

Jeg nevner endelig at vi allerede finner en bestemmelse av betydning på det pengepolitiske området i grunnlovens tekst: Som nevnt har § 75 bokstav c helt siden 17. mai 1814 bestemt at det tilkommer Stortinget å føre oppsyn med pengevesenet.

Begrepet «pengevesen» synes å kunne tjene som hensiktsmessig angivelse av det som også skal være sentralbankens kjerneoppgaver.

Uten at det må strekkes for langt, synes bestemmelsen (lest i sammenheng med andre deler av § 75) videre å bygge på en forutsetning om at «pengevesenet» hører under den utøvende makt. På denne måten hører det til blant de virksomheter Stortinget skal føre kontroll med, men ikke ha det operative ansvaret for.

En slik forutsetning står ikke i veien for at Stortinget gjennom ordinær lov setter rammene for pengevesenets nærmere organisering og styring til enhver tid. Under dette prinsipielt viktige forbehold støttes forutsetningen om pengevesenet som en del av den «utøvende makt», av åpenbare praktiske argumenter vedrørende regjeringsapparatets permanente tilstedeværelse og juridiske evne til å reagere raskt når uventede situasjoner oppstår. Og selv om den institusjonelle innfallsvinkelen varierer en god del fra land til land, kan vi – tross sentralbankens status som eget (tidligere også: privat) rettssubjekt – slå fast at det norske pengevesenet lenge har vært organisert i samsvar med dette.

I et mer prinsipielt perspektiv er det også grunn til å nevne at effektivt «oppsyn» (kontroll) forutsetter en viss avstand mellom kontrollobjekt og kontrollør. Stortingets status som vårt høyeste folkevalgte organ og som det mest umiddelbare bindeledd mellom staten og dens borgere (som velgere), gjør det nok så opplagt at kontrollen med vitale samfunnsfunksjoner, derunder pengevesenet, i siste instans må plasseres der. Kontrollen vil kunne bli svekket dersom også den virksomheten på dette området som skal kontrolleres, ligger hos organer (derunder sentralbanken) som selv hører direkte inn under Stortinget.

4.3 Litt om formål med grunnlovsregulering

Mandatet sier ikke hva som eventuelt skal oppnås gjennom grunnlovsfesting av Norges Bank. Utredningsoppdraget må imidlertid antas å springe ut av et ønske om å etablere et grunnlag for å vurdere om og på hvilken måte grunnlovsfesting av sentralbanken kan eller bør bidra til å sikre et stabilt og velfungerende pengevesen. Den synlighet som kan følge av

tilstedeværelse i grunnlovens tekst kan i seg selv gi et slikt bidrag. Dessuten er det nødvendig å se på hvilke juridiske konsekvenser grunnlovsfesting kan eller bør få ut over de aktuelle tekstelementene i seg selv.

En «deskriptiv» tilnærming til vårt spørsmål (jfr. bemerkningene innledningsvis) må først og fremst sikre institusjonen (Norges Bank) en plass i grunnlovens tekst. En bestemmelse av typen «Norges Bank er ...» vil først og fremst være av symbolsk karakter. Symboler kan ha både positiv (dette er noe vi ønsker) og negativ (dette er noe som bør bekjempes) ladning. Men dersom vi forutsetter at symbolikken i dette tilfelle vil være av positiv karakter, vil den ikke-juridiske effekten først og fremst kunne være at sentralbankens status i samfunnet blir hevet i forhold til i dag.

Selv om banken ikke blir utstyrt med nye virkemidler, kan det også tenkes hevdet at en «deskriptiv» bestemmelse vil bidra til å forsterke bankens gjennomslagskraft overfor andre deler av statsapparatet. Men de sannsynlige effekter av denne karakter vil nok i beste fall være begrenset.

Grunnloven § 75 bokstav l brukes som illustrasjon: Da Stortingets ombudsmann for forvaltningen (i nokså anonym form) fikk sin plass i grunnlovens tekst (1990), hadde institusjonen eksistert i nærmere 30 år i kraft av ordinær lov (1962). Grunnlovsendringen gjorde ingen endringer i den etablerte ordning. Den tilsiktede hovedeffekten må derfor ha vært å øke Ombudsmannens relative status. Men om bestemmelsen har bidratt til å gi Ombudsmannens uttalelser med kritikk av forvaltningen økt gjennomslagskraft, er i beste fall uklart.

Norges Bank er imidlertid en så annerledes institusjon enn Sivilombudsmannen og arbeider med så ulike spørsmål at overføringsverdien er begrenset.

I tillegg til den (forutsetningsvis positive) symbolske betydningen grunnlovsfesting kan ha, kommer den juridiske virkning at institusjoner som er konstituert av grunnloven eller hvis eksistens er forutsatt der, ikke kan fjernes uten forutgående grunnlovsendring. Dette vil i seg selv kunne bidra til større langsiktighet. Men effekten for funksjoner og uavhengighet vil avhenge av om den aktuelle bestemmelsen eksplisitt eller per tolkning legger et nærmere bestemt meningsinnhold inn i institusjonsbetegnelsen (for eksempel slik at «Norges Bank» skal være alene om å treffe visse typer av rentebeslutninger).

Et minimumsinnhold vil typisk måtte følge av etablerte forutsetninger om hva som er de sentrale oppgavene for en «sentralbank». Men disse kan endre seg over tid og være avgrenset mer eller mindre snevert. Og i alle fall utenfor kjerneområdet kan bankens posisjon tenkes uthult uten at institusjonen som sådan faller bort.

Uten en viss minsteangivelse av sentralbankens oppgaver vil grunnlovsfesting heller ikke kunne si mye om dens grad av «uavhengighet». I dette ligger et dilemma: Hvis Norges Bank skal være et «underordnet forvaltningsorgan» (om enn med egen rettspersonalitet) på linje med mange andre, gir grunnlovsfesting neppe god mening. I samme retning trekker det at en (nærmere definert) uavhengighet av inngrep fra de egentlig politiske organer i vår tid blir ansett som en vesentlig forutsetning for at sentralbanken skal kunne spille en konstruktiv rolle i den langsiktige byggingen av et troverdig pengevesen. Dette handler i siste instans om tillit – også til sentralbankens evne til å stå imot politisk press i kritiske situasjoner.

På den andre siden er det – i et norsk politisk perspektiv – neppe aktuelt (eller ønskelig) å bruke grunnlovsvedtak til å gi sentralbanken noen form for absolutt uavhengighet. Dels gir dette dårlig mening hvis ikke de funksjoner uavhengigheten i første rekke skal gjelde, er angitt. For det andre er vanskelig å tenke seg – og neppe ønskelig med – en sentralbank som i alle henseender skal være uavhengig; i et demokratisk styringssystem som vårt vil det bare kunne bli tale om relativ uavhengighet, nærmere bestemt med sikte på nærmere angitte kjernefunksjoner. Dessuten må sentralbankens status som et minimum muliggjøre politisk korrigerende av den langsiktige kurs.

En vei ut av slike dilemmaer kan være å kombinere grunnlovsbestemmelser om institusjonen og dens eksistens med bestemmelser av prosessuell karakter, med særlig sikte på å begrense politiske inngrep til bestemte situasjoner eller til bestemte former, derunder garantier for åpenhet og klare ansvarsforhold. Dette er den teknikken jeg først og fremst vil slå til lyd for i det følgende.

Uten hensyn til hva som er det nøyaktige formål, kan det være grunn til å minne om det vi kan kalle konstitusjonalismens hovedpoeng: Det er når det meste går bra at vi – så godt vi med våre evner og innsikter formår – bør planlegge fremtiden, favorisere visse mekanismer eller handlingsalternativer og vanskeliggjøre andre. Hvis vi venter til krisen er akutt og reform tvingende nødvendig, er det ofte for sent.

Konstitusjonell regulering kan tjene som nyttig virkemiddel (blant andre) i bestrebelser av denne karakter. Det er ingen grunn til å tro at situasjonen er annerledes på pengevesenets område enn når det gjelder andre vitale samfunnsfunksjoner.

4.4 Nærmere om utformingen av grunnlovsforslag

På denne bakgrunn kan vi gå løs på den del av mandatet som ber om konkrete forslag til paragrafnummer, plassering og ordlyd. – I det avsluttende

avsnittet (6) sier jeg litt mer om ambisjonsnivået i denne fasen av arbeidet.

En eventuell grunnlovsfesting kan tenkes strukturert i samsvar med det etablerte mønster for arbeidsdelingen mellom lovgivende og utøvende makt. Dette kunne tilsi en bestemmelse om institusjonens eksistens på et passende sted i grunnloven del B (om den utøvende makt). Der er § 33 i dag ledig. Paragrafens plassering umiddelbart etter bestemmelsene om statsrådsbehandling, men foran bestemmelsene av dynastisk karakter, kan være passende også i et systematisk perspektiv.

Samtidig kan enkelte andre nydannelser tas inn i grunnloven del C (om den lovgivende makt), nærmere bestemt i tilknytning til den eksisterende bestemmelsen om Stortingets oppsyn med pengevesenet (i § 75 bokstav c). På noen punkter kan forslagene vise til vage forbilder i det komparative materialet (se ovenfor).

En separat bestemmelse i grunnloven del B om institusjonen vil dels kunne tjene til å synliggjøre sentralbanken, dels gi grunnlaget for at mer detaljerte bestemmelser kan inntas i grunnloven del C uten at det er nødvendig først å forklare hva (eller hvem) «Norges Bank» er.

Et slikt mønster gjør det også mulig å benytte det veletablerte uttrykket «pengevesenet» som samlet angivelse av de oppgaver som i første rekke skal anses for å høre inn under Norges Bank. Dette gjør det unødvendig å presisere at andre slags oppgaver (for eksempel forvaltning av utenlandsformuen eller oppgaver tilsvarende de som i dag ligger hos Finanstilsynet) vil kunne tillegges banken ved lov.

På denne bakgrunn skisserer jeg følgende forslag:

Alternativ A-I

§ 33 (ny) skal lyde:

Norges Bank er landets sentralbank.

Alternativ A-II

§ 33 (ny) skal lyde:

Norges Bank er landets sentralbank. Nærmere bestemmelser om banken og dens virksomhet gis ved lov.

Alternativ A-III

§ 33 (ny) skal lyde:

Norges Bank er landets sentralbank. Stortinget skal underrettes snarest mulig om vedtak som Kongen i medhold av lov treffer om virksomheten i Norges Bank på pengevesenets område.

*Alternativ A-IV**§ 33 (ny) skal lyde:*

Norges Bank er landets sentralbank. Nærmere bestemmelser om banken og dens virksomhet gis ved lov. Stortinget skal underrettes snarest mulig om vedtak som Kongen i medhold av lov treffer om virksomheten i Norges Bank på pengevesenets område.

Kommentar:

Med de presiseringer som allerede er nevnt, er bestemmelsen angitt i alternativ A-I rent «deskriptiv». Dersom denne form for synliggjøring m.v. ikke anses som tilstrekkelig viktig, og bankens eksistens i alle tilfelle fremtrer mer indirekte i § 75 bokstav c (se nedenfor), kan den dermed utenlattes uten vesentlige skadevirkninger.

Alternativene A-II og A-IV følger sporet fra den bestemmelsen som var i kraft fra høsten 1814 til 1911. Den innebærer at det politiske hovedansvaret for å fastsette nærmere regler om sentralbanken og dens virksomhet (fortsatt) skal ligge i Stortinget som hovedbestanddel av den lovgivende makt.

Muligheten av å innta en setning i § 33 om at eventuelt vedtak av Kongen i statsråd om instruksjon av Norges Bank skal gis under full åpenhet (slik som vist i alternativene A-III og A-IV) omtales nærmere i kommentarene til § 75 bokstav c. Som det vil fremgå der, innebærer bestemmelsen at instruks bare vil kunne skje i den grad det til enhver tid er bestemt ved lov.

Alternativ A-IV samler i én paragraf de tre hovedelementene som introduseres hver for seg i alternativene A-I til A-III.

*Alternativ B-I**§ 75 bokstav c skal lyde (ny tekst i uthevet skrift):*

Det tilkommer Stortinget:

...

c. å føre oppsyn med rikets pengevesen og *velge representantskapet i Norges Bank. Stortinget skal underrettes snarest mulig om vedtak som Kongen i medhold av lov treffer om sentralbankens virksomhet på pengevesenets område.*

*Alternativ B-II**§ 75 bokstav c skal lyde (ny tekst i uthevet skrift):*

Det tilkommer Stortinget:

...

c. å føre oppsyn med rikets pengevesen. *Stortinget skal underrettes snarest mulig om vedtak som Kongen i medhold av lov treffer om sentralbankens virksomhet på pengevesenets område.*

*Alternativ B-III**§ 75 bokstav c skal lyde (ny tekst i uthevet skrift):*

Det tilkommer Stortinget:

...

c. å føre oppsyn med rikets pengevesen og *velge representantskapet i Norges Bank.*

Kommentar:

Forslaget er direkte inspirert av et par nøkkelbestemmelser i sentralbankloven, lest i skinnnet fra de svenske og finske grunnlovsbestemmelsene.

En bestemmelse om at representantskapets medlemmer skal velges av Stortinget, stemmer med lovens ordning i dag (se sentralbankloven § 7). Den vil henge godt sammen med den nedarvede – og fortsatt viktige – tilsynsfunksjonen for Stortinget. Den legger også til rette for (men tvinger ikke til) en styrking av representantskapets rolle, for eksempel slik at det skal innstille til eller utpeke (noen av) hovedstyrets medlemmer. Bortsett fra å forutsette dets eksistens, vil en slik bestemmelse overlate til ordinær lov å gi nærmere bestemmelser om representantskapets oppgaver, størrelse m.v.

Bestemmelsen om umiddelbar informasjon til Stortinget er en kortversjon av de relevante deler av sentralbankloven § 2. Den forutsetter at instruks fra Kongen i statsråd som loven måtte åpne for, bare kan gis under full og aktiv åpenhet. Uten å avskjære muligheten for at den lovgivende makt kan åpne for politisk korrigerende av sentralbankens kurs, vil den bidra vesentlig til å øke prisen for hyppig eller «uti-dig» innblanding i form av redusert tillit til pengevesenet (og pengepolitikken).

Ordene «på pengevesenets område» bygger på vokabularet i den nedarvede bestemmelsen i § 75 bokstav c. Den tar sikte på å avgrense mot forskrifter m.v. som gjelder spørsmål utenfor det følsomme kjerneområdet for sentralbankvirksomhet og derfor ikke krever avvik fra det normale systemet for parlamentarisk kontroll med regjeringens virksomhet.

Jeg understreker at den grunnlovsbestemmelsen som er skissert, ikke tvinger til å beholde dagens system for instruksjonsmyndighet eller til å innføre en justert ordning av samme karakter. Men i den grad lovgivningen til enhver tid gir slike regler, vil en bestemmelse om umiddelbar underretning til Stortinget være et viktig bidrag til å sikre Norges Banks uavhengighet av den utøvende makt.

De foreslåtte bestemmelsene forutsetter eksistensen av en «Norges Bank», men bestemmer ikke selv at den skal finnes. På dette punkt kan kombinasjon av disse bestemmelsene og den foreslåtte § 33 være nyttig.

Antall nye elementer i § 75 bokstav c kan reduseres i forhold til det skisserte hovedforslaget. Dette er

enklest å tenke seg for forslag til bestemmelse om at representantskapet skal velges av Stortinget (alternativ B-II).

Også siste setning i forslaget kan i og for seg tenkes fjernet eller nedbarbert. Men her bør det utvises varsomhet: Enkeltelementene i denne bestemmelsen henger sammen på en slik måte at amputering vil redusere verdien av grunnlovsfesting som garanti for et minstemål av uavhengighet for sentralbanken.

Jeg nevner endelig at den siste setningen (om forutsatt kompetanse for Kongen, men bare dersom Stortinget snarest mulig blir underrettet) kan tenkes flyttet til § 33 og inntatt der som ny annen setning (alternativ A-III og A-IV, jfr. alternativ B-III).

4.5 Litt om konsekvensene av grunnlovsfesting

Mandatet ber eksplisitt om en «statsrettslig drøfting av effektene av en deskriptiv grunnlovsfesting av Norges Bank».

Etter det som tidligere er sagt om kriteriet «deskriptiv», er ingen motsetning innebygd i denne delen av mandatet: Som vi tidligere har vært inne på, vil en minimumseffekt av å vedta grunnlovsbestemmelser som enten sier at «Norges Bank» finnes eller er et eller annet, være at institusjonen ikke helt kan avskaffes uten forutgående grunnlovsendring. Det samme gjelder bestemmelser som forutsetter bankens eksistens.

For øvrig vil effekten av grunnlovsfesting avhenge av utformingen. Jeg nøyer meg derfor med å vise til kommentarene til de skisserte forslag.

I begge relasjoner er det imidlertid viktig å minne om at grunnlovsfesting ikke gir noen garanti for et langt liv: Grunnlovsendringsprosessen i Norge er relativt lite krevende og grunnlovsendringer er komparativt sett ingen uvanlig foreteelse. Dette kan også uttrykkes slik at den norske grunnloven er lite rigid.

4.6 Fortsettelse: Internasjonalt samarbeid

Mandatets spørsmål om «følger av EU-regelverket på sentralbankenes grunnlovsmessige stilling» tar sikte på grunnlovsbestemmelser i EU-land. Forholdet mellom konstitusjonelle regler og ulike former for internasjonal integrasjon er i høy grad relevant også for Norge. Men forholdet avhenger med nødvendighet av hva slags «integrasjon» det er tale om. I denne sammenheng nøyer jeg meg derfor med to korte bemerkninger.

Tradisjonelt mellomstatlig samarbeid vil ikke reise særskilte juridiske problemer i relasjon til grunnlovsbestemmelser av den type som er skissert i foregående punkt.

Jeg kan heller ikke se hvorfor overnasjonalt samarbeid av den type som grunnloven § 93 (og § 112, i den grad veien om grunnlovsendring blir benyttet) skulle reise andre juridiske spørsmål av konstitusjo-

nell karakter på det pengepolitiske enn på andre politikkområder. Dersom § 93-vedtak benyttes som internrettslig grunnlag for å inngå i slikt samarbeid, vil grunnlovens tekst deretter måtte leses i lys av vedtaket. Dersom traktaten blir inngått etter grunnlovsendring, vil den eller de bestemmelser som grunnloven for øvrig må forstås i lys av, kunne leses direkte ut av grunnlovens egen tekst.

I denne sammenheng er det verdt å merke seg at den europeiske myntenheten euro (slik den fremtrer ved årsskiftet 2011–2012) ikke kan antas å stride mot noen av de deltagende statenes nasjonale konstitusjon.

5) Forslagsstiller

Bør de forslag om grunnlovsfesting som man kommer frem til, formelt fremmes av regjeringen eller av en eller flere stortingsrepresentanter?

Lest i sammenheng med § 76 første ledd gjør grunnloven § 112 det klart at forslagsretten tilkommer den enkelte stortingsrepresentant og «regjeringen ved en statsråd» på like fot. Det konstitusjonelle utgangspunktet om regjeringens forslagsrett byr altså ikke på tvil.

I praksis har regjeringen benyttet sin forslagsrett ved en lang rekke anledninger opp gjennom historien. Frem til 1956 skjedde dette regelmessig. I praksis har proposisjoner om grunnlovsendring deretter gått ut av bruk (det siste eksemplet (1976) er atypisk fordi proposisjon ble fremmet etter anmodning fra Stortinget). Senere har alle grunnlovsforslag blitt formelt fremmet av et eller flere medlemmer av Stortinget.

I en stor del av tilfellene stemmer formen med realiteten i den forstand at også initiativet til de forslag som blir satt frem og forslagene nærmere utforming, stammer fra vedkommende partier eller enkeltrepresentanter, inkludert rådgivere i eller utenfor Stortinget. Men forslag om bl.a. valgreform, den samiske folkegruppe, internasjonale menneskerettigheter og ytringsfrihet m.v. gir viktige eksempler på at forslag som stortingsrepresentanter har satt frem, i virkeligheten springer ut av utredninger som er innhentet av regjeringen og eventuelt også bearbeidet i departementskontorene.

I slike tilfeller blir skillet mellom de bakenforliggende realiteter og valget av forslagsstiller vanskelig å forstå. Er det ikke bedre at den reelle initiativtager selv påtar seg ansvaret for de forslag som blir frem-satt?

Bakgrunnen for den nevnte endringen i praksis er ikke klar, noen samlet begrunnelse er meg bekjent aldri gitt og regjeringens fravær som forslagsstiller selv når det reelt sett er den som står bak, må altså kunne karakteriseres som uheldig.

På den annen side kan det nok tenkes at enkelte i stortingsmiljøet har forventninger om at regjeringen (fortsatt) holder «fingrene fra fatet». I så fall kan en proposisjon om for eksempel grunnlovsfesting av Norges Bank vekke reaksjoner. Men regjeringens grunnlovsfestede rett til selv å fremme forslag er altså klar, og det er vanskelig å tenkes seg at slike reaksjoner i seg selv vil stå i veien for politisk behandling av grunnlovsforslagene i lys av deres egen kvalitet.

Det er i denne sammenheng viktig å huske på at vi ikke står overfor noe enten/eller: Selv om regjeringen igjen skulle velge nå og da å tre åpent frem som ansvarlig for sine egne forslag, innebærer jo ikke dette at stortingsrepresentantene for sin del behøver å trekke seg ut av rollen som forslagsstillere; det er heller ikke grunn til å vente at noe slikt ville skje. Dessuten ligger jo det avgjørende ord om grunnlovsforslagenes skjebne i alle tilfelle i Stortinget.

I tillegg til å skape bedre samsvar mellom form og realitet vil imidlertid en mer aktiv og synlig rolle for regjeringen på dette området kunne bidra til et noe mer systematisk arbeid med grunnlovsreform. Dette vil både grunnloven og det konstitusjonelle demokratiet som hviler på den, tjene på.

På denne bakgrunn kan jeg ikke se tungtveiende motforestillinger mot at regjeringen selv fremmer proposisjon med forslag til grunnlovsfesting av Norges Bank.

6) Noen avsluttende kommentarer

I pkt. 4.4 ovenfor har jeg skissert to grunnlovsbestemmelser i flere alternativer. Før det er nærmere avklart hvilken retning de endelige forslagene vil kunne ta, finner jeg det lite hensiktsmessig å gå lenger i utmeislingen av definitive forslag. Slik de nå står, bør de i første rekke benyttes som grunnlag for å konkretisere debatten om de mer generelle spørsmål som utredningen trekker opp.

Av dette følger at jeg, når veivalget er nærmere avklart, med glede vil stå til disposisjon for fortsatt bistand i en avsluttende runde med substansiell og språklig utforming av aktuelle grunnlovsforslag med tilpasset begrunnelse.

Jeg nevner særskilt at de ovenstående forslag til grunnlovsendringer er skrevet på moderne norsk (bokmål). I lys av praksis fra stortingsperioden 2005–2009 (se Dok. nr. 12, 2007–2008) bør også de endelige forslagene være utformet på moderne norsk.

Dersom kontroll- og konstitusjonskomiteens pågående arbeid (årsskiftet 2011–2012) fører til at det hvilende forslaget om språklig modernisering av hele grunnloven får nødvendig tilslutning, vil dette være tilstrekkelig. I motsatt fall må det også utarbeides et sett av alternative forslag som er tilpasset det rådende grunnlovsspråket fra 1903. Her vil samarbeid med en språkkonsulent (p.t. professor Finn-Erik Vinje) være nødvendig.

Oslo, 22. desember 2011

Vedlegg 2

Grunnloven og pengevesenet

Oslo, 21. november 2011
av Aanund Hylland¹

Perioden 1814–1905

Fra 17. mai 1814 har Grunnloven inneholdt følgende bestemmelse:²

«§ 75 Det tilkommer Stortinget

...

c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
...»

Denne bestemmelsen har aldri vært endret.

Riksforsamlingen på Eidsvoll diskuterte spørsmål som gjaldt bank og pengevesen.³ Det ble bl.a. truffet et vedtak som i ettertid blir omtalt som «Eidsvollsgarantien», som inneholdt en garanti for av kursen på gamle sedler (riksbankdaler) ikke skulle falle under et visst nivå. Garantien lot seg ikke opprettholde og ble oppgitt i samband med at Norges Bank ble etablert i 1816.

Debatten om pengevesenet etterlot seg ingen andre spor i Grunnloven enn bestemmelsen sitert ovenfor. Nærmere regler ble åpenbart ikke ansett nødvendige.

Da Grunnloven ble revidert høsten 1814 i samband med etableringen av unionen med Sverige, ble følgende paragraf tilføyd:⁴

«§ 110 Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes.»

Dermed gjorde man det klart at det ikke skulle inngås pengeunion mellom Sverige og Norge.⁵

I denne sammenhengen kan man merke seg at da den skandinaviske myntunionen ble opprettet i 1873, omfattet den i første omgang bare Danmark og Sverige. Norge kom først med i 1875.

¹ Professor i samfunnsøkonomi og beslutningsteori ved Universitetet i Oslo. Adresse: Økonomisk institutt, postboks 1095, Blindern, 0317 OSLO. Kontortelefon: 22 85 42 71. Telefaks: 22 85 50 35. Elektronisk post: aanund.hylland@econ.uio.no. Privattelefoner: 22 60 47 00 (hjemme), 952 75 685 (mobil). Hjemmeside:

² Sitert etter Finn-Erik Vinjes språklig moderniserte utgave av Grunnloven, se *Dokument nr. 12:16 (2007–2008)*

³ Se f.eks. Eli Fure (red.): *Eidsvoll 1814 – Hvordan grunnloven ble til*, Dreyer, 1989. Temaet er bl.a. omtalt på side 64 og følgende.

⁴ Det ble også tilføyd et nytt punktum i § 18 om at den norske statskassen forblir i Norge og dens inntekter anvendes utelukkende til nytte for Norge, samt en ny § 93 om at Norge ikke svarer for annet enn sin egen nasjonalgjeld. Disse bestemmelsene har ikke direkte tilknytning til sentralbanken og pengevesenet, men har likevel interesse; se note 8 med tilhørende tekst.

Unionsoppløsningen og perioden etter

Høsten 1905 foretok Stortinget en såkalt «redaksjon» av Grunnloven, for å bringe ordlyden i samsvar med det faktum at unionen med Sverige var oppløst.⁶ Man fulgte ikke prosedyren for grunnlovsendring i § 112. Det heter at formålet er å bringe Grunnlovens ordlyd i overensstemmelse med Stortingets beslutning av 7. juni 1905.

I og med at § 110 ble innført i anledning unionen, kunne man kanskje tenkt seg at den ville bli opphevd i denne sammenhengen, men det skjedde ikke.⁷

Noen år etterpå kom det opp spørsmål om å grunnlovsfeste Statens Reservefond.⁸ Da trengte man et paragrafnummer. Den nye bestemmelsen ble plassert i § 110, og dermed falt det tidligere innholdet i denne paragrafen bort.

Forslaget om å grunnlovsfeste Statens Reservefond ble første gang fremmet av regjeringen i 1906, se *St.prp. nr. 102 (1905–1906)*. Om den dagjeldende § 110 heter det i proposisjonen (side 5 andre spalte) at «§ 110 i den nugjældende grundlov fastslaaer Norges ret til sin egen bank og sit eget pengevæsen og antages derfor overflødig efter unionens opløsning». Det later til å ha vært enighet om dette.

Det nevnte forslaget ble ikke vedtatt, men nye forslag av omtrent samme innhold ble fremmet i 1908, til behandling etter valget i 1909.⁹ Ved behandlingen av disse forslagene ble den gjeldende § 110 ikke omtalt, men resultatet ble at i 1911 ble en ny

⁵ Dette er strengt tatt en spekulasjon, som jeg ikke kan belegge med noen kilde fra 1814. Paragrafen er imidlertid kortfattet kommentert i T. H. Aschehoug: *Norges nuværende Statsforfatning*, 1879. Han skriver (bind II side 237): «Paragrafen blev indskudt i Grundloven i Anledning af Foreningen med Sverige og har neppe andet til Hensigt end at forebygge Fællesskab mellem Rigerne med Hensyn til Pengevæsen.»

⁶ Forslag ble fremmet av Justisdepartementet, se *Dokument nr. 2 (1905/1906)*. Dette dokumentet inneholder bare forslag til endret tekst; det er ikke antydning til diskusjon eller begrunnelse. Konstitusjonskomiteen avga innstilling til Stortinget, se *Indst. S. nr. 28 (1905/1906)*. Denne inneholder kortfattede begrunnelser. Stortingsvedtaket er datert 18. november 1905.

⁷ I forslaget fra Justisdepartementet (jf. note 7) er verken § 18, § 93 eller § 110 nevnt. Komiteen foreslo at § 18 siste punktum og § 93 burde utgå, siden de utelukkende var kommet inn i Grunnloven på grunn av unionen med Sverige. Dette ble vedtatt. Derimot omtaler komiteen ikke § 110, så den ble stående.

⁸ Dette fondet er nærmere omtalt i min artikkel «Statens reservefond 1904–1925. Et forsøk på å binde politisk handlefrihet?», *Penger og Kreditt*, 2005 nr. 3.

⁹ *Dokument nr. 81 (1908)*, forslag nr. 31 og 32. Det dreide seg denne gangen om forslag fremmet av individuelle stortingsrepresentanter.

§ 110 vedtatt, slik at den gamle falt bort. Det er grunn til å tro at det som er sitert ovenfor fra *St.prp. nr. 102 (1905–1906)*, fortsatt ga uttrykk for den allmenne mening.»¹⁰

Videre utvikling

Så vidt jeg har kunnet finne ut, er det etter 1911 ikke fremmet forslag til grunnlovsendringer av betydning for sentralbanken eller pengevesenet.

Avgitt 22. desember 2011

---

^{10.} Grunnlovsbestemmelsen om Statens Reservefond ble opphevd I 1925. Fra da til 1954 var § 110 tom. Deretter har paragrafen inneholdt den nåværende regelen om «retten til arbeid», som i 1980 fikk et tillegg om ansattes medbestemmelse på arbeidsplassen.

Grunnlovsforslag 30

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H. Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande

Dokument 12:30 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H. Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om grunnlovsfesting av sivile og politiske menneskerettigheter

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om grunnlovsfesting av en rekke sivile og politiske menneskerettigheter på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012).

Forslaget fremmes av en tverrpolitisk gruppe representanter for å gi Stortinget et bredest mulig vurderingsgrunnlag for behandlingen i neste periode. Det er gitt at ikke alle forslagsstillerne stiller seg bak samtlige paragrafer og/eller alternativer.

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014.

Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltre-

visjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl.

Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110 c lyder: 'Det påligger Statens myndigheter at respektere og sikre menneskerettighetene. Nærmere bestemmelser om gjennomførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov.'

Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes.

Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid.

Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås.

Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.

Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.

Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.

Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.

Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Utvalget har vist til at det i hovedsak er to mulige modeller for plassering av nye menneskerettighetsbestemmelser i Grunnloven.

Modell 1 innebærer at de nye bestemmelsene skrives inn mellom de allerede eksisterende bestemmelser i Grunnloven del E Almindelige Bestemmelser. Dette betinger at man slår sammen enkelte bestemmelser, og at man utvider § 110-serien til å omfatte også en ny § 110 d, § 110 e og § 110 f.

Modell 2 innebærer at man flytter de paragrafene i Grunnloven del E som ikke omhandler menneskerettigheter, til en ny del F under overskriften Almindelige Bestemmelser. Del E kan da forbeholdes menneskerettighetene. Av disse to modellene har utvalget foreslått modell 2. En klar fordel med denne modellen er slik utvalget ser det at det vil komme tydelig frem hvilke bestemmelser som utgjør menneskerettigheter. Fordelen med modell 1 er at flere av de kjente paragrafnumrene vil kunne videreføres enn om man velger modell 2. For i størst mulig grad å bøte på denne ulempen ved modell 2 har utvalget valgt å beholde de mest kjente paragrafene også innenfor modell 2. Dette gjelder § 96 første punktum (lovskravet i strafferetten), § 97 (forbud mot tilbakevirkende lover), § 100 (ytringsfrihet), § 105 (ekspropriasjonserstatningsvern) og § 110 (rett til utkomme av arbeid).

Utvalget har foreslått at det opprettes en ny del F i Grunnloven som får tittelen Almindelige Bestemmelser, samtidig som del E videreføres under tittelen Menneskerettighetene. De bestemmelser som ikke omhandler menneskerettigheter, og som nå står i del E, bør derfor flyttes til ny del F. Dette vil gjøre det mulig å samle både nye og eldre menneskerettighetsbestemmelser i en ny del E.

For å gjennomføre en ny del E om Menneskerettighetene og en ny del F med Almindelige Bestemmelser må de bestemmelsene som ikke omhandler menneskerettigheter i den nåværende del E, flyttes til ny del F. Bestemmelsene som skal flyttes til del F, må først oppheves og deretter vedtas med nytt paragrafnummer. Dette vil ikke endre det materielle innholdet i de bestemmelsene som flyttes.

Det er heller ikke mange bestemmelser det vil være tale om å flytte. De grunnlovsbestemmelser som ikke hører naturlig hjemme i en oppdatert fremstilling av menneskerettighetene i del E, er følgende:

- embeter i staten (§ 92)
- tiltredelse til internasjonale organisasjoner (§ 93)
- sivillovbok (§ 94)
- geistlighetens gods (§ 106)
- odels- og åsetesrett (§ 107)
- adelsforbud (§ 108)
- verneplikt (§ 109)
- regler om flagget (§ 111)
- endringer av Grunnloven (§ 112)

Menneskerettighetsutvalget har foreslått at disse bestemmelsene oppheves og deretter vedtas med nytt paragrafnummer under en ny del F i Grunnloven.

Et annet spørsmål er om noen av disse bestemmelsene bør oppheves med endelig virkning fordi de mangler relevans i dagens samfunn. Utvalget har sett nærmere på om Grunnloven §§ 94, 107 og 108 overhodet bør videreføres i en ny del F i Grunnloven. De øvrige bestemmelsene har utvalget ikke vurdert nærmere, fordi disse bestemmelsene faller helt utenfor utvalgets mandat. Dette er bestemmelser som i stedet foreslås videreført i uendret form i ny del F.

Utvalget foreslår at Grunnloven § 94 oppheves, og at Grunnloven §§ 92, 93, 106, 107, 108, 109, 111 og 112 flyttes til ny del F.

Utvalget viser i sin begrunnelse for å oppheve Grunnloven § 94 til at det er en overgangsbestemmelse som først og fremst gir uttrykk for at lov- og skattevedtak truffet forut for 17. mai 1814 fortsatt er gyldige i og med vedtakelsen av Grunnloven. Bestemmelsen har stått uendret siden 1814, og lyder som følger:

«En ny almindelig civil og kriminal Lovbog skal foranstaltes udgivet paa første eller, om dette ikke er muligt, paa andet ordentlige Storting. Imidlertid blive Statens nu gjældende Love i Kraft, forsaavidt de ei stride imod denne Grundlov eller de provisoriske Anordninger, som imidlertid maatte udgives.

De nuværende permanente Skatter vedblive ligeledes til næste Storting.»

Bestemmelsens første ledd første punktum tar sikte på at det skal utarbeides en ny lovbok så snart som mulig etter 1814. I første ledd annet punktum

fastslås at lovgivning gitt forut for 17. mai 1814 er gyldig, med mindre lovene strider mot Grunnloven eller mot provisoriske anordninger. I annet ledd understrekes det at skattebeslutninger truffet forut for 17. mai 1814 er gyldige frem til det neste storting trer sammen etter 17. mai 1814.

I dag må første ledd første punktum og annet ledd utvilsomt kunne sies å ha utelukkende historisk interesse. I disse setningene er det bare situasjonen like etter vedtakelsen av Grunnloven som reguleres. En egen «kriminallovbok» kom først med kriminalloven av 1848, siden erstattet av straffeloven av 1902. Tanken om å få vedtatt en egen «sivillovbok» til regulering av den sivile retten synes nå å være oppgitt. Det vil derfor ikke medføre noen realitetsendring, verken symbolsk, politisk eller rettslig, om disse delene av Grunnloven § 94 oppheves.

Første ledd annet punktum kan til dels sies å ha en viss betydning utover den historiske interesse. Dette har sammenheng med at det fortsatt er spredte enkeltbestemmelser fra tiden forut for 1814 som har gyldighet i Norge i dag.

Utvalget viser til at det foreligger en snart to hundre år lang praksis for at lovene forut for 1814 er gyldige inntil de oppheves, og at ingen lovgivning kan stride mot Grunnloven. Det ligger i vårt konstitusjonelle system at Grunnloven er den høyeste rettskilde, og det er innlysende at det ikke kan gjøres unntak for lover gitt før 1814.

Grunnloven § 94 har vært foreslått opphevet flere ganger tidligere, men dette har ikke fått gjennomslag. Begrunnelsen har vært at dette ville skape «uklarhet i rettskildesystemet». Med presiseringen i § 17 med virkning fra 1. oktober 2009 skulle det være mindre grunn til at slik uklarhet vil oppstå. Gjennom dagens § 17 skulle det være en sikker forståelse, både basert på ordlyd og praksis i årene etter 1814, at lover gitt forut for 1814 ikke vil ha gjennomslag overfor provisoriske anordninger dersom det foreligger motstrid. Det vil derfor ikke ha noen rettslig betydning om hele Grunnloven § 94 oppheves.

Utvalget har derfor foreslått at § 94 oppheves.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012), s. 98 flg.

Inndeling av rettigheter

Menneskerettighetsutvalget har vurdert ulike inndelinger av rettigheter.

Menneskerettighetene har i noen sammenhenger vært delt inn i det som gjerne er omtalt som første, andre og tredje generasjons rettigheter, der man kan tenke seg at første generasjons rettigheter er mer sentrale enn øvrige rettigheter. Det har vært vanlig å operere med en slik inndeling som en forklaringsmodell for rettighetenes utvikling, men modellen er van-

skelig å forene med FN's forutsetning om at rettighetene i de ulike menneskerettighetskonvensjonene må forstås i sammenheng. Utvalget viser derfor til at inndelingen er omstridt. Utvalget viser videre til at den norske Grunnloven i dag inneholder bestemmelser som kan henføres til samtlige av disse kategoriene.

Med første generasjons rettigheter siktes det gjerne til de klassiske sivile og politiske rettigheter. Dette er i første omgang de rettighetene som sikrer individene adgang til politisk/demokratisk deltakelse, både gjennom retten til deltakelse i frie og hemmelige valg og gjennom retten til å delta i samfunnsdebatten. Derneft er det de rettigheter som skal sikre mot vilkårlig fengsling og straff, samt et generelt torturforbud og retten til å få sin sak prøvet for uavhengige domstoler. I noen grad er dette rettigheter som er sikret gjennom den nåværende Grunnloven, jf. § 50 (stemmerett), § 96 (ingen straff uten lov og dom, og forbud mot tortur i avhør), § 99 (ingen arrest eller fengsling uten lov) og § 100 (ytringsfrihet).

Til andre generasjons rettigheter har det vært vanlig å regne de økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Dette er de rettighetene som sikrer individene en rimelig levestandard, grunnleggende skolegang, nødvendig helsehjelp mv. Enkelte grunnlovsbestemmelser, som ekspropriasjonserstatningsvern i § 105, rett til utkomme fra arbeid i § 110 og samisk språk og kultur i § 110 a, kan sies å falle i denne kategorien.

Med tredje generasjons rettigheter har det gjerne vært siktet til de kollektive rettighetene som omfatter menneskeheten, som for eksempel retten til fred og retten til et sunt miljø, jf. for eksempel Grunnloven § 110 b.

En tredje måte å dele inn rettigheter på er å ta utgangspunkt i de rettigheter som sikrer respekt for individenes frihet på den ene siden, og rettigheter som sikrer menneskeverd og likeverd på den annen. Individenes frihet kan langt på vei sies å være en rettighet som er kostnadsfri for staten, i den forstand at staten ikke må benytte økonomiske ressurser, bare avstå fra å gripe inn i individenes frihet til å ytre seg, deres frihet til å danne foreninger, deres frihet til å møtes i forsamlinger, deres rett til å bevege seg fritt i landet, deres frihet til å velge sitt yrke, deres frihet til å utøve sin religion og deres frihet til å uttrykke sin kultur.

De rettigheter som i første rekke bidrar til likeverd og menneskeverd, vil typisk være forbud mot straff uten lov og dom, retten til rettfærdig rettergang, forbud mot tilbakevirkende lover, retten til respekt for privatliv og familieliv, forbud mot diskriminering, retten til skolegang og utdanning, samt retten til nødvendig helsehjelp og en tilfredsstillende levestandard. I noen grad vil dette være rettigheter som kre-

ver innsats av økonomiske ressurser. Skal rettighetene ha noen verdi, må for eksempel myndighetene forsøke å sikre at private ikke krenker andres rett til respekt for privat- og familieliv, eller at private ikke diskriminerer hverandre. Tilsvarende må myndighetene stille med et domstolsapparat som ivaretar kravene til en rettferdig rettergang.

Når det skal tas stilling til hvilke rettigheter som er sentrale, vil det etter utvalgets syn også være av betydning å se på hvilken aktualitet de ulike rettighetene har i dag, herunder hvilke rettigheter som aktivt benyttes mellom private og i forvaltningens og domstolenes arbeid. En grunntanke må være at Grunnloven skal ivareta sentrale verdier i dagens norske samfunn, men samtidig gjenspeile de verdiene som har overlevd over tid. Å grunnlovfeste disse verdiene vil være et bidrag til å sikre at også fremtidige generasjoner vil kunne nyte godt av disse rettighetene.

For domstolenes virksomhet har uavhengighet og upartiskhet utgjort helt grunnleggende verdier de siste 150 årene. I straffesaker er retten til rettferdig rettergang, lovskrav og tilbakevirkningsforbud, uskyldspresumsjon og forbud mot dobbeltstraff sentrale rettsstatlige prinsipper som er holdt høyt i hevd. Straffesystemet har de seneste årene også vært basert på en grunnleggende respekt for liv og personlig integritet, gjennom bl.a. forbud mot dødsstraff og tortur, samt forbud mot vilkårlig fengsling.

Også utenfor strafferettens område må respekten for den enkeltes frihet sies å være ivaretatt. Det ulovfestede legalitetsprinsipp, som uttrykker at inngrep overfor den enkelte trenger hjemmel i lov, anses for å være konstitusjonell sedvanerett. Dette prinsippet sikrer bl.a. at myndighetene trenger hjemmel i lov for å berøve noen deres frihet, for å ekspropriere deres eiendom, for å inndrive skatter og avgifter, for å pålegge dem å søke om byggetillatelse, for å stanse bilister i rutinekontroll osv.

Ved siden av legalitetsprinsippet står tanken om retten til å delta i demokratiske beslutningsprosesser sterkt i Norge. Tilsvarende sterkt står også ytringsfrihet, retten til ikke å bli diskriminert, vern om privatliv og familieliv, personvern, religionsfrihet, forenings- og forsamlingsfrihet, rett til grunnleggende opplæring, rett til helsetilbud og rett til kulturell identitet og kulturuttrykk.

Ved vurderingen av hvilke rettigheter som står sentralt, er det derfor tatt utgangspunkt i Verdenserklæringen og de rettigheter som fremkommer av denne.

Det er samtidig tatt hensyn til de verdier og rettigheter som har stått sentralt i Norge etter annen verdenskrig, selv om ikke alle disse er grunnlovfestet i dag. Menneskerettighetsutvalget viser til at det er et nærliggende behov for å ajourføre Grunnloven i forhold til det samfunn vi lever i. Dette innebærer ikke

at Grunnloven skal gi oss svarene på vanskelige og viktige samfunnsutfordringer, men den bør knesette noen sentrale prinsipper og grunnleggende verdier som i dag utgjør fundamentet for de beslutninger som treffes. På den måten vil man i større utstrekning kunne sikre at individenes frihet, likhet og menneskerverd blir ivaretatt i beslutningsprosessene også i fremtiden.

I den forbindelse er det tatt hensyn til at dagens Norge ikke bare er et annet samfunn enn da Grunnloven ble skrevet i 1814, men også et annet samfunn enn den gang Verdenserklæringen ble utformet i 1948.

De sivile og politiske rettighetene er nødvendige både for å opprettholde individenes likeverd og like rett til deltakelse i samfunnet, og for å sikre gjennomføringen av et levedyktig demokrati.

I forlengelsen av dette har utvalget lagt vekt på at Grunnloven har hatt stor symbolverdi for det norske folk og for nasjonen Norge, samtidig som den til tider har spilt en sentral rolle rettslig og politisk. Utvalgets flertall ser det som viktig å forsøke å bevare Grunnlovens rolle som symbol for nasjonen, men samtidig videreføre Grunnloven som et rettslig og politisk verktøy.

Utvalget finner videre at norsk grunnlovstradisjon, der Grunnloven stadfester noen grunnleggende og prinsipielle utgangspunkter, bør videreføres. Det vil neppe være vellykket å forsøke å detaljregulere rettigheter i Grunnloven. Dette ville gi liten grad av fleksibilitet til bestemmelser som ofte blir stående i lang tid. Av rettspraksis på området, både nasjonalt og i EMD, fremgår det tydelig at anvendelsen av menneskerettighetsbestemmelser ofte vil måtte avgjøres etter en nærmere vurdering av en lang rekke konkrete forhold, der også hensynet til samfunnsutviklingen trekkes inn. Detaljreguleringer i Grunnloven vil i for stor utstrekning kunne binde opp fremtidige generasjoner, og dermed bidra til å svekke Grunnlovens symbolske og politiske funksjon.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets inndeling vises det til Dokument 16 (2011–2012), s. 59 flg.

Nærmere om forslagene

Grunnloven § 92

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en videreføring av Grunnloven § 110 c i en ny § 92. Denne bestemmelsen skal etter forslaget innlede Grunnlovens nye menneskerettighetskapittel.

§ 110 c ble inntatt i Grunnloven i 1994. Bestemmelsen pålegger statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene generelt. Bestemmelsen kom inn i forbindelse med forberedelsene til menneskerettsloven av 1999, der Den europeiske menneske-

rettighetskonvensjonen (EMK), konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) og konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) ble inkorporert i norsk rett. Senere er også barnekonvensjonen og kvinnediskrimineringskonvensjonen inkorporert i menneskerettsloven. Grunnloven § 110 c lyder:

«Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne. Nærmere Bestemmelser om Gjennemførelsen af Traktater herom fastsættes ved Lov».

Bestemmelsen er ment å gi et generelt uttrykk for menneskerettighetenes sentrale plass i norsk rett.

Menneskerettighetsutvalget har foreslått at bestemmelsens første ledd videreføres som en ny § 92.

§ 110 c annet ledd fastlår at nærmere bestemmelser om menneskerettighetskonvensjoner fastsettes ved lov. Bestemmelsen har hatt sin ønskede effekt ved at menneskerettsloven trådte i kraft i 1999. Menneskerettighetsutvalget viser til at den nå kanskje har oppfylt sin funksjon og at den dermed representerer et overflødig pålegg overfor lovgiver. Utvalget foreslår på denne bakgrunn å ikke videreføre annet ledd i en ny § 92.

Som følge av stat-kirke-forliket mellom samtlige politiske partier representert på Stortinget, fikk Grunnloven § 2 med virkning fra 21. mai 2012 følgende ordlyd:

«Værdigrunnlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighederne.»

Menneskerettighetsutvalget har drøftet om det fortsatt er behov for en generell bestemmelse om myndighetenes plikt til å respektere og sikre menneskerettighetene etter at det ble inntatt en ny formålsbestemmelse i § 2 i Grunnloven. Utvalget viser til at Grunnloven § 2 ikke gir et direkte uttrykk for at det er myndighetene som har plikter i relasjon til menneskerettighetene og at både lovtekniske og pedagogiske hensyn tilsier at § 110 c første ledd videreføres også etter vedtakelsen av ny § 2.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 63 flg.

Forslagsstillerne fremmer fem alternative forslag. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag til ny § 92 om at statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene. I alternativ 2 er bestemmelsen gitt tilføyelsen «slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter». I alternativ 3 er det etter modell av innledningen til FNs verdenserklæring om menneskerettighetene inntatt et første

ledd om at alle mennesker har en iboende verdighet og like og uavhengelige rettigheter. I alternativ 4 er det inntatt et første ledd med formuleringen «alle mennesker er født frie og like», mens det i alternativ 5 er tatt inn et annet ledd om at bestemmelser i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som er bindende for Norge, ikke kan innskrenkes ved lov eller annen myndighetsutøvelse.

Grunnloven § 94

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 94 om frihetsberøvelse til erstatning for Grunnloven § 99. Utvalget viser til at retten til å være fri, samt trygghet for at man ikke vil bli berøvet friheten vilkårlig, er en grunnleggende menneskerettighet. Dette var også erkjent i 1814, og det er reflektert i Grunnloven § 99 første ledd. Etter utvalgets syn bør denne bestemmelsen i Grunnloven § 99 første punktum bygges ut til også å omhandle andre former for frihetsberøvelse enn fengsling. Også frihetsberøvelse som følge av for eksempel psykisk helsevern må ha lov hjemmel, og dette bør fremkomme av Grunnloven.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 113 flg.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til ny § 94.

Grunnloven § 95

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 95 i Grunnloven om rett til rettferdig rettergang og uavhengige domstoler.

Utvalget viser til at retten til en rettferdig rettergang regnes som en helt grunnleggende rettsikkerhetsgaranti i moderne rettsstater. Retten til rettferdig rettergang har kommet til uttrykk flere steder i lovgivningen. Utvalget viser til at en grunnlovfesting av prinsippet vil ha både en symbolsk og en politisk betydning. Den rettslige betydningen vil først og fremst være å vise at prinsippet skal benyttes som et tolkningsmoment ved fortolkningen av annen lovgivning. Prinsippet vil i tillegg fungere som en rettslig skranke for lovgiver. Utvalget viser til at i sin ytterste konsekvens vil en grunnlovfesting av prinsippet også fungere som en absolutt skranke for lovgiver og for domstolene dersom statsmaktene en gang i fremtiden aktivt skulle forsøke å bygge ned rettsstaten. På denne bakgrunn finner utvalget at Grunnloven bør inneholde en bestemmelse om at rettergangen skal være rettferdig.

Utvalget viser til at kravet om uavhengige domstoler kan innfortolkes i Grunnloven §§ 88, 90, 96 første punktum og 98. Selv om domstolene i Norge fungerer uavhengig av de øvrige statsmakter, vil grunnlovfesting av uavhengige domstoler etter utval-

gets syn etablere en mer balansert fremstilling i Grunnloven av forholdet mellom de tre statsmakter.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 118 flg.

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag til ny § 95. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag.

I alternativ 2 er det inntatt et annet ledd om at statens myndigheter skal sikre domstolenes og dommers uavhengighet og upartiskhet.

Grunnloven § 96

Menneskerettighetsutvalget har foreslått endringer i Grunnloven § 96 om uskyldspresumsjonen, forbud mot dobbeltstraff og vern mot full eiendomsavståelse (jf. Grunnloven § 104).

Gjeldende § 96 lyder:

«Ingen kan dømmes uten etter Lov, eller straffes uten etter Dom. Pinligt Forhør maa ikke finde Sted.»

Utvalget viser til at uskyldspresumsjonen er nært knyttet til lovskravet på strafferettens område og foreslår at uskyldspresumsjonen bør grunnlovfestes og inntas som et nytt annet ledd til Grunnloven § 96. Utvalget viser til at forslaget ikke vil medføre noen endring i rettstilstanden, og at den nærmere grensen for når uskyldspresumsjonen er overtrådt, fortsatt må trekkes opp på bakgrunn av nasjonal og internasjonal praksis på området.

Utvalget viser videre til at i likhet med uskyldspresumsjonen er forbudet mot dobbeltstraff en viktig forutsetning for et effektivt lovskrav på strafferettens område. Uten et forbud mot dobbeltstraff i strafferettspleien vil påtalemyndigheten og domstolene i prinsippet kunne forfølge og domfelle den enkelte en rekke ganger under henvisning til den samme lovovertrødelsen. Dette vil etablere en usikkerhet i befolkningen som på sikt vil undergrave tiliten både til strafferettspleien og rettsstaten.

Forbudet mot dobbeltstraff er samtidig av grunnleggende betydning for den enkeltes forutsigbarhet. Dette gjelder både behovet for å kunne forutse konsekvensene av sine handlinger, behovet for å legge forhold bak seg, og mulighetene til å starte på nytt eller gå videre med livet sitt. Gjentatt straff for samme forhold vil i tillegg oppleves som grunnleggende urettferdig, kanskje også som vilkårlig, både for den som rammes og for de som er vitne til at det skjer. Forbudet mot dobbeltstraff må på denne bakgrunn forstås som en av de helt sentrale rettssikkerhetsgarantiene i samfunnet.

På dette grunnlag finner utvalget at forbudet mot dobbeltstraff bør grunnlovfestes, og da i sammenheng med lovskravet og uskyldspresumsjonen i en utvidet § 96. Utvalget viser til at når man skal ta stilling til slike problemstillinger etter en eventuell ny

grunnlovsbestemmelse om forbud mot dobbeltstraff, må dette skje i lys av tidligere praksis fra Høyesterett og EMD, samt i lys av formålet med forbudet mot dobbeltstraff. En grunnlovfesting av forbudet mot dobbeltstraff vil således ikke endre dagens rettstilstand. Utvalget foreslår at formuleringen «ingen kan straffes mer enn én gang for samme handling» inntas som et nytt tredje ledd til § 96.

Utvalget har videre foreslått å videreføre prinsippet i gjeldende § 104 i et nytt fjerde ledd i Grunnloven § 96. Grunnloven § 104 lyder:

«Jord og Boslod kan i intet Tilfælde forbrydes.»

Bestemmelsen knesetter et forbud mot å inndra fast eiendom og hele den samlede formue som straff for kriminelle handlinger. Grunnloven § 104 i sin nåværende gammelmodige form foreslås opphevet.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 125 flg.

Forslagsstillerne fremmer ett forslag til nytt annet og fjerde ledd, i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag.

Det fremmes tre alternative forslag til tredje ledd. Det første alternativet samsvarer med Menneskerettighetsutvalgets forslag, mens øvrige alternativer samsvarer med alternative formuleringer skissert av utvalget. I alternativ 3 er det inntatt en presisering av at ingen kan straffes mer enn én gang for samme handling «med mindre saken gjenåpnes etter nærmere bestemmelser fastsatt i lov».

Grunnloven § 98

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 98 i Grunnloven om grunnlovfesting av likhetsprinsippet og ikke-diskrimineringsprinsippet. Utvalget går ikke inn for å liste opp de ulike diskrimineringsgrunnlag, men peker på at fordelen med en åpen kategori er at den vil sikre at diskriminering som åpenbart er usaklig og har sammenheng med vesentlige forhold ved en person, blir omfattet. Man unngår dermed å skille skarpt mellom de forhold som listes opp og de forhold som ikke listes opp.

Utvalget viser til at det at alle skal være like for loven, utgjør et grunnleggende krav om likhet, rettferdighet og respekt for menneskeverdet. Grunnlovfesting av likhetsprinsippet vil ikke endre dagens rettstilstand, men synliggjøre og fremheve at det norske rettssystemet er bygget på prinsippet om at alle er like for loven.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 139 flg.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til første ledd om at «alle er like for loven».

Det fremmes 5 alternative forslag til annet ledd. Alternativ 1 baserer seg på Menneskerettighetsutvalgets forslag og alternativ 2 bygger på en alternativ formulering skissert av utvalget.

Alternativ 3 og 4 baserer seg på forslag fremsatt av Karin Andersen, Hallgeir H. Langeland, May Hansen, Lars Peder Brekk og André N. Skjelstad i Dokument nr. 12:5 (2007–2008). Alternativ 5 er en mer kortfattet bestemmelse om at ingen mennesker må utsettes for diskriminering og at nærmere bestemmelser fastsettes i lov.

Forslagene varierer med hensyn til hvorvidt de inneholder diskrimineringsgrunnlag. Videre varierer forslagene med hensyn til om statens forpliktelser er presisert.

Forslaget til tredje ledd baserer seg på et forslag fra Norsk Kvinnesaksforening. Hensikten er å grunnlovfeste en formulering som på en bedre måte fanger opp statens omfattende forpliktelser etter Kvinnekonvensjonen.

Grunnloven § 99

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 99 i Grunnloven om frihet for tanke, samvittighet, religion og livsanskuelse. Bestemmelsen skal erstatte bestemmelsen i Grunnloven § 16 første punktum, som ble vedtatt 21. mai 2012 på grunnlag av statkirke-forliket, jf. Innst. 233 S (2011–2012). Det fulgte av utvalgets mandat at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke, skulle ligge til grunn for utvalgets arbeid.

Utvalget finner at retten til fri religionsutøvelse bør moderniseres og dermed utvides til å gjelde også tanke- og samvittighetsfrihet, samt annet livssyn enn det religiøse, og viser til at prinsippet om tanke-, samvittighets- og religionsfriheten har en sentral plass i de internasjonale menneskerettighetskonvensjoner.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 152 flg.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til ny § 99.

Grunnloven § 101

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 101 i Grunnloven om forenings- og forsamlingsfrihet.

Utvalget viser til at verken foreningsfrihet eller forsamlingsfrihet er vernet i gjeldende Grunnlov. Grunnloven § 99 annet ledd om bruk av militærmakt mot samlinger forutsetter imidlertid at samlinger normalt vil være tillatt. Også Grunnloven § 100 siste ledd om at det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og offentlig samtale, kan tas til inntekt for at foreninger og for-

samlinger må være tillatt. Den generelle retten til forenings- og forsamlingsfrihet følger i dag av de internasjonale konvensjonene, hvorav flere er gjort til norsk rett gjennom menneskerettsloven av 1999.

Utvalget viser til at grunnlovfesting av forenings- og forsamlingsfriheten ikke vil endre dagens rettsstilling og at det må antas at en slik grunnlovsbestemmelse vil få liten praktisk betydning.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 163 flg.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til ny § 101 i Grunnloven.

Grunnloven § 102

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 102 i Grunnloven om personvern og personopplysningsvern. I dagens grunnlov finnes ikke en generell bestemmelse om respekt for privatlivets fred, personvern eller personopplysningsvern. Gjeldende § 102, som forbyr husinkvisisjoner unntatt i kriminelle tilfeller, må imidlertid forstås som et begrenset utslag av retten til privatliv. I tillegg utgjør Grunnloven § 100 fjerde ledd et begrenset vern om privatlivets fred, ved at bestemmelsen blant annet forbyr brev-sensur utenfor såkalte «Anstalter», dvs. utenfor fengsler eller psykiatriske institusjoner.

Utvalget viser til at privatlivets fred er godt forankret i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner og er uttrykkelig slått fast i Verdenserklæringen artikkel 12. Utvalget viser videre til at grunnlovfesting av privatlivets fred, personvern og personopplysningsvern kan sies å ha fått økt aktualitet i de seneste årene, noe som dels har sammenheng med den teknologiske utvikling, dels med den rettslige utvikling. Personvernkommissjonen konkluderte i sin innstilling (NOU 2009:1 Individ og integritet) enstemmig med en anbefaling om grunnlovfesting av retten til personvern og privatlivets fred.

Menneskerettighetsutvalget viser til at en grunnlovfesting av retten til personvern og privatlivets fred i første rekke vil ha den konsekvens at disse prinsippene får en generell forankring i Grunnloven. Grunnlovfesting vil videre bidra til å løfte de internasjonale menneskerettighetsprinsipper om «right to privacy» inn i en norsk kontekst.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 168 flg.

Forslagsstillerne fremmer 4 alternative forslag. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag.

I alternativ 2 er det byttet om på rekkefølgen av leddene. I Alternativ 3 er det inntatt et annet punktum i første ledd om at husransakelser ikke må finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Alternativ 4 bygger på tidligere fremsatt grunnlovsforslag fra Vera Lysklætt og Odd Einar Dørum, jf. Dokument nr. 12:18 (2007–2008).

Grunnloven § 104

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 104 i Grunnloven om barns rettigheter. Carl I. Hagen har ikke sluttet seg til dette forslaget, jf. særmerknad gjengitt i Dokument 16 (2011–2012) punkt 11.4.2.

I dagens grunnlov er barn kun direkte omtalt i den nye ytringsfrihetsbestemmelsen i § 100 fjerde ledd.

Som et utgangspunkt gjelder menneskerettighetsbestemmelsene i de internasjonale konvensjonene også barn. I tillegg er barns rettigheter særlig regulert i FNs barnekonvensjon av 1989.

Utvalget har funnet at en grunnlovsbestemmelse om barns rettigheter bør inneholde en bestemmelse om vern om barnets personlige integritet. Barnets rett til vern om sin personlige integritet gjelder uavhengig av hvor barnet bor, eller hvor barnet har sitt opphold. Dette innebærer at barnets personlige integritet skal ivaretas enten barnet bor med sin familie eller oppholder seg i for eksempel fosterhjem, barnehjem eller fengsel. Uttrykket «rett til vern» peker på at statens myndigheter har en plikt til å sørge for et regelverk og for håndhevelse av et regelverk som på best mulig måte kan verne barnet fra utnyttelse, vold og mishandling.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 186 flg.

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag til bestemmelsens første ledd. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag. I alternativ 2 er spørsmål som «gjelder» barn byttet ut med spørsmål som «berører» barn.

Det fremmes tre alternative forslag til bestemmelsens annet ledd. Alternativ 1 har formuleringen «avgjørelser som berører barn», alternativ 2 har formuleringen «beslutninger som gjelder barn», mens alternativ 3 har formuleringen «handling og avgjørelser som berører barn».

Det fremmes fem alternative forslag til tredje ledd. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag om at barn har rett til vern om sin personlige integritet og at statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie. I alternativ 2 er formuleringen «fortrinnsvis i egen familie» tatt ut. Det følger av alternativ 3 at statens myndigheter skal iverksette tiltak for å beskytte barnets personlige integritet, herunder beskyttelse mot vold, mishandling, seksuell utnyttelse og andre liknende forhold som kan skade bar-

net. Etter alternativ 4 skal statens myndigheter iverksette tiltak for å beskytte barnets personlige integritet, samt legge forholdene til rette for barnets utvikling og kontakt med egne foreldre. Alternativ 5 innebærer at nærmere bestemmelser om at barnets særlige behov for beskyttelse mot vold, mishandling, seksuell utnyttelse og andre liknende forhold som kan skade barnet eller barnets fysiske og mentale utvikling, fastsettes ved lov.

Grunnloven § 106

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 106 i Grunnloven om bevegelsesfrihet. Utvalget viser til at bevegelsesfrihet innebærer en rett for alle med lovlig opphold i et land til å bevege seg fritt innenfor landets grenser og til fritt å velge hvor i landet de vil bosette seg. Dernest innebærer bevegelsesfrihet en rett for statsborgere til å forlate landet og til å reise inn igjen. I forlengelsen av retten til fri bevegelse finnes en århundrelang tradisjon for at personer som forfølges i sitt hjemland, skal gis beskyttelse i et annet. Dette omtales gjerne som asyl.

Bevegelsesfrihet er ikke grunnlovsfestet. Friheten er heller ikke lovfestet på annen måte enn gjennom inkorporeringen av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner i menneskerettsloven av 1999. Grunnloven har heller ingen bestemmelser om beskyttelse av flyktninger. Utvalget viser til at det er få konstitusjoner som omtaler asylrett, og ingen av de nordiske land berører denne problemstillingen i sine konstitusjoner. Utvalget viser til at asyl ikke er et entydig juridisk begrep, men en samlebetegnelse på ulike grader av den beskyttelse som utlendinger kan få i et annet land. Utvalget har kommet til at det ikke vil foreslå grunnlovsfesting av rett til asyl eller retten til å søke asyl.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 197 flg.

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag til første ledd i bestemmelsen. Alternativ 1 er i samsvar med forslaget fra Menneskerettighetsutvalget om at enhver som oppholder seg lovlig i riket, fritt kan bevege seg innenfor rikets grenser og velge sitt bosted der. Alternativ 2 gjelder norske borgere og andre med lovlig opphold i riket.

Det fremmes tre alternative forslag til annet ledd om retten til fritt å forlate riket. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag om at ingen kan nektes å forlate riket med mindre det er nødvendig av hensyn til en effektiv rettsforfølgelse eller for avtjening av verneplikt. Etter alternativ 2 kan ingen nektes å forlate riket. I alternativ 3 er det i annet punktum tatt inn en bestemmelse om at norske statsborgere ikke kan landsforvises eller på annen måte nektes adgang til riket.

Grunnloven § 113

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 113 i Grunnloven om legalitetsprinsippet.

Utvalget viser til at Grunnloven i dag ikke inneholder et generelt krav om at myndighetenes inngrep overfor den enkelte trenger hjemmel i lov eller annet rettsgrunnlag, men Grunnloven § 96 inneholder et spesifikt lovskrav på strafferettens område. Utenfor strafferettens område har det over tid utviklet seg en ulovfestet lære der inngrep i borgernes rettsfare trenger hjemmel i lov. Dette legalitetsprinsippet er antatt å være konstitusjonell sedvanerett, og det omfatter både myndighetenes beslutninger og myndighetenes faktiske handlinger.

Utvalget viser videre til at en generell grunnlovsfesting av legalitetsprinsippet i utgangspunktet ikke vil endre dagens rettsstilstand. Prinsippet gjelder i norsk rett og har like stor gjennomslagskraft som Grunnloven. Prinsippet sentrale plass for forståelsen av rettsstaten tilsier etter utvalgets syn at det kommer direkte til uttrykk i Grunnloven.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 246 flg.

Forslagsstillerne fremmer fire alternative forslag til ny § 113 i Grunnloven. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag om at myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov. De øvrige alternativene er basert på alternative formuleringer skissert av utvalget.

Grunnloven § 114

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 114 i Grunnloven om domstolenes prøvingsrett.

Utvalget viser til at det er på det rene at domstolene kan prøve både om forvaltningens beslutninger er i overensstemmelse med norsk lovgivning, og om lovgivning og forvaltningsvedtak er i overensstemmelse med Grunnloven. Det er imidlertid omstridt hvor langt prøvingsretten går og hvor omfattende den bør være.

Utvalget viser til at domstolenes kompetanse til å prøve om lover og forvaltningsvedtak strider mot Grunnloven er en viktig garanti for at menneskerettighetene etterlevs. Dersom menneskerettighetsvernet i Grunnloven utvides i tråd med utvalgets forslag, vil domstolene også kunne utøve kontroll med de nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven. Utvalget viser til at Stortinget de senere år har grunnlovsfestet tidligere konstitusjonell sedvanerett som parlamentarisme og regjeringens opplysningsplikt. Utvalget finner det naturlig at også domstolenes prøvingsrett med lovers grunnlovsmessighet grunnlovsfestes. Dette vil ikke endre dagens rettsstilstand, men synliggjøre at domstolene har rett til å foreta prøving både på grunnlag av eldre og nye rettighetsbestemmelser i Grunnloven.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 78 flg.

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag til ny § 114.

Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag om at i saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.

Alternativ 2 har fått en tilføyelse om «denne grunnlovs prinsipper om demokratiet, den lovgivende makt, rettsstaten og menneskerettighetene.»

Som alternativ plassering av bestemmelsen foreslås den ledige § 89 i Grunnlovens kapittel D om Den dømmende Magt.

Grunnloven §§ 49, 50 og 52

Menneskerettighetsutvalget viser til at vårt moderne demokrati er bygget opp omkring den enkeltes deltakelse i beslutningsprosessene. Valg til Stortinget reguleres i dag av Grunnloven §§ 49 flg. og valgloven. I Grunnloven § 59 er det nærmere bestemmelser om fordeling av mandater etter distrikt mellom de politiske partiene. I henhold til de internasjonale konvensjonene er det særlig retten til å delta i beslutningsprosesser, samt hemmelige og frie valg, som står sentralt.

Utvalget finner at retten til frie og hemmelige valg bør grunnlovsfestes som nytt annet punktum i Grunnloven § 49.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 250 flg.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til nytt annet punktum i § 49.

Basert på forslag skissert av utvalget fremmes det også forslag til nytt første punktum i Grunnloven § 50 første ledd om at det skal holdes frie og hemmelige stortingsvalg og til § 52 om at folket velger sine representanter til Stortinget gjennom frie og hemmelige valg.

Språkform

Forslagsstillerne fremmer forslagene både i gjeldende grunnlovsspråk og på tidsmessig bokmål og nynorsk. Stortinget fattet 21. mai 2012 vedtak om å be presidentskapet legge til rette for å få utarbeidet nye versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk. Det ble 31. mai 2012 oppnevnt et utvalg som fikk i mandat å «utarbeide nye, språklige oppdaterte versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk». Utvalget skulle også «omsette grunnlovsforslagene utarbeidet av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) til nynorsk, og språklig kvalitetssikre Menneskerettighetsutvalgets forslag utformet på tidsmessig bokmål.»

Forslaget i dette dokumentet bygger på forslaget i Dokument 19 (2011–2012) Rapport fra Grunnlovsspråkutvalget om utarbeidelse av språklig oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

I

§ 16 første punktum oppheves.

II

§ 49 nytt annet punktum skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Stortingets Representanter velges gjennom frie og hemmelige Valg.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Stortingets representanter velges gjennom frie og hemmelige valg.

–

Storingsrepresentantane blir valde gjennom frie og hemmelege val.

III

§ 50 første ledd nytt første punktum skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Det skal holdes frie og hemmelige Storthingsvalg.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Det skal holdes frie og hemmelige stortingsvalg.

–

Det skal haldast frie og hemmelege stortingsval.

Nåværende § 50 første ledd første punktum blir første ledd nytt annet punktum.

IV

§ 52 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 52

Folket vælger sine Ræpresentanter til Stortinget gjennom frie og hemmelige Valg.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 52

Folket velger sine representanter til Stortinget gjennom frie og hemmelige valg.

–

§ 52

Folket vel representantar til Stortinget gjennom frie og hemmelege val.

V

Overskriften til kapittel E skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

E. Menneskerettighederne

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

E. Menneskerettighetene

–

E. Menneskerettane

Alternativ 2 A (originalspråk):

E. Menneskerettigheder

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

E. Menneskerettigheter

–

E. Menneskerettar

VI

Nåværende § 92 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

Nåværende § 110 c oppheves.

Ny § 92 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 92

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 92

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene.

–

§ 92

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 92

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne, saaledes som de ere nedfældte i denne Grundlov og i for Norge bindende Traktater herom.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 92

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

–

§ 92

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane slik dei er fastsette i denne grunnlova og i traktatar om menneskerettar som er bindande for Noreg.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 92

Alle Mennesker har iboende Værdighed og lige og uafhængelige Rettigheder.

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne, saaledes som de ere nedfældte i denne Grundlov og i for Norge bindende Traktater herom.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 92

Alle mennesker har iboende verdighet og like og uavhengelige rettigheter.

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne

grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

–

§ 92

Alle menneske har ibuande verdigheit og like og uavhendelege rettar.

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane slik dei er fastsette i denne grunnlova og i traktatar om menneskerettar som er bindande for Noreg.

Alternativ 4 A (originalspråk):

§ 92

Alle Mennesker ere fødte frie og lige.

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

§ 92

Alle mennesker er født frie og like.

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene.

–

§ 92

Alle menneske er født frie og like.

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane.

Alternativ 5 A (originalspråk):

§ 92

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne.

Bestemmelser i internationale Traktater om Menneskerettigheder, som ere bindende for Norge, kunne ikke innskærkes ved Lov eller anden Myndighedsudøvelse.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

§ 92

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene.

Bestemmelser i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som er bindende for Norge, kan ikke innskrenkes ved lov eller annen myndighetsutøvelse.

–

§ 92

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane.

Føresegner i traktatar om menneskerettar som er bindande for Noreg, kan ikkje avgrensast ved lov eller anna utøving av myndigheit.

VII

§ 94 endres som følger:

Alternativ 1:

§ 94 oppheves.

Alternativ 2:

Nåværende § 94 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

§ 99 første ledd oppheves.

Ny § 94 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 94

Ingen maa fængslig anholdes eller paa anden Maade berøves Friheden, uden i lovbestemt Tilfælde og paa den ved Lovene foreskrevne Maade. Frihedsberøvelsen maa være nødvendig og ikke udgjøre et uforholdsmæssigt Indgreb.

Anholdte skulle snarest mulig fremstilles for en Domstol. Andre som ere berøvede deres Frihed, kunne faa Frihedsberøvelsen prøvet for Domstoler uden ugrundet Ophold.

For ubeføiet Arrest eller ulovligt Ophold staa Vedkommende den Fængslede til Ansvar.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 94

Ingen må fængsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihedsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep.

Den pågrepne skal snarest mulig fremstilles for en domstol. Andre som er berøvet sin frihet, kan få frihedsberøvelsen prøvet for domstolene uten ugrunnet opphold.

De som uberettiget har arrestert noen eller ulovlig holdt noen fengslet, står til ansvar for vedkommende.

§ 94

Ingen må fengslast eller bli fråteken fridommen på anna vis utan i dei tilfella og på den måten som lovene fastset. Fridomstapet må vere naudsynt og ikkje utgjere eit mishøveleg inngrep.

Den pågripne skal snarast råd framstillast for ein domstol. Andre som er fråtekne fridommen, kan få fridomstapet prøvd for domstolane utan grunnlaus dryging.

Dei som utan rett har arrestert nokon eller halde nokon ulovleg fengsla, står til ansvar for vedkommende.

VIII

§ 95 endres som følger:

Alternativ 1:

§ 95 oppheves.

Alternativ 2:

Nåværende § 95 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

§ 98 endres som følger:

Alternativ 1:

§ 98 oppheves.

Alternativ 2:

Nåværende § 98 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

Ny § 95 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 95

Enhver har Ret til at faa sin Sag afgjort af en uafhængig og upartisk Domstol inden rimelig Tid. Rettergangen skal være retfærdig og offentlig. Retten kan imidlertid lukke Retsmødet dersom Hensynet til Parternes Privatliv eller tungtveiende almene Interesser gjøre det nødvendigt.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 95

Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig. Retten kan

likevel lukke rettsmøtet dersom hensynet til partenes privatliv eller tungtveiende allmenne interesser gjør det nødvendig.

–

§ 95

Alle har rett til å få saka si avgjort av ein uavhengig og upartisk domstol innan rimeleg tid. Rettargangen skal vere rettvis og offentleg. Retten kan likevel stengje rettsmøtet dersom omsynet til privatlivet til partane eller tungtvegande allmenne interesser krev det.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 95

Enhver har Ret til at faa sin Sag afgjort af en uafhængig og upartisk Domstol inden rimelig Tid. Rettergangen skal være retfærdig og offentlig. Retten kan imidlertid lukke Retsmødet dersom Hensynet til Parternes Privatliv eller tungtveiende almene Interesser gjøre det nødvendigt.

Det paaligger Statens Myndigheder at sikre Domstolernes og Dommernes Uafhængighed og Upartiskhed.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 95

Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig. Retten kan likevel lukke rettsmøtet dersom hensynet til partenes privatliv eller tungtveiende allmenne interesser gjør det nødvendig.

Statens myndigheter skal sikre domstolenes og dommernes uavhengighet og upartiskhet.

–

§ 95

Alle har rett til å få saka si avgjort av ein uavhengig og upartisk domstol innan rimeleg tid. Rettargangen skal vere rettvis og offentleg. Retten kan likevel stengje rettsmøtet dersom omsynet til privatlivet til partane eller tungtvegande allmenne interesser krev det.

Dei statlege styresmaktene skal sikre at domstolane og dommarane er uavhengige og upartiske.

IX

§ 96 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Enhver har Ret til at blive anset som uskyldig, indtil Skyld er bevist efter Loven.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.

–

Alle har rett til å bli rekna som uskuldige til skuld er prova etter lova.

X

§ 96 nytt tredje ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Ingen kan straffes mere end een Gang for samme Handling.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Ingen kan straffes mer enn én gang for samme handling.

–

Ingen kan straffast meir enn ein gong for same handling.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Ingen kan straffefølges mere end een Gang for samme Handling.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Ingen kan straffefølges mer enn én gang for samme handling.

–

Ingen kan straffefølgjast meir enn ein gong for same handling.

Alternativ 3 A (originalspråk):

Ingen kan straffes mere end een Gang for samme Handling, medmindre Sagen gjenåbnes efter nærmere Bestemmelser som fastsættes ved Lov.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Ingen kan straffes mer enn én gang for samme handling, med mindre saken gjenåpnes etter nærmere bestemmelser fastsatt i lov.

–

Ingen kan straffast meir enn éin gong for same handling, med mindre saka blir gjenopna etter nærare føresegner fastsette i lov.

XI

§ 104 oppheves.

§ 96 nytt fjerde ledd skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Ingen kan dømmes til at afstaa fast Eiendom eller samlet Formue, medmindre Værdierne ere benyttede til eller ere Udbytte fra en strafbar Handling.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Ingen kan dømmes til å avstå fast eiendom eller samlet formue, med mindre verdiene er benyttet til eller er utbytte fra en straffbar handling.

–

Ingen kan dømmast til å avstå fast eigedom eller heile eiga si om ikkje verdiane er nytta til eller er utbyte frå ei strafflagd handling.

XII

§ 95 oppheves.

§ 98 oppheves.

§ 101 oppheves.

§ 103 oppheves.

Ny § 98 første ledd skal lyde:

Alternativ A (originaltekst):

Alle ere lige for Loven.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Alle er like for loven.

–

Alle er like for lova.

XIII

Ny § 98 annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Intet Menneske maa udsættes for usaglig eller uforholdsmæssig Forskelsbehandling.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.

–

Ikkje noko menneske må utsetjast for usakleg eller mishøveleg forskjellsbehandling.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Ingen maa udsættes for Diskriminering paa Grundlag af Kjøen, Etnicitet, Sprog, Funktionsevne, sexuell Orientering, Kjønnsudtryk, Religion, Livssyn, politisk Syn, Helse, Alder eller andre lignende væsentlige Forhold ved en Person.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Ingen må utsettes for diskriminering på grunnlag av kjønn, etnisitet, språk, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, religion, livssyn, politisk syn, helse, alder eller andre lignende vesentlige forhold ved en person.

–

Ingen må diskriminerast på grunnlag av kjønn, etnisitet, språk, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, religion, livssyn, politisk syn, helse, alder eller andre liknande vesentlege sider ved ein person.

Alternativ 3 A (originaltekst):

Ingen maa udsættes for Diskriminering paa Grund af Kjøen, Hudfarve, national eller etnisk Oprindelse, sproglig eller religiøs Tilhørighed, Funktionshemning, sexuel Orientering, Kjønnsidentitet, Alder eller Status forøvrig.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Ingen må utsettes for diskriminering på grunnlag av kjønn, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, språklig eller religiøs tilhørighet, funksjonshemming, seksuell orientering, kjønnsidentitet, alder eller status for øvrig.

–

Ingen må diskriminerast på grunnlag av kjønn, hudfarge, nasjonal eller etnisk opphav, språkleg eller religiøs tilknytning, funksjonshemming, seksuell orientering, kjønnsidentitet, alder eller status elles.

Alternativ 4 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheder at sikre at ingen udsættes for Diskriminering paa Grund af

Kjøn, Hudfarve, national eller etnisk Oprindelse, sproglig eller religiøs Tilhørighed, Funktionshemning, sexuel Orientering, Kjønsidentitet, Alder eller Status forøvrig.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal sikre at ingen utsettes for diskriminering på grunnlag av kjønn, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, språklig eller religiøs tilhørighet, funksjonshemning, seksuell orientering, kjønnsidentitet, alder eller status for øvrig.

–

Dei statlege styresmaktene skal sikre at ingen blir diskriminert på grunnlag av kjønn, hudfarge, nasjonalt eller etnisk opphav, språkleg eller religiøs tilknytning, funksjonshemning, seksuell orientering, kjønnsidentitet, alder eller status elles.

Alternativ 5 A (originaltekst):

Ingen Mennesker maa udsættes for Diskriminering. Nærmere Bestemmelser fastsættes ved Lov.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

Ingen mennesker må utsettes for diskriminering. Nærmere bestemmelser fastsettes i lov.

–

Ikkje noko menneske må diskriminerast. Nærare føresegner blir fastsette i lov.

XIV

Ny § 98 tredje ledd skal lyde:

Alternativ A (originaltekst):

Kvinder og Mænd have samme Rettigheder og Pligter. Statens myndigheder skulle lægge Forholdene til Rette for at særlig Kvinder kunne udøve deres Rettigheder.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Kvinner og menn har samme rettigheter og plikter. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at særlig kvinner kan utøve sine rettigheter.

–

Kvinner og menn har same rettar og plikter. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at særleg kvinner kan utøve sine rettar.

XV

Nåværende § 99 oppheves.

Ny § 99 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 99

Enhver har Frihed for Tanke, Samvittighed, Religion og Livsanskuelse. Denne Frihed omfatter Ret til at ændre Religion eller Livssyn efter eget Valg og til at praktisere sin Religion eller sit Livssyn alene eller i Fællesskab med Andre.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 99

Enhver har frihet for tanke, samvittighet, religion og livsanskuelse. Denne friheten omfatter rett til å endre religion eller livssyn etter eget valg, og til å praktisere sin religion eller sitt livssyn alene eller i fellesskap med andre.

–

§ 99

Alle har fridom for tanke, samvit, religion og livssyn. Denne fridommen femner om retten til å skifte religion eller livssyn etter eige val, og til å praktisere religionen eller livssynet åleine eller i lag med andre.

XVI

§ 99 annet ledd oppheves.

§ 101 oppheves.

Ny § 101 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 101

Enhver har Ret til at danne, slutte sig til og melde sig ud af Foreninger, herunder Fagforeninger og politiske Partier.

Alle kunne mødes i fredelige Forsamlinger og Demonstrationer.

Regjeringen er ikke berettiget til militær Magts Anvendelse mod Statens Medlemmer, uden efter de i Lovgivningen bestemte Former, medmindre nogen Forsamling maatte forstyrre den offentlige Rolighed og den ikke øieblikkelig adskilles, efterat de Artikler i Landsloven, som angaa Oprør, ere den tredje Gange lydelig forelæste af den civile Øvrighed.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 101

Enhver har rett til å danne, slutte seg til og melde seg ut av foreninger, herunder fagforeninger og politiske partier.

Alle kan møtes i fredelige forsamlinger og demonstrasjoner.

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

–

§ 101

Alle har rett til å skipe, melde seg inn i og melde seg ut av foreningar, medrekna fagforeningar og politiske parti.

Alle kan møtast i fredelige forsamlingar og demonstrasjonar.

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei forsamling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst åt så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese lovføresegnene om opprør høgt og tydeleg for henne.

XVII

§ 102 oppheves.

Ny § 102 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 102

Enhver har Ret til Respekt for sit Privatliv og Familieliv, sit Hjem og sin Kommunikation.

Det paaligger Statens Myndigheder at sikre et Værn om den personlige Integritet og om personlige Oplysninger. Systematisk Indhentning, Opbevaring og Brug af Oplysninger om Andres personlige Forhold kan kun finde Sted i Henhold til Lov.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 102

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon.

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet og om personlige opplysninger. Systematisk innhenting, oppbevaring og bruk av opplysninger om andres personlige forhold kan bare finne sted i henhold til lov.

–

§ 102

Alle har rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin.

Dei statlege styresmaktene skal sikre eit vern om den personlege integriteten og om personlege opplysningar. Systematisk innsamling, lagring og bruk av opplysningar om andres personlege tilhøve kan berre skje i samsvar med lov.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 102

Det paaligger Statens Myndigheder at sikre et Værn om den personlige Integritet og om personlige Oplysninger.

Enhver har Ret til Respekt for sit Privatliv og Familieliv, sit Hjem og sin Kommunikation.

Systematisk Indhentning, Opbevaring og Brug af Oplysninger om Andres personlige Forhold kan kun finde Sted i Henhold til Lov.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 102

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet og om personlige opplysninger.

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon.

Systematisk innhenting, oppbevaring og bruk av opplysninger om andres personlige forhold kan bare finne sted i henhold til lov.

–

§ 102

Dei statlege styresmaktene skal sikre eit vern om den personlege integriteten og om personlege opplysningar.

Alle har rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin.

Systematisk innsamling, lagring og bruk av opplysningar om andres personlege tilhøve kan berre skje i samsvar med lov.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 102

Enhver har Ret til Respekt for sit Privatliv og Familieliv, sit Hjem og sin Kommunikation. Hus-Inkvisitioner maa ikke finde Sted, uden i kriminelle Tilfælde.

Det paaligger Statens Myndigheder at sikre et Værn om den personlige Integritet.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 102

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet.

–

§ 102

Alle har rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin. Det må ikkje utførast husransakingar, så nær som i kriminelle tilfelle.

Dei statlege styresmaktene skal sikre eit vern om den personlege integriteten.

Alternativ 4 A (originalspråk):

§ 102

Enhver har Ret til Respekt for Privatliv og Hjem.

Enhver har Ret til Beskyttelse af Personoplysninger om sig selv, til Indsyn i saadanne Oplysninger og til om nødvendig å kunne korrigerer Indholdet. Saadanne Oplysninger kunne bare benyttes i Overensstemmelse med udtrykkelig angivne Formaal og paa Grundlag af Lov eller informert Samtykke fra den, Oplysningerne gjælde. De skulle slettes, naar Formaalet ikke længer er tilstede.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

§ 102

Enhver har rett til respekt for privatliv og hjem.

Enhver har rett til beskyttelse av personopplysninger om seg selv, til innsyn i slike opplysninger og til om nødvendig å kunne korrigerer innholdet. Slike opplysninger kan bare benyttes i samsvar med uttrykkelig angitte formål og på grunnlag av lov eller informert samtykke fra den opplysningen gjelder. De skal slettes når formålet ikke lenger er til stede.

–

§ 102

Alle har rett til respekt for privatliv og heim.

Alle har rett til tryggleik for personopplysningar om seg sjølv, til innsyn i slike opplysningar og til å kunne rette innhaldet om det trengst. Slike opplysningar kan berre nyttast i samsvar med uttrykkeleg namngjevne føremål og på grunnlag av lov eller informert samtykke frå den opplysninga gjeld. Opp-

lysningane skal slettast når føremålet ikkje lenger er til stades.

XVIII

§ 104 oppheves.

Ny § 104 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Børn have Krav paa Respekt for deres Menneskeværd. De have Ret til at blive hørte i Spørgsmaal som gjælde dem selv, og deres Mening skal tillægges Vægt i Overensstemmelse med deres Alder og Udvikling.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.

–

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølv, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Børn have Krav paa Respekt for deres Menneskeværd. De have Ret til at blive hørte i Spørgsmål som berøre dem selv, og deres Mening skal tillægges Vægt i Overensstemmelse med deres Alder og Udvikling.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som berører dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.

–

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølv, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.

XIX

Ny § 104 annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Ved Afgjørelser som berøre Børn, skal Barnets Bedste være et grundlæggende Hensyn.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Ved avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

–

I avgjerder som vedkjem born, skal kva som er best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Beslutninger som gjælde Børn skal ivareta Hensynet til Barnets Bedste.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Beslutninger som gjelder barn skal ivareta hensynet til barnets beste.

–

Avgjerder som gjeld born skal ta omsyn til kva som er best for barnet.

Alternativ 3 A (originaltekst):

Ved Handlinger og Afgjørelser som berøre Børn, skal Barnets Bedste være et grundlæggende Hensyn.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

–

Ved handlingar og i avgjerder som vedkjem born, skal kva som er best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn.

XX

Ny § 104 tredje ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Børn have Ret til Værn om deres personlige Integritet. Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for Barnets Udvikling, herunder at sikre at Barnet faar den nødvendige økonomiske, sociale og sundhedsmæssige Tryghed, fortrinnsvis i egen Familie.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

–

Born har rett til vern om den personlege integriteten sin. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for utviklinga til barnet og mellom anna sjå til at det får den økonomiske, sosiale og helsemessige tryggleiken som det treng, helst i sin eigen familie.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Børn have Ret til Værn om deres personlige Integritet. Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for Barnets Udvikling, herunder at sikre at Barnet faar den nødvendige økonomiske, sociale og sundhedsmæssige Tryghed.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet.

–

Born har rett til vern om den personlege integriteten sin. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for utviklinga til barnet og mellom anna sjå til at det får den økonomiske, sosiale og helsemessige tryggleiken som det treng.

Alternativ 3 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheder at iverksætte Tiltak for at beskytte Børns personlige Integritet, herunder Beskyttelse imod Vold, Mishandling, sexuel Udnyttelse og andre lignende Forhold som kan skade Barnet.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal iverksette tiltak for å beskytte barnets personlige integritet, herunder beskyttelse mot vold, mishandling, seksuell utnyttelse og andre liknende forhold som kan skade barnet.

–

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak for å verne den personlege integriteten til born, medrekna vern mot vald, mishandling, seksuell utnytting og andre liknande tilhøve som kan skade barnet.

Alternativ 4 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheder at iverksette Tiltak for at beskytte Børns personlige Integritet, samt legge Forholdene til rette for Barnets Udvikling og kontakt med egne Forældre.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal iverksette tiltak for å beskytte barnets personlige integritet, samt legge forholdene til rette for barnets utvikling og kontakt med egne foreldre.

–

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak for å verne den personlege integriteten til born, og leggje til rette for barnets utvikling og kontakt med egne foreldre.

Alternativ 5 A (originaltekst):

Nærmere Bestemmelser om Barnets særlige Behov for Beskyttelse mod Vold, Mishandling, sexuel Udnyttelse og andre lignende Forhold, som kan skade Barnet eller Barnets fysiske og mentale Udvikling, fastsættes ved Lov.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

Nærmere bestemmelser om barnets særlige behov for beskyttelse mot vold, mishandling, seksuell utnyttelse og andre lignende forhold som kan skade barnet eller barnets fysiske og mentale utvikling, fastsettes ved lov.

–

Nærare føresegner om borns særlege behov for vern mot vald, mishandling, seksuell utnytting og andre liknande forhold som kan skade borna eller deira fysiske eller mentale utvikling, blir fastsette i lov.

Alternativ 1 (A eller B) til 5 (A eller B) kan eventuelt vedtas som ny § 104 fjerde ledd, med et annet av alternativene som tredje ledd.

XXI

§ 106 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

Ny § 106 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Enhver, som oppholder sig lovlig i Riget, kan frit bevæge sig indenfor Rigets Grænser og vælge sit Bosted der.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Enhver som oppholder seg lovlig i riket, kan fritt bevege seg innenfor rikets grenser og velge sitt bosted der.

–

Alle som oppheld seg lovleg i riket, kan fritt ferdest innanfor grensene og velje bustad der.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Norske Borgere og andre med lovlig Ophold i Riget kunne frit bevæge sig indenfor Rigets Grænser og vælge sit Bosted der.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Norske borgere og andre med lovlig opphold i riket kan fritt bevege seg innenfor rikets grenser og velge sitt bosted der.

–

Norske borgarar og andre som har lovleg opphald i riket kan fritt ferdest innanfor grensene og velje bustad der.

XXII

Ny § 106 annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Ingen kan negtes at forlade Riget, medmindre det er nødvendigt af Hensyn til en effektiv Retsfølgelse eller for Aftjening af Værnepligt. Norske Statsborgere kunne ikke negtes Adgang til Riget.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Ingen kan nektes å forlate riket med mindre det er nødvendig av hensyn til en effektiv rettsfølgelse eller for avtjening av verneplikt. Norske statsborgere kan ikke nektes adgang til riket.

–

Ingen kan nektast å forlate riket om det ikkje trengst av omsyn til effektiv rettsfølgelse eller fordi dei skal gjere verneplikt. Norske statsborgarar kan ikkje nektast tilgjenge til riket.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Ingen kan negtes at forlade Riget.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Ingen kan nektes å forlate riket.

–

Ingen kan nektast å forlate riket.

Alternativ 3 A (originalspråk):

Ingen kan negtes at forlade Riget, medmindre det er nødvendigt af Hensyn til en effektiv Retsfølgelse eller for Aftjening af Værnepligt. Norske Statsborgere kunne ikke landsforvises eller paa anden Maade negtes Adgang til Riget.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Ingen kan nektes å forlate riket, med mindre det er nødvendig av hensyn til en effektiv rettsfølgelse eller for avtjening av verneplikt. Norske statsborgere kan ikke landsforvises eller på annen måte nektes adgang til riket.

–

Ingen kan nektast å forlate riket om det ikkje trengst av omsyn til effektiv rettsfølgelse eller fordi dei skal gjere verneplikt. Norske statsborgarar kan ikkje landsforvisast eller på anna måte nektast tilgjenge til riket.

XXIII

Ny § 113 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 113

Myndighedernes Indgreb overfor den Enkelte maa have Grundlag i Lov.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 113

Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov.

–

§ 113

Styresmaktene må ha grunnlag i lov for å gripe inn overfor einskildmennesket.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 113

Ethvert Indgreb overfor den Enkelte maa have Hjemmel i Lov.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 113

Ethvert inngrep overfor den enkelte må ha hjemmel i lov.

–

§ 113

Alle inngrep overfor den einskilde må ha heimel i lov.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 113

Indgreb overfor den Enkelte maa skje på Grundlag af Lov.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 113

Inngrep i den enkeltes handlefrihet må skje på grunnlag av lov.

–

§ 113

Inngrep i handlefridomen til den einskilde må ha grunnlag i lov.

Alternativ 4 A (originalspråk):

§ 113

Ethvert offentlig Indgreb i den Enkeltes Handlefrihed maa være forankret i Lov.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

§ 113

Ethvert offentlig inngrep i den enkeltes handlefrihet må være forankret i lov.

–

§ 113

Alle offentlege inngrep i handlefridomen til den einskilde må ha grunnlag i lov.

XXIV

Alternativ 1 A (originalspråk):

Ny § 114 skal lyde:

§ 114

I Sager som reises for Domstolerne, have Domstolerne Ret og Pligt til at prøve hvorvidt Love og andre Beslutninger truffne af Statens Myndigheder stride mod Grundloven.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 114 skal lyde:

§ 114

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.

–

§ 114

I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om lover og andre avgjerder tekne av dei statlege styresmaktene strir mot Grunnlova.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Ny § 114 skal lyde:

§ 114

I Sager som reises for Domstolerne, have Domstolerne Ret og Pligt til at prøve hvorvidt Love og andre Beslutninger truffet af Statens Myndigheder stride mod Grundloven, etter denne Grundlovs Principer om Demokratiet, den lovgivende Magt, Retsstaten og Menneskerettighederne.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Ny § 114 skal lyde:

§ 114

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven, etter denne grunnlovs prinsipper om demokratiet, den lovgivende makt, rettsstaten og menneskerettighetene.

–

§ 114

I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om lover og andre avgjerder tekne av dei statlege styresmaktene strir mot Grunnlova, etter prinsippene i denne grunnlova om demokratiet, den lovgjevande makta, rettsstaten og menneskerettane.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 89 skal lyde:

§ 89

I Sager som reises for Domstolerne, have Domstolerne Ret og Pligt til at prøve hvorvidt Love og andre Beslutninger truffet af Statens Myndigheder stride mod Grundloven.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 89 skal lyde:

§ 89

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.

–

§ 89

I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om lover og andre avgjerder tekne av dei statlege styresmaktene strir mot Grunnlova.

Alternativ 4 A (originalspråk):

§ 89 skal lyde:

§ 89

I Sager som reises for Domstolerne, have Domstolerne Ret og Pligt til at prøve hvorvidt Love og andre Beslutninger truffet af Statens Myndigheder stride mod Grundloven, efter denne Grundlovs Principer om Demokratiet, den lovgivende Magt, Retsstaten og Menneskerettighederne.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

§ 89 skal lyde:

§ 89

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven, etter denne grunnlovs prinsipper om demokratiet, den lovgivende makt, rettsstaten og menneskerettighetene.

–

§ 89

I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om lover og andre avgjerder tekne av dei statlege styresmaktene strir mot Grunnlova, etter prinsippene i denne grunnlova om demokratiet, den lovgjevande makta, rettsstaten og menneskerettane.

XXV

Overskriften til nytt kapittel F skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

F. Almindelige Bestemmelser

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

F. Alminnelige bestemmelser

–

F. Allmenne føresegner

XXVI

Stortinget får fullmakt til ved alminnelig flertallsvedtak å redigere paragraf- og leddnummer i og henvisninger til bestemmelser som berøres av at det blir vedtatt et nytt kapittel E i Grunnloven om menneskerettigheter eller som berøres av at alternativer i forslaget her blir vedtatt.

Grunnlovsforslag fremsatt i sesjonen 2011–2012 som angår bestemmelser som berøres av at det blir vedtatt et nytt kapittel E i Grunnloven om menneskerettigheter eller av at alternativer i forslaget her blir vedtatt, behandles ut fra bestemmelsenes nye ledd- og paragrafnummerering.

28. september 2012

Per-Kristian Foss

Martin Kolberg

Marit Nybakk

Jette F. Christensen

Anders Anundsen

Hallgeir H. Langeland

Per Olaf Lundteigen

Geir Jørgen Bekkevold

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 31

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande

Dokument 12:31 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om grunnlovsfesting av økonomiske, sosiale og kulturelle menneskerettigheter

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om grunnlovsfesting av økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012).

Forslaget fremmes av en tverrpolitisk gruppe representanter for å gi Stortinget et bredest mulig vurderingsgrunnlag for behandlingen i neste periode. Det er gitt at ikke alle forslagsstillerne stiller seg bak samtlige paragrafer og/eller alternativer.

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter Grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014.

Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltrevisjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl.

Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110 c lyder: 'Det paaligger Statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene. Nærmere bestemmelser om gjennomførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov.'

Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes.

Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid.

Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås.

Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.

Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.

Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.

Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.

Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Inndeling av rettigheter

Menneskerettighetsutvalget har vurdert ulike inndelinger av rettigheter.

Menneskerettighetene har i noen sammenhenger vært delt inn i det som gjerne er omtalt som første, andre og tredje generasjons rettigheter, der man kan tenke seg at første generasjons rettigheter er mer sentrale enn øvrige rettigheter. Det har vært vanlig å operere med en slik inndeling som en forklaringsmodell for rettighetenes utvikling, men modellen er vanskelig å forene med FNs forutsetning om at rettighetene i de ulike menneskerettighetskonvensjonene må forstås i sammenheng. Utvalget viser derfor til at inndelingen er omstridt. Utvalget viser videre til at den norske grunnloven i dag inneholder bestemmelser som kan henføres til samtlige av disse kategoriene.

Med første generasjons rettigheter siktes det gjerne til de klassiske sivile og politiske rettigheter.

Til andre generasjons rettigheter har det vært vanlig å regne de økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Dette er de rettighetene som sikrer individene en rimelig levestandard, grunnleggende skolegang, nødvendig helsehjelp mv. Enkelte grunnlovsbestemmelser, som ekspropriasjonserstatningsvern i § 105, rett til utkomme fra arbeid i § 110 og samisk språk og kultur i § 110 a, kan sies å falle i denne kategorien.

Med tredje generasjons rettigheter har det gjerne vært siktet til de kollektive rettighetene som omfatter menneskeheten, som for eksempel retten til fred og

retten til et sunt miljø, jf. for eksempel Grunnloven § 110 b.

Menneskerettighetsutvalget viser til at et særlig spørsmål er hvorvidt økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter kan regnes blant de sentrale menneskerettighetene. I NOU 1993:18 drøftet Menneskerettighetslovutvalget hvor egnet målsettingsbestemmelser som for eksempel ØSK artikkel 12 om retten til høyest oppnåelig grad av fysisk og psykisk helse er til lovfesting og håndheving av domstolene. Det ble pekt på at slike bestemmelser åpner for et stort innslag av skjønsmessige overveielser. Hvilke «skritt» som er nødvendige med sikte på for eksempel bekjempelse av sykdommer, gir rom for vurderinger av hvor betydelige ressurser staten bør stille til disposisjon for dette formål, sammenholdt med andre viktige samfunnsoppgaver. Slike prioriteringsspørsmål vil være av «politisk» karakter.

Menneskerettighetslovutvalget foreslo likevel å inkorporere også ØSK i menneskerettsloven, og man pekte blant annet på at det hadde vært en utvikling i synet på de økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene.

I den videre drøftelsen pekte Menneskerettighetslovutvalget på at når det gjaldt de av konvensjonens bestemmelser som dreier seg om ressurser, viser ØSK-komiteens praksis at folkerettsbrudd først og fremst kan tenkes ved diskriminerende bruk av ressurser, eller hvis en stat ikke sikrer det minimumsnivå som den ut fra sine ressurser er forpliktet til. Når det gjelder påstander om uriktig prioritering av ressurser, pekte utvalget på at norske domstoler tradisjonelt vil utvise tilbakeholdenhet, og at en inkorporering av ØSK ikke var ment å endre dette.

Den internasjonale utviklingen Menneskerettighetslovutvalget viste til, har fortsatt i årene etter at dets utredning ble lagt frem. Tallet på generelle kommentarer fra ØSK-komiteen er steget fra fire til 21, og det ble i 2008 vedtatt en individklageordning som – når den treer i kraft – vil føre til ytterligere klargjøring av konvensjonens innhold. Menneskerettighetsutvalget viser til at økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter i stor grad er blitt rettighetsfestet i lovgivningen for øvrig. Endelig nevner utvalget at inkorporeringen av ØSK ikke har ført til at domstolene i nevneverdig grad er blitt stilt overfor spørsmål som krever at de tar stilling til ressursallokering.

Hvis ikke annet følger av motivene, vil domstolene ventelig prøve saker der grunnlovsbestemmelser om økonomiske, sosiale eller kulturelle rettigheter er påberopt, ut fra de samme retningslinjer som er fastsatt i de generelle kommentarene fra ØSK-komiteen. Dette innebærer at domstolene vil tilstå lovgiver en vid skjønnsmargin for spørsmål om hvilke ordninger som må etableres for å oppfylle rettighetene, slik tilfellet også er i dag for anvendelsen av for eksempel

Grunnloven § 110 (rett til utkomme fra arbeid) og § 110 a (samisk språk og kultur). Men domstolene vil føre kontroll med at myndighetene lojalt har gjort det som står i deres makt for å etablere adekvate, solide og ikke-diskriminerende ordninger som gjør at kjerne i rettighetene blir ivaretatt, og at de rettigheter det er tale om, ikke faller under det minimumsnivå som skal til for å oppfylle konvensjonens krav om ivaretagelse av frihet, likhet og menneskeverd.

I den forbindelse oppstår spørsmålet om eventuelle grunnlovsbestemmelser bør utformes som individuelle rettigheter eller som plikter for statens myndigheter. I hovedtrekk innebærer de økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene både individuelle rettigheter, men da i kjerneområdet for de enkelte rettigheter, og plikter for statens myndigheter. Grunnloven kan eventuelt søke å reflektere at den plikten som påhviler statens myndigheter har en hard kjerne bestående av visse minstekrav, blant annet til helse, vann, mat, varme og husvære. For disse minstekravene vil individet ha rettigheter som korresponderer med statens plikter. Utover å søke tilfredsstillende av disse basale minstekravene er det først og fremst statens myndigheter som tar stilling til hvordan rettighetene bør oppfylles.

Utvalget viser til at retten til å skaffe seg utkomme ved eget arbeid har vært verdsatt høyt, og dette har kommet til uttrykk i Grunnloven § 110. Likeså har retten til sosial trygghet og retten til et verdig liv for den som ikke kan sørge for seg og sin familie, stått sterkt i den norske velferdslovgivningen etter annen verdenskrig.

Å løfte disse rettighetene inn i Grunnloven vil etter utvalgets syn sikre at de sentrale verdiene som disse rettighetene representerer, vil være retningsgivende også for fremtiden. Tanken er at Grunnloven skal gi uttrykk for de grunnleggende prinsippene, mens detaljer i ordinær lovgivning fortløpende må tilpasses ulike forhold, som for eksempel samfunnsøkonomi, teknologisk utvikling, endringer i bosettingsmønstre, endring i moraloppfatninger og ikke minst endringer som følge av skiftende politisk flertall. En viss forutsigbarhet og beskyttelse mot raske og inngripende endringer i rettighetene vil imidlertid være sikret gjennom de grunnleggende prinsippene i Grunnloven.

Utvalgets flertall, alle unntatt Carl I. Hagen, har vurdert det slik at rettighetene i Grunnloven i størst mulig grad bør gjenspeile og søke å realisere individenes frihet, likhet og menneskeverd, slik dette er kommet til uttrykk i fortalen til Verdenserklæringen og EMK. Ved vurderingen av hvilke rettigheter som står sentralt, er det derfor tatt utgangspunkt i Verdenserklæringen og de rettigheter som fremkommer av denne.

Det er samtidig tatt hensyn til de verdier og rettigheter som har stått sentralt i Norge etter annen verdenskrig, selv om ikke alle disse er grunnlovfestet i dag. Det er et nærliggende behov for å ajourføre Grunnloven i forhold til det samfunn vi lever i. Dette innebærer ikke at Grunnloven skal gi oss svarene på vanskelige og viktige samfunnsutfordringer, men den bør knesette noen sentrale prinsipper og grunnleggende verdier som i dag utgjør fundamentet for de beslutninger som treffes. På den måten vil man i større utstrekning kunne sikre at individenes frihet, likhet og menneskeverd blir ivaretatt i beslutningsprosessene også i fremtiden.

I den forbindelse er det tatt hensyn til at dagens Norge ikke bare er et annet samfunn enn da Grunnloven ble skrevet i 1814, men også et annet samfunn enn den gang Verdenserklæringen ble utformet i 1948. De viktigste samfunnsendringene er den økonomiske og teknologiske utvikling, fremveksten av velferdssamfunnet, utdanningsekspløsjonen, enighet om at det skal være like muligheter for kvinner og menn, økt forståelse for barns rettigheter, og en økning i antall nordmenn med annen etnisk, språklig, religiøs og kulturell bakgrunn. Denne flerkulturelle og moderne velferdsstaten bør derfor gjenspeiles i Grunnlovens rettighetsbestemmelser, uten at en slik tilpasning til dagens samfunnsutvikling overskygger de grunnleggende sivile og politiske rettigheter som Grunnloven har vært bærer av siden 1814. De sivile og politiske rettighetene er nødvendige både for å opprettholde individenes likeverd og like rett til deltagelse i samfunnet, og for å sikre gjennomføringen av et levedyktig demokrati.

I forlengelsen av dette har utvalget lagt vekt på at Grunnloven har hatt stor symbolverdi for det norske folk og for nasjonen Norge, samtidig som den til tider har spilt en sentral rolle rettslig og politisk. Utvalgets flertall ser det som viktig å forsøke å bevare Grunnlovens rolle som symbol for nasjonen, men samtidig videreføre Grunnloven som et rettslig og politisk verktøy. Grunnlovens menneskerettighetsbestemmelser bør derfor ikke begrenses til bare å bestå av bestemmelser som med relativt enkle juridiske grep kan håndheves av domstolene. Noen av Grunnlovens bestemmelser bør også inneholde rettigheter som har et kjerneinnhold som kan prøves rettslig, selv om bestemmelsenes betydning først og fremst vil være verdimesig og politisk.

Utvalget finner videre at norsk grunnlovstradisjon, der Grunnloven stadfester noen grunnleggende og prinsipielle utgangspunkter, bør videreføres. Det vil neppe være vellykket å forsøke å detaljregulere rettigheter i Grunnloven. Dette ville gi liten grad av fleksibilitet til bestemmelser som ofte blir stående i lang tid. Av rettspraksis på området, både nasjonalt og i EMD, fremgår det tydelig at anvendelsen av

menneskerettighetsbestemmelser ofte vil måtte avgjøres etter en nærmere vurdering av en lang rekke konkrete forhold, der også hensynet til samfunnsutviklingen trekkes inn. Detaljreguleringer i Grunnloven vil i for stor utstrekning kunne binde opp fremtidige generasjoner, og dermed bidra til å svekke Grunnlovens symbolske og politiske funksjon.

Utvalgets mindretall, Carl I. Hagen, har ikke sluttet seg til utvalgets forslag til §§ 104, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 115 og 116, jf. mindretallsmerknaden gjengitt i Dokument 16 (2011–2012) punkt 11.4.2.

Nærmere om forslagene

Grunnloven § 107

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 107 i Grunnloven om retten til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv.

Utvalget viser til at Grunnloven i dag ikke inneholder en generell bestemmelse om rett til å delta i kulturelt liv eller rett til å ivareta ens kulturelle identitet. Slik grunnlovfesting vil etter utvalgets syn synliggjøre at deltakelse i kulturelt liv er en viktig verdi i det norske samfunnet. Grunnlovfesting vil være en anerkjennelse av at kulturell utfoldelse og deltakelse i kulturelle aktiviteter er av stor betydning for personlig utvikling, etablering og markering av identitet og tilhørighet, og for livsglede og livsutfoldelse.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 205 flg.

Forslagsstillerne fremmer seks alternative forslag til første ledd.

Alternativ 1 samsvarer med Menneskerettighetsutvalgets forslag om at statens myndigheter skal respektere «den enkeltes kulturelle identitet», mens det i alternativ 2 er vist til «den enkeltes identitet». Alternativene varierer med hensyn til om den enkelte skal kunne «delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk», eller om den enkelte skal kunne delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk og i tillegg «nyte godt av vitenskapelige fremskritt». Alternativ 1 til 5 går ut på at statens myndigheter «skal respektere», mens alternativ 6 går på at «enhver har rett» til fritt å delta i kulturelt liv.

Forslagsstillerne fremmer tre alternative forslag til annet ledd. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag om respekt for vitenskapens og kunstens frihet. Alternativ 2 og 3 omhandler kunstens og forskningens frihet.

Grunnloven § 108

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 108 i Grunnloven om retten til samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Bestemmelsen skal erstatte nåværende Grunnloven § 110 a, som lyder:

«Det påligger Statens Myndigheter at legge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.»

Bestemmelsen bygger på et forslag som ble fremsatt og grundig omtalt i Samerettsutvalgets første utredning, NOU 1984:19 om samenes rettsstilling.

Utvalget viser til at vekten etter hvert er flyttet fra samene som en minoritet til samene som et urfolk. Norge ratifiserte i 1989 konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Det var klart forutsatt at konvensjonen skulle gjelde for samene i Norge.

Etter utvalgets oppfatning tilsier utviklingen etter at Grunnloven § 110 a ble vedtatt at bestemmelsen bør endres, slik at det fremgår at samene er et folk eller urfolk.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 214 flg.

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag som er basert på Menneskerettighetsutvalgets forslag. Alternativ 1 inneholder formuleringen «samene, som urfolk», mens alternativ 2 inneholder formuleringen «det samiske folk».

Grunnloven § 109

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 109 i Grunnloven om rett til utdanning. Ingen bestemmelser i Grunnloven regulerer i dag utdanningsspørsmål. Rett til skole og utdanning er nedfelt i en rekke konvensjoner.

For å kunne oppnå Grunnlovens målsetting om ivaretagelse av demokrati, rettsstat og menneskerettigheter, vil utdanning etter utvalgets syn stå helt sentralt. Utvalget viser til at en grunnlovfesting av retten til utdanning ikke vil endre rettstilstanden i Norge ettersom dagens opplæringslov og lov om universitet og høyskoler må antas å tilfredsstillende kravene i de internasjonale menneskerettighetskonvensjonene vedrørende retten til utdanning. Grunnlovfesting vil etter utvalgets syn kunne fungere som en rettslig skranke for lovgiver, i den forstand at lovgiver ikke kan la skoletilbudet falle under de minstekrav som en eventuell grunnlovsbestemmelse oppstiller.

Utvalget foreslår videre at prinsippet om at videregående utdanning skal være tilgjengelig for alle, grunnlovfestes. Utvalget finner også at det overordnede prinsipp om at statens myndigheter skal sikre at alle har de samme formelle muligheter til å ta utdanning på bakgrunn av kvalifikasjoner, bør grunnlovfestes.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 218 flg.

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag til bestemmelsens første ledd og ett forslag til bestemmelsens annet ledd. Første ledd omhandler retten til utdanning og grunnleggende opplæring som skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene. Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag. Det som skiller alternativene er hvorvidt barn skal ha plikt eller rett til å motta grunnleggende opplæring.

Bestemmelsens annet ledd omhandler en plikt for statens myndigheter til å sikre adgang til videregående opplæring og like muligheter til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.

Grunnloven § 110

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en endring i § 110 første ledd i Grunnloven som pålegger statens myndigheter å legge til rette for at alle kan skaffe seg utkomme av sitt arbeid.

I et menneskerettslig perspektiv har retten til å skaffe seg utkomme ved arbeid eller næring vært sett på som en viktig forutsetning både for bekjempelse av fattigdom og for demokratiutvikling. Utvalget foreslår at Grunnloven § 110 bør utvides til å omfatte retten til å skaffe seg utkomme ved næring. Utvalget foreslår videre at retten til sosial trygghet skrives inn som et siste punktum i første ledd.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 231 flg.

Forslagsstillerne fremmer 3 alternative forslag.

Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag. I alternativ 2 er det inntatt et annet punktum om at «ethvert menneske har plikt til å forsøke å sørge for sitt livsopphold.»

I alternativ 3 er det tatt inn en presisering om at «den som på grunn av sykdom, alder, arbeidsledighet, fødsel eller liknende forhold ikke selv kan sørge for sitt livsopphold», har rett til trygd eller sosiale ytelser.

Grunnloven § 111

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 111 om rett til en tilfredsstillende levestandard og helse.

Utvalget viser til at for at enkeltindivider skal kunne leve et liv i verdighet og samtidig benytte seg av den frihet som alle mennesker er født med, er det essensielt at de mest elementære og grunnleggende menneskelige behov er dekket. Dette er tilgang til mat, vann, klær, bolig og helsehjelp. Utvalget viser videre til at grunnlovfesting av disse rettighetene ikke vil medføre andre rettslige endringer enn selve grunnlovfestingen. I dag sikrer den ordinære lovgiv-

ningen både sosial trygghet, tilfredsstillende levestandard og best mulig helse. Etter utvalgets syn vil en grunnlovfesting sikre at statens myndigheter også i fremtiden prioriterer det offentliges ressurser på en slik måte at mennesker i Norge kan leve et menneskerverdige liv. Grunnlovfesting vil etter utvalgets syn også kunne være retningsgivende ved utforming av regelverk, samt ved iverksettelse av tiltak som kan fremme helse og levestandard i befolkningen.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 234 flg.

Forslagsstillerne fremmer seks alternative forslag. Alternativ 1 er i samsvar med forslaget fra Menneskerettighetsutvalget. Det fremgår av forslaget at statens myndigheter skal respektere og sikre retten til en tilfredsstillende levestandard. Likeledes skal statens myndigheter fremme befolkningens helse og sikre retten til helsehjelp.

Etter alternativ 2 har «enhver» rett til en tilfredsstillende levestandard og nødvendig helsehjelp. I alternativ 3 og 4 er det inntatt en nærmere presisering av hva som ligger i en tilfredsstillende levestandard.

Alternativ 5 og 6 er basert på tidligere fremsatt grunnlovsforslag fra Inga Marte Thorkildsen, Hallgeir H. Langeland og Karin Andersen, jf. Dokument 12:4 (2007–2008) (retten til bolig).

Grunnloven § 112

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 112 i Grunnloven om retten til et sunt miljø. Bestemmelsen er en videreføring av Grunnloven § 110 b.

Utvalget viser til at rettigheter knyttet til miljø er under stadig utvikling internasjonalt, også spørsmål om forholdet mellom miljø og menneskerettigheter. Bestemmelsen i § 110 b kom inn i Grunnloven i 1992 og kan sees som et resultat av anbefalinger fra FN gjennom Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. Utvalget finner det lite tvilsomt at denne bestemmelsen fra Stortingets side var ment å være en rettslig forpliktende bestemmelse og ikke bare en programerklæring.

Etter utvalgets syn har § 110 b første ledd fått en tilfredsstillende utforming, og denne bestemmelsen bør derfor videreføres. Utvalget foreslår at bestemmelsen flyttes til § 112 og at ny § 112 får et nytt tredje ledd for å tydeliggjøre plikten for myndighetene til å etterleve prinsippene i første ledd om å iverksette adekvate og nødvendige tiltak for å sikre miljøet.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 242 flg.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til § 112 nytt tredje ledd.

Grunnloven § 115

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 115 i Grunnloven om begrensninger i de grunnlovsfestede rettighetene.

Utvalget finner at begrensninger i rettighetene må fastsettes i Grunnloven, ikke bare følge av domstolernes praksis. Dette vil tydeliggjøre at de fleste rettigheter i noen utstrekning vil kunne være gjenstand for begrensninger dersom de støter an mot andre menneskerettigheter eller mot viktige samfunnsinteresser. Utvalget foreslår å presisere i bestemmelsen hvilke rettigheter det ikke kan gjøres begrensninger i.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 69 flg.

Forslagsstillerne fremmer 2 alternative forslag.

Alternativ 1 bygger på Menneskerettighetsutvalgets forslag til ny § 115 med den forskjell at ordet «tungtveiende» er tilføyd i første ledd annet punktum.

I alternativ 2 er formuleringen «enhver begrensning i rettigheter som er anerkjent i denne grunnlov» i første ledd første punktum, erstattet av formuleringen «enhver begrensning av rettigheter i denne grunnlov».

Grunnloven § 116

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 116 i Grunnloven om derogasjon fra menneskerettigheter.

Utvalget viser til at konstitusjonell nødrett er en betegnelse på handlinger som innebærer at man på bakgrunn av en nødrettssituasjon legitimt kan fravike de rettsregler som følger av Grunnloven eller av konstitusjonell sedvanerett. Det blir vist til at en egen bestemmelse i Grunnloven om unntak eller derogasjon fra menneskerettighetene vil gjøre det mulig å lese ut av sammenhengen når menneskerettighetene i Grunnloven kan fravikes. En slik bestemmelse vil også etablere en større grad av forutsigbarhet i rettspleien; det vil bare være adgang til å fravike menneskerettighetene i Grunnloven dersom vilkårene i derogasjonsbestemmelsen er oppfylt. Det bør etter utvalgets syn slås fast at enkelte rettigheter er av en slik karakter at de aldri kan fravikes. Dette har sammenheng med at unntak fra enkelte bestemmelser vil representere et så fundamentalt angrep på menneskeverdet og rettsstaten at ingen situasjoner kan berettige at det besluttes å gjøre unntak fra disse rettighetene. Det blir derfor foreslått å ta inn et tillegg til derogasjonsadgangen, der det presiseres hvilke bestemmelser i Grunnloven som aldri kan fravikes.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 90 flg.

Forslagsstillerne fremmer 2 alternative forslag.

Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag til § 116, der det i annet ledd

fremgår at det ikke i noe tilfelle kan treffes beslutning om å fravike §§ 93, 96 og 99 første punktum. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

Alternativ 2 er basert på forslag fra Norsk senter for menneskerettigheter og innebærer at derogasjon av § 99 ikke skal være begrenset til første punktum.

Språkform

Forslagsstillerne fremmer forslagene både i gjeldende grunnlovsspråk og på tidsmessig bokmål og nynorsk. Stortinget fattet 21. mai 2012 vedtak om å be presidentskapet legge til rette for å få utarbeidet nye versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk. Det ble 31. mai 2012 oppnevnt et utvalg som fikk i mandat å «utarbeide nye, språklig oppdaterte versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk». Utvalget skulle også «omsette grunnlovsforslagene utarbeidet av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) til nynorsk, og språklig kvalitetssikre Menneskerettighetsutvalgets forslag utformet på tidsmessig bokmål».

Forslaget i dette dokumentet bygger på forslaget i Dokument 19 (2011–2012) Rapport fra Grunnlovsspråkutvalget om utarbeidelse av språklig oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

I

Nåværende § 107 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

Ny § 107 første ledd i nytt kapittel E skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere den Enkeltes kulturelle Identitet og lægge Forholdene til Rette for at den Enkelte kan deltage i Kulturaktiviteter og opleve et Mangfold af Kulturudtryk.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal respektere den enkeltes kulturelle identitet og legge forholdene til rette for at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere den kulturelle identiteten til kvar einskild og leggje til

rette for at alle kan delta i kulturaktiviteter og oppleve eit mangfold av kulturuttrykk.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheter at respektere den Enkeltes Identitet.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal respektere den enkeltes identitet.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere identiteten til kvar einskild.

Alternativ 3 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheter at respektere den Enkeltes kulturelle Identitet.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal respektere den enkeltes kulturelle identitet.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere den kulturelle identiteten til kvar einskild.

Alternativ 4 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheter at respektere den Enkeltes kulturelle Identitet og legge Forholdene til Rette for at den Enkelte kan delta i Kulturaktiviteter og oppleve et Mangfold af Kulturudtryk og nyde godt af videnskabelige Fremskridt.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal respektere den enkeltes kulturelle identitet, og legge forholdene til rette for at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter, oppleve et mangfold av kulturuttrykk og nyte godt av vitenskapelige fremskritt.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere den kulturelle identiteten til kvar einskild og leggje til rette for at alle kan delta i kulturaktiviteter, oppleve eit mangfold av kulturuttrykk og nyte godt av vitenskaplege framskritt.

Alternativ 5 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheter at respektere og legge Forholdene til rette for at den Enkelte kan

deltage i Kulturaktiviteter og oppleve et Mangfold af Kulturudtryk.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal respektere og legge forholdene til rette for at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere og leggje til rette for at alle kan delta i kulturaktiviteter og oppleve eit mangfold av kulturuttrykk.

Alternativ 6 A (originaltekst):

Enhver har Ret til frit at tage Del i kulturelt Liv. Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til rette for at den Enkelte kan deltage i Kulturaktiviteter og oppleve et Mangfold af Kulturudtryk.

Alternativ 6 B (bokmål og nynorsk):

Enhver har rett til fritt å ta del i kulturelt liv. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.

–

Alle har rett til fritt å delta i kulturelt liv. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at alle kan delta i kulturaktiviteter og oppleve eit mangfold av kulturuttrykk.

II

Ny § 107 annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Videnskabens og Kunstens Frihed skal respekteres.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Vitenskapens og kunstens frihet skal respekteres.

–

Den vitskaplege og kunstnarlege fridommen skal respekterast.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Kunstens og Forskningens Frihed skal respekteres.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Kunstens og forskningens frihet skal respekteres.

–

Fridom for kunst og forskning skal respekterast.

Alternativ 3 A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheter at respektere Kunstens og Forskningens Frihed.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal respektere kunstens og forskningens frihet.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere fri-
dommen for kunst og forskning.

III

Nåværende § 108 flyttes til nytt kapittel F og får nytt
paragrafnummer.

Nåværende § 110 b blir ny § 108 i nytt kapittel E og
skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

§ 108

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge For-
holdene til Rette for at Samerne, som Urfolk, kunne
sikre og udvikle deres Sprog, Kultur og Samfundsliv.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 108

Statens myndigheter skal legge forholdene til
rette for at samene, som urfolk, kan sikre og utvikle
sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

–

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for
at samane, som urfolk, kan tryggje og utvikle samisk
språk, kultur og samfunnsliv.

Alternativ 2 A (originaltekst):

§ 108

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge For-
holdene til Rette for at det samiske Folk kunne sikre
og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 108

Statens myndigheter skal legge forholdene til
rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt
språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

–

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for
at det samiske folket kan tryggje og utvikle samisk
språk, kultur og samfunnsliv.

IV

Nåværende § 109 flyttes til nytt kapittel F og får nytt
paragrafnummer.

Ny § 109 første ledd i nytt kapittel E skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Enhver har Ret til Uddannelse. Børn have Pligt til
at modtage grundlæggende Oplæring. Oplæringen
skal ivaretage den Enkeltes Evner og Behov, og
fremme Respekt for Demokratiet, Retsstaten og
Menneskerettighederne.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Enhver har rett til utdanning. Barn har plikt til å
motta grunnleggende opplæring. Opplæringen skal
ivareta den enkeltes evner og behov og fremme
respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskeret-
tighetene.

–

Alle har rett til utdanning. Born har plikt til å ta
imot grunnleggjande opplæring. Opplæringa skal
utvikle evnene til kvart barn og ta omsyn til dei
behova det har, og fremje respekt for demokratiet,
rettsstaten og menneskerettane.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Enhver har Ret til Uddannelse. Børn have Ret til
at modtage grundlæggende Oplæring. Oplæringen
skal ivaretage den Enkeltes Evner og Behov, og
fremme Respekt for Demokratiet, Retsstaten og
Menneskerettighederne.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Enhver har rett til utdanning. Barn har rett til å
motta grunnleggende opplæring. Opplæringen skal
ivareta den enkeltes evner og behov og fremme
respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskeret-
tighetene.

–

Alle har rett til utdanning. Born har rett til å ta imot grunnleggjande opplæring. Opplæringa skal utvikle evnene til kvart barn og ta omsyn til dei behova det har, og fremje respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

V

Ny § 109 annet ledd skal lyde:

Alternativ A (originaltekst):

Det paaligger Statens Myndigheter at sikre Adgang til videregaaende Oplæring og lige Muligheder til høiere Uddannelse på Grundlag af Kvalifikationer.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal sikre adgang til vidaregående opplæring og like muligheter til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.

–

Dei statlege styresmaktene skal sikre tilgjenge til vidaregåande opplæring og likt høve til høgare utdanning på grunnlag av kvalifikasjonar.

VI

§ 110 første ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at ethvert arbejdsdygtigt Menneske kan skaffe sig Udkomme ved Arbejde eller Næring. Den, som ikke selv kan sørge for sit Livsophold, har Ret til Støtte fra det Offentlige.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til støtte fra det offentlige.

–

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt eller næringsverksemda si. Den som ikkje sjølv kan forsyte seg, har rett til stønad frå det offentlege.

Alternativ 2 A (originalspråk):

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at ethvert arbejdsdygtigt Menneske kan skaffe sig Udkomme ved Arbejde eller Næring. Ethvert Menneske har Pligt til at forsøge at sørge for sit Livsophold. Den, som ikke selv kan sørge for sit Livsophold, har Ret til Støtte fra det Offentlige.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Ethvert menneske har plikt til å forsøke å sørge for sitt livsopphold. Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til støtte fra det offentlige.

–

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt og næringsverksemda si. Alle har plikt til å søkje å forsyte seg sjølv. Den som ikkje kan forsyte seg sjølv, har rett til stønad frå det offentlege.

Alternativ 3 A (originalspråk):

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at ethvert arbejdsdygtigt Menneske kan skaffe sig Udkomme ved Arbejde eller Næring. Den som paa grund av Sygdom, Alder, Arbejdsledighed, Fødsel eller lignende Forhold ikke selv kan sørge for sit Livsophold, har Ret til Trygd eller sosiale Ydelser.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Den som på grunn av sykdom, alder, arbeidsledighet, fødsel eller liknende forhold ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til trygd eller sosiale ytelser.

–

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt og næringsverksemda si. Den som på grunn av sjukdom, alder, arbeidsløyse, fødsel eller liknande høve ikkje kan forsyte seg sjølv, har rett til trygd eller sosiale ytingar.

VII

Nåværende § 111 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

Ny § 111 i nytt kapittel E skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 111

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Retten til en tilfredsstillende Levestandard.

Ligeledes paaligger det Statens Myndigheder at fremme Befolkningens Helbred og sikre Retten til nødvendig Helbredshjelp.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 111

Statens myndigheter skal respektere og sikre retten til en tilfredsstillende levestandard.

Likeledes skal statens myndigheter fremme befolkningens helse og sikre retten til nødvendig helsehjelp.

–

§ 111

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje retten til ein tilfredsstillande levestandard.

Like eins skal dei statlege styresmaktene fremje folkehelsa og tryggje retten til naudsynt helsehjelp.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 111

Enhver har Ret til en tilfredsstillende Levestandard og nødvendig Helbredshjelp.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 111

Enhver har rett til en tilfredsstillende levestandard og nødvendig helsehjelp.

–

§ 111

Alle har rett til tilfredsstillande levestandard og naudsynt helsehjelp.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 111

Enhver har Ret til en tilfredsstillende Levestandard, herunder Ret til Mad, Vand, Klær og Bolig. Ligeledes har enhver Ret til nødvendig Helbredshjelp.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 111

Enhver har rett til tilfredsstillende levestandard, herunder rett til mat, vann, klær og bolig. Likeledes har enhver rett til nødvendig helsehjelp.

–

§ 111

Alle har rett til tilfredsstillande levestandard, medrekna rett til mat, vatn, klede og husvære. Like eins har alle rett til naudsynt helsehjelp.

Alternativ 4 A (originalspråk):

§ 111

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Retten til en tilfredsstillende Levestandard, herunder den Enkeltes Behov for Mad, Vand, Klær og Bolig. Ligeledes paaligger det Statens Myndigheder at fremme Befolkningens Helbred og sikre Retten til nødvendig Helbredshjelp.

Alternativ 4 B (bokmål og nynorsk):

§ 111

Statens myndigheter skal respektere og sikre retten til en tilfredsstillende levestandard, herunder den enkeltes grunnleggende behov for mat, vann, klær og bolig. Likeledes skal statens myndigheter fremme befolkningens helse og sikre retten til nødvendig helsehjelp.

–

§ 111

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje retten til ein tilfredsstillande levestandard, medrekna den einskildes behov for mat, vatn, klede og husvære. Like eins skal dei statlege styresmaktene fremje folkehelsa og tryggje retten til naudsynt helsehjelp.

Alternativ 5 A (originalspråk):

§ 111

Enhver Borger har Ret til en Bolig. Nærmere Bestemmelser om Gjennemførelsen af denne Grundsetning fastsættes ved Lov.

Alternativ 5 B (bokmål og nynorsk):

§ 111

Enhver borger har rett til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

§ 111

Kvar borgar har rett til husvære. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 6 A (originalspråk):

§ 111

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette saaledes, at enhver Borger har Ret til en Bolig. Nærmere Bestemmelser om Gjennemførelsen af denne Grundsætning fastsættes ved Lov.

Alternativ 6 B (bokmål og nynorsk):

§ 111

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette slik at enhver borger har rett til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

§ 111

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvar borgar har rett til husvære. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 5 (A eller B) og 6 (A eller B) kan eventuelt vedtas som annet eller tredje ledd til alternativene 1 (A eller B) eller 2 (A eller B).

VIII

Nåværende § 112 flyttes til nytt kapittel F og får nytt paragrafnummer.

Nåværende § 110 b blir ny § 112 i nytt kapittel E, og skal lyde:

Alternativ A (originaltekst):

§ 112

Enhver har Ret til et Milieu som sikrer Sundhed, og til en Natur hvis Produktionsævne og Mangfold bevares. Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.

For at ivaretagere deres Ret i Henhold til foregående Led, ere Borgerne berettigede til Kundskab om Naturmilieuets Tilstand og om Virkningerne af planlagte og iværksatte Indgreb i Naturen.

Det paaligger Statens Myndigheder at træffe Foranstaltninger der gennemføre disse Grundsætninger.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 112

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

–

§ 112

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak som gjennomfører desse grunnsetningane.

IX

Ny § 115 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 115

Enhver Begrænsning i Rettigheder, som ere anerkjendte i denne Grundlov, maa være fastsat ved Lov og respektere Kjernen i Rettighederne. Begrænsningen maa være forholdsmæssig og nødvendig for at ivaretage tungtveiende almene Interesser eller Andres Menneskerettigheder.

Der kan i intet Tilfælde gjøres slige Begrænsninger i §§ 93, 94, 95, 96, 99 første Punktum og § 105. Tilsvarende gjælder for § 97 ved Spørgsmaal om Straf.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 115

Enhver begrensning i rettigheter som er anerkjent i denne grunnlov, må være fastsatt ved lov og respek-

tere kjernen i rettighetene. Begrensningen må være forholdsmessig og nødvendig for å ivareta tungtveiende allmenne interesser eller andres menneskerettigheter.

Det kan ikke i noe tilfelle gjøres slike begrensninger i §§ 93, 94, 95, 96, 99 første punktum og § 105. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

–

§ 115

All avgrensning av rettar som er stadfeste i denne grunnlova, må vere fastsett i lov og respektere kjernen i rettane. Avgrensinga må vere samhøveleg og naudsynt for å tryggje tungtvegande allmenne interesser eller andres menneskerettar.

Det må ikkje i noko tilfelle gjerast slike avgrensingar i §§ 93, 94, 95, 96, 99 fyrste punktum og § 105. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 115

Enhver Begrænsning af Rettigheder i denne Grundlov maa være fastsat ved Lov og respektere Kjernen i Rettighederne. Begrænsningen må være forholdsmæssig og nødvendig for at ivaretage tungtveiende almene Interesser eller Andres Menneskerettigheder.

Der kan i intet Tilfælde gjøres slige Begrænsninger i §§ 93, 94, 95, 96, 99 første Punktum og § 105. Tilsvarende gjælder for § 97 ved Spørgsmaal om Straf.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 115

Enhver begrensning av rettigheter i denne grunnlov må være fastsatt ved lov og respektere kjernen i rettighetene. Begrensningen må være forholdsmessig og nødvendig for å ivareta tungtveiende allmenne interesser eller andres menneskerettigheter.

Det kan ikke i noe tilfelle gjøres slike begrensninger i §§ 93, 94, 95, 96, 99 første punktum og § 105. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

–

§ 115

All avgrensning av rettar i denne grunnlova må vere fastsett i lov og respektere kjernen i rettane. Avgrensinga må vere samhøveleg og naudsynt for å tryggje tungtvegande allmenne interesser eller andres menneskerettar.

Det må ikkje i noko tilfelle gjerast slike avgrensingar i §§ 93, 94, 95, 96, 99 fyrste punktum og § 105. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

X

Ny § 116 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 116

Rettighederne i denne Grundlov kunne ikke fraviges, medmindre der træffes Beslutning om midlertidige Undtagelser naar en bekjendtgjort Krigs- eller Krisetilstand gjør det aabenbart nødvendigt for at sikre Demokratiet, Retsstaten eller Rigets Existens.

Der kan i intet Tilfælde træffes Beslutning om at fravige §§ 93, 96 og 99 første Punktum. Tilsvarende gjælder for § 97 ved Spørgsmaal om Straf.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 116

Rettighetene i denne grunnlov kan ikke fravikes med mindre det treffes beslutning om midlertidige unntak når en bekjentgjort krigs- eller krisetilstand gjør det åpenbart nødvendig for å sikre demokratiet, rettsstaten eller rikets eksistens.

Det kan ikke i noe tilfelle treffes beslutning om å fravike §§ 93, 96 og 99 første punktum. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

–

§ 116

Rettane i denne grunnlova kan ikkje fråvikast så sant det ikkje blir teke avgjerd om mellombels unntak når ein kunngjord krigs- eller krisetilstand gjer det klårt naudsynt for å tryggje demokratiet, rettsstaten eller eksistensen til riket.

Ikkje i noko tilfelle kan det takast avgjerd om å fråvike §§ 93, 96 og 99 fyrste punktum. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 116

Rettighederne i denne Grundlov kunne ikke fraviges, medmindre der træffes Beslutning om midlertidige Undtagelser naar en bekjendtgjort Krigs- eller Krisetilstand gjør det aabenbart nødvendigt for at sikre Demokratiet, Retsstaten eller Rigets Existens.

Der kan i intet Tilfælde træffes Beslutning om at fravige §§ 93, 96 og 99. Tilsvarende gjælder for § 97 ved Spørgsmaal om Straf.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 116

Rettighetene i denne grunnlov kan ikke fravikes, med mindre det treffes beslutning om midlertidige unntak når en bekjentgjort krigs- eller krisetilstand gjør det åpenbart nødvendig for å sikre demokratiet, rettsstaten eller rikets eksistens.

Det kan i intet tilfelle treffes beslutning om å fravike §§ 93, 96 og 99. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

–

§ 116

Rettane i denne grunnlova kan ikkje fråvikast så sant det ikkje blir take avgjerd om mellombels unntak når ein kunngjord krigs- eller krisetilstand gjer

det klårt naudsynt for å sikre demokratiet, rettsstaten eller eksistensen til riket.

Ikkje i noko tilfelle kan det takast avgjerd om å fråvike §§ 93, 96 og 99. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

XI

Stortinget får fullmakt til ved alminnelig flertallsvedtak å redigere paragraf- og leddnummer i og henvisninger til bestemmelser som berøres av at det blir vedtatt et nytt kapittel E i Grunnloven om menneskerettigheter eller som berøres av at alternativer i forslaget her blir vedtatt.

Grunnlovsforslag fremsatt i sesjonen 2011–2012 som angår bestemmelser som berøres av at det blir vedtatt et nytt kapittel E i Grunnloven om menneskerettigheter eller av at alternativer i forslaget her blir vedtatt, behandles ut fra bestemmelsenes nye ledd- og paragrafnummerering.

28. september 2012

Per-Kristian Foss

Martin Kolberg

Marit Nybakk

Jette F. Christensen

Hallgeir H. Langeland

Per Olaf Lundteigen

Geir Jørgen Bekkevold

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 32

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Anders Anundsen og Per Olaf Lundteigen

Dokument 12:32 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Anders Anundsen og Per Olaf Lundteigen om ny § 93 i Grunnloven (rett til liv og forbud mot dødsstraff, tortur og slaveri)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om en ny § 93 i Grunnloven om grunnlovfesting av rett til liv og forbud mot dødsstraff, tortur og slaveri på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter Grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014.

Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltrevisjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl.

Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110 c lyder: 'Det paaligger Statens myndigheter at respektere og sikre menneskerettighetene. Nær-

mere bestemmelser om gjennomførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov.'

Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes.

Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid.

Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås.

Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.

Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.

Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.

Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.

Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 93 i Grunnloven om grunnlovfesting av rett til liv og forbud mot dødsstraff. Det er utvalgets oppfatning at retten til liv og forbud mot dødsstraff er av en slik grunnleggende menneskerettslig karakter at det vil være både naturlig og viktig å omtale dette i vår høyeste rettskilde. Utvalget viser til at retten til liv er inntatt i de fleste moderne konstitusjoner i Europa og i EUs Charter of fundamental rights, samtidig som retten til liv står sentralt plassert i Verdenserklæringen og i de internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. Utvalget viser videre til at forslaget om grunnlovfesting ikke vil endre dagens rettstilstand. Grunnlovfesting av forbudet mot dødsstraff vil legge reelle rettslige bånd på lovgiver og domstoler ved at dødsstraff ikke kan gjeninnføres i Norge uten det nødvendige grunnlovsmessige flertall. Utvalget presiserer videre at grunnlovfesting av retten til liv ikke vil ha innvirkning på retten til selvbestemt abort i Norge, da dette er et politisk spørsmål som det vil være opp til Stortinget å regulere gjennom ordinær lovgivning.

Utvalget viser til at frihet fra tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff er nært knyttet sammen med den enkeltes liv og personlige integritet. Et angrep mot kropp eller sjel er alvorlig, og den enkelte bør ha et sterkt vern mot slike angrep. I vårt samfunn skal ikke slike overgrep finne sted.

Etter utvalgets syn er forbudet mot tortur i Grunnloven § 96 annet punktum for snevert. Torturforbudet bør ikke være begrenset til å gjelde bare i avhørs-situasjoner. Det blir vist til at en utvidelse av torturforbudet i Grunnloven ikke vil endre den materielle rettstilstanden på området, all den tid et tilsvarende forbud i dag følger av både menneskerettsloven, straffeloven og straffeprosessloven.

Utvalget finner videre at forbudet mot slaveri og tvangsarbeid bør grunnlovfestes og at forståelsen av «slaveri» og «tvangsarbeid» i Grunnloven bør ligge så tett som mulig opp til den internasjonale forståelsen av disse forholdene.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 102 flg.

Forslagsstillerne fremmer forslagene både i gjeldende grunnlovsspråk og på tidsmessig bokmål og

nynorsk. Stortinget fattet 21. mai 2012 vedtak om å be presidentskapet legge til rette for å få utarbeidet nye versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk. Det ble 31. mai 2012 oppnevnt et utvalg som fikk i mandat å «utarbeide nye, språklig oppdaterte versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk». Utvalget skulle også «omsette grunnlovsforslagene utarbeidet av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) til nynorsk, og språklig kvalitetssikre Menneskerettighetsutvalgets forslag utformet på tidsmessig bokmål.»

Forslagene i dette dokumentet bygger på forslaget i Dokument 19 (2011–2012) Rapport fra Grunnlovsspråkutvalget om utarbeidelse av språklig oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til ny § 93.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 96 annet punktum oppheves.

Nåværende § 93 flyttes til nytt kapittel F og gis nytt paragrafnummer.

Ny § 93 skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

§ 93

Ethvert Menneske har en iboende Ret til Liv. Ingen kan dømmes til Døden.

Ingen maa udsættes for Tortur eller anden umenneskelig eller nedverdiggende Behandling eller Straf.

Ingen skal holdes i Slaveri eller Tvangsarbeide.

Det paaligger Statens Myndigheder at beskytte Retten til Liv og bekjæmpe Tortur, Slaveri, Tvangsarbeide og andre Former for umenneskelig eller nedverdiggende Behandling.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 93

Ethvert menneske har en iboende rett til liv. Ingen kan dømmes til døden.

Ingen må utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal holdes i slaveri eller tvangsarbeid.

Statens myndigheter skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre for-

mer for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

–

§ 93

Kvart menneske har ein ibuande rett til liv. Ingen kan dømmast til døden.

Ingen må utsetjast for tortur eller anna umenneskeleg eller nedverdiggande behandling eller straff.

Ingen skal haldast i slaveri eller tvangsarbeid.

Dei statlege styresmaktene skal verne retten til liv og stri mot tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskeleg eller nedverdiggande behandling.

28. september 2012

Per-Kristian Foss

Anders Anundsen

Per Olaf Lundteigen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 33

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Trine Skei Grande

Dokument 12:33 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Trine Skei Grande om ny § 93 i Grunnloven (rett til liv og forbud mot dødsstraff, tortur og slaveri)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om en ny § 93 i Grunnloven om grunnlovfesting av rett til liv og forbud mot dødsstraff, tortur og slaveri på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012).

Forslaget fremmes av en tverrpolitisk gruppe representanter for å gi Stortinget et bredest mulig vurderingsgrunnlag for behandlingen i neste periode. Det er ikke gitt at alle forslagsstillerne stiller seg bak samtlige alternativer.

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter Grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014.

Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltrevisjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl.

Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110 c lyder: 'Det paaligger Statens myndigheter at respektere og sikre menneskerettighetene. Nærmere bestemmelser om gjennomførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov.'

Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes.

Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid.

Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås.

Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.

Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.

Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.

Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.

Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 93 i Grunnloven om grunnlovfesting av rett til liv og forbud mot dødsstraff. Det er utvalgets oppfatning at retten til liv og forbud mot dødsstraff er av en slik grunnleggende menneskerettslig karakter at det vil være både naturlig og viktig å omtale dette i vår høyeste rettskilde. Utvalget viser til at retten til liv er inntatt i de fleste moderne konstitusjoner i Europa og i EUs Charter of Fundamental Rights, samtidig som retten til liv står sentralt plassert i Verdenserklæringen og i de internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. Utvalget viser videre til at forslaget om grunnlovfesting ikke vil endre dagens rettsstilstand. Grunnlovfesting av forbudet mot dødsstraff vil legge reelle rettslige bånd på lovgiver og domstoler ved at dødsstraff ikke kan gjeninnføres i Norge uten det nødvendige grunnlovsmessige flertall. Utvalget presiserer videre at grunnlovfesting av retten til liv ikke vil ha innvirkning på retten til selvbestemt abort i Norge, da dette er et politisk spørsmål som det vil være opp til Stortinget å regulere gjennom ordinær lovgivning.

Utvalget viser til at frihet fra tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff er nært knyttet sammen med den enkeltes liv og personlige integritet. Et angrep mot kropp eller sjel er alvorlig, og den enkelte bør ha et sterkt vern mot slike angrep. I vårt samfunn skal ikke slike overgrep finne sted.

Etter utvalgets syn er forbudet mot tortur i Grunnloven § 96 annet punktum for snevert. Torturforbudet bør ikke være begrenset til å gjelde bare i avhørsituasjoner. Det blir vist til at en utvidelse av

torturforbudet i Grunnloven ikke vil endre den materielle rettsstilstanden på området, all den tid et tilsvarende forbud i dag følger av både menneskerettsloven, straffeloven og straffeprosessloven.

Utvalget finner videre at forbudet mot slaveri og tvangsarbeid bør grunnlovfestes, og at forståelsen av «slaveri» og «tvangsarbeid» i Grunnloven bør ligge så tett som mulig opp til den internasjonale forståelsen av disse begrepene.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 102 flg.

Forslagsstillerne fremmer forslagene både i gjeldende grunnlovsspråk og på tidsmessig bokmål og nynorsk. Stortinget fattet 21. mai 2012 vedtak om å be presidentskapet legge til rette for å få utarbeidet nye versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk. Det ble 31. mai 2012 oppnevnt et utvalg som fikk i mandat å «utarbeide nye, språklig oppdaterte versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk». Utvalget skulle også «omsette grunnlovsforslagene utarbeidet av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) til nynorsk, og språklig kvalitetssikre Menneskerettighetsutvalgets forslag utformet på tidsmessig bokmål.»

Forslagene i dette dokumentet bygger på forslaget i Dokument 19 (2011–2012) Rapport fra Grunnlovsspråkutvalget om utarbeidelse av språklig oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk.

Forslagsstillerne fremmer to alternative formuleringer til § 93 første ledd, som i større grad enn Menneskerettighetsutvalgets forslag presiserer dagens rettsstilstand.

Annet, tredje og fjerde ledd i bestemmelsen er i samsvar med forslaget fra Menneskerettighetsutvalget.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 96 annet punktum oppheves.

Nåværende § 93 flyttes til nytt kapittel F og gis nytt paragrafnummer.

Ny § 93 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 93

Ethvert Menneske har Ret til Liv. Ingen kan dømmes til Døden.

Ingen maa udsættes for Tortur eller anden umenneskelig eller nedværdigende Behandling eller Straf.

Ingen skal holdes i Slaveri eller Tvangsarbeide.

Det paaligger Statens Myndigheder at beskytte Retten til Liv og bekjæmpe Tortur, Slaveri, Tvangsarbeide og andre Former for umenneskelig eller nedværdigende Behandling.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 93

Ethvert menneske har rett til liv. Ingen kan dømmes til døden.

Ingen må utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal holdes i slaveri eller tvangsarbeid.

Statens myndigheter skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

–

§ 93

Kvart menneske har rett til liv. Ingen kan dømmast til døden.

Ingen må utsetjast for tortur eller anna umenneskeleg eller nedverdiggande behandling eller straff.

Ingen skal haldast i slaveri eller tvangsarbeid.

Dei statlege styresmaktene skal verne retten til liv og stri mot tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskeleg eller nedverdiggande behandling.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 93

Ethvert Menneske har Ret til Liv fra Fødselen. Ingen kan dømmes til Døden.

Ingen maa udsættes for Tortur eller anden umenneskelig eller nedværdigende Behandling eller Straf.

Ingen skal holdes i Slaveri eller Tvangsarbeide.

Det paaligger Statens Myndigheder at beskytte Retten til Liv og bekjæmpe Tortur, Slaveri, Tvangsarbeide og andre Former for umenneskelig eller nedværdigende Behandling.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 93

Ethvert menneske har rett til liv fra fødselen. Ingen kan dømmes til døden.

Ingen må utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal holdes i slaveri eller tvangsarbeid.

Statens myndigheter skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

–

§ 93

Kvart menneske har rett til liv frå fødselen. Ingen kan dømmast til døden.

Ingen må utsetjast for tortur eller anna umenneskeleg eller nedverdiggande behandling eller straff.

Ingen skal haldast i slaveri eller tvangsarbeid.

Dei statlege styresmaktene skal verne retten til liv og stri mot tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskeleg eller nedverdiggande behandling.

28. september 2012

Martin Kolberg

Marit Nybakk

Jette F. Christensen

Hallgeir H. Langeland

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen

president

Grunnlovsforslag 34

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Anders Anundsen, Per Olaf Lundteigen og Geir Jørgen Bekkevold

Dokument 12:34 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Anders Anundsen, Per Olaf Lundteigen og Geir Jørgen Bekkevold om ny § 103 i Grunnloven (rett til å stifte familie mv.)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om en ny § 103 i Grunnloven om rett til å stifte familie mv. på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter Grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014.

Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltrevisjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl.

Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110

c lyder. 'Det paaligger Statens myndigheder at respektere og sikre menneskerettighederne. Nærmere bestemmelser om gennemførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov.'

Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes.

Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid.

Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås.

Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.

Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.

Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.

Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.

Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 103 i Grunnloven om ektefellers rettigheter og vern om familien. Ekteskapet og familien er omtalt i Verdenserklæringen, i SP og ØSK. Samlet gir disse bestemmelsene uttrykk for at familien er den grunnleggende enhet i samfunnet, at staten har særlig plikt til å bistå barnefamilier, at familien har rett til beskyttelse fra staten, at den enkelte har rett til å stifte familie og selv velge sin ektefelle, og at ektefeller skal ha like rettigheter ved inngåelse av ekteskap, i ekteskap og ved oppløsning av ekteskap.

Utvalget viser til at ordet «familie» i dag byr på en del utfordringer som tidligere tider var ukjent med. Mens man før gjerne siktet til «kjernefamilien» eller «storfamilien», er familielivet i dag preget av større mangfold. Utvalgets mindretall, Kari Nordheim-Larsen, mente at det ikke bør nevnes særskilt i Grunnloven at familien er en grunnleggende enhet.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 180 flg.

Forslagsstillerne fremmer forslagene både i gjeldende grunnlovsspråk og på tidsmessig bokmål og nynorsk. Stortinget fattet 21. mai 2012 vedtak om å be presidentskapet legge til rette for å få utarbeidet nye versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk. Det ble 31. mai 2012 oppnevnt et utvalg som fikk i mandat å «utarbeide nye, språklige oppdaterte versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk». Utvalget skulle også «omsette grunnlovsforslagene utarbeidet av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) til nynorsk, og språklig kvalitetssikre Menneskerettighetsutvalgets forslag utformet på tidsmessig bokmål.»

Forslagene i dette dokumentet bygger på forslaget i Dokument 19 (2011–2012) Rapport fra Grunnlovsspråkutvalget om utarbeidelse av språklig oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk.

Forslagsstillerne fremmer Menneskerettighetsutvalgets forslag til § 103.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 103 oppheves.

Ny § 103 skal lyde:

Alternativ A (originaltekst):

§ 103

Familien er en grunnleggende Enhet i Samfunnet. Enhver, som har oppnaet gifteferdig Alder, har Ret til at stifte Familie, indgaa Ægteskab og opløse Ægteskab i Henhold til nærmere Bestemmelser givne ved Lov. Ægteskab kan kun indgaaes med Ægtefællernes Samtykke og frie Vilje.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 103

Familien er en grunnleggende enhet i samfunnet. Enhver som har oppnådd gifteferdig alder, har rett til å stifte familie, inngå ekteskap og oppløse ekteskap i henhold til nærmere bestemmelser gitt ved lov. Ekteskap kan bare inngås med ektefellenes samtykke og frie vilje.

–

§ 103

Familien er ei grunnleggjande eining i samfunnet. Alle som har nådd gifteferdig alder, har rett til å skipe familie, gifte seg og skilje seg i samsvar med nærare føresegner gjevne i lov. Giftarmål krev fri vilje og samtykke frå ektemakane.

28. september 2012

Per-Kristian Foss

Anders Anundsen

Per Olaf Lundteigen

Geir Jørgen Bekkevold

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 35

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Trine Skei Grande

Dokument 12:35 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Trine Skei Grande om ny § 103 i Grunnloven (rett til å stifte familie mv.)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om en ny § 103 i Grunnloven om rett til å stifte familie mv. på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter Grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014.

Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltrevisjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl.

Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110

c lyder. 'Det paaligger Statens myndigheder at respektere og sikre menneskerettighederne. Nærmere bestemmelser om gennemførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov.'

Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes.

Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid.

Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås.

Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.

Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.

Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.

Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.

Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.

Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 103 i Grunnloven om ektefellers rettigheter og vern om familien. Ekteskapet og familien er omtalt i Verdenserklæringen, i SP og ØSK. Samlet gir disse bestemmelsene uttrykk for at familien er den grunnleggende enhet i samfunnet, at staten har særlig plikt til å bistå barnefamilier, at familien har rett til beskyttelse fra staten, at den enkelte har rett til å stifte familie og selv velge sin ektefelle, og at ektefeller skal ha like rettigheter ved inngåelse av ekteskap, i ekteskap og ved oppløsning av ekteskap.

Utvalget viser til at ordet «familie» i dag byr på en del utfordringer som tidligere tider var ukjent med. Mens man før gjerne siktet til «kjernefamilien» eller «storfamilien», er familielivet i dag preget av større mangfold. Utvalgets mindretall Kari Nordheim-Larsen, mente at det ikke bør nevnes særskilt i Grunnloven at familien er en grunnleggende enhet.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 180 flg.

Forslagsstillerne fremmer forslagene både i gjeldende grunnlovsspråk og på tidsmessig bokmål og nynorsk. Stortinget fattet 21. mai 2012 vedtak om å be presidentskapet legge til rette for å få utarbeidet nye versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk. Det ble 31. mai 2012 oppnevnt et utvalg som fikk i mandat å «utarbeide nye, språklig oppdaterte versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk». Utvalget skulle også «omsette grunnlovsforslagene utarbeidet av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) til nynorsk, og språklig kvalitetssikre Menneskerettighetsutvalgets forslag utformet på tidsmessig bokmål.»

Forslagene i dette dokumentet bygger på forslaget i Dokument 19 (2011–2012) Rapport fra Grunnlovsspråkutvalget om utarbeidelse av språklig oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk.

Forslagsstillerne fremmer forslaget fra mindretallet i Menneskerettighetsutvalget, Kari Nordheim-Larsen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 103 oppheves.

Ny § 103 skal lyde:

Alternativ A (originaltekst):

§ 103

Enhver, som har opnaet gifteferdig Alder, har Ret til at stifte Familie, indgaa Ægteskab og opløse Ægteskab i Henhold til nærmere Bestemmelser givne ved Lov. Ægteskab kan kun indgaaes med Ægtefællernes Samtykke og frie Vilje.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 103

Enhver som har oppnådd gifteferdig alder, har rett til å stifte familie, inngå ekteskap og oppløse ekteskap i henhold til nærmere bestemmelser gitt ved lov. Ekteskap kan bare inngås med ektefellenes samtykke og frie vilje.

–

§ 103

Alle som har nådd gifteferdig alder, har rett til å skipe familie, gifte seg og skilje seg i samsvar med nærare føresegner gjevne i lov. Giftarmål krev fri vilje og samtykke frå ektemakane.

28. september 2012

Martin Kolberg

Marit Nybakk

Jette F. Christensen

Hallgeir H. Langeland

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 36

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Per Olaf Lundteigen

Dokument 12:36 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Per Olaf Lundteigen om endring i Grunnloven § 97 (unntak fra tilbakevirkningsforbudet for handlinger som var straffbare etter folkeretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer forslag til et nytt annet ledd i Grunnloven § 97.

Forbudet mot tilbakevirkende lover i Grunnloven § 97 har stått uendret siden 1814, og bestemmelsen lyder som følger:

«Ingen Lov maa gives tilbagevirkende Kraft.»

Menneskerettighetsutvalget, som ble nedsatt av Stortingets presidentskap 18. juni 2009 for å «utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang», foreslo at bestemmelsen skulle stå uendret. Om den nærmere begrunnelse for utvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 135 flg.

Grunnloven § 107, ved siden av ekspropriasjons-erstatningsbestemmelsen i § 105, er den grunnlovsbestemmelsen som har vært mest påberopt for domstolene. Bestemmelsen omfatter et tilbakevirkningsforbud både på strafferettens og sivilrettens område. Innenfor strafferetten har forbudet mot tilbakevirkende regler vært ansett som abso-

lutt. Lovgiver kan altså ikke knytte straffansvar eller strengere straff til en tidligere handling.

Bestemmelsen må sees i sammenheng med Grunnloven § 96, om at det kreves hjemmel i lov og domstolsbehandling for å straffe.

Forslagsstillerne foreslår et nytt annet ledd i bestemmelsen, der det gjøres et svært begrenset unntak fra tilbakevirkningsforbudet på strafferettens område for handlinger som på gjerningstidspunktet var forutberegnelig straffbare i overensstemmelse med menneskerettighetene og direkte straffbare etter folkeretten.

For at et slikt begrenset unntak fra forbudet mot tilbakevirkende lover ikke skal kunne misbrukes, er det inntatt en uttrykkelig passus om at handlingen på gjerningstidspunktet må ha vært «forutberegnelig straffbar i samsvar med menneskerettighetene og direkte straffbar etter folkeretten».

Forslagsstillerne fremmer forslaget både i gjeldende grunnlovsspråk og på tidsmessig bokmål og nynorsk. Stortinget fattet 21. mai 2012 vedtak om å be presidentskapet legge til rette for å få utarbeidet nye versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk. Det ble 31. mai 2012 oppnevnt et utvalg som fikk i mandat å «utarbeide nye, språklig oppdaterte versjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk». Utvalget skulle også «omsette grunnlovsforslagene utarbeidet av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) til nynorsk, og språklig kvalitetssikre Menneskerettighetsutvalgets forslag utformet på tidsmessig bokmål».

Forslagene i dette dokumentet bygger på forslaget i Dokument 19 (2011–2012) Rapport fra Grunnlovsspråkutvalget om utarbeidelse av språklig oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk.

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag til § 97 nytt annet ledd. Alternativ 1 bygger på forslag fra Dommerforeningens menneskerettighetsutvalg og slår fast at forbudet er absolutt på strafferettens område, men slik at det gjøres et begrenset unntak for handlinger som på gjerningstidspunktet var forutberegnelig straffbare i overensstemmelse med menneskerettighetene og direkte straffbare etter folkeretten.

I alternativ 2 er det ikke sagt noe om det nærmere innholdet av tilbakevirkningsforbudet i første ledd, bare slått fast at forbudet ikke gjelder for handlinger som på gjerningstidspunktet var forutberegnelig straffbare i overensstemmelse med menneskerettighetene og direkte straffbare etter folkeretten.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 97 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Tilbakevirkningsforbudet er absolutt på Strafferettens Område, undtagen Handlinger som paa Gjerningstidspunktet var forudberegnelig straffbare i Overensstemmelse med Menneskerettighetene og direkte straffbare etter Folkeretten.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

Tilbakevirkningsforbudet er absolutt på strafferettens område, med unntak for en handling som på

gjerningstidspunktet var forutberegnelig straffbar i overensstemmelse med menneskerettighetene og direkte straffbar etter folkeretten.

–

Tilbakeverknadsforbudet er absolutt på området for strafferett, så nær som handlingar som på gjerningstidspunktet var venteleg straffbare i samsvar med menneskerettane og direkte straffbare etter folkeretten.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Tilbakevirkningsforbudet gjelder ikke for Handlinger som paa Gjerningstidspunktet var Forudberegnelig Straffbare i Overensstemmelse med Menneskerettighetene og direkte Straffbare etter Folkeretten.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

Tilbakevirkningsforbudet gjelder ikke for handlinger som på gjerningstidspunktet var forutberegnelig straffbare i overensstemmelse med menneskerettighetene og direkte straffbare etter folkeretten.

–

Tilbakeverknadsforbudet gjeld ikkje for handlingar som på gjerningstidspunktet var venteleg straffbare i samsvar med menneskerettane og direkte straffbare etter folkeretten.

28. september 2012

Per-Kristian Foss

Martin Kolberg

Marit Nybakk

Jette F. Christiansen

Hallgeir H. Langeland

Per Olaf Lundteigen

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 37

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen vedtatt til fremsettelse av Christian Tybring-Gjedde

Dokument 12:37 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen vedtatt til fremsettelse av Christian Tybring-Gjedde om endringer i Grunnloven § 71 (å muliggjøre fritak for å møte på Stortinget)

Bakgrunn

Grunnloven gir som utgangspunkt plikt til å motta valg (se § 63) og til å fungere som medlem av Stortinget i hele valgperioden (se § 71). Representantene har altså ikke adgang til å legge ned sitt mandat, og Stortinget har heller ikke adgang til å fritta fra pliktene som representant. Unntak gjelder som utgangspunkt bare i tilfelle sykdom og andre presserende, personlige grunner.

Likevel har det vokst frem en viss praksis for å fritta fra plikten. Stortinget har i helt spesielle tilfeller gitt langvarig permisjon til representanter som ønsker å kunne tiltre stillinger som formelt ikke er forenlige med stortingsvervet (se § 62) før valgperioden løper ut (for eksempel som ambassadør). Det er også eksempler på at en representant har fått anledning til å tiltre stillinger som det har vært ansett for å være av nasjonal interesse for Norge at vedkommende bekler. Til dette kommer situasjoner hvor den personlige belastningen ved å utføre vervet som stortingsrepresentant blir uforholdsmessig stor; i slike tilfeller har det vært innvilget langvarige velferdspermisjoner.

Den praksis som har vokst frem, beveger seg på kanten av Grunnlovens system. Dette gir i seg selv en viktig grunn til å «rydde opp» gjennom grunnlovsendring. Men også for den enkelte vil det være å foretrekke at representantene i unntakstilfelle fikk en mulighet til å bli fritatt fra sitt mandat. Dette vil kunne skje uten at utgangspunktet om plikt til å motta

valget og til å fungere valgperioden ut blir vesentlig svekket.

I de fleste land i Europa er det en viss mulighet til å bli fritatt fra vervet som medlem av parlamentet. I Norge er det ikke aktuelt å åpne for fritak etter eget forgodtbefinnende, slik som i enkelte andre land. Men en mer begrenset endring som uttrykkelig åpner for at Stortinget selv etter søknad kan vedta fritak for resten av perioden, vil være en stadfesting av den praksis som har utviklet seg og en måte å bringe denne delen av Grunnloven i takt med den tiden vi lever i.

De samme forslagene som nå fremmes, ble fremmet i foregående periode av Berit Brørby med flere uten å oppnå støtte ved Stortingets behandling. Etter denne behandlingen har imidlertid stortingspresident Dag Terje Andersen rettet kritikk mot vararepresentant Sylvi Listhaug fordi hun arbeider i et kommunikasjonsbyrå med hemmelige kundelister ved å påstå at det er usikkert hvilke interesser hun fremmer når hun møter som stortingsrepresentant. Sylvi Listhaug ønsket ikke å bidra til å skape usikkerhet og søkte derfor fritak fra å møte på Stortinget for resten av perioden. I innstillingen fra samme stortingspresident som kom med kritikken ble søknaden avslått fordi det ikke er grunnlovmessig hjemmel til å innvilge den. Dermed er Sylvi Listhaug og andre som eventuelt måtte arbeide et sted med hemmelige kundelister satt i en umulig situasjon, hvor kritikk fremmes, men som de ikke har noen mulighet til å slippe unna. En typisk Kafka-lignende eller «Catch 22»-situasjon.

Dette grunnlovsforslaget vil gi Stortinget en mulighet for å kunne innvilge permisjoner til personer i den situasjonen Sylvi Listhaug er i.

Forslag i samsvar med dette fremmes i tre alternativer. Forutsetningen må i alle tilfelle være at unntaksadgangen skal være snever. Hovedregelen må

fortsatt være at den som stiller til valg, ikke bare har plikt til, men også er innstilt på å utøve vervet. Fritak forutsetter dessuten at representanten selv søker om dette; forslaget åpner altså ikke for at Stortinget på eget initiativ kan kvitte seg med en «brysom» kollega.

Alternativ 1 fremstår som det mest liberale, siden det ikke foreslår nærmere kriterier verken i Grunnloven selv eller i Stortingets forretningsorden.

Alternativ 2 er vesentlig mer restriktivt, idet det begrenser fritaksadgangen til å gjelde i tilfeller som med rimelighet kan hevdes å være av «nasjonal interesse». Dette stemmer til en viss grad med den praksis som har utviklet seg, men omfanget vil være avhengig av tolkning som lett kan bli lemfeldig stilt opp imot de sterkt varierende behovene. Selv tungtveiende velferdsgrunner for den enkelte ville for eksempel vanskelig kunne sies å oppfylle kravet.

På denne bakgrunn fremtrer alternativ 3 som det beste. Forutsetningen er her at fritak bare kan gis etter at nærmere kriterier er formulert i Forretningsordenen, og bare når disse kriteriene er tilfredsstillt. Det har en egenverdi at Stortinget åpent diskuterer og formulerer bestemte kriterier for fritak i generell form. Uansett legger forslagsstillerne til grunn at fritakskriteriene skal formuleres og praktiseres restriktivt.

Forslagene fremmes både i moderne norsk språkdrakt og i 1903-språk (etter «oversettelse» av Finn-Erik Vinje). Dette gir Stortinget mulighet til å velge mellom et skritt i retning av språklig modernisering eller vedtak i tradisjonelt, men mer utilgjengelig språk. Forslagene er også utformet på nynorsk etter mal av Graver-utvalgets forslag til nynorsktekst i Dokument 19 (2011–2012).

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g :

§ 71 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A (originaltekst):

Storthinget kan dog fritage en Repræsentant, der selv ansøger om dette, for Pligten til at fungere som Medlem af Storthinget i den resterende Del af Valgperioden.

Alternativ 1 B (bokmål):

Stortinget kan likevel fritta en representant som selv søker om dette, fra plikten til å fungere som medlem av Stortinget i den resterende del av valgperioden.

Alternativ 1 C (nynorsk):

Stortinget kan likevel fritta ein representant som sjølv søker om dette, frå plikta til å vere medlem av Stortinget i den resterande delen av valgperioden.

Alternativ 2 A (originaltekst):

Storthinget kan dog fritage en Repræsentant, der selv ansøger om dette, for Pligten til at fungere som Medlem af Storthinget i den resterende Del af Valgperioden, for isteden at udføre andre Opgaver af national Interesse.

Alternativ 2 B (bokmål):

Stortinget kan likevel fritta en representant som selv søker om dette, fra plikten til å fungere som medlem av Stortinget i den resterende del av valgperioden for i stedet å utføre andre oppgaver av nasjonal interesse.

Alternativ 2 C (nynorsk):

Stortinget kan likevel fritta ein representant som sjølv søker om dette, frå plikta til å vere medlem av Stortinget i den resterande delen av valgperioden for i staden å gjere andre oppgåver av nasjonal interesse.

Alternativ 3 A (originaltekst):

Efter nærmere Bestemmelser i den i § 66 nevnte Orden kan Storthinget dog fritage en Repræsentant, der selv ansøger om dette, for Pligten til at fungere som Medlem af Storthinget i den resterende Del af Valgperioden.

Alternativ 3 B (bokmål):

Efter nærmere bestemmelser i den i § 66 nevnte orden, kan Stortinget likevel fritta en representant som selv søker om dette, fra plikten til å fungere som medlem av Stortinget i den resterende del av valgperioden.

Alternativ 3 C (nynorsk):

Efter nærare føresegner i den ordenen som er nemnt i § 66, kan Stortinget likevel fritta ein representant som sjølv søker om dette, frå plikta til å vere medlem av Stortinget i den resterande delen av valgperioden.

28. september 2012

Carl I. Hagen

Vedtatt til fremsettelse
28. september 2012

Christian Tybring-Gjedde

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Grunnlovsforslag 38

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og Marit Nybakk

Dokument 12:38 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og Marit Nybakk om endring av Grunnloven §§ 68 og 80 (Stortinget trer sammen en måned tidligere)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget trer hvert år sammen til ny sesjon den første virkedagen (inkludert lørdag) i oktober måned, slik det er slått fast i Grunnloven § 68:

«Storthinget sammentræder i Almindelighet den første Søgnedag i Oktober maaned hvert Aar i Rigets hovedstad ...»

I dette forslaget foreslås det å endre Grunnloven slik at Stortinget trer sammen første virkedag i september, altså én måned tidligere enn i dag. Siden det er stortingsvalg i september hvert fjerde år, foreslås det at denne endringen ikke skal gjelde de årene det er stortingsvalg. Da skal Stortinget tre sammen på første virkedag i oktober, som i dag.

Behov for endring

Mange representanter velger å bruke sommerpau-sen til gagns virksomhet, som å besøke sine fylker og lokallag, besøke bedrifter og skoler, eller ta lønnet sommerarbeid. Samtidig har Stortinget behov for en mer jevn fordeling av arbeidsmengden knyttet til saksbehandlingen i Stortinget. I dag er det slik at arbeidsmengden før jul og før sommeravslutningen ofte er ganske høy, med møter til langt over midnatt. En ordning med en noe lengre sesjon vil forhåpentligvis dermed kunne bidra til en noe jevnere arbeidsmengde i året sett under ett.

Andre praktiske konsekvenser

Den viktigste innvendingen mot å samle Stortinget tidligere enn første virkedag i oktober er at stortingsvalg avholdes andre eller tredje mandag i september (hvert fjerde år). Perioden fra valgdagen til første virkedag i oktober måned synes som en rimelig tid for å kontrolltelle stemmer og kvalitetssikre gjennomføringen av stortingsvalget. Forslaget bør derfor ta hensyn til at i de årene hvor det er stortingsvalg, bør Stortinget samles på samme tidspunkt som i dag, det vil si første virkedag i oktober. Dette er ivaretatt i forslaget.

En annen praktisk konsekvens vil være at man måtte justere dagens praksis med at Stortingets høytidelige åpning i dag sammenfaller i tid med kongens trontale og regjeringens budsjettframleggelse. Dette er imidlertid ikke en uoverstigelig innvending. En framskynding av Stortingets høytidelige åpning ville på den ene siden bety at man vil foretrekke å framskynde trontalen og budsjettframleggelsen tilsvarende. Det vil ha noen praktiske, men ikke uoverstigelige, konsekvenser for regjeringas budsjettarbeid.

På den annen side ville en slik løsning kunne bidra positivt til å skille i tid trontalen, som er regjeringens visjoner for det kommende året, og budsjettframleggelsen, som er regjeringens budsjettmessige konkretisering av sine visjoner. Et slikt skille i tid vil være positivt, fordi det vil tydeliggjøre det skillet som i dag er utydelig mellom de to.

Som en konsekvens av å endre Grunnloven § 68 må også § 80 endres, som omtaler hvor lenge en sesjon kan vare (før den nye begynner).

Siden det i inneværende periode også fremmes forslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, til behandling i perioden 2013–2017, fremmes dette forslaget til endring av § 68 i tre alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk. Alle alternativene er satt

opp i to språkalternativer, henholdsvis på original-språk og på bokmål og nynorsk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 68 skal lyde:

Alternativ 1 A (originalspråk):

§ 68

Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag i September Maaned hvert Aar, undtagen første Storting efter Storthingsvalg, som sammentræder første Søgnedag i Oktober Maaned. Stortinget sammentræder i Rigets Hovedstad, medmindre Kongen paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smitsom Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget. Saadan Bestemmelse maa da betimelig bekjendtgjøres.

Alternativ 1 B (bokmål og nynorsk):

§ 68

Stortinget trer i alminnelighet sammen den første hverdag i september måned hvert år, unntatt det første storting etter stortingsvalg, som trer sammen første hverdag i oktober måned. Stortinget trer sammen i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket. En slik avgjørelse må gjøres kjent i tide.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman den fyrste kvar-dagen i september kvart år, så nær som det fyrste stortinget etter stortingsval, som kjem saman fyrste kvardagen i oktober. Stortinget kjem saman i hovud-staden, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjuk-dom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gje-rast kjend i tide.

Alternativ 2 A (originalspråk):

§ 68

Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag i September Maaned hvert Aar, undtagen første Storting efter Storthingsvalg, som sammentræder første Søgnedag i Oktober Maaned. Stortinget sammentræder i Rigets Hovedstad, medmindre Regjeringen paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smitsom Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget. Saadan Bestemmelse maa da betimelig bekjendtgjøres.

Alternativ 2 B (bokmål og nynorsk):

§ 68

Stortinget trer i alminnelighet sammen den første hverdag i september måned hvert år, unntatt det første storting etter stortingsvalg, som trer sammen første hverdag i oktober måned. Stortinget trer sammen i rikets hovedstad, med mindre regjeringen på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket. En slik avgjørelse må gjøres kjent i tide.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman den fyrste kvar-dagen i september kvart år, så nær som det fyrste stortinget etter stortingsval, som kjem saman fyrste kvardagen i oktober. Stortinget kjem saman i hovud-staden, om ikkje regjeringa på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjuk-dom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gje-rast kjend i tide.

Alternativ 3 A (originalspråk):

§ 68

Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag i September Maaned hvert Aar, undtagen første Storting efter Storthingsvalg, som sammentræder første Søgnedag i Oktober Maaned. Stortinget sammentræder i Rigets Hovedstad, medmindre Præsidenten paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smitsom Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget. Saadan Bestemmelse maa da betimelig bekjendtgjøres.

Alternativ 3 B (bokmål og nynorsk):

§ 68

Stortinget trer i alminnelighet sammen den første hverdag i september måned hvert år, unntatt det første storting etter stortingsvalg, som trer sammen første hverdag i oktober måned. Stortinget trer sammen i rikets hovedstad, med mindre presidenten på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket. En slik avgjørelse må gjøres kjent i tide.

–

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman den fyrste kvar-
dagen i september kvart år, så nær som det fyrste
stortinget etter stortingsval, som kjem saman fyrste
kvardagen i oktober. Stortinget kjem saman i hovud-
staden, om ikkje presidenten på grunn av usedvan-
lege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam
sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må
gjerast kjend i tide.

§ 80 annet ledd skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

I Overensstemmelse med Regler i den af Stor-
thinget vedtagne Orden, kunne Forhandlingerne
gjenoptages, men de ophøre senest sidste Søndag i
August Maaned, undtagen sidste Storthing før Stor-
thingsvalg, naar de ophøre senest sidste Søndag i
September Maaned.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

I overensstemmelse med regler i den orden Stor-
tinget har vedtatt, kan forhandlingene gjenopptas.
Forhandlingene avsluttes senest siste hverdag i
august måned eller, på det siste storting før et stor-
tingsvalg, siste hverdag i september måned.

–

I samsvar med reglar i den ordenen Stortinget har
vedteke, kan forhandlingane takast opp att. Forhand-
lingane blir avslutta seinast siste kvardagen i august
eller, på det siste stortinget før eit stortingsval, siste
kvardag i september.

28. september 2012

Hallgeir H. Langeland**Jette F. Christensen****Marit Nybakk**

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president

Kongeriget Norges Grundlov*

A

Om Statsformen

§ 1

Kongeriget Norge er et frit, selvstændigt, udeleligt og uafhængeligt Rige. Dets Regjeringsform er indskrænket og arvelig monarkisk.

§ 2

Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighederne.

B

Om den udøvende Magt, om Kongen og den kongelige Familie og om religionen

§ 3

Den udøvende Magt er hos Kongen, eller hos Dronningen hvis hun har erhvervet Kronen efter Reglerne i § 6 eller § 7 eller § 48 i denne Grundlov. Naar den udøvende Magt saaledes er hos Dronningen, har hun alle de Rettigheder og Pligter som ifølge denne Grundlov og Landets Love indehaves af Kongen.

§ 4

Kongen skal stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske -Religion.

§ 5

Kongens Person er hellig; han kan ikke lastes, eller anklages. Ansvarligheden paaligger hans Raad.

§ 6

Arvefølgen er lineal, saaledes at kun i lovligt Ægteskab født Barn af Dronning eller Konge, eller af en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere Linje gaar foran den fjernere og den ældre i Linjen foran den yngre.

Blandt Arveberettigede regnes ogsaa den Ufødte, der strax ind-tager sit tilbørlige Sted i Arvelinjen, naar hun eller han fødes til Verden.

Dog tilkommer Arveret ikke nogen som ikke er født i ret nedstigende Linje fra den sidst regjerende Dronning eller Konge eller dennes Søster eller Broder, eller selv er dennes Søster eller Broder.

Naar en til Norges Krone arveberettiget Prinsesse eller Prins fødes, skal hendes eller hans Navn og Fødselstid tilkjendegives førsteholdende Storting og antegnes i dets Protokol.

For dem som ere fødte tidligere end Aaret 1971, gjælder dog denne Grundlovs § 6 saaledes som den blev vedtagen den 18de November 1905. For dem som ere fødte tidligere end Aaret 1990 gjælder ligevel at Mand gaar foran Kvinde.

§ 7

Er ingen arveberettiget Prinsesse eller Prins til, kan Kongen foreslaa sin Efterfølger for Stortinget, der har Ret til at bestemme Valget, hvis Kongens Forslag ikke bifaldes.

§ 8

Kongens Myndighetsalder fastsættes ved Lov. Saasart Kongen har opnaaet den lovbestemte Alder, erklærer han sig offentlig at være myndig.

§ 9

Saasart Kongen, som myndig, tiltræder Regjeringen, aflægger han for Stortinget følgende Ed: «Jeg lover og sværger, at ville regjere Kongeriget Norge i Overensstemmelse med dets Konstitution og Love; saasandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»

Er intet Storting paa den Tid samlet, nedlægges Eden skriftlig i Statsraadet, og gjentages høitideligen af Kongen paa første Storting.

§ 10

(Opphevet ved beslutn. 14 mars 1908.)

§ 11

Kongen skal bo inden Riget og maa ikke uden Stortingets Samtykke opholde sig udenfor Riget længere end sex Maaneder ad Gangen, medmindre han for sin Person vil have tabt Ret til Kronen.

Kongen maa ikke modtage nogen anden Krone eller Regjering uden Stortingets Samtykke, hvortil to Trediedele af Stemmerne udfordres.

§ 12

Kongen vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere. Dette Raad skal bestaa af en Statsminister og i det mindste syv andre Medlemmer.

*. Slik som den lyder etter de av Stortinget i 2011–2012 foretatte grunnlovsendringer.

Kongen fordeler Forretningerne iblandt Statsraadets Medlemmer saaledes, som han det for tjenligt eragter. Til at tage Sæde i Statsraadet kan Kongen ved overordentlige Leiligheder, foruden Statsraadets sædvanlige Medlemmer, tilkalde andre norske Borgere, kun ingen Medlemmer af Stortinget.

Ægtefæller, Forældre og Børn eller to Søskende maa ei paa samme Tid have Sæde i Statsraadet.

§ 13

Under Kongens Reiser inden Riget kan han overdrage Rigets Bestyrelse til Statsraadet. Dette skal føre Regjeringen i Kongens Navn og paa hans Vegne. Det skal ubrødelig efterleve, saavel denne Grundlovs Bestemmelser, som de særskilte dermed overensstemmende Forskrifter, som Kongen i Instruktion meddeler.

Forretningerne afgjøres ved Stemmegivning, hvorved, i Tilfælde at Stemmerne ere lige, Statsministeren eller, i dennes Fraværelse, det første af de tilstedeværende Medlemmer af Statsraadet har tvende Stemmer.

Om de Sager, som Statsraadet saaledes afgjør, har det at give Indberetning til Kongen.

§ 14

Kongen kan beskikke Statssekretærer til at bistaa Statsraadets Medlemmer under Udførelsen af deres Forretninger udenfor Statsraadet. Den enkelte Statssekretær handler paa Vegne af det Medlem af Statsraadet, til hvem han er knyttet, i den Udstrækning Vedkommende bestemmer.

§ 15

Enhver, som har Sæde i Statsraadet, er pligtig til at indlevere sin Ansøgning om Afsked, efter at Stortinget har fattet Beslutning om Mistillid til vedkommende Statsraad alene eller til det samlede Statsraad.

Kongen er forbunden at indvilge sliig Ansøgning om Afsked.

Naar Stortinget har fattet Beslutning om Mistillid, kunne bare de Forretninger udføres, som ere nødvendige for en forsvarlig Embedsførsel.

§ 16

Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsøvelse. Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk Kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten. Nærmere Bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov. Alle Tros- og Livssynssamfund skulle understøttes paa lige Linje.

§ 17

Kongen kan give og ophæve Anordninger, der angaa Handel, Told, Næringsveie og Politi; dog maa

de ikke stride mot Konstitutionen og de (saaledes som efterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79 bestemme) af Stortinget givne Love. De gjælde provisorisk til næste Storting.

§ 18

Kongen lader i Almindelighed indkræve de Skatter, og Afgifter, som Stortinget paalægger.

§ 19

Kongen vaager over, at Statens Eiendomme og Regalier anvendes og bestyres paa den af Stortinget bestemte og for Almenvæsenet nyttigste Maade.

§ 20

Kongen har Ret til i Statsraadet at benaade Forbrydere, efterat Dom er falden. Forbryderen har Valget, om han vil modtage Kongens Naade, eller underkaste sig den ham tildømte Straf.

I de Sager som af Stortinget foranstaltes anlagte for Rigsretten, kan ingen anden Benaadning, end Fritagelse for idømt Livsstraf, finde Sted, medmindre Stortinget har givet sit Samtykke dertil.

§ 21

Kongen vælger og beskikker, efter at have hørt sit Statsraad, alle civile og militære Embedsmænd. Disse skulle, før Beskikkelse finder Sted, sværge eller, hvis de ved Lov ere fritagne for Edsaflæggelse, høitideligen tilsige Konstitutionen og Kongen Lydighed og Troskab; dog kunne de Embedsmænd der ei ere norske Borgere, ved Lov fritages for denne Pligt. De kongelige Prinser maa ei beklæde civile Embeder.

§ 22

Statsministeren og de øvrige Statsraadets Medlemmer samt Statssekretærene kunne, uden foregaaende Dom, afskediges af Kongen, efterat han derom har hørt Statsraadets Betænkning. Det samme gjælder for de Embedsmænd, som ere ansatte ved Statsraadets Kontorer eller ved Diplomatiets eller Konsulatvæsenet, civile Overøvrigheds-Personer, Regimenters og andre militære Korpsers Chefer, Kommandanter i Fæstninger og Høistbefalende paa Krigsskibe. Hvorvidt Pension bør tilstaaes de saaledes afskedigede Embedsmænd, afgjøres af det næste Storting. Imidlertid nyde de to Trediedele af deres forhen havde Gage.

Andre Embedsmænd kunne ikkun suspenderes af Kongen, og skulle da strax tiltales for Domstolene, men de maa ei, uden efter Dom, afsættes, ei heller, mod deres Vilje, forflyttes.

Alle Embedsmænd kunne, uden foregaaende Dom, afskediges, naar de have naaet en ved Lov fast-

sat Aldersgrænse. Det kan bestemmes ved Lov at visse Embedsmænd, der ei ere Dommere, kunne udnævnes paa Aaremaal.

§ 23

Kongen kan meddele Ordener til hvem han for godt befinder, til Belønning for udmærkede Fortjenester, der offentligen maa kundgjøres; men ei anden Rang og Titel, end den, ethvert Embede medfører. Ordenen fritager Ingen for Statsborgernes fælles Pligter og Byrder, ei heller medfører den fortrinlig Adgang til Statens Embeder. Embedsmænd, som i Naade afskediges, beholde deres havte Embeders Titel og Rang. Dette gjælder dog ikke Statsraadets Medlemmer eller Statssekretærene.

Ingen personlige, eller blandede, arvelige Forretigheder maa tilstaaes Nogen for Eftertiden.

§ 24

Kongen vælger og afskediger, efter eget Godtbefindende, sin Hofstat og sine Hofbetjente.

§ 25

Kongen har høieste Befaling over Rigets Land- og Sømagt. Den maa ikke forøges eller formindskes, uden Storthingets Samtykke. Den maa ikke overlades i fremmede Magters Tjeneste, og ingen fremmede Magters Krigsfolk, undtagen Hjælpetropper imod fiendtligt Overfald, maa inddrages i Riget uden Storthingets Samtykke.

Landeværnet og de øvrige Tropper, som ikke til Linjetropper kunne henregnes, maa aldrig, uden Storthingets Samtykke, bruges udenfor Rigets Grænser.

§ 26

Kongen har Ret til at sammenkalde Tropper, begynde Krig til Landets Forsvar og slutte Fred, indgaa og ophæve Forbund, sende og modtage Gesandter.

Traktater angaaende Sager af særlig Vigtighed og i alle Tilfælde Traktater hvis Iværksættelse efter Konstitutionen nødvendiggjør en ny Lov eller Storthingsbeslutning, blive først bindende, naar Storthinget har givet sit Samtykke dertil.

§ 27

Alle Statsraadets Medlemmer skulle, naar de ikke have lovligt Forfald, være nærværende i Statsraadet, og maa ingen Beslutning tages der, naar ikke over det halve Antal Medlemmer ere tilstede.

§ 28

Forestillinger om Embeders Besættelse og andre Sager af Vigtighed skulle foredrages i Statsraadet af

det Medlem, til hvis Fag de høre, og Sagerne af ham expederes overensstemmende med den, i Statsraadet, fattede Beslutning. Dog kunne egentlige militære Kommando-Sager i saadan Udstrækning, som Kongen bestemmer, undtages fra Behandling i Statsraad.

§ 29

Forbyder lovligt Forfald en Statsraad at møde og foredrage de Sager som henhøre under hans Fag, skulle disse foredrages af en anden Statsraad, som Kongen dertil konstituerer.

Hindres saa mange ved lovligt Forfald fra at møde, at ikke flere end Halvparten af det bestemte Antal Medlemmer ere tilstede, skulle andre Mænd eller Kvinder i fornødent Antal konstitueres til at tage Sæde i Statsraadet.

§ 30

I Statsraadet føres Protokol over alle de Sager, som der forhandles. De diplomatiske Sager, som i Statsraadet besluttet hemmeligholdte, indføres i en egen Protokol. Paa samme Maade forholdes med de militære Kommando-Sager, som i Statsraadet besluttet hemmeligholdte.

Enhver, som har Sæde i Statsraadet, er pligtig til med Frimodighed at sige sin Mening, hvilken Kongen er forbunden at høre. Men det er denne forbeholdt at fatte Beslutning efter sit eget Omdømme.

Finder noget Medlem af Statsraadet, at Kongens Beslutning er stridende mod Statsformen eller Rigets Love, er det Pligt at gjøre kraftige Forestillinger derimod samt at tilføie sin Mening i Protokollen. Den der ikke saaledes har protesteret, ansees at have været enig med Kongen, og er ansvarlig derfor, saaledes som siden bestemmes, og kan af Storthinget sættes under Tiltale for Rigsretten.

§ 31

Alle af Kongen udfærdigede Beslutninger skulle, for at blive gyldige, kontrasigneret. I militære Kommando-Sager kontrasigneret Beslutningerne af den, som har foredraget Sagerne, men ellers af Statsministeren eller, om han ikke har været tilstede, af det første af Statsraadets tilstedeværende Medlemmer.

§ 32

De Beslutninger, som tages af Regjeringen under Kongens Fraværelse, udfærdiges i Kongens Navn og undertegnes af Statsraadet.

§ 33

(Opphevet ved beslutn. 12 aug (24 okt) 1908.)

§ 34

Kongen giver Bestemmelser om Titler for dem som til Kronen ere arveberettigede.

§ 35

Saasnaar Tronarvingen har fyldt sit 18de Aar, er hun eller han berettiget til at tage Sæde i Statsraadet, dog uden Stemme eller Ansvar.

§ 36

En til Norges Krone arveberettiget Prinsesse eller Prins maa ei gifte sig uden Kongens Tilladelse. Ei heller maa hun eller han modtage nogen anden Krone eller Regjering uden Kongens og Stortingets Samtykke; til Stortingets Samtykke udfordres to Trediede af Stemmerne.

Handler hun eller han herimod, taber Vedkommende saavel som Efterkommerne Retten til Norges Trone.

§ 37

De kongelige Prinser og Prinsesser skulle, for deres Personer, ikke svare for Andre end Kongen, eller hvem han, til Dommer over dem, forordner.

§ 38

(Opphevet ved beslutn. 18 nov 1905.)

§ 39

Dør Kongen og Tronfølgeren endnu er umyndig, skal Statsraadet strax udstede Indkaldelse af Stortinget.

§ 40

Indtil Stortinget er forsamlet og har anordnet Regjeringen under Kongens Mindreaarighed, forestaar Statsraadet Rigets Bestyrelse, med Iagttagelse af Grundloven.

§ 41

Er Kongen fraværende fra Riget uden at være i Feldt, eller er han saa syg, at han ikke kan varetage Regjeringen, skal den til Tronen nærmest Arveberettigede, saafremt han har opnaaet den for Kongen fastsatte Myndighedsalder, forestaa Regjeringen som Kongemagtens midlertidige Udøver. I modsat Fald forestaar Statsraadet Rigets Bestyrelse.

§ 42

(Opphevet ved beslutn. 18 nov 1905.)

§ 43

Valget af Formyndere, som skulle bestyre Regjeringen for den umyndige Konge, skal foretages af Stortinget.

§ 44

Den Prinsesse eller Prins, som i de udi § 41 anførte Tilfælde forestaar Regjeringen, skal for Stortinget skriftlig aflægge følgende Ed: «Jeg lover og sværger at ville forestaa Regjeringen i Overensstemmelse med Konstitutionen og Lovene, saa sandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!».

Holdes ei Stortinget paa den Tid, nedlægges Eden i Statsraadet, og tilstilles siden næste Storting.

Den Prinsesse eller Prins, som een Gang har aflagt Eden, gjentager den ikke senere.

§ 45

Saasnaar deres Statsstyrelse ophører, skulle de aflægge Kongen og Stortinget Regnskab for samme.

§ 46

Efterlade Vedkommende, i Overensstemmelse med § 39, strax at sammenkalde Stortinget, da paa-ligger det Høiesteret, som en ubetinget Pligt, saasnaar fire Uger ere forløbne, at foranstalte denne Sammenkaldelse.

§ 47

Bestyrelsen af den umyndige Konges Opdragelse bør, hvis begge Forældrene ere døde, og ingen af dem derom har efterladt nogen skriftlig Bestemmelse, fastsættes af Stortinget.

§ 48

Er Kongestammen uddød, og ingen Tronfølger udkaaret, da skal en ny Dronning eller Konge vælges af Stortinget. Imidlertid forholdes med den udøvende Magt efter 40de §.

C

Om Borgerret og den lovgivende Magt

§ 49

Folket udøver den lovgivende Magt ved Stortinget.

§ 50

Stemmeberettigede ved Storthingsvalg ere de norske Borgere, Mænd og Kvinder, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

I hvilken Udstrækning dog norske Borgere, som paa Valgdagen ere bosatte udenfor Riget men opfylde foranstaaende Betingelser, ere stemmeberettigede, fastsættes ved Lov.

Regler om Stemmeret for ellers stemmeberettigede Personer som paa Valgdagen aabenbart lide af alvorlig sjælelig Svækkelse eller nedsat Bevidsthed, kunne fastsættes ved Lov.

§ 51

Regler om Mandtalsførselen og om de Stemmeberettigedes Indførsel i Mandtallet fastsættes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved grlbest. 26 okt 1954.)

§ 53

Stemmeret tabes:

- a. ved Domfældelse for strafbare Handlinger overensstemmende med, hvad derom i Lov bestemmes;
- b. ved at gaa i fremmed Magts Tjeneste uden Regjeringens Samtykke.

§ 54

Valgthingene holdes hvert fjerde Aar. De skulle være tilendebragte inden September Maanedes Udgang.

§ 55

Valgthingene bestyres paa den Maade, som ved Lov fastsættes. Stridigheder om Stemmeret afgjøres af Valgstyret, hvis Kjendelse kan indankes for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grlbest. 23 mars 1972.)

§ 57

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge, bestemmes til 169.

Riget inddeles i 19 Valgdistrikter.

150 af Storthingsrepræsentanterne blive at vælge som Distriktsrepræsentanter og de øvrige 19 som Udjævningsrepræsentanter.

Ethvert Valgdistrikt skal have 1 Udjævningsmandat.

Det Antal Storthingsrepræsentanter, som bliver at vælge fra hvert Valgdistrikt, bestemmes paa Grundlag af en Beregning af Forholdet mellem hvert Distrikts Antal Indvaanere samt Areal, og det hele Riges Antal Indvaanere samt Areal, naar hver Indvaaner

giver 1 Point og hver Kvadratkilometer giver 1,8 Point. Beregningen bliver at foretage hvert ottende Aar.

Nærmere Bestemmelser om Rigets Inddeling i Valgdistrikter og Storthingsmandaternes Fordeling paa Valgdistrikterne fastsættes ved Lov.

§ 58

Valgthingene afholdes særskilt for hver Kommune. Paa Valgthingene stemmes der direkte paa Storthingsrepræsentanter med Varamænd for det hele Valgdistrikt.

§ 59

Valget af Distriktsrepræsentanter foregaar som Forholdstalsvalg, og Mandaterne fordeles mellem Partierne efter nedenstaaende Regler.

De sammenlagte Stemmetal for hvert Parti inden de enkelte Valgdistrikter blive at dele med 1,4; 3; 5 og 7 og saaledes videre indtil Stemmetalet er delt saa mange Gange som det Antal Mandater vedkommende Parti kan forventes at faa. Det Parti, der efter det Foranstaaende faar den største Kvotient, tildeles det første Mandat, medens det næste Mandat tilfalder det Parti, der har den næst største Kvotient, og saaledes videre, indtil alle Mandater ere fordelede.

Listeforbund er ikke tilladt.

Udjævningsmandaterne fordeles mellem de i Udjævning deltagende Partier paa Grundlag af Forholdet mellem de sammenlagte Stemmetal for de enkelte Partier i det hele Rige i det Øiemed at opnaa størst mulig Forholdsmessighed Partierne imellem. Ved en tilsvarende Anvendelse for det hele Rige og for de i Udjævningen deltagende Partier af Reglerne om Fordelingen af Distriktsmandaterne angives, hvor mange Storthingsmandater hvert Parti ialt skal have. Partierne faar sig derefter tildelt saa mange Udjævningsmandater, at de tilsammen med de allerede tildelede Distriktsmandater udgjøre et saa stort Antal Storthingsmandater som vedkommende Parti efter den foranstaaende Angivelse skal have. Har et Parti allerede ved Fordelingen af Distriktsmandaterne faaet et større Antal Mandater, end hvad det efter foranstaaende Angivelse skal have, skal der foretages ny Fordeling af Udjævningsmandaterne udelukkende mellem de øvrige Partier, saaledes at der bortsees fra det Stemmetal og de Distriktsmandater, som det først nævnte Parti har opnaaet.

Intet Parti kan tildeles noget Udjævningsmandat medmindre det har faaet mindst 4 Procent af det samlede Stemmetal for det hele Rige.

Nærmere Bestemmelser om Fordelingen af Partiernes Udjævningsmandater paa Valgdistrikterne fastsættes ved Lov.

§ 60

Hvorvidt og under hvilke Former de Stemmeberettigede kunne afgive deres Stemmesedler uden personligt Fremmøde paa Valgthingene bestemmes ved Lov.

§ 61

Ingen kan vælges til Repræsentant uden at være stemmeberettiget.

§ 62

De Tjenestemænd, der ere ansatte ved Statsraadets Kontorer, Statssekretærene og de politiske Raadgivere dog undtagne, kunne ikke vælges til Repræsentanter. Det samme gjælder Høiesterets Medlemmer, og Tjenestemænd, der ere ansatte ved Diplomatiets eller Konsulatvæsenet.

Statsraadets Medlemmer kunne ikke møde paa Stortinget som Repræsentanter, saalænge de have Sæde i Statsraadet. Ei heller kunne Statssekretærene møde som Repræsentanter, saalænge de beklæde deres Embeder, og de politiske Raadgivere ved Statsraadets Kontorer kunne ikke møde paa Stortinget, saalænge de indehave deres Stillinger.

§ 63

Enhver, som vælges til Repræsentant, er pligtig til at modtage Valget, medmindre:

- a. Han er valgt udenfor det Valgdistrikt, indenfor hvilket han er stemmeberettiget.
- b. Han har mødt som Repræsentant paa alle Storting efter forrige Valg.
- c. (Opphevet ved grlbest. 3. mars 2006 nr. 270.)
- d. Han er Medlem af et politisk Parti, og han er valgt paa en Valgliste der ikke udgaar fra dette Parti.

Regler for inden hvilken Tid og paa hvilken Maade den som har Ret til at negte Valg, skal gjøre denne Ret gjældende, fastsættes ved Lov.

Det skal ligeledes ved Lov bestemmes, inden hvilken Tid og paa hvilken Maade En, som vælges til Repræsentant for to eller flere Valgdistrikter, skal afgive Erklæring om, hvilket Valg han vil modtage.

§ 64

De valgte Repræsentanter forsynes med Fuldmagter, hvis Lovlighed bedømmes af Stortinget.

§ 65

Enhver Repræsentant og indkaldt Varamand erhoder af Statskassen Godtgjørelse bestemt ved Lov for Reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sit Hjem og tilbage igjen under Ferier af mindst 14 Dages Varighed.

Desuden tilkommer han Godtgjørelse ligeledes bestemt ved Lov for Deltagelse i Stortinget.

§ 66

Repræsentanterne ere paa deres Reise til og fra Stortinget, samt under deres Ophold der, befriede fra personlig Heftelse, medmindre de gribes i offentlige Forbrydelser, ei heller kunne de udenfor Stortingets Forsamlinger drages til Ansvar for deres der ytrede Meninger. Efter den der vedtagne Orden er Enhver pligtig at rette sig.

§ 67

De paa forestaaende Maade valgte Repræsentanter udgjøre Kongeriget Norges Storting.

§ 68

Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag i Oktober Maaned hvert Aar i Rigets Hovedstad, medmindre Kongen paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smitsom Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget. Saadan Bestemmelse maa da betimelig bekjendtgjøres.

§ 69

Naar Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkaldes af Kongen dersom han finder det fornødent.

§ 70

(Opphevet ved grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.)

§ 71

Stortingets Medlemmer fungere som saadanne i fire paa hinanden følgende Aar.

§ 72

(Opphevet ved grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.)

§ 73

Stortinget udnævner en Præsident, fem Vice-Præsidenter og to Sekretærer. Storting kan ikke holdes, medmindre mindst Halvdelen af dets Medlemmer ere tilstede. Dog kan ikke Grundlovsforslag behandles, medmindre mindst to Trediedele af Stortingets Medlemmer ere tilstede.

§ 74

Saasart Stortinget har konstitueret sig, aabner Kongen eller den, han dertil beskikker, dets Forhandlinger med en Tale, hvori han underretter det om Rigets Tilstand og de Gjenstande, hvorpaa han især ønsker at henlede Stortingets Opmærksomhed.

Ingen Deliberation maa finde Sted i Kongens Nær-værelse.

Naar Storthingets Forhandlinger ere aabnede, have Statsministeren og Statsraaderne Ret til at møde i Storthinget og lige med sammes Medlemmer, dog uden at afgive Stemme, at deltage i de forefaldende Forhandlinger, forsaavidt disse holdes for aabne Døre, men i de Sager, som forhandles for lukkede Døre, kun forsaavidt det af Storthinget maatte tilstedes.

§ 75

Det tilkommer Storthinget:

- a. at give og ophæve Love; at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder, som dog ikke gjælde udover 31te December i det næst paafølgende Aar, medmindre de af et nyt Storthing udtrykkelig fornyes;
- b. at aabne Laan paa Rigets Kredit;
- c. at føre Opsyn over Rigets Pengevæsen;
- d. at bevilge de til Statsudgifterne fornødne Penge-sommer;
- e. at bestemme, hvor meget aarlig skal udbetales Kongen til hans Hofstat, og at fastsætte den kongelige Families Apanage, som dog ikke maa bestaa i faste Eiendomme;
- f. at lade sig forelægge Statsraadets Protokoller og alle offentlige Indberetninger og Papirer;
- g. at lade sig meddele de Forbund og Traktater, som Kongen paa Statens Vegne har indgaaet med fremmede Magter;
- h. at kunne fordre Enhver til at møde for sig i Stats-sager, Kongen og den kongelige Familie undtagen; dog gjælder denne Undtagelse ikke for de kongelige Prinser, forsaavidt de maatte beklæde Embeder;
- i. at revidere midlertidige Gage- og Pensionslister og deri gjøre de Forandringer, det finder fornødne;
- k. at udnævne fem Revisorer, der aarlig skulle gennemse Statens Regnskaber og bekjendtgjøre Ekstrakter af samme ved Trykken, hvilke Regnskaber derfor skulle tilstilles disse Revisorer inden sex Maaneder efter Udgangen af det Aar, for hvilket Storthingets Bevilgninger ere givne, samt at træffe Bestemmelser angaaende Ordningen af Decisionsmyndigheden overfor Statens Regnskabsbetjente;
- l. at udnævne en Person, der ikke er Medlem af Storthinget, til, paa en Maade som er nærmere bestemt i Lov, at have Indseende med den offentlige Forvaltning og alle som virke i dens Tjeneste, for at søge at sikre at der ikke øves Uret mod den enkelte Borger;
- m. at naturalisere Fremmede.

§ 76

Enhver Lov skal først foreslaaes paa Storthinget, enten af dets egne Medlemmer, eller af Regjeringen ved en Statsraad.

Efter at Forslaget der er antaget, skal ny Deliberation finde Sted i Storthinget, som enten bifalder eller forkaster det. I sidste Tilfælde skal Forslaget, med de af Storthinget tilføjede Anmerkninger, på ny tages i Overveielse af Storthinget, som enten henlægger Forslaget eller antager det med de nævnte Anmerkninger.

Imellem enhver saadan Deliberation maa, i det mindste, tre Dage hengaa.

§ 77

Naar en Lovbeslutning to paa hinanden følgende Gange er bifaldt af Storthinget, sendes den til Kongen med Anmodning om at erholde hans Sanktion.

§ 78

Billiger Kongen Lovbeslutningen, forsyner han den med sin Underskrift, hvorved den vorder Lov.

Billiger han den ikke, sender han den tilbage til Storthinget med den Erklæring, at han ikke for Tiden finder det tjenligt at sanktionere den. Beslutningen maa i dette Tilfælde ikke mere af det da samlede Storthing forelægges Kongen.

§ 79

Er en Lovbeslutning bleven uforandret antagen af to Storthing, sammensatte efter to forskellige paa hinanden følgende Valg og ind-byrdes adskilte ved mindst to mellemliggende Storthing, uden at afvigende Lovbeslutning i Mellemtiden fra den første til den sidste Antagelse af noget Storthing er bleven fattet, og den da forelægges Kongen, med Begjæring, at Hans Majestæt ikke vil negte en Lovbeslutning sin Sanktion, som Storthinget efter det modneste Overlæg anser for gavnlig, saa vorder den Lov, om end Kongens Sanktion ikke paafølger inden Storthinget adskilles.

§ 80

Storthinget forbliver samlet saalænge det finder det fornødent og indstiller Forhandlingerne naar det har tilendebragt sine Forretninger.

I Overensstemmelse med Regler i den af Storthinget vedtagne Or-den, kan Forhandlingerne gjenoptages, men de ophøre senest sidste Søndag i September Maaned.

Inden denne Tid meddeler Kongen sin Resolution paa de ikke allerede forinden afgjorte Lovbeslutninger (jfr. §§ 77–79), ved enten at stadfæste eller forkaste dem. Alle de, som han ikke udtrykkelig antager, ansees som af ham forkastede.

§ 81

Alle Love (de i § 79 undtagne) udfærdiges i Kongens Navn, under Norges Riges Segl, og i følgende Udtryk: «Vi N.N. gjøre vitterligt: at Os er bleven forelagt Stortingets Beslutning, af Dato saalydende: (her følger Beslutningen). Thi have Vi antaget og bekræftet, ligesom Vi herved antage og bekræfte samme som Lov, under Vor Haand og Rigets Segl.»

§ 82

Regjeringen skal meddele Stortinget alle de Oplysninger, der ere nødvendige for Behandlingen af de Sager, den fremlægger. Intet Medlem af Statsraadet maa fremlægge urigtige eller vildledende Oplysninger for Stortinget eller dets Organer.

§ 83

Stortinget kan indhente Høiesterets Betænkning over juridiske Gjenstande.

§ 84

Stortinget holdes for aabne Døre, og dets Forhandlinger kundgjøres ved Trykken, undtagen i de Tilfælde, hvor det modsatte besluttes ved Stemmerflerhed.

§ 85

Den der adlyder en Befaling, hvis Hensigt er at forstyrre Stortingets Frihed og Sikkerhed, gjør sig derved skyldig i Forræderi mod Fædrelandet.

D*Om den dømmende Magt*

§ 86

Rigsretten dømmer i første og sidste Instans i de Sager, som Stortinget anlægger mod Statsraadets, Høiesterets eller Stortingets Medlemmer for strafbart eller andet retstridigt Forhold, naar de have brudt deres konstitutionelle Pligter.

De nærmere Regler om Stortingets Paatale efter denne Paragraf fastsættes ved Lov. Dog kan der ikke sættes kortere Forældelsesfrist end 15 Aar for Adgangen til at gjøre Ansvar gjældende ved Tiltale for Rigsretten.

Dommere i Rigsretten ere 6 Medlemmer valgte af Stortinget og de 5 efter Embedsalder ældste, fast udnævnte Medlemmer af Høiesteret, deriblandt Høiesterets Formand. Stortinget vælger Medlemmerne og Stedfortrædere for 6 Aar. Et Medlem af Statsraadet eller Stortinget kan ikke vælges til Medlem af Rigsretten. I Rigsretten har Høiesterets Formand Forsædet.

Den der har taget Sæde i Rigsretten som valgt af Stortinget, udtræder ikke af Retten, om den Tid, for hvilken han er valgt, udløber før Rigsrettens Behandling af Sagen er tilendebragt. Heller ikke en Høiesteretsdommer, som er Medlem af Rigsretten, udtræder af Retten, selvom han fratræder som Medlem af Høiesteret.

§ 87

De nærmere Forskrifter om S sammensætningen af Rigsretten og Sagsbehandlingen fastsættes ved Lov.

§ 88

Høiesteret dømmer i sidste Instans. Dog kunne Indskrænkninger i Adgangen til at erholde Høiesterets Afgjørelse bestemmes ved Lov.

Høiesteret skal bestaa af en Formand og mindst fire andre Medlemmer.

§ 89

(Ophevet ved grlbest. 17 des 1920; jfr. grlbest. 7 juli 1913.)

§ 90

Høiesterets Domme kunne i intet Tilfælde paaankes.

§ 91

Ingen kan beskikkes til Medlem af Høiesteret, førend han er 30 Aar gammel.

E*Almindelige Bestemmelser*

§ 92

Til Embeder i Staten maa alene udnævnes de norske Borgere, Mænd eller Kvinder, som tale Landets Sprog, samt

- enten ere fødte i Riget af Forældre, der da vare Statens Under-saatter;
- eller ere fødte i fremmede Lande af norske Forældre, som paa den Tid ikke vare en anden Stats Undersaatter;
- eller som herefter opholde sig i Riget i ti Aar;
- eller som af Stortinget vorde naturaliserede.

Dog kunne Andre beskikkes til Lærere ved Universitetet og de lærde Skoler, til Læger og til Konsulere paa fremmede Steder.

§ 93

For at sikre den internationale Fred og Sikkerhed eller fremme international Retsorden og Samarbejde kan Stortinget med tre Fjerdedeles Flertal samtykke i, at en international S sammenslutning som Norge er

tilsluttet eller slutter sig til, paa et saglig begrænset Omraade, skal kunne udøve Beføielser der efter denne Grundlov ellers tilligge Statens Myndigheder, dog ikke Beføielse til at forandre denne Grundlov. Naar Stortinget skal give sit Samtykke, bør, som ved Behandling af Grundlovsforslag, mindst to Trediedele af dets Medlemmer være tilstede.

Bestemmelserne i denne Paragraf gjælde ikke ved Deltagelse i en international Sammenslutning, hvis Beslutninger har alene rent folkeretslig Virkning for Norge.

§ 94

En ny almindelig civil og kriminal Lovbog skal foranstaltes udgivet paa første eller, om dette ikke er muligt, paa andet ordentlige Storting. Imidlertid blive Statens nu gjældende Love i Kraft, forsaavidt de ei stride imod denne Grundlov eller de provisoriske Anordninger, som imidlertid maatte udgives.

De nuværende permanente Skatter vedblive ligeledes til næste Storting.

§ 95

Ingen Dispensationer, Protektorier, Moratorier eller Opreisninger maa bevilges, efterat den nye almindelige Lov er sat i Kraft.

§ 96

Ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom. Pinligt Forhør maa ikke finde Sted.

§ 97

Ingen Lov maa gives tilbagevirkende Kraft.

§ 98

Med Sportler, som erlægges til Rettens Betjente, bør ingen Afgifter til Statskassen være forbunde.

§ 99

Ingen maa fængslig anholdes, uden i lovbestemt Tilfælde og paa den ved Lovene foreskrevne Maade. For ubeføiet Arrest, eller ulovligt Ophold, staa Vedkommende den Fængslede til Ansvar.

Regjeringen er ikke berettiget til militær Magts Anvendelse mod Statens Medlemmer, uden efter de i Lovgivningen bestemte Former, medmindre nogen Forsamling maatte forstyrre den offentlige Rolighed og den ikke øieblikkelig adskilles, efterat de Artikler i Landsloven, som angaa Oprør, ere den trede Gange lydelig forelæste af den civile Øvrighed.

§ 100

Ytringsfrihed bør finde Sted.

Ingen kan holdes retslig ansvarlig for at have meddelt eller modtaget Oplysninger, Ideer eller

Budskab, medmindre det lader sig forsvare holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelse i Sandhedssøgen, Demokrati og Individets frie Meningsdannelse. Det retslige Ansvar bør være foreskrevet i Lov.

Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilkesomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte. Der kan kun sættes slige klarlig definerede Grænser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarligt holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser.

Forhaandscensur og andre forebyggende Forholdsregler kunne ikke benyttes, medmindre det er nødvendigt for at beskytte Børn og Unge imod skadelig Paavirkning fra levende Billeder. Brevcensur kan ei sættes i Værk uden i Anstalter.

Enhver har Ret til Indsyn i Statens og Kommunernes Akter og til at følge Forhandlingerne i Retsmøder og folkevalgte Organer. Det kan i Lov fastsættes Begrænsninger i denne Ret ud fra Hensyn til Personvern og af andre tungtveiende Grunde.

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale.

§ 101

Nye og bestandige Indskrænkninger i Næringsfriheden bør ikke tilstedes Nogen for Fremtiden.

§ 102

Hus-Inkvisitioner maa ikke finde Sted, uden i kriminelle Tilfælde.

§ 103

Fristed tilstedes ikke dem, som herefter fallere.

§ 104

Jord og Boslod kan i intet Tilfælde forbrydes.

§ 105

Fordrer Statens Tarv, at Nogen maa afgive sin rørlige eller urørlige Eiendom til offentlig Brug, saa bør han have fuld Erstatning af Statskassen.

§ 106

Saavel Kjøbesummer som Indtægter af det Geistligheden benefice-rede Gods skulle blot anvendes til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme. Milde Stiftelsers Eiendomme skulle blot anvendes til disses Gavn.

§ 107

Odels- og Aasædesretten maa ikke ophæves. De nærmere Betingelser, hvorunder den, til største Nytte for Staten og Gavn for Land-almuen, skal vedblive,

fastsættes af det første eller andet følgende Storting.

§ 108

Ingen Grevskaber, Baronier, Stamhuse og Fideikommissar, maa for Eftertiden oprettes.

§ 109

Enhver Statens Borger er i Almindelighed lige forpligtet, i en vis Tid at værne om sit Fædreland, uden Hensyn til Fødsel eller Formue.

Denne Grundsætnings Anvendelse, og de Indskrænkninger den bør undergaa, bestemmes ved Lov.

§ 110

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at ethvert arbejdsdygtigt Menneske kan skaffe sig Udkomme ved sit Arbejde.

Nærmere Bestemmelser om Ansattes Medbestemmelsesret paa deres Arbejdsplads, fastsættes ved Lov.

§ 110 a

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.

§ 110 b

Enhver har Ret til et Milieu som sikrer Sundhed og til en Natur hvis Produktionsævine og Mangfold bevares. Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsigtig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.

For at ivaretage deres Ret i Henhold til foregaaende Led, ere Borgerne berettigede til Kundskab om Naturmilieuets Tilstand og om Virkningerne af planlagte og iværksatte Indgreb i Naturen.

Statens Myndigheder give nærmere Bestemmelser til at gennemføre disse Grundsætninger.

§ 110 c

Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne.

Nærmere Bestemmelser om Gjennemførelsen af Traktater herom fastsættes ved Lov.

§ 111

Det norske Flags Form og Farver bestemmes ved Lov.

§ 112

Viser Erfaring, at nogen Del af denne Kongeriget Norges Grundlov bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes paa første, andet eller tredie Storting efter et nyt Valg og kundgjøres ved Trykken. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storting efter næste Valg at bestemme, om den foreslaede Forandring bør finde Sted eller ei. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Stortinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Stortingets Præsident og Sekretær og sendes Kongen til Kundgjørelse ved Trykken som gjældende Bestemmelse i Kongeriget Norges Grundlov.
